

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ÖYKÜ

32 öykü ve hikâye, 1977 - 1982, 1983 - 1990

dosya:

Türk Halk Hikâyeciliği

• Akif Hâşim Horasanlı • Ali Kemal Akdoğanlı • Arzu Ali • Ayşe Yılmaz • Bahadır Yalçın • Bekir Çelik • Bülent • Cevat Çelebi
• Cihan Çakıroğlu • Cevat Karatoprak Yalçın • Dilek Arslan • Emine Çelebi • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan
• Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan
• Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan
• Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan
• Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan • Erhan Akdoğan

32

HECEÖYKÜ'DE BU SAYI

Necip Tosun	ÖYKÜ GÜNDEMİ	
Ercan Yıldırım	İlk Öykü Kitapları	3
İshak Yetiş	Mangalın Külü	4
	Tayyib Salih'in Vefatı	5

Cemal Şakar	ÖYKÜLER	
Necati Mert	Muntazar	11
Köksal Alver	Kim o?	15
Abdullah Harmancı	Hikâye Bu!	19
Mihriban İnan Karatepe	Sıkı Tut Serçeyi	23
Güray Süngü	Erik Ağacının Altında	28
Dilek Aslaner	Mezartaşlarına İsim Yazan Adam	31
Jan Devrim	Seniha	35
Ayşe Şener	Portakal Tül Yalnızlığı	39
	Çık Yukarıya Ağlayalım veya İkinci Kendisi...	41

Hasan Aycın	Çizgi	46
DOSYA	TÜRK HALK HİKÂYECİLİĞİ	
Şaban Sağlık	Halk Hikâyelerinde Tahkiye Tekniği ve Kurgu	48
Necip Tosun	Halk Hikâyelerinde Melodramik Unsurlar	58
Şahin Köktürk	Halk Hikâyelerinin Manzum Mensur ve Anonim...	67
Necati Mert	Halk Hikâyeleri Yeniden Yazılır ve Yorumlanırken	75
Bekir Şakir Konyalı	Halk Hikâyelerinde Geleneksel Hayat ve Din	82
Rasim Özdenören	Halk Hikâyesi ve Öykü	88
Behçet Çelik	Katkı ya da Çeşni İmkânı	89
Emine Eroğlu	Anadolu Mayasını Taşıyan Hikâyeler	92
Adnan Özyalçın	Halk Öyküsünün Geçerliği	93
Nalan Barbarosoğlu	Halk Hikâyelerinin Etkisi	94
Kirdecı Ali	Kesikbaş Hikayesi	95
	Melikşâh ile Güllühan Hikâyesi	100

Ömer Egi	ÖYKÜLER	
İsmail Sert	Oyun Papelleri ve Posta Pulları	121
Demet Eşrefoğlu Vardar	Mutlu Musun?	125
Hatice Tekin	Sabun Kokulu Yataklar	128
Murat Taş	Son Gece	135
Zeynep Hicret	Musandıranın Kapısı	140
Güzide Ertürk	Umur Kütusu	145
Süheyla Barak	Kar Rüzgârı	148
Siyâmek Gülşiri	Sarı Zarf	150
Mahmud Derviş	O Günlerdeki Gibi	152
Asım Öz	Yeşil Sinek	159
Yakup Öztürk	Nazan Bekiroğlu'yla Roman ve Öykü Üzerine...	160
	Lâ; Âdem'in Sırrı İçin	170

İsmail Sert	ÖYKÜ KİTAPLIĞI	
Selim Somuncu	İçimdeki Kalabalık	173
Hayrunnisa Ergezen	Kesik Hava	174
Cihad Şahinoğlu	Jako	175
	Amtafarak	176

Ö Y K Ü

İki Aylık Öykü Dergisi

YIL: 6 SAYI: 32 NİSAN-MAYIS 2009

Yayın Türü: Yerel Süreli

Hece Yayıncılık Ltd. Şti. Adına
Sahibi: Ö. Faruk Ergezen

Yazı İşleri Müdürü: İbrahim Çelik

Yayın Yönetmeni: Hüseyin Su

Yönetim Yeri
Konur Sk. No: 39/1
Kızılay/Ankara

Yazışma: P.K. 79 Yenişehir/Ankara

Tel: (312) 419 69 13 Fax: (312) 419 69 14

İnternet Adresi: www.hece.com.tr
e-mail: hece@hece.com.tr

Teknik Hazırlık: Bülent Güler

Kapak: Sarakusta web: www.sarakusta.com

Baskı: Öncü Basımevi Tel: 384 31 20
K. Karabekir Cad. Ali Kabakçı İş Hanı No:85/2
İskitler/ ANKARA

2009 Yılı Abone Bedeli:
Yıllık: 45 YTL.
Kurumlar İçin: 110 YTL.
Yurt Dışı: 100 Euro

Posta Çeki: 149582
Hece Basın Yayın Ltd. Şti.

Gelen yazılar yayınlansa da yayınlanmasa da geri verilmez. İlkelerimize uymayan ilânlar alınmaz.

Baskı Tarihi: 31.03.2009

NECİP TOSUN

İLK ÖYKÜ KİTAPLARI

Uzun bir süredir, öykücülüğümüzde iz bırakmış, kendine ait özgün bir ses yaratabilmiş öncü birikimlerimiz üzerine bir çalışma yapıyorum. *Öykücülüğümüzün Kırk Kapısı* adını verdiğim bu çalışmada, öykücülüğümüzün önemli isimleri olan, Halit Ziya Uşaklıgil, Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Ahmet Hamdi Tanpınar, Memduh Şevket Esendal, Sabahattin Ali, Kemal Tahir, Orhan Kemal, Sait Faik, Ümrân Nazif Yiğiter, Haldun Taner, Oktay Akbal, Nezihe Meriç, Vüsat O. Bener, Adalet Ağaoğlu, Tomris Uyar, Demir Özlü, Leyla Erbil, Sevim Burak, Sevinç Çokum, Selim İleri, Oğuz Atay, Rasim Özdenören, Füzûzan, Mustafa Kutlu, Bilge Karasu, Ferit Edgü, Feyyaz Kayacan, Selçuk Baran, Nursel Duruel, Hulki Aktunç, Kamuran Şipal, Sevgi Soysal, Tahsin Yücel, Ayhan Bozırat, Erdal Öz, Sabahattin Kudret Haksal, Nedim Gürsel, Adnan Özyalçınar'ın öyküleri üzerine çalışıyorum.

Bu çalışmanın en önemli özelliği bu yazarların tüm öyküleri, tüm öykü serüvenleri üzerine olması. Bilindiği gibi edebiyatımızda yaygın olan tutum, bütüncül olarak bir yazara bakıştan çok yazarların tek tek kitapları üzerine yapılan çalışmalardır. Dolayısıyla bu kitapta yazılar genel bir bakışla, bu yazarların öykülerinin toptan değerlendirilmesini içeriyor.

Bu yazılarda yaşadığım ilk sıkıntı yazarlarla ilgili yapacağım genel yargılar oldu. Çünkü bir yazar hakkında bütüncül bir yargı vermek çoğu zaman riskli bir durum. Öyle ki bir yazarın bir öykü kitabı çok güzelken diğer kitabı aynı güzellikte olmuyor. Ya da bir kitapta çok nitelikli öyküler yanında vasat ve vasat altı öykülere de rastlamak mümkün olabiliyor. Bu da bir yazar hakkında genellemeler yapmanızı zorlaştırıyor. Bu nedenle, yazılarda, edebi eleştiride affedilmez bir eksiklik de olsa öykücülerini kendi doğrularından yola çıkarak yargılamaktan çok, onların

ÖYKÜ GÜNDEMİ

öykü anlayışlarından yola çıkarak anlamaya çalıştım. Bu yüzden kitapta yargıdan çok anlama çabaları, analiz ve çözümler yer aldı.

Bu çalışmadaki ilginç gözlemlerimden biri “ilk kitaplar”la ilgili oldu. Öykücüler, neredeyse tüm öykü serüvenleri boyunca ilk kitaplarının peşinden gitmişler. Sanki tüm yazarlar, ilk kitaptan son kitaba kadar, aynı kitabı, aynı duyarlıkları, aynı sorunları yazmışlar. Biçimler değişmiş, edebiyat anlayışları değişmiş ama yine de her şey ilk kitap etrafında oluşmuş. Bu nedenle, ilk kitaplar o yazarın daha sonraki öykü serüveninin ana damarlarını gösteren en önemli kitap olma özelliğini taşıyorlar.

Bir yazarın kırk elli yıla yayılan tüm öykülerini bir arada okuduğunuzda, öykülerin büyük çoğunluğunun birbirine benzediğini görüyorsunuz. Neredeyse hep aynı zamanları, aynı anları, aynı duyguları anlatıyorlar. Hep ilk kitaplarını yazmışlar bir bakıma. Oradan yeni parantezler, kapılar, pencereler açıp, etrafa kısa gezintiler yaptıktan sonra tekrar aynı yere dönmüşler. Ne var ki bu tutum bir yazar için bir zafiyet olarak görülmemelidir. Pek çok yazar, aslında aynı şeyi yapar. Kendi algı dünyasındaki birikimleri tekrar tekrar yazar. Her yazışında içindeki o en etkili olanı bulmaya, onu ortaya çıkarmaya çalışır. Aynı şeyin anlam katmanlarını açmaya çalışır sürekli. O düşünceleri parlatır, derinleştirir ve kalıcı yapmaya uğraşır. Ama bir yazar için tehlikeli olan, bir tekrara, çoğaltmacılığa düşmektir.

İlk kitaplarla ilgili diğer bir tespitim de, ilk kitapların her nasılsa o yazarın yazarlık serüveninde en başarılı kitabı olması. Bu anlamda pek çok öykücünün, öyküye en üst çizgiden başladığını görürüz. Bu da galiba (ne kadar etki altında yazılırsa yazılsın) bizzat yazarını yansıttığı olmasından, onun ilk ve güçlü sesi olmasından kaynaklanıyor. Bilge Karasu’nun *Troya’da Ölüm Vardı*, Tomris Uyar’ın *İpek ve Bakır*, Vüs’at O. Bener’in *Dost*, Füruzan’ın *Parasız Yatılı*, Rasim Özdenören’in *Hastalar ve Işıklar*, Sevim Burak’ın *Yanık Saraylar*, Hulki Aktunç’un *Gidenler Dönmeyenler*, Selçuk Baran’ın *Haziran*, Ad-

nan Özyalçiner’in *Panayır*, Sabahattin Kudret Aksal’ın *Gazoz Ağacı*, Nezihe Meriç’in *Bozbulanık*, Leyla Erbil’in *Hallaç*’ını ilk kitap başarıları bağlamında anabiliriz.

Ne var ki işin en ilginç yanlarından biri de kimi yazarların ilk kitaplarından vazgeçmeleri, onu sadece tatlı bir anı, bir acemilik, sivilceli kitap olarak niteleyip reddetmeleri. Kimi yazarlar da bu ilk kitaplarını dışlarken, “fazla edebiyat” yaptıklarını söyleyerek artık daha yalın yazdıklarını, bu anlamda ilk kitaplarının kusurlu olduklarını söylerler. Tam burada da bu yargının bir başka ilginç tutumu yansıttığı görülür. Kimi yazarların ilk kitaplara mesafeli durmasının arkasında bir başka gerçek yatar. Çünkü kimi öykücülerde, ilk dönem öykülerindeki biçim sıklığı, şiirsellik ve duygu yoğunluğu giderek gevşek bir örgüye, biçimsel olarak uzamaya, buna bağlı olarak da rahat bir anlatıma evrilir. İlk dönem öykülerindeki modern öykünün olanaklarını ve araçlarını uygulayan kimi yazarlar son dönem öykülerinde daha çok klasik yaklaşım baskındır, anlatım yalın ve dolaysızdır. Dönüştürme, değiştirme, soyutlama azalır. Çünkü biçimden ziyade öz önemlidir. Öyküler teknik işçiliğe uğramadan doğrudan okura “aktarılır.” Bu nedenle yalınlık, sadelik, içtenlik öykünün gereği değil, kimi yorgun yazarların sığınağı, mazereti olur. Kuşkusuz burada değişen, yeni yazınsal tutumu bu yargılarımızın dışında tutuyoruz.

Sonuç olarak ilk öykü kitapları, pek çok açıdan üzerlerinde ayrı bir çalışma yapmayı hak ediyor ve sabırlı, özenli araştırmacılarını, incelemecilerini bekliyor.

ERCAN YILDIRIM

MANGALIN KÜLÜ

Türk öykücülüğünde son birkaç ayda meydana gelen gelişmeler, şahıslar üzerinden ilerleyen hadiseler, yalnız öykü piyasasını değil Türk edebiyatını da yakından ilgilendirecek vasıfta. Kimi yazarımızın dâr-ı bekâyâ ir-

tihali, kimi yazarımızın ebedi âlemdeyken de takipçilerine himmet eylemesi dikkate değerd. Ancak bunlar kadar önemli olanı ise Liberation isimli Avrupa gazetesinde geleceğin Türkiyeli yazarları hakkında bir sıralama yapılmasıydı. Sıralamanın Tanzimat'tan beri süregelen bir geleneğin ürünü olduğunu görmek gerek; Türkiye'nin ekmeğini yerken, Avrupa'nın davulunu çalmak, Avrupalılar tarafından sırtlanmak, bir yerlere getirilmek...

Liberation'da geleceğin öykücülerini diye tesmiye edilen isimlerin, Türkiye'nin kültürü, dinamikleri, ruhunu kavramak bakımından neler yaptığını hiç bakıldı mı? Türkiye'nin geleceğini, Türkiye'nin kendi dinamiklerinde gören bir kimsenin Liberation'da yer alması mümkün mü? Bu soruların cevaplarını bırakın, bu hassasiyeti içinde duyan bir kimseden söz etmek bile imkân dâhilinde görünmüyor. Onlar yalnızca memleketin geri kalan kısımlarının da nasıl bir şekilde elden çıkarılabileceğini, bunu yaparken de kimin yardımcı olabileceğini hesap ediyorlar.

İslami hassasiyetini ön plana çıkarmış yazarlarımızın bu tür sıralamalar söz konusu olduğunda derin bir iç geçirdiklerini de gözlemlemek gerekiyor. Bakmayın onların "yanlı" listeler dediklerine. Oralarda yer verilse karşı çıkacak pek kimse de çıkmaz.

Batıların listelerine girebilmenin tabi ki başka yolları da var. Özellikle son zamanlardaki Bilge Karasu modası buna dalalet ediyor. Bilge Karasu hakkında yazı yazarak kendilerine yer açmak, birilerinin gözüne girmek, başka kulvarlarda varlıklarını izhar etmek isteyenler çoğaldı. Bu yalnız meşruiyet kazanmak adına değil, geleceklerini garanti altına almak gayesiyle de işliyor. Bilge Karasu'nun edebiyatı hakkında tabi ki aşırı ve abartılı ifadelerle yer vermekle sigorta sağlanmış oluyor.

Benim kriterim de aynen kanaat önderlerinin gibi şekillenir oldu. Bilge Karasu'yla ilgili yazanlar, Bilge Karasu üzerinden yükselenler... En doğal olanı ise edebiyata bakış açısı. Bilge Karasu övgüsünün miktarına göre, edebiyattan beklentiler, edebiyatın amacı

ve edebiyata bakış açısı da şekilleniyor. Giderek iyi edebiyat ile kötü edebiyatı bile mukayese edebiliriz.

Geçtiğimiz günlerde vefat eden bir öykücümüzün arkasından söylenenlerde bunlarla yakından ilintili. Yazarın insani yönlerini dışta bırakırsak, sanatının övülmesi, kendi kulvarında özgün olduğu övgülerinin yapılması edebiyatımız için büyük kayıp. Hatta bu konuda İslâmi hassasiyeti olanların en önde gitmesi bir başka açıdan değerlendirilmeli.

Türkiye'de iyi öykü ile kötü öykü ayrımı nicedir yapılmıyor. Türkiye'de edebiyatçıların Türkiye'nin lehine çalışıp çalışmadığı da nice-dir sorgulanmıyor. Türkiye'de belli başlı bazı kliklerin, kişilerin ve yapıların lehinde söz söylemek, onların yanında yer almak yazara büyük imkânlar sağlıyor. İslâmi hassasiyete sahip olanlar (böyle bir nitelemeye bulunmak Türkiye için bir anlamda acziyet ifadesi. Herkesin Müslüman olduğu ülkemizde, İslâmcı yazar tanımlaması ilkin bu cenahtan bir tepki görüyor. Çünkü İslâmcı bir çizgi takip etmek istemiyorlar. Bu vasfı kabul edeceklere de bizim İslâmcı dememiz ağır oluyor. İslâmi hassasiyeti olanlar demek konjonktüre de müsait, şahısların yapılarına da) yalnız komplekslerine bağlı olarak mezkûr çevreler lehine yazılar döşenmiyorlar. Bulundukları yeri beğenmedikleri, Müslümanlıkları onları iyice sıktığı için de yazıyorlar. Ahmet Hakan'laşmak istediğinin edebiyattaki halini yaşıyoruz.

Sahiden "İslâmi hassasiyeti olan yazarlar"ın, İslâm'dan, Türkiye'den, Bilge Karasu'dan, dostluktan bahsettikleri zaman mangalın küle mahcubiyeti artmıyor mu?

İSHAK YETİŞ

TAYYİB SALİH'İN VEFATI

Sudan'lı yazar, romancı Tayyib Salih 12 Temmuz 1928 tarihinde Al-Debba yakınındaki Karmakol'da dünyaya gelmiştir. Bu bölge Sudan'ın kuzeyinde yer almaktadır.

Salih'in ailesi çiftçilikle uğraşmaktadır, ancak içlerinde tüccar ve İslâmî eğitim veren öğretmenler de bulunmaktadır. Okuma çağında İslâm eğitimi veren bir okula gitmiştir. 10 yaşındayken Sudan'ın iki önemli şehrinden biri olan Omdurman'daki Wadi Seyyidina okuluna devam etmiştir. Daha sonra öteki büyük şehir olan başkent Hartum'daki Hartum Üniversitesi'nde Ziraî Bilimler eğitimi almıştır.

1952'de Londra'ya giderek Londra Üniversitesi'nde Ekonomi ve Siyaset Bilimi öğrenimi gördü. Exeter Üniversitesi'nde de bir süre eğitim gördü. 1956 yılındaki Sudan'ın bağımsızlığına öncülük eden, İngiltere'de eğitim gören Sudanlı gençler kuşağındandır. İngiltere'ye gitmeden önce kısa bir süre Sudan'da öğretmenlik yapmıştır.

Salih'in ömrünün çoğu Sudan dışında geçmiştir. BBC Arapça Servisi'nde programlar hazırlamış ve Drama Servisi'ni yönetmiştir. Daha sonra Katar'da Tanıtım Bakanlığı'nda yöneticilik yapmıştır. Yine Paris'teki UNESCO Merkezi'nde danışmanlık yapmıştır. Bir ara Sudan Radyosu'nda da çalışmıştır.

Tayyib Salih kısa öykülerle yazım hayatına başlamıştır. İlk yazdığı öykülerde olaylar Wad Hamid adlı hayali bir Sudan köyünde geçmektedir. Beyrut'ta yayınlanan Hiwar adlı Arapça edebiyat dergisi yazarın kısa öykülerini yayınlar. Yazarın ilk kez Beyrut'taki Adab Dergisi'nde 1962'de yayınlanan bir öyküsü Fransızca bir derlemeden "İşte Böyle Baylar" adıyla Hece Öykü'nün 2005 yılındaki 9. sayısında yayınlanmıştır. Yine 1964'te "Zeyn'in Düğünü" adlı kısa anlatısı da Hiwar adlı dergide yayınlanır. Bu anlatı 1976'da Kuveytli yönetmen Halid Siddik tarafından filme alınır ve Cannes Film Festivali'nde onur ödülü alır.

1966 yılında, Tayyib Salih'in "Kuzeye Göç Mevsimi" adlı romanı yayınlanır. Roman

dünya çapında ünlenir ve 30'dan fazla dile çevrilir. Türkçe'de de Özdemir İnce'nin Fransızca'dan yaptığı çeviriyle "Göç Mevsimi" adıyla Eylül 1982'de yayınlanır. İngiltere'de eğitim görüp, Sudan'a dönen, orada yaşamaya başlayan bir kahramanı anlatır. Mustafa Said romandaki anlatıcıdan önce İngiltere'ye ilk giden öğrencilerdendir. Bir gün Sudan'ın kuzey bölgesindeki bir köye gelir, orada evlenip, çiftçilik yapmaya başlar. Yazarın İngiltere yasantısından izler taşıyan roman, sömürgeciliğe bir Afrikalı bakışı getirir. Romanın yayınlandığı yıllar için bu bir yeniliktir. Yazar, Oryantalist bakış açısının dışına çıkabilmiştir. Roman 2001 yılında, Şam'daki 'Arap Edebiyat Akademisi' tarafından '20. yüzyılın en önemli Arapça Romanı' ilan edilmiştir.

Romanın Doğu- Batı karşıtlığı üzerinden sergilediği görüşler Batı'da ilgi uyandırır. Hayatı gibi yazarlığı da Doğu ile Batı arasın-

daki zaman zaman uzlaşmazlık, zaman zaman da uyumu sergilemiştir. Edward Said bu romanı 'Modern Arap Edebiyeti'nin en güzel 6 romanı' arasında sayar.

Tayyib Salih geleneğe saygılı, kibar, sakin bir yazardır. O entelektüel tartışmalardan hoşlanır. Özellikle genç yazarlarla tartışmaktan zevk alır ve onlara hep zaman ayırır. O edebiyat dün-

yasında hep etkin oldu, edebiyat ödülleri başkanlık etti ve Arap Dünyası'nda çeşitli konuşmalar yaptı, konferanslar verdi.

1970'lerde Bandarşah adlı romanı yayınlanır. Kısa öyküleri "Dere Kenarındaki Palmiye Ağacı" ve "Bir Avuç Hurma" adlı kitaplar da derlenmiştir. Öykülerinde farklı zihniyetlerin çatışmasına neden olan anlaşmazlıkları özenli bir üslupla anlatmıştır. Yazarın roman ve öyküleri dışında, edebiyat eleştirisi yazıları, gezi ve siyasal yorum yazıları da vardır.

Tayyib Salih

Yazar Londra'da Arapça olarak yayınlanan 'Mecelle' gazetesinde 10 yıldan fazla bir süre haftada bir çeşitli edebiyat konularında yazılar yazmıştır.

18 Şubat 2009'da 80 yaşında Londra'da hayatını kaybeden Tayyib Salih için Hartum'da Devlet Başkanı Ömer Hasan el- Beşir ve bakanlarının katıldığı bir cenaze töreni düzenlenmiştir. Yazarın Hartum'un tam karşı tarafında Nil'in batı yakasında yer alan Omdurman'da al-Bakri Mezarlığı'ndaki defin törenine ise 1500'den fazla insan katılmıştır.

Tayyib Salih 1965 yılında Julia MacLean adlı İskoç bir bayanla evlenmiştir. Geride bu eşiyile birlikte Zeynep, Sara ve Samira adlı 3 kızı kalmıştır.

ÜMİT KAFTANCIOĞLU ÖYKÜ ÖDÜLLERİ AÇIKLANDI

Yalın Ses Yayınları , 11 nisan 1980'de vefat eden TRT İstanbul Radyosu Prodüktörü, Gazeteci ve Yazar Ümit Kaftancıoğlu'nun anısına bu yıl beşincisi düzenlenen öykü yarışmasının sonuçlandırıldığını açıkladı.

Adnan Özyalçın, Osman Şahin, Zeynep Aliye, Mehmet Güler, Öner Yağcı, Mustafa Sancar, Öztürk Tatar, M.Fırat Pürselim ve Hakan Sürsal'dan oluşan seçici kurulun değerlendirmesi sonucunda, Koray Özer'in "Lacivert Kadife Ceket" adlı çalışması birinciliğe layık görüldü. İkincilik ödülü, İlyas Engiz'in "Ülke-de Kocabaşlar Türemeye Başladı" adlı öyküsüne, Üçüncülük ödülü ise Aysun Sezer'in "Taş Baskı" adlı öyküsüne layık görüldü.

Ayrıca; Erkan Uzunalioglu'nun "İlk Mektup Masal", Şafak Pala'nın "Teneke Davullar", Çetin Kalman'ın "Sen O değilsin", Sedat Kaygalak'ın "Mikail Usta", Ümit Aykut Aktaş'ın "Bürokrasi", Seviye Merih'in "Bir Yolculuk Daha Umuda", Selmanaz Dünder'in "Dağıtılmış Ustalar" ve Güldem Şahan'ın "Dekoviller Geçiyor Yüreğimden" adlı öyküleri mansiyona değer görüldü,

Ümit Kaftancıoğlu Öykü Yarışması'nda ödüllerin verileceği, Ümit Kaftancıoğlu Öykü Ödülleri ve Anma Etkinliği, 11 Nisan 2009 Cumartesi günü Saat: 19.30'da Bakırköy Yunus Emre Kültür Merkezinde yapılacak.

ORHAN KEMAL ÖYKÜ ÖDÜLÜ

Çukurova Edebiyatçılar Derneği, Orhan Kemal anısına, öykücülüğümüze yeni, özgün yapıtlar kazandırmak amacıyla öykü yarışması düzenliyor.

2009 Orhan Kemal Öykü Yarışması Seçici Kurulu şu isimlerden oluşmakta: Lütfiye Aydın, Zafer Doruk, Ferda İzbudak Akıncı, Aysu Erden, Murat Tuncel .

Yarışmaya, kitap oylumunda, yayımlanmamış bir öykü dosyasıyla (60 sayfayı geçmemek kaydıyla) başvurulabilecek.

Sonuçların 30 Mayıs 2009 günü açıklanacak, aynı gün tarihi ilan edilecek olan ödül töreni, Çukurova Edebiyatçılar Derneği'nde(ÇED) yapılacak.

5. ESKİŞEHİR ÖYKÜ YARIŞMASI

Eskişehir Sanat Derneği, 5. Eskişehir Öykü Yarışması'na başvuruların başladığını duyurdu. Dernekten yapılan açıklamada, öykü yarışmasının katılım koşulları şöyle sıralandı:

- 1- Konu serbesttir.
- 2- Yarışmaya katılan öyküler daha önce ödül almamış ve yayınlanmamış olacak.
- 3- Her yarışmacı en fazla iki öykü ile katılabilir.
- 4- Yarışmaya beş rakamlı rumuz ile katılacak ve her öykü için farklı rumuz kullanılacak. Rumuz öykünün ilk sayfasında sol üst köşede yazılacak.
- 5- Öyküler A4 kağıta bilgisayarla, 12 punto ve çift ara ile yazılmış olacak ve beş sayfayı geçmeyecek.
- 6- Katılan öyküler beşer nüsha gönderilecek.

7- Son teslim tarihi 25 Nisan 2009.

8- Değerlendirme Birincilik, İkincilik, Üçüncülük ve üç adet mansiyon olarak plaket ve belge verilecek.

10- Ödül töreni 30 - 31 Mayıs 2009 tarihlerinde yapılacak 5.Eskişehir Öykü Günleri etkinlikleri içerisinde yapılacaktır.

11- Seçici kurul: Cemil Kavukçu, Özcan Karablut, Münevver İzgi, Ayten Özkan, Şükran Farırmaz

8'İNCİ İZMİR ÖYKÜ GÜNLERİ

İlk kez 2002 yılında, Ankara Öykü günleri model alınarak, Konak Belediyesi, Edebiyatçılar Derneği, Ege Kültür Vakfı işbirliğiyle düzenlenen İZMİR ÖYKÜ GÜNLERİ, 12 - 15 Şubat 2009 tarihleri arasında, 8. kez gerçekleştirildi.

İZMİR ÖYKÜ GÜNLERİ, öncelikle, edebiyatımız içinde öykücülüğümüzün yerini belirginleştirmeyi hedefliyor; öyküyü, başat ve baskın bir yazınsal tür olarak öne çıkarıyor.

8'inci İzmir Öykü Günleri'ne katılan yazar, edebiyatçı, öykücü ve sanatçılar İzmirli-lerin gösterdiği yakın ilgiden oldukça memnun kaldılar. Gelecek yıl daha da dolu bir öykü günlerinde buluşmak için sözleştiler.

Konak Belediyesi, Edebiyatçılar Derneği İzmir Temsilciliği ve Ege Kültür Vakfı tarafından ortaklaşa düzenlenen, Dr. Selahattin Akçiçek Eşrefpaşa Kültür Merkezi'nde üç günden bu yana süren '8. İzmir Öykü Günleri' son erdi.

Konak Belediye Başkanı Muzaffer Tunçağ, Ege Kültür Vakfı Başkanı Azra İnmeler ve Edebiyatçılar Derneği Başkanı Gökhan Cengizhan'ın açılış konuşmalarıyla başlayan 8. İzmir Öykü Günleri, Eşrefpaşa Kültür Merkezi'ndeki etkinliklerin dışında, okullarda da sürdürülen buluşmalara dopdolu geçti. Öykü-severlerin yoğun ilgi gösterdiği etkinlikte konuklar yazarlarla buluştu.

Bu yılki, Dünya Öykü Günleri Bildirisi ÖYKÜCÜ Osman Şahin tarafından okundu.

Yazarların yaşadığı çapın tanığı olduğunu söyleyen 8'inci Öykü Günleri Onur Konuğu Şahin, dil, kültür ve yaşamlar farklı olsa da öykülerin kardeş olduklarını vurguladı. Öykücüler ve öyküsevenlerin Dünya Öykü Günü'nün kutlayan Şahin, bir sonraki öykü günlerinde birçok öykücüyle tekrar bir arada olmayı umduğunu söyledi.

ÖYKÜCÜ OSMAN ŞAHİN'İN DÜNYA ÖYKÜ GÜNÜ BİLDİRİSİ

"...En eski çağlardan beri ölümsüzlüğün ne olduğunu arama tutkusuna kapılan insan soyu, ölümsüzlüğün, kendi öz yaratısı "sanat" olduğunu anlamıştır.

Öykü, insanlığın en yaratıcı söz sanatıdır.

Doğa kendi yasalarına göre işler, öykü ise, insanlığın temel yasalarını ölçüt alır kendine, ona göre yazılır. İçinde insan olmayan bir öykü düşünülemez.

Öykü sözcüklerle yazılır. Sözcükler birer sestir, birer güçtür. Her sözcük bir doğumdur, bir tomurcuk coşkusudur, yaşama yenisinden bağlanmadır. Yıllanmış seslerdir sözcükler, yıllanmış coğrafyalardır. Milyonlarca ağzın, dilin, soluğun sıcaklığını ve nemini taşırlar. Her sözcük bir düşünce taşır içinde.

"Söz" insandır.

"Söz" insana bir şey anlattığı sürece 'söz' dür, anlatmıyorsa 'boş laf'tır.

Öykünün kendine özgü kuralları, kurgusu, dili ve derinliği vardır. Öykü yaşamdaki gerçeklikle aynı olsun diye yazılmaz. Öykü gerçeği ile yaşam gerçeği birbirine uymaz. Görünenler, yaşananlar bir fotoğraf gerçeği ile yazılırsa bu öykü olmayacak, gazetecilik olacaktır. Öykü, yaşadığımız gerçeklerden bağımsızdır ve dış dünyayla bir ayrılık taşıyacaktır.

Yazar, yaşadığı çağın tanığıdır; kendi payına düşeni yazar ama yazdıkları ne kendi yaşamının tamamıdır, ne de görebildiklerinin...

Yazar, yüreğini dünyaya, topluma kapata- maz. "Yazarın ayakları ne denli kendi toprağın-

daysa, kulakları da yeryüzünde olacaktır” diyor Yaşar Kemal. Yazarın içinde beslediği, büyü-tüğü temel gerçek, insan duygusu ile insan ger-çeğidir. Montaigne’in: “Bir insanda yeryüzü in-sanlığının bütün halleri gizlidir” sözünün öne-mini, yazar herkesten iyi bilir; her insanın için-de bir “Hamlet” olduğunu, sıradan insanların başını kaldırmaya hakkı olduğunu da...

Yazar, edebiyatın sürekliliği içinde dü-şüncelerini, birikimlerini, algılarını akıl süz-gecinden geçirerek özümseyen, onları kağıda dökerek, öykü yokuşunda sürekli koşmaya çalışan kişidir. Sözcüklere ruh verendir, bir sözcük damıtıcısıdır. Öykü kıvamını, söz-cüklerin kaynaşmasını sabırla bekler. Yüre-ğinden, aklından geçen sözcüklerin, okurlar-ın yüreğinden de geçeceğini, onu sarsacağı-nı, ürperteceğini bilir.

Yaşlı insan yüzleri geçmişin aynaları sa-yılır. Her çeşit insan yüzü, duyulan birkaç çe-kirdek söz, ağır çalkantılı yaşamlar, çarpık ilişkiler, savaşlar, afetler, acılar, ihanetler, analık duygusu, korku, ölüm ve aşk gibi tem-el insanı duygular, yazarın yüreğinde büyük anafolar, patlamalar yapar. Tohumlanma, çimlenme başlar. Derken, yüzlerce sözcüğün kanından, canından oluşan, başında, sonunda ve ortasında hep ‘insan’ olan ‘öykü’ çıkar or-taya. İnsanın derinine inmeyen, yalnızca süs-lü sözcüklerin cilasıyla yetinilerek yazılmış öyküler kanımca kalıcı olmayacaktır.

Zaman kadar eski, zaman kadar genç, Ilyada ve Odyssea gibi iki büyük destanın yaratıcısı, İzmirli yurttaşımız Homeros’tan günümü-ze, birbirinden coşkulu, güzel, kanatlı sözlerle anlatı geleneğimizi taçlandıran Ömer Seyfet-tin, Sabahattin Ali, Sait Faik, Orhan Kemal, Yaşar Kemal ve daha pek çok büyük, soylu ya-zarlarımızı saygıyla anıyor, selamlıyorum.

Dillerimiz, kültürlerimiz, yaşantılarımız farklı olsa da, öykülerimizin kardeş olduğ-u-nu yineliyorum.

Dünya Öykü Günü’nün bütün öykücüle-rimize ve öykü severlere kutlu olmasını dili-yorum.

Osman Şahin

YENİ ÖYKÜ KİTAPLARI

RUŞEN ERGÜN, Yazlık Sinema (Kan-guru Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2009, 12 öykü:

Unutulmayan; Bir Keyfim Var; Bir Sal-lanan Koltuk; Yazlık Sinema; Farz Ediyo-rum; Hatıra Bunlar; Damga; Perde; Kayıp; İşte Böyle; Öykü Atölyesi; Bir Parça Yeşil-lik; Yedi Puan)

MÜGE SERİN ÖZTÜRK, Sislerin Ar-dında (Cinius Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2009, 7 öykü: Giriş (Kafe); Keşke; Dilediğin Şeye Dikkat Et; Gerçek Dışı; Tuvaldeki Gi-zem; Kapıdaki Paket; Çingene Büyüsü)

MURAT YALÇIN, Kesik Hava (YKY, 1. Baskı, İstanbul 2009, 20 öykü: Ecel Teri; Elektrik Dünyası; Sırtı Dönük Kadınlar; Kö-se’nin Yeri; Rutubet Hanım; Seğirdim Yolu; Kesik Baş; Tanrı’nın Gölgesi; Bomonti Bira Bahçesi; Üç Azap; Kar Körü; Ölü Atların Ru-hu; Kesik Hava; Günah Keçisi; Çorba; Alis; İt; Allah Vergisi; Yok Diyen; Geri Bildirim)

RASİM ÖZDENÖREN, İmkansız Öy-küler (İz Yayınları, İstanbul 2009, 79 öykü: Kel Satıcı, Kör Kemancı, Kuklacı, Derinlerde-ki Oyun, Banliyö Treni, Baş, Ex..., Palyaço, Kavga, Uçağın Arkasından Koştum, Çölde bir Kâşane, Pazar Boşluğu, Uluma, Kedicik, İki İstasyon Arasında, Öcün Yüreğine Saplanan Kama, Taverna Kapısının Önünde, Kütük, Ayak İzleri, Temmuz, Hasta, Bir Odanın Fo-tografı, Işıklar Sönünce, Sabah Molası, Arın-ma, Kördüğüm, Ses, Korkak ve Öteki, Bir Öğle Yemeği, Boş Sokak, Cuma, Sağır Gece, Hazan, Soğuk Döşek, Temmuz Karı, Burgaç, Düşüş, İnilti, Yakarış, Öyle Bir Gece, Kuytu, Fıtil, Şaşkın Yolcu, Dehliz, Yitiriş, Alevli Dü-şünceler, Böcekler, Düğüm, Metal Yokuş, Bayrama Giderken, Kasım Esrikliği, Cadde-i Kebirde Yaşanan Hasret, Sevgililer, Karartı, Köprü’nün Döşünde, İskele, Sevgi Putu, Göğe Doğru Uzanmak, An, Kuytulukta, O, Geçmiş-ten Gelen Gece, Soğuk Işık, Çocukluğun La-birentinde, Karmanyola, Yitirilmiş Yüz, Çelik

İşıltısı, Sarhoş Sokaklar, Bekleyen, Perdeler, Piknik, Sonsuz Kahvaltı, Beklemek Yitik İnsanlar Çölü, Kırık Bir Dil, Otel Duvarları, Karanlık Bir Geçit, Ateş Tüneli, Aramak, Yitik

HÜRRİYET YAŞAR, Önce Ben Onu Öldürdüm (Can Yayınları, İstanbul 2009, 12 öykü: Önce Ben Onu öldürdüm, Islık, Biskilet, Gece, Yüzdeli Dedikodu, Öğretmenler, İçerden, Kart, Can, Giden Gelen, Aramıza Karışanlar, Ne Öykü Ne Hikaye)

FARUK DUMAN, Sencer ile Yusufçuk (Can Yayınları, İstanbul 2009, 9 öykü: Çatı, Zerre, Uykuda, Menzil, Burç, Bağçe, Cambaz Koşuk, Zahireci, Ashab-ı Kehf)

CEM SELCEN, Öğle Paydosu (Sey Yayınları, İstanbul 2009, 7 öykü: Yeni bir

Hayat, Bekleyiş, Yabancı, Mutlu Tatil, Balkonda, Çiçekler, Öğle Paydosu)

ATTİLA ŞENKON, Sustum Duydun Mu (Turkuvaz Kitap, İstanbul 2009, 7 öykü: Sadi M.; Aşkın -dan Hali; Bu Masalda Günah Var; Dudak Değmez; Kirli Beyaz; Kaçınıcı 'Sen'imsin Benim?; Hesaplaşma)

FERDA İZBUDAK AKINCI, Aynalı Göl (Everest Yayınları, İstanbul 2009, 14 öykü: Yarasalar; Aynalı Göl; Yeniden Başlamak; Maskeler; Sabaha Karşı; Kardiak Acrest; O Güller Bana Değildi; Kavşaktaki Apartman; Kokinalar; Gecenin Kırılma Noktası; Hey Gidi Günler; Hüzünlü Menekşe; Fotoğraflar Her Şeyi Söylüyormuş Aslında; Yüzlerdeki İzler)

CEMAL ŞAKAR

MUNTAZAR

Bürodan erken çıkmıştım. İçimde tuhaf, nedensiz bir sıkıntı. Böyle anlarda hep bir şeyler olurdu; hayra yormaya çalıştım. Sekretere yürüyüşe çıktığımı söyledim, dönmeyecektim, arayan olursa bir şeyler uydur dedim.

Daha kapıdan adımımı atar atmaz, nerede yaşadığımı hatırladım. Bıraktığım nottan utanç duydum. Bir batılı gibi.. sanki hayatımda yürüyüşler varmış gibi.. sanki yürünecek yollar varmış gibi...

Nerede yaşadığımı hatırladım ve hemen saçak altlarına sığınarak, hiç olmazsa bir yanıma duvarlara vererek, güvenli caddeleri bir bir belleğimin kararlıklarından çıkararak yola koyuldum.

Evimin yolundaydım işte; başka nereye gidebilirdim ki!

Ara ara silah sesleri, ambulans sirenleri, hiç kesilmeyen; belleğim bir de çığlıkları, yakarışları, ağlamaları ekledi. Belleğim vakitli vakitsiz, nedenli nedensiz muhayyilemi kışkırtıyordu. Hatıralar, hayaller...

Başka nereye sığınabilirdim ki!

Kendi ülkemde bir muhacir gibi hatıraları hep sırtımda taşıyordum; atamadığım, kurtulamadığım bir yük. Topraklarımızdan kopartıldıkça hatıraların yükü biraz daha ağırlaşıyordu; belki de bu hayata böyle tahammül edebiliyordum.

Bilemiyorum!

Nedense hep çocukluğuma dair hatıralar nedensizce, beklenmedik zamanlarda, uyudukları kuytulardan çıkıp geliyorlardı:

Hep babamla yan yana:

Bir kale/

Çoğunlukla camiden çıkarken/

Minik ellerim, güvenli avuçlarında kayboluyordu/

Eve dönerken, fırının önü, sıcak ekmeğin kepek, buğday karışımı buğusu/

Annem, kardeşlerim/

Kahvaltı için sofra çoktan hazırdır/

Bir bayram sabahı mı; Ramazan ayının ilk sabah namazı mı?

Ekmeğin buğusu barut kokusuna dönüşüyor; aldanıyorum.

Saçak altlarında olmayı gözetiyorum; bir yanıma duvarlara.. bir kale.. bir yanıma hep tehlikelere açık.

Bir bilinç yarılması!

Hep buradaydım, bu sokaklarda, bu mahallede, bu şehirde.

Şimdi zamandışı biriyim; gibiyim; buradayım; ama; sanki; zaman ve mekân; ben; neredeyim?

Babam?

Annem?

Kardeşlerim?

Geçmişin zamansız kokuları...

Basın toplantısının yapılacağı Yeşil Bölge'ye doğru yürüyorum. Uykumu alamamışım; akredite edildiğimi öğrendiğimden beri bir tuhafılık, bir sevinç belki. Ne zamandır erken uyanmamıştım; ne zamandır en yakın fırından taze ekmek alıp ailece, gün doğmak üzereyken, kuş seslerini duya duya kahvaltı etmemiştik. Bir bayram sabahı sanki. Çocukların bin nazla kalkışı; hanımın söylenmeleri. Ara ara kuş seslerine karışan silah sesleri, sirenler.

Basın toplantısında ne soracaktım? Kendimi göstermeliydim. Çalıştığım televizyonun bana olan güvenini boşa çıkarmamalıydım. Az uğraşmamışlar akreditasyon için.

Yine birbirine giren sesler!

Yıkılan, henüz onarılamayan binalar.

Kamyonetlerin saldıdığı korku.

Bir araya gelemeyen insanlar.

Televizyonların karlı görüntüleri, radyoların cızırtılı sesleri arasında korkarak dinlenen haberler.

Yürüyorum; içimde bir sevinç, bir uçarıklık, hatta bir umut.. çoktandır unuttuğum; unuttuğumuz; unutturulan. Kendi zehrimle zehirlendiğim karanlık zamanlar.

Ben Muntazar, diyorum; şöyle bir omuzlarımı kaldırıyorum; dedemin bana bu adı verirken yeşerttiği, diri tuttuğu umut.

Beklenen ben miydim?

Dedemin ektiği tohumlar; Zeydiliğim; Köle Zeyd; İmam Zeyd; ey dedem!

Namazda iki yanına bırakıverdiği ellerinde gözlediğim öfkesi.. yumruk...

Ceplerimde kenetlenmiş ellerimi, ben de dedem gibi iki yana salıveriyorum.. omuzlarımdan başlayarak kaametimi düzeltiyorum; salât; yetimler; kadınlr, çocuklar, birbirine giren sesler...

Zamanın dışındayım; şimdi; şu ân; zaman durmalı;

Dedem/

Babam/

Köle Zeyd/

İmam Zeyd/

Mehdi Muntazar/

Bana yüklenen; benden beklenen her ne varsa şimdiye taşınmalıyım; zamanın içine.

Şimdi salondayım; zamanın içindeyim; alabildiğine somut; alabildiğine gerçek.

Dedemin ektiği tohumlar; babamın benden beklentileri; sorumluluğum; unuttuğum; unuttuğumuz; unutturulan umutlarım; şehitler; yetimler; can korkusu; mallarımız; iffetlerimiz; aziz olan her ne varsa; hepsi; şimdi; burada; yan yana; benimle birlikte; bende; Ben Muntazar!

Kavganın, savaşın diriltici yanı.. Bir zamanlar kendisine bağladığımız bütün umutları boşa çıkaran halk.. sessiz yağmurlar.. şimdi sokak sokak, hane hane direnen; onlar mıydı; onlar değil miydi? Üniversite yıllarında, hücre evlerinde, arkadaşlarımızla hep erteleyedurduğumuz umutlar; güzel günler hayali şimdi doğmayacaksa ne zaman doğacak?

Hayatımı değiştirmek için; hayatı değiştirmek için bir adım atmam yeterliydi. Şimdi, hemen, her şey altüst oluverecek ve yeniden o sükûnet günleri; seslerin birbirine girmedikleri günler geri gelecek gibiydi. Zamanı şimdide dondurabilirdim; zamanı şimdiye; her şeyi bu âna taşıyabilirdim.

Kendimi gittikçe güçlenmiş hissediyordum.

Her şey ellerimdeydi; namazdaki gibi iki yana bırakılıvermiş; öfkenin somutlaştığı ellerimde. Uzansam; tanımsız bir gücün, kuvvetin somutlaştığı ellerimi uzatsam sanki yapabilirdim. Yapabilirdim ve bir daha hiçbir şey eskisi gibi olmazdı, olamazdı, olmayacaktı, olamayacaktı. Umut dolu; hemen yarın sabah her şeyin birden düzeltilebileceğine dair bir haber duymalıydı halkım ya da onların inanabileceği; avunabileceği bir yazı yazabilmeliydim; yoksa kalem, elimde gittikçe kuruyor, tükeniyordu, ülkem gibi.

Olmazsa, yapamazsam; ne dedemin ektiği tohumlar ne babamın güvenli elleriyle büyüttüğü umut ne de gençliğimin ertelenen hayalleri.. hepsi sö-nüp gidecekti. Her şey unutulacaktı. Bağdat bile.

Ey Dedeciğim/

Ey Babacığım/

Ey Anneciğim/

Ey Halkım/

Ey Bağdat beni unutma.

İçimde uğultular, sesler ve umut; Irak kentlerinden birinde, bombalanmış bir meydanın hengâmesi gibi dönüp dururken geçip yerime oturdum. Kürsüde iki adam... Konuşmaları izlemeye ve bir soru yakalamaya çalışıyorum... Sanki sorulacak bir şey kalmış gibi... Neden buradayım? Akredite edilmişim; bununla gurur mu duymalıyım... Karşımdaki iki adam konuşuyor.

Cümleler bomboş... Aslında durum bu konuşmalarla örtülemeyecek kadar açık... Derken o cümle: Bu benim Irak halkına veda öpücüğüm. Beynimde bir bomba patlamış; ruhumda bir deprem, dünya boydan boya çatırdıyormuş gibi... Bu nasıl bir laf: Bu benim Irak halkına veda öpücüğüm.

Irak halkı!

Veda öyle mi!

Bir de öpücük!...

Sen!

Küstah!

Boğulacak gibiyim...

Ben Muntazar!

Bir veda öpücüğüymüş...

Zalim...

Zalimler...

Umuttan söz etmenin bir yolunu bulmalıydım; bunca acı içinde; umutsuzluk, karanlık artık içimizdeyken.. bir yolu olmalıydı! Muhayyilem; insanların yaşadığı tüm umutsuzlukları; acıları; sokaklarda, bina diplerinde güvensizce, korkarak ihtiyaçlarını karşılamak için koşuşan insanların bakışlarındaki tedirginliği.. hepsini alıp tedirginliklerime katıyordu.

Önce kalemim geldi aklıma; vınlayıp boşa gidebilirdi.

Sonra not defterim; havada savrulan beyaz kâğıtlar; konfeti gibi; hedefi bulmayabilirdi; yok istediğim bu değildi.

Bir utanç... Bir kara leke... Ömrünce alnında taşıyacağı; bir utanç, bir kara leke çalmalıydım alnına.

Gözlüklerim; henüz yeni yaptırdığım; çerçevesiz, hafifçecik; takmaktan keyif aldığım.

Cebimde bir taş olsaydı; bir çakıl taşı bile olabilirdi; Ebabil; Davut...

İnsanların kendi kanlarında boğuldukları geldi aklıma; sonra çalıştığım televizyon; işim; Kahire...

Kahire...

Kahire'den ikinci el pazarından aldığım ayakkabılar...

Zihnimde birden bire çakıveren bir şimşek...

Anılar, yıkılan devasa bir heykeli terlikleriyle, ayakkabılarıyla pataklanlar...

Bir kara leke...

Bir utanç...

Alnında ömrünce; bir utanç; bir kara leke.

Şehitler, yetimler adına bir veda öpücüğü.

NECATİ MERT

KİM O?

Kapı vuruldu.

“Gir!”

Giren olmadı. Camlı odada kırk beş, elli yaşlarında gösteren, gözlüklü, kır bıyıklı bir adam kitap okuyordu, masadan kalktı, burnu üstünden baka baka ön odaya geldi, boylu ve omuzluysa –yakasında İstanbul Hukuk rozeti vardı- antreye geçti, kapıyı meraksız açtı.

Genç bir kadın girdi. Elindeki hasır çantayı hemen sağdaki portmantoya bıraktı. Pardösüsünü astı.

“Bugün benden başlayacağını biliyordum” dedi adam, “Kapıyı açık bırakmıştım. Gir! diye de seslendim. Duymadın herhalde?”

Perde çekikti. İçerde yaz akşamlarının loşluğu vardı.

Kadın rüzgârlı döndü. Gözü mordu. Mosmor.

“N’oldu gözüne?”

“Anlatırım, Avukat Bey!”

Çene altından öylesine bağlanmış renkli başörtüsünü yine rüzgârlı sıyırdı. Ama bir rüzgârdan beklenileni göstermiyordu hep. Eşişi gönlünce ve toycaydı daha çok. Saçları kızılımsı, parlak, hem kâküllü hem uzundu, parmağına dolayıp uçlarıyla oynamaktaydı yalnızca.

“Geçmiş olsun! Yardımımı ister misin?”

“Yok, istemiyorum. Dava edilemeyecek yanlışlar oluyor. Bizimki onlardan. Her evde olanlar gibi. Kavgasız yaşayamıyoruz.”

Dinlemek istemediğini belli edercesine çekildi Avukat, ön odaya girdi, camlı odaya geçmek üzereyken, kadın seslendi:

“Anlatacağım, demiştim.”

Sesi ağlamaklıydı. Çantasından alelacele bir şeyler çıkarmıştı, elinde onlarla, sesinin peşinden, yağmurunu zor tutan bir bulut olup koştu geldi. Orta masasına –ki ay yuvarlağı idi ve tutulmakta olan ay gibi de bakır rengindeydi- oturdu, Avukat da hikâye dinlemeye hazırmış zaten, tam karşısına ikiletmeden, bir bulut da o oldu. Bırakılanlara kaydı gözleri. Narçiçeği bir taytla beyaz, kolsuz bir bluzdu. Üzerlerinde kaçamak dolaştı. Tur attı. Gölgesini düşürdü. Tuhaftır, bulut bir zaman sonra avareliği bırakıp yine ay kenarına

dönmüştü ama gözünü alamıyordu; göz kayıklığı, gönül kayıklığıyla buluşmuştu sanki.

“Şaşırdınız değil mi? Ben de şaşırdım. Nedendir bilmem, elim bunlara gidiyordu bugün.”

“Gözünle ilgisi var mı?”

“Varsa da bilmiyorum. Doluyum, çok doluyum, onu biliyorum yalnız. Anlatacağım da yalnız sizsiniz. Kime anlatacak olsam...”

“Neyi?” diye sordu Avukat, “Bunları mı?” Masa üzerindeki iki parçayı gösterdi. “Yoksa hikâyeni mi?”

“Üçüncü katta bir Mendebur var. Gülmez. Nasılsın? demez. Burnundan kıl aldırılmaz. Hâşa! Sanki dünyayı da, kâinatı da o yaratmış. Bürosunu kaç yıldır temizliyorum –hem iç içe iki büro onunki, Bulvar’a bakar, mobilyalı, halılı- bir günden bir güne çayını içmedim. Ücretimi bile elden vermez, seh-paya kor, oradan alırım.”

“Öyledir. Tüccar avukattır.”

“Üstünde bir Meraklı var. 11 numara. Bilmiş bakışlı. Öğlen vaktine onun bürosu denk gelmişse pide getirdiği olur, kapıdan bırakır. Ama derdi başkadır. Gözlerini görmelisiniz: Fıldır fıldır. Aralıktan görülecek olanı bile kaçır-sın istemez.”

“Hayret! Pek çok kurumun sözleşmeli avukatı olması karısı tarafının nü-fuzu iledir oysa. Karısı da, bunu bırakıp bir başkasına bakmak ancak ahlak-sızlıkla mümkün, denilecek bir kadın. Genç ve olgun.”

“Kadınının değil, kadının peşinde o.”

Susuştular.

Kadın başını eğdi. Aydan başkasının duymasını istemiyormuşçasına fısıltıyla:

“Evli erkekler kadını düz, dümdüz görüyor. Anlamıyor. Köleden farkımız yok gözlerinde.”

“Evli bekâr meselesi değil bu. Güç meselesi. Güçlü olan böyle yapar” dedi Avukat aynı fısıltıyla.

Baş kaldırdı kadın, gözlerinde hayret, belki de öfke, sordu:

“Yapmalı, diyorsunuz?”

Sesi hiç eğilip bükülmeden, Avukat:

“Yapmalı, demiyorum. Benimki sadece tespit. Hangi erkek ki kendinde güç görüyor, gücüne inanıyor, kadını...”

“Siz güç değil misiniz?”

“Açık söylemek gerekirse, değilim. Büyük davalar düşmüyor artık. İcra ta-kipleriyle, bilirkişi raporlarıyla oyalanıyorum. Ben de kenardayım, kısacası.”

“Peki, ya kocam? O, kenarda değil mi? Buraya geliyorum. Bir siteye gi-diyorum. Bütün gelirimiz bu. Merdiven yıkamaya çağırıyorlar apartmanlar-dan, gitse sesimi çıkarmayacağım, oralara da fırsat buldukça ben gidiyorum.”

“Gözünün morluğu anlaşıldı galiba?”

“Hayır, düşündüğünüz gibi olmadı. Ama önce şunu anlatın: ‘Kenarda-yım!’ dedin, ‘Peki, ya kocam?’ dedim.”

“Kocan küçük iktidar peşinde. Üzerinizdeki büyük iktidarın farkında ol-sa, seni dövmez, dayanışır seninle.”

Susuştular yine.

Kendi rüzgârıyla belli belirsiz sallandı kadın. Masadan kalkmak, bulutu-nu dağıtmak istedi belki. Avukat’a baktı. Beklediğini görünce kendi halin-de anlatmaya başladı:

“Ne güzel evler var. Hele gittiğim sitedeki çiftlerden birine hayranım. Ev-lilik oyun olmuş onlar için. Zil çalıyor. Diyaftondan soruyor kadın: ‘Kim o?’ Aşağıdan kocasının sesi: ‘Serserin!’ İlk duyduğumda bir şaşırdım. ‘Kaçırdı mı yoksa seni?’ dedim. Gerçi gezip tozmuşlar onlar da, okuldan kaçıp kırla-ra çıkmalar falan, ama kaçırmak yok. Kız Meslek’te okumuş benim gibi. Ha-tırlamıyorum. Ya okuduğu yalan, ya da yaşını saklıyor. Kızı da zaten bizim Serpil’den en az beş yaş büyük. Yüksek okulu bitirdi geçen yıl. Böyle yalan-ları olmasa! Neyse... Bir gün de kadının ‘Kim o?’suna, adam, ‘Maymunun!’ deyivermesin mi? Daha da şaştım. Kısa kot eteğiyleydi kadın, üstte ha var ha yok. Kapıda kucaklaştılar, vücut vücuda çekildiler odalarına. Âlem insanlar!”

Sesi çatallaştı. Boğazında düğümlenen bir şeyler oldu. Onları yuta yuta sürdürdü anlatmayı:

“Onlara özenmiş olmalıyım. Akşam inmiş. Ezan okunmuş. Kapı vuruldu. ‘Kim o?’ dedim –oyun olsun için. Kapı üstüme yıkıldı sandım. ‘Ulan, kah-pe!’ dedi, ‘Kim olacak bu saatte? Bir beklediğin mi vardı yoğsam?’ Yığıldı-ğım yerde ağlıyorum. Serpil sedirde, o da orada ağlar. Meğer sönmemiş da-ha hırsı bizimkinin. Üst üste: ‘Beklediğin mi vardı, ha? Beklediğin mi vardı?’ Anlattım: ‘Yok!’ dedim, ‘Sitede gördüm de özendim; ben, kim o? deyince, sen, sütçün! dersin sandım. Yani mesela!’ Yeniden, daha beter yürüdü üstü-me. Bu defa da, ‘Sütçü kim?’ diye sorar oldu.”

İki insan birbirlerini sessizlikte anlar en iyi. Yine öylesi bir sessizlikteydiler.

Sessizliği bozmamaya çalışarak, Avukat:

“Sahi neden sütçü?”

“Vallahi bilmiyorum! Sütçüler vardı çocukluğumuzda. Elllerinde güğüm ve litre, sokak sokak bağırarak gezerlerdi. Hep durdukları kapılar olurdu, varlık-lı evlerdi onlar. Onlar mı geldi aklıma? Belki de... Serpil yeni doğmuştu. Kış-tı. Zayıftım. Sütten kesildim. Mahalleden, beşinci çocuğunu yeni doğurmuş bir kadın: Hanife Abla –Allah razı olsun!- sütannelik etti Serpil’ime. Belki de bundandır, benimkinin, ‘Sütçü!’ demesini düşünmem. Bilmiyorum.”

Gözleri yaşlıydı kadının. Yanakları parlak. Eli elini tutmuş, oynuyor, sıkıyordu sürekli.

“Sizi de meşgul ettim. Tutabilseydim kendimi.”

“İçin için ağlıyorsun, nasıl tutacaksın ki!”

Avukat uzandı, kadını ellerinden tuttu, avucu içine aldı; kadın da bekliyormuş sanki, alınışa eşlik etti, kendini verdi. Rüzgârı dindi. Bir asma köprü gibi durdular bir süre. Öylece bakiştılar.

Avukat:

“Gideyim” dedi, kalktı masadan, “Eşi dostu dolaşayım, kitapçılara uğrayayım. Sen de rahat çalış.”

“Geçen gelişimde siparişlerim olmuştu. Unuttun mu yoksa?” Antreye geçti çarçabuk, dolabı açtı. Oradan: “Hiçbirini almamışsın!” diye seslendi.

“Neydi onlar?”

“Yeni bir kova istiyorum. Saplı. Bezini kovada ıslatıyor, kovada sıkıyor-sun. Sonra, yer padları: hem siyahından hem beyazından. Çeşitli bezler. Eldiven. Markası da ‘Viketa’ olacak. Başkasını istemem. Sen şimdi git, bunları al, gel; ben de bu arada iş kıyafetimi giyeyim.”

Avukat, gözü masadakilerde:

“Yukarıdaki bürolarda da bunlarla mı çalışacaksın?”

“Çantamda entarim de var. Yukarılara çıkarken üstüme onu da giyeceğim. Hem öğlene kadar da buradayım. Hadi, daha fazla oyalanmayalım.”

Avukat, kapıya yöneldi, çıkacakken, peşi sıra gelen kadın:

“Çok oldu demezsen, bir de çiklet isteyeceğim senden. Markası, ‘Canım’. Bir kutu. Tamam mı?”

“Alırım” dedi Avukat, güldü, çıktı.

Kapı aralıktı, önce onu kapadı kadın. Sonra, bir çırpıda soyundu, giyindi. Ön odaya geçti. Masadaki yerini aldı. Perdeler çekik. İçerde yine o yaz akşamı loşluğu. Bekledi.

Nihayet, kapı vuruldu!

“Kim o?”

KÖKSAL ALVER

HİKÂYE BU!

Hâfız Ahmet Çalısır a...*

Kimi hikâyeler apansızdır. Bir kıvılcımla başlayan önu alınmaz yangınlar gibidir. Bir anda. Her şey yerli yerindeyken ve gün kendi mecrasında olanca sakinliğiyle akıp giderken.

Bir çığlık, bir duruş, bir yere yığılma anından.

Ağaçtan düşen yaprağın narinliğinden.

Kuş uçmaz, kervan geçmez bir dağ başında bir gözenin kaynayıp durmasından.

Yahut bir çocuğun alınının ortasına dayanmış silaha öylece bakakalmasından.

Bir annenin doğar doğmaz göğsüne bırakılan bebesine tüm acıları ve yorgunlukları bir anda alıp götürün o tarifsiz bakışından.

Sabahın seherinde türkü söyleyip ısıklık çalan çöpçünün bandıra bandıra tattığı huzurundan yahut gökdelendeki rezidansında kutu kutu hayatındaki işadamlarının delirtirten yalnızlığından.

Hızlı, paketlenmiş, konserve edilmiş gündemlerde toz olup uçan ayrıntılardan. Gerçeklerden ve hayallerden yani.

Küllerin arasından ve cılız seslerden kendini ayan eden hikâye, sükun edip gelir.

Hikâyeciye kendini bir şekilde gösterir. Fısıldar. Ayak seslerini duyurur. Bağırıp çağırmadan, davul zurna çalmadan.

Kâh gün ortasında kâh gecenin olağan bir vaktinde. Kâh okunan bir satırda kâh bir fotoğrafa yapışan dilde; ama illa hayatın akışında, hay huyda.

Göz kırpar, bir kıvılcım çakar. Sanki hikâye o anda tamamlanır.

İş, masada elinin yüzünün düzeltilmesine kalır.

Anlatacağım bu hikaye de böyle bir hikâye işte.

Bu sabah da diğer sabahlardaki gibi belli bir vakitte evimi, çoluk çocuğumu Allah'a emanet edip büromun yolunu tuttum. Aynı dar, büküm büküm sokakları birer birer geçtim.

Baharın gelişini hayata gözlerini açan yapraklarda, dallara konup kalkan ürkek serçelerde, yüzümü yalayıp saçlarımı tellendiren hafif rüzgârda izledim. Birkaç hafta sonra bu sokakların nasıl bir yeşil sürgününe uğrayacağını düşü-

nerek için için sevindim. İğdelerin, çınarların, kavakların, ıhlamurların, sal-kım söğütlerin, akasyaların ve daha türlü ağaçların yanından yöresinden yürüdüm. Gara çıkan sokaktaki buzhaneyi döndüm. Yazılarını ezberlediğim levhaya bakıp Sahip Ata'yı bir kez daha andım.

Garı mahalleye bağlayan demir köprü basamaklarını usul usul, keyfini çıkara çıkara çıktım. Yorulmadım. Ama yorulmuş gibi köprüde durdum. Sanki durmadan geçip gitsem, ufku şöyle bir taramasam, buradan şehri kolağan etmesem bir şey eksik kalırdı.

Baharın salına salına gelişini köprüden daha başka gördüm. Masmavi göğü, göğre orasından burasından tutunmuş pamuk beyazı bulutları gözlerimle hızla taradım.

Şehrin batı yakasında nöbetçi iki asker gibi dikiliveren Takkeli ile Gevele dağlarını selamladım.

Ama illa Loras!

Bir komutan yahut bir baba gibi ağırlığınca duran ve sanki gözünden bir şey kaçmadığını söyleyen vakur Loras'ı selamlamadan geçemezdim, geçemedim. Gün gün artan gökdelenlere birer leke gibi baktım. Yoksa şehrin başına düşen kuş pisliği mi demeliydim? Neden kuş pisliği olsun ki? Düpe düz insanın pisliği demeliydim, düzelttim.

Sonra aşağıya garda bekleyen trene, trene eklenmiş yorgun ve bitkin vagonlara baktım. Mahallenin ezgisine eklenen demirden seslere kulak verdim. Bir vagon diğerine koşuluyor, bir işçi elindeki çekici tak tak indiriyor, gara yeni gelen tren cuf cuf düdüğünü öttürüyor.

Beni mest eden curcuna, başımı döndüren vaveyla dedim ve geçtim.

Ama illa raylar!

Şarkıdan 'uzayıp giden o tren yolları' sözünü dilime dolayarak, bu demir çubukların ne kadar ağır yüklerin altına girdiklerini, kavuşmanın lezzetine ortak olmak için nelere nelere katlandıklarını düşündüm.

Rayları büyük bir bedenın uzun mu uzun kollarına benzettim. İstanbul bir eliyle Hicaz ve Kudüs'ü diğer eliyle Endülüs'ü tutmaktaydı. Erzurum'un kalın parmakları Toroslar'ın dalgalı saçlarını usul usul taramakta, pamuk tenli Çukurova sarı benizli Konya'ya dayanmaktaydı. Kavuşmanın lezzeti ve raylar. Sarıp sarmalamanın tadı ve raylar.

Bir de gar, illa gar!

Bir başına esrarengiz bir dünyayı resmeden garı ağır ağır geçtim. Bakışlarım kimi yorgun kimi hüznü, kimi gergin kimi umutlu yüzlerde dolaştı durdu. Beni gara çekenin birbirinden farklı ama insanı heceleyen bu yüzler olduğunu bir kez daha anladım.

Bu yüzlerin de diğer günlerde gördüğüm yüzlerden pek bir farkı yoktu. Yani ilginçti, esrarlıydı yüzler elbette. Ama her zamanki yüzlerdi işte.

Yüzleri geçtim, gişeleri, bekleme odalarını, büfeyi, büfecinin yiyecek ve içecekleri mütemadiyen ünlemesini, turnikeleri de. Diğer kapıdan çıkıp koca çınarın altından yoluma devam ettim.

Bir o caddeye, bir bu sokağa daldım. Uğrak mekânlarımı es geçemezdim. Sadreddin Konevi'nin yanından usul usul, dilimde Fatih ve selamla geçip caddeye çıktım.

Stat yolunda sabah sporundan dönen tok ve bakımlı insanlar gördüm. Biraz önce gördüğüm yüzlerden epeyce başka olan bu yüzleri fark etmem zor olmadı. Eski lisenin önünden geçerken gayri ihtiyari 'Konya, bozkırın tam çocuğudur. Onun gibi kendini gizleyen esrarlı bir güzelliği vardır' diyen Tanpınar düştü aklıma. Sanki bu lisenin üst katında kaldığı küçük soğuk odasında şehre aşına olmayı beklemekteydi.

Vızır vızır geçen taşıtların gürültüsünde Alaaddin'e çıktım.

Gene Sahip Ata! Gene raylar! Tepeyi çelik kollarıyla sarıp sarmalayan, bir derviş gibi dönen dönen raylar. Bir dantel gibi ayetlerle işlenmiş anıt kapılı Medrese.

Sonra eğri dar sokaklara indim. Sokaklara mührünü vuran çeşmeleri, beli бүkүlmüş eski evleri ve hemen eski evlerin dibinde bitiveren taptaze apartmanları, cilalı endamlı yeni evleri bir tül gibi saran sokak sesleri doldu kulağıma. Bu sesleri de sevdiğim nağmeler arasına alıp Kapı ve Aziziye camilerinin etrafına kümelenen 'yasin okunan, tütsü tüten çarşılardan' geçtim. Rahlelerinin başında hocanın etrafına dizilmiş talebelere benzemekteydi dükkânlar.

İstanbul caddesinde Hacı Çopur Hanındaki büromun zilini besmeleyle çaldım. Kapıyı açan Saim efendiyi, salondaki elemanları selamladım.

Odama girdim. Çantamı yere, anahtarları masaya bıraktım.

Koltuğa oturur oturmaz diğer günlerde yaptığım gibi hemen bilgisayarını açtım. Bilgisayar gürültülü bir sesle açılırken, ekranda bir şeyler gidip gelirken o anda diğer günlerde olmayan bir şey oldu.

Bir yitiğimi hatırlamış gibi koltuktan fırladım.

Dosyaları açmadan, emaillere bakmadan, Saim efendiden sabah çayımı istemeden daha.

Ajandama bakmadan, arayıp soranları sekreterden öğrenmeden.

Bir anda kendimi hanın köşesindeki taksi durağında buldum.

Sıradaki taksiye binip şoföre tek kelime söyledim: 'Gar'.

Garda onu beyhude arayıp durdum. Bakmadığım taraf, kolaçan etmediğim dip köşe kalmadı. İçkili lokantaya, kafeteryaya, çay bahçesine baktım, yok-

tu. Hatta tuvaletlerin önünde biraz oyalandığımı da söyleyebilirim. Bankamatığın önünde yoktu, ilerdeki hurdalıklarda da.

Büfeciye yahut yetkili şahıslara sorsam mı diye içimden konuştum.

Ne diye soracaktım: Şu köşede sırtını duvara yaslamış ve ayakları üstüne çömelmiş vaziyette duran bir adam vardı. Değişik bir adamdı. Belliydi bu. Bitkin bakışları, hep uzakları tarayan bakışları vardı. Yüz hatları çok keskindi. Belli ki büyük bir ızdırap sürekli asılıp duruyordu ona. Biraz önce, daha yarım saat olmadı, gişenin önünden geçerken gördüm onu. Öylece çömelmiş uzakları seyrediyordu. Nerde o adam acaba, gördünüz mü?

Böyle mi soracaktım? Ne derlerdi bana?

Neyin oluyor o adam, bir akrabanız mı? Borçlunuz mu? Kanlınız mı? Yoksa suçlu mu? Polis misiniz?

Ne diyecektim. Hayır hayır, polis falan değilim, sadece meraklıyım, o kadar.

Sahi, ne olacaktı o adamı bulduğumda? Büfeciye soramadıklarımı kendime sordum bu defa. Sorar sormaz da orayı usul usul terk edip çınarın altındaki banklardan birine oturdum.

Bir sigara tellendirip dumanında hikâyeyi gördüm. ‘Hikâye bu işte’ diye mırıldandım. Seni peşine takan hikâyeden başkası değildi. Adam gerçekte var mıydı, yok muydu; uçmuş muydu, kalmış mıydı; trende miydi, çarşı pazara mı çıkmıştı; isli ve dumanlı bir kahvehanenin bir köşesinde mi yoksa şehrin caddelerinde kalabalığın içine dalıp akıp durmakta mıydı? Bilmek zordu. Yoksa gerçekte adamın değil de onun yüzünün anlatacağı şeyin mi peşindeydim?

Parmaklarımın arasında iyice ezilip büzülmüş sigarayı yere atıp ayakkabımla ezdim. Ellerimi ceketimin ceplerine soktum. ‘Hikaye bu işte, hikaye biraz da böyle bir şey işte’ diye diye ilerdeki metruk binanın sırtını verdiği sokağa doğru yürüdüm.

Kim bilir yanımdan yöremden, sağımdan solumdan ne hikâyeler akıp durmaktaydı!

ABDULLAH HARMANCI

SIKI TUT SERÇEYİ

Şimdi bütün o karmakarışık düşüncelerin içinden sıyrıp kendini, hayatı boyunca binlerce defa oynadığı oyunlardan birini daha oynamak istiyor: Karım eve otobüsle gelirse, bütün bu düşüncelerim bir saçmalıktan ibarettir, hayatıma ilişkin geliştirdiğim bu fikirler kendime zulmetmekten başka bir anlama gelmemektedir; ama yok, minibüsle gelirse, o zaman düşüncelerimde haksız sayılmam ve bir uğursuzluk çemberinde boğulduğuma inanmakta haklıyım...

Hayatı hep bir işaretler, uyarılar ağının içinden görüyor. Bütün olaylar, bütün gelişmeler, onun yaşadıklarının, onun iyiliğe ya da kötülüğe doğru meylediyor oluşunun bir neticesi olsa gerek. Ama belki de yanılıyor. Belki de bütün bunlar vehim. Fantezi. Saçmalık.

Ne zaman bir basamağa ayağı takılsa. Kibirlendin! diye seslenir içindeki adam. Son zamanlarda iyice kaptın koyverdin! Ne olacak senin bu halin? Beldiye otobüsünü son anda kaçıırverir. Vapur iki dakika önce kalkmış olur. Yazmaya başlayacakken elektrik kesilir. Bilgisayar bir dosyayı açmaz. İsrarla açmaz. Bütün bunlar, göklerin ona verdiği bir işarettir. Ama belki de değildir. Emin olamaz. Bir yakınıni kaybeden kişi, neden gökler tarafından aşağılanmış olsun ki? Ama öyledir. Ölmek sanki utanç duyulacak bir şeydir. Yakını ölüp de evleri tanıdıklarla dolan herkes, bu garip duyguyu yaşar. Aşağılanmıştı adeta. Gökler onu aşağılamıştır. Çirkin bir şey bulaşmıştır yüzlerine. Herkes biraz tuhaf bir merak duygusuyla, yakınlarını yitirenlerin gözlerine bir kaçamak bakış fırlatır. Korkarak. Ölmek neden küçümsenmek olsun? Ama öyledir. O hep böyle düşünür. Düşünür. Düşünür. Ken. Ansızın durur ve içindeki adama seslenir: Belki de yanılıyorum. Yanılmıyorum belki de.

İşlerimin yolunda gidiyor olması, göklerin beni sevdiği anlamına mı gelir? Neden gelsin? Hayatımızdaki her şeyin alt üst olması, neden bizim göklerin lanetine uğradığımız anlamına gelsin? Eğer iyi bir adamsam işlerim yolunda gider. Mutlu ve huzurlu yaşarım. Eğer aşağılık bir adamsam başım beladan kurtulmaz. Dünya hayatım bir acıya, bir belaya, bir keşmekeşe dönüşür. Diyebilir miyim? Benim için doğru olanın ne olduğunu nerden bilebilirim ki? Herkesin önünde düşmem bana bir lütuftur belki de; şimdi bunu söyleyince akşam herkes onaylayacak, ama herkesin önünde düştüğümüzde daima olumsuz düşünürüz. Akşam bu konuyu açmalı. Ne çok konu var kafasında. Kös kös oturulmamalı. Futbola hiç mi hiç girilmemeli.

Garip bir adamım ben (parmaklarını yunus balığı biçimi verilmiş renge- renk mandalların arasına sokarken), işlerim yolunda gittiğinde, insanlar müte- bessim olduğunda, sınavlardan yüksek çektiğimde, telefonlarım habire çaldı- ğında, mail kutum tebriklerle dolduğunda, ellerim sıkıldığında, korkuyla do- luyor içim. Tedirgin oluyorum. Bu güzel günlerin nasıl olsa geçip gideceğini, herkesin bütün bunları unutacağını, bu geçici saltanat için sevinmenin anlam- sızlığını düşünüp kendimi şehvetin dalgaları arasına bırakamıyorum. Ama iş- ler sarpa sardığında. Ama insanlar beni unuttuğunda. Ama dosyalar geri çev- rildiğinde. Ama insanların bakışlarından bir güvensizlik, bir ilgisizlik, bir be- ğenisizlik sızmaya başladığında, o zaman azmim, o zaman inancım, o zaman güvencim artıyor. O zaman geleceğimde benim için gizlenmiş ışıltılı sabahlar olduğunu düşünüyor ve hayata daha bir yakın hissediyorum kendimi.

Elini masaya yayılmış mandalların içinden çıkartıyor. Işıl ışıl, pırıl pırıl mandallar bunlar. İki yunus balığını bir metal yayın iki koluna bağlamışlar. Yunusların kuyruklarına basıldığında ağızları birbirlerinden uzaklaşıyor. Şimdi yunusları hayranlıkla seyrediyor. Acaba bütün bu soruların gerçek ce- vaplarını bilen biri, acaba bütün bu zihninden geçirdiklerimi zihninden ge- çirmiş ve kitaplardaki cevaplarının peşine düşmüş biri var mıdır? Acaba bu soruların bir cevabı gerçekten var mıdır? Yoksa bütün bunlar bir noktadan sonra “sır”ra mı dönüşüyor? “Sır”! Belki de hepsi bir sır. Sonuna kadar gidi- lemez, en son nokta konulamaz. Öyle mi? Sonsuza kadar değil ama tarihi de sır olan bir güne kadar sır olarak kalacak. Belki de...

Bundan otuz sene önce. Ama belki de daha fazladır. O ilk mektep çocuğu bile değilken. Tepeleri kamışlarla süslenmiş keresteden duvarları olan, eski, yoksulluğunu anıları arasında derinleştikçe, düşündükçe, ölçüp biçtikçe daha çok anlayacağı/ayırımsayacağı bir evde oturlardı. Evin iç duvarları, iyice sönmüş, silinmiş bir yeşile, anımsadıkça içini karartan bir yeşile boyanmıştı ve işte bu kasvetli, yoksul evin büyük bahçesinde, bir çocuk azatlığı, avare- liği içinde gezinirken, birden, ruhunu hala kıpır kıpır kıpırdatan bir şey ol- muş, küçücük bir serçe yavrusu, bahçenin orta yerine kurulmuş olan ve ze- mini kılıfları eski elbiselerden bozma minderlerle kaplı küçük kamelyanın ta- vanını boydan boya kaplayan asma yaprakları arasından, üstelik tam da avuç- larının ortasına düşüvermişti.

O dakikadan itibaren, göklerden ona yollanmış bu hediyeyle yüreği se- vinçlere bulanmış, o anki sevincini ve şaşkınlığını şimdi bile anımsıyor, şa- şırmış, çok şaşırmıştı. Avuçları arasında küçücük bir serçe yavrusu, gözleri fıldır fıldır, onu seyrediyordu. Damarları gürül gürül atıyor, gözleri hızla ve dehşetle kendisini avuçlamış olan insanoğlunun sanki kendisine kötülük ede- bilecek biri olup olmadığını anlamaya çalışıyordu. Yavruyu kaçırmamak için

ondan gözlerini hiç ayırmıyor, hiç ayırmıyor, hiç ayırmıyordu. Ona öyle geliyordu ki, bu muhteşem bir zaferdir ve kendisini mahallenin bütün çocukları arasında ve hatta bütün kişileri arasında şampiyonluk noktasına ulaştıracak ve oradan bir daha hiçbir zaman kimse onu indiremeyecektir. Bu inanılmaz zaferden sonra, ailesi, arkadaşları, özellikle ağabeyi, karşı evdeki İzzet Ağa'nın kızları ve kimbilir daha kimler, sokaktaki tüm oğlanlar, ona bambaşka bir gözle bakmaya başlayacaklar, onu kıskanacaklar, ona gizliden gizliye diş bileyecekler, evdeki büyükler, ona bir iş bile buyuramayacaklardı.

O küçücük serçe yavrusunu avuçları arasında sımsıkı tutarken, hayatının bundan sonraki kısmını çok daha “galip” ve çok daha parlak ve çok daha avantajlı bir şekilde sürdüreceğini düşünmüş, çocukluğu boyunca hayatın ona tattırdığı tüm yenilgilerin hıncını işte hem de bir hamlede alıvermişti. O sevinç, o hayret, o sendeleme içerisinde kamelyanın minderlerinden birine çökmek ve avucundaki serçe yavrusunu sevmek, bundan sonraki yaşamlarını (yavrunun ve kendisinin) planlamak, ona bir yuva bulmak, ona yepyeni, ıslıl ıslıl bir hayat çizmek, her dakika bir arada bulunabilmelerini sağlayacak bir plan çizmek üzere birkaç adım atmış, onu hiçbir yere, hiçbir şeye “konduramamış”, ona layık bir yer, ona layık bir yuva olabileceğini bir türlü kendisine kabul ettirememiş, en iyisi yavruyu yatağının yanı başında küçük bir kafeste yaşatmaya karar kılmış... ken, içinde henüz doğan ve bugüne kadar yaşadığı hiçbir şeye benzemeyen bu sınırsız sevinç, uyanınca yitirilen cennet rüyaları gibi, birden kırılıvermiş, yok oluvermişti.

O birkaç dakikalık “saltanatı” boyunca, bütün mahalleye kuşun kendisiyle konuştuğu yalanını söylemeyi bile planlamıştı. Ki kuş, ansızın, parmaklarından sıyrılıp, geldiği yere, asmanın yaprakları arasına dönüverdi. O zaman bütün bir dünyanın, bütün bir hayatın, bu kuşun kanatları arasında uçup gittiğini düşünmüş, o zaman her şeyin boşaldığını, kurduğunu düşünmüş, o zaman bedeni taş gibi katılaşmış, o zaman hayatı boyunca yiyeceği en büyük darbenin işte bu olduğunu düşünmüş, o zaman uzun süre bulunduğu yerden ayrılamamıştı.

Yitirmek! Bulmak ama yitirmek! O sabah yaşadıklarının, kendini durmadan çoğaltan tuhaf yaratıklar gibi, hayatı boyunca devamlı olarak karşısına çıkacağını nereden bilirdi? Öyle olmuştu. Bir serçe yavrusunun ürkekliği daima peşinden gelmişti. Bir kuş, daima ellerinden sıyrılıp uçup yitip kaybolup eriyip gitmişti. Bir dakikalık bu anı, bin parçaya bölünerek yaşamının bütün renklerine sinmiş, hayatının gözenekleri arasına s i ğ m i ş t i.

Mandalları birbirlerine tutturarak masanın üzerine kocaman bir “M” çizmek istiyor ve karısı gelince ona çocukça bir jest yaparak onu hiç değilse güldürmek istiyor. Ama adı gibi biliyor ki, Merve bunu da yanlış anlayacak, aca-

ba nasıl bir kabahat işledi ki, vicdan azabını bastırmak için şimdi bana böyle bir kompliman yapıyor, diye düşünecek, kavga çıkmasın diye bunu söyleyemese de, yüzündeki ifadelerle neler düşündüğünü ona bal gibi hissettirecek. Merve ile ne kadar güzel, ne kadar şiddetli bir aşk yaşamışlar, ama bu güzellik, kısa süre içerisinde bir cehenneme değilse bile bir sıkıntıya, bir sıkılışa, bir sıkışa dönüşmüştü.

Hemen her insanın kendisini ilk gördüğü anda, ona bir onaylayışla, belki bir imrenişle, belki bir hayranlıkla, olmadı bir takdirle baktığı bir gerçektir. Kadınlarda bir iç geçirmeye kadar varan, erkeklerde bir kıskançlığı andıran ve duygudan asla soyutlanamamış bir ilk bakışa binlerce defa tanık olmuşken, günler ilerledikçe, bakışların söndüğünü, insanların ilgisizleştiğini, dalgınlaştığını fark etmiş, bunu da, görünüşünün vaat ettiği ışığı karşılayamayan, sönük bir ruha sahip oluşuna yormuş, üzülmüş, çok üzülmüştü.

Kadınlar. Hayatının tümünü saran bu bulmalar ve yitirmeler sarmalının, bu kendini çoğaltan bulaşık, cünüp virüsün (zaman zaman varlığından şüpheye düştüğü bu cenabet virüsün) en gerçek kanıtı gibiydiler. Kendisini tanıdıkça kendisinden uzaklaşan, kendisinden uzak kaldıkça kendisini önemseyen kadınlar. Daima beğendiler. Daima vazgeçtiler.

Kimseyi kırmak istemedim. Kimseyi incitmek istemedim. Olurladım. Onayladım. Gülümsedim. Sevdim. Mutlu olsunlar istedim. Ama daima yitirdim onları. Nemenem bir haltsa hayat! Ben o halı yiyemedim! İnsanlar beni fark etmediler. İnsanlar beni tercih etmediler. Onların gözlerindeki o ışıltıyı söndürmemek için elimden gelen her şeyi yaptım. Konuşkan, esprili biri olmak, bolca soru sormak, bolca cevap vermek; sessiz, “cool”, uzak, gizemli bir adam olmak, ona buna pas vermemek, ağır abi’yi oynamak; kendilerine istedikleri şeyi asla vermemek, onları pek önemsemiyorlar gibi yapmak; onlara istedikleri her şeyi vermek, onları mutlu etmenin bütün yollarını zorlamak... Her şeyi, her şeyi denedim. Elimden geldiğince, insanların bana ilk bakışlarında bende buldukları ışığı bütün günlerime ve saatlerime yaymak için çırpındım. Ama ne yaptıysam, insanların bakışlarında başlangıçta bulduğum ışığın, zamanla sönmesine, yitmesine engel olamadım. Böyle böyle geçip giderken seneler. Bir kitabın sayfalarından başımı kaldırdım bir gün. Ve o sabahı, o uzak sabahı, o uzak bahçeyi hatırladım.

Yaşamım boyunca buldum ve kaybettim. Yaşamım boyunca sevildim ve terk edildim. Yaşamım boyunca kazandım ve sürdüremedim. Neden neden neden, diye sorduğum zaman kendime. Uzak bir sabah geliyor gözlerimin önüne. Uzak bir bahçe. Uzak bir kamelya geliyor. Gözlerinde beni görünce ışıklar yanan insanlar, usul usul dalgımlaşıyorlar, usul usul ilgisizleşiyorlar, usul usul uzaklaşıyorlar. İsteksiz bir gülümsemeyle geçiştiriyorlar uzayıp gidecek sandı-

ğım sohbetlerini. Daha sıkı tutmalıydım, diyorum o zaman, daha sıkı tutmalıydım o serçe yavrusunu. Anlamadan, salak salak bakıyorlar suratıma...

Belki de hepsi benim uydurmam. Hepsi kurgu. Hepsi fiction. Belki de kendime zulmediyorum. Belki de herkes "eskiyor". Belki de herkes aynı dertten muztarip. Belki de tembelim. Belki de beceriksizim. Belki de çapım bu kadar. Belki de... Belki de, diye mırıldanıyor. Belki de, belki de, belki de...

Şimdi bütün o karmakarışık düşüncelerin içinden sıyrıp kendini, hayatı boyunca binlerce defa oynadığı oyunlardan birini daha oynamak istiyor: Karım eve otobüsle gelirse...

Tam o sırada çalıyor kapı zili. Hızlı adımlarla açıyor kapıyı. Merve, ayak-kapılarını çıkartırken. Telaşının sebebini anlamaya çalışan gözlerle bakıyor. Ruşenler Capitol'e gidiyorlarmış da, onlar bıraktılar, diyor.

Tam o sırada çalıyor kapı zili. Hızlı adımlarla açıyor kapıyı. Karşısında uzun boylu bir polis memuru duruyor. Göbeğini kemerinin üzerine sarkıtmış orta yaşlı bir polis memuru bu. Gözlerinin altında yarım halkalar, sağ kaşının üzerinde kocaman, etli bir ben var.

Tam o sırada çalıyor telefonu. Onay tuşuna basıyor. Telaşlı ama otoriter bir kadın sesi bu: Merve Bekleyici'nin eşiyle mi görüşüyorum? Cevap verir misiniz lütfen? Alooo...

Hızlı adımlarla çıkıyor evden. Kendisine seslenen kapıcıyı duymuyor. ❏

MİHRİBAN İNAN KARATEPE

ERİK AĞACININ ALTINDA

–Büyük halam Sarımamoğulları'ndan
Dudu'nun aziz hatırasına–

Gavurun bebeği değil mi, sıkıver boğazını gitsin, dedim içimden. Gözleri meyil meyil baktı, kıyamadım. Bakmasa da kıyamazdım. Ağlamaktan gözleri kızarmış, elinde bir odun parçası, kemirip duruyordu. Bizi görünce önce heyecanlandı sonra korkarak elindekini attı ve gerisin geri emeklemeye çalıştı. Altı ıslaktı.

Gücekgeriş'in orta yerinde kilise, kilisenin hemen yanı başındaki evde unutulmuştu.

Sırageçe ve Alan başta olmak üzere bütün Rum köyleri boşalmıştı. Belki yiyecek bir şeyler buluruz, kullanmaya yorgan, döşek belki bir esvap düşüncesiyle evleri geziyorduk. Giderken asırlık komşularını ateşe verip gitmişlerdi ya onların bebesine yine de kıyamadım. Belimden kuşağımı çözdüm, ıslak donunu çıkarıp kuşağı beline doladım. Bebeği sırtladım. Onu ne yapacaktım?

Akşama kadar onu sırtımda gezdirdim. Kuru bir somun bulsam ucundan kırıp eline tutuşturdum, avucumdan su içirdim, saçlarını sıvazladım. Donunu derede yıkayıp cereklerin üstüne astım ki biz dönüp gelinceye kadar kurusun.

Eve varınca, kapının önünde ateş yaktım, kazan koyup su ısıttım. Bebeği bir kütüğün üstüne oturtup güzelce yıkadım. Akçaldı. Uzun yaz günlerinden çapadan gelir önce Haşim'i sonra Dudu'yu abdestlikte yıkardım. Dudu'yla Haşim, bütün gün ekinlerin arasında dolaşır, başak toplar, yorulur, ağaç diplerinde uyu-yakalırlardı. Sırtlarına karıncalar yürür, koyunlarına toprak dolar, elleri ve yüzleri kapkara kesilirdi. İkiz gibi beraber gezerler, içtikleri su ayrı gitmezdi.

Dudu nerde kaldı Haşim, dedim. Çocuk cevap veremedi. Yakasından tutup silktim, niye konuşmuyorsun, diye bağırdım.

Bostana girdim ana, dedi, yerde kabaklar yangında pişmiş, dalında mısırlar közlenmiş. Karnımı kabakla, mısırla doyurdum. Eve yöneldim, dokunsam yıkılacaktı. Kazanlar dört bir yana devrilmiş, yatak yorgan yanmış kül olmuş, eşek bile kazığını söküüp sır olmuş. Ahırın kapısından taşlığa doğru kan sızıyor. Korkuyla yanaştım. Dudu ablamın üstü başı parçalanmış, vücudu kan içinde yatıyor. Ablam dedim, haykırdım, sesimi duyururum sandım, başını ellerim

arasına aldım. Başı nerdeyse elimde kalıyordu. Boğazımı kesmişler, iki parmak kalmış gövdesinden ayrılmaya, dehşetle yere bıraktım. Siyah saçları kan içindeydi. Dişleri sopayla vurulmuşçasına parçalanmış, dudakları patlamıştı.

Güç bela sürükleyerek ablamı bostana taşıdım. Erik ağacının dibine yatırdım. Bir çapa bir kürek arandım. Sen onu bu halde görmeden, kimseler görmeden toprağa koymalıydım. Mezarı boyunca kazmaya uğraştım. Karışladım. Olmadı. Cesedi sürükledim. Bir daha kazdım. Başını kibleye gelecek şekilde yatırmadığımı ise üstünü toprakla örttüğümde fark ettim. Allah affetsin.

Bebeği kuruladım. Rum evlerinde bulduğum üç-beş parça zıbbın kollarını, paçalarını katlayıp kısaltarak, bebeği giydirdim. Kuşağımı tekrar belime sardım. Yolum uzundu.

Haşim'i ve ikizleri kaynanama emanet ettim. Tez gelirim ana, dedim.

Uğurlar olsun kızım, dedi.

Uzun Kadın'ın sırtındaki de kimin bebeği, dediklerini duyuyordum.

Emine Gelin, Rum bebeğini sırtlamış gidiyor, baksana diyordu yaşlılar, zaten eri de yok başında...

Çocuk hıçkırdı.

Ağlama uşağım, dedim.

Yol boyunca böğürtlen yedik, zoval dişledik. Bir uyudu, bir uyandı. Eline kuru bir dal tutuşturdum. Boşlukta sallayarak oyalandı. Arada başıma değdirdikçe kıkırdadı.

Adını da bilmiyorum, uşağım dedim. Kendi kendime konuşuyor, gâh Du-du'yu gâh geride bıraktığım bebelerimi düşünüp ağlıyordum. Bebek arada anlar gibi, hı diyordu.

Ah güzel gözlü, kara saçlı hanım kızım. Yakın tarlalarda çapa vururken Gücekgeriş'ten Maria'ya yeşil soğan gönderdiydim seninle de yarım gilik peynir gelmişti karşılığında. Dostluğuna, komşuluğuna, cömertliğine ne oldu Maria'nın? Senin saçına taraklı tokasını çıkarıp takışı nerde kaldı?

Ah Maria! Kırmantos'un anası Maria! Sırageçeli Mariaların, Mitsaların, Doraların, Despinaların efendileri nasıl kıydılar Meryemlerin, Haticelerin, Güllülerin bebelerine?

Kırmantos'un yüzünü bir daha görmeyeyim, derdin yemin ederken. Du-du'yu ateşler arasında görür gibi oldum. Geliyorum ana, dedi. Yetiş kızım, dedim. Aramızda koca bir duvar yanıyordu. Abdestliğin duvarı yıkılmış, yatak yorgan tutuşmuş, ahşap direklerle örülmüş evimiz cayır cayır yanıyordu. Haşim'i önüme katıp, ikizleri kucaklayıp çıktım. Yönünü mü şaşırdı, kolundan tutup biri mi sürükledi? Arkamdan yetişir sandım. Koca kız, dedim içimden. On üçünü sürüyordu, gelir elbet... Yanan evlerden kafamıza ateş parçaları düşerek harmana seğirttik Ortalık ana-baba günüydü. Düşse kalka dağa turmandık. Karşıdan evlerimizin yanışını seyrettik acılar içinde.

Ne Allah adına ne Meryem adına bu zulüm revadır. Senin evini, köyünü bırakıp gitmenden daha acıdır bu, düşünürsen Maria...

Uzun kadın diye boşa dememişlerdi, on iki kilometre yol teptim, bebeği sırtımda Lâdik mutasarrıflığına kadar getirdim.

Niye getirdin bunu da öldürmedin, dediler.

Günahsız sabi, dedim.

Senin bebelerinin günahı var mıydı, dediler.

Sustum.

Yukarda Allah var, beyim, dedim.

Emaneti teslim etmenin huzuruyla koşar adım köyün yolunu tuttum.

* * *

Kırmantos, Selanik'ten mektuplar yazdı Haşim'e. Haşim, tek kızı Du-du'yu dizine almış mektubu eşe dosta okuyordu.

Küpecik Köyü'nün horozlarını bile özledim, diyordu Kırmantos... Onların dahi gözlerinden öperim seni de sevgiyle kucaklarım pek değerli komşum, sevgili arkadaşım Haşim.❧

GÜRAY SÜNGÜ

MEZARTAŞLARINA İSİM YAZAN ADAM

Hiç başlanmamış sigara gibi. Saçma oldu.

Yağmur durmuştu, öğleden sonra. Şimdi öğleden sonra, yağmur durmuş. Saçma oldu.

Ona göre dünyanın çivisi çıkmış, bana göre dünyada çivinin ne işi var. Anlaşamadık. Yollarımız ayrıldı böylece. Ama bu da saçma oldu.

Üç gündür düşünüyorum, işten gelince başlıyorum düşünmeye, yatıp uyuncaya kadar aralıksız... yemek yerken de ara vermiyorum düşünmeye, televizyonu bozdum galiba, görüntüsünde sorun vardı ya da bana öyle geliyordu, içini açtım, sonra çalışmadı bir daha. Önceden çalışıyordu, şimdi ne ses ne görüntü var. Düşünmeme televizyon da engel olamıyor böylece. Ama yorgun uyuyorum, düşünmekten bitap düşünüyorum ve yataarken dayak yemiş gibi oluyorum ve yorgun kalkıyorum sabahları. Yatağın içinden çıkana kadar canım çıkıyor canım çıktıktan sonra anca çıkmış oluyorum yataktan. İstemeye istemeye gidiyorum işe, bu yüzden de sinirli oluyorum. İşyerimde sinirimi çıkarabileceğim kimse yok, yalnız çalışıyorum, yanımda çalışan yok, sinirim içimde kalıyor. Öğlen yemeğimi yerken de düşünüyorum. Sonra akşam oluyor, dükkanı kapatıyorum. Eve dönüyorum. Evimi seviyorum. Eskiden sevmezdim evimi, tek başıma geldiğim için nefret ederdim hatta evimden, hafta sonları dışarıya çıkıp da yapılacak bir işim olmazdı ve evde daralır daralır sonra köm kös kalırdım bir köşede. Yıllarca içimde evime karşı öfke birikmişti. Bu sıralar esamesi yok o öfkenin. Eskinin tersine şimdi hafta sonları düşünmeme bir şey mani olmasın diye çıkmıyorum evden, gidecek bir yer, yapacak bir şey bulamadığım için değil, evde yapacak bir şeyim olduğu için, yapacak olduğum şeyi yapmama yarayacak halimi bana evim temin ettiği için. Ne çok üzdüm seni canım benim diyorum evime. Seviyorum onu. Ama son üç gün başka, önceden bu kadar düşünmüyordum, son üç gün başka türlü düşünüyorum. Önceden düşünüyordum ama arada başka şeyler de yapıyordum, yemek yerken mesela düşünmüyordum, sonra televizyona filan da bakıyordum, film seyrediyordum, minimalist yönetmenleri seviyordum, ayrıca kitap da okuyordum, kitap karakterlerini bir takım özellikleriyle beraber kağıtlara yazıyor-

dum, onları birbirleriyle konuşturmaya çalışıyordum, tüm bunları yaparken düşünmüyordum, bunlardan arta kalan zamanlarda düşünüyordum. Son üç gündür ise bambaşka artık her şey. Üç gündür başka hiçbir şey yapmadan düşünüyorum ve kızıyorum kendime, neden daha önce akıl edemedim ben bunu diye. Ama insanı rahat bırakmayan başka unsurlar yok değil.

O unsurlardan bir tanesinin adı kısa. Aslında kısa değil tabi adı ama adını anmak istemiyorum, anlattıklarım değerini bir parça yitirecek sanki bir ad kullanırsam, bunun için adına kısa diyeceğim. Kısanın boyu kısa olduğu için adına kısa demiyorum, kısanın adının kısa olmasının nedeni boyuyla alakalı değil çünkü, gerçekten de adının kısa olmasıyla alakalı, ama bunların bir önemi yok şimdi.

Adı kısa. Zaman zaman evime gelir. Birlikte oturup minimalist yönetmenlerin filmlerini seyrederek sessizce. Minimalist yönetmenlerin filmlerinde de pek ses olmadığı için, evim gerçekten çok sessiz olur öyle zamanlar. Öyle zamanları severim. Çok güzel çay demler Kısa. Arkadaşım olduğu aşikar. Birlikte oturduğumuza, film seyrettiğimize göre. Ama başka bir veri yok işte elimde. Çünkü konuşmayız pek. Hakkında ne bilirim, bilmem. Hakkında pek bir şey bilmem bile belki. O benim hakkımda ne bilir onu da bilmem, muhtemelen o da benim hakkımda pek bir şey bilmez. Karşı komşudur.

Diğeri de öbürkü. Onun adını da anmak istemiyorum ve ona diğeri olduğu için öbürkü demek istiyorum. Öbürkü sanırım öğrencidir. Ceketidir ve lacivettir, kravat takar ama epeyce gevşek bırakır, gömleğinin iki yakasının bir araya getirmek şöyle dursun, kolye gibi salınır kravat boynunda. Gri pantolon giyer. Elinde bir iki kitap defter olur hep. Sigara içer. Saçları hep ıslaktır. Çakısı vardır bir tane. Çakısına bıçak der, çakı denmesine de kızar üstelik, kısaya göre daha konuşkandır. Daha gençtir, zira kısa yaşlıdır. Ayrıca daha sinirlidir ve daha yüksek sesle güler. Ayrıca babasından korkar. Bunu söylemez ama ben bilirim. Alt komşudur. Aslında alt komşunun oğludur öbürkü.

Üçgün önce... böyle başlamak kolay. Daha önce anlatılanların üzerine, o anlatılanlardan sonra anlatılacaklara geçiş yapmaya yarayacak bir şeyler bulma belirleme gereği ortadan kalkıyor bu kısacık ifadeyle. Zaten bir geçiş yapılmış oluyor kendiliğinden. Üç gün önce. Kapım çalındı üç gün önce. Kısa geldi. Aldım içeriye, salona geçti, oturdu. Film getirmişti yanında. Ok mu yay mı ne, öyle bir şey. Bana uzattı, aldım filmi masaya koydum, televizyonumun bozulduğu gündü, televizyonum bozuk demek istemedim, filmi masaya bırakmakla yetindim, yanına oturdum. Kısa bir süre öylece oturdu, sonra bana baktı, nasılsın diye sordu, iyiyim dedim ben, sonra kalktı, çay içelim dedi ve mutfığa gitti. Bari bir şeyler yapmış olayım diye radyoyu açtım ben. Bir iki dakika sonra geldi mutfaktan, filmi aldı masadan, televizyonun yanına gitti, filmi kutusundan çıkardı, cihazın düğmesine bastı, tepsi gibi olan şey çıktı cihazın içinden, uzadı, filmi yerleştirdi tepsie, düğmeye bir daha bastı, sonra

televizyonun düğmesine bastı. Bekledi. Televizyonda bir değişiklik yoktu, açılmamıştı, bana döndü. Açılmıyor dedi. Bozulmuş mu dedim ben, bozulduğunu bilmiyormuş gibi. Gitti fişi kontrol etti, sonra düğmeye birkaç kez daha bastı. Bana döndü yine. Bozuk bu dedi. Bir şey söylemedim, üzülmüş gibi baktım. Ben çaya bakayım diyerek doğruldu, mutfğa gitti. Radyodan güzel bir müzik yayılıyordu odaya. İnce bir kadın sesiydi. Sözleri anlaşılmıyordu, muhtemelen yabancı bir dilde söylüyordu şarkısını. Anlamazdım bu işlerden.

Kısa geldi. Yerine oturdu. Sen nasılsın dedim. Pencereye doğru baktı, sanki ses oradan gelmiş ve orayı cevaplayacakmış gibi. Bilmem dedi. Dünyanın çivisi çıkmış. Anlamadım. Dünya ile çivi arasında bir bağlantı kuramadım. Filmden başka paylaşılan bir şeyimiz de yoktu zaten. Minimalist yönetmenlerin filmlelerinden bir şey anlamıyor olsam da en azından az konuşuyordu o filmlerde insanlar, seviyordum bu yüzden. Gideyim ben dedi Kısa. Çay dedim, demlenmiştir dedi ama gitti. Daire kapısını kapattım arkasından, kendi kapısını açmamıştı daha. Mutfğa yürüdüm, çay demlenmişti gerçekten, bir bardak çay içtim salonda radyodan yayılan müziği dinleyerek. Müziğin sesine kapının sesi karıştı. Açmamayı düşündüm önce. Sonra belki Kısa gelmiştir diye kalkacak oldum. Ama Kısa gelmez, yeni gitti dedim kendime. Hem televizyon da bozuktur. Belki de filmi almaya gelmiştir dedim, ama filmlerini almazdı hiç, getirirdi, seyrederdik, sonra giderdi, filmleri bana bırakırdı. O halde Öbürküydü dedim kendime, ama Öbürkü değil de başka birisiyse, bir şey getirdiyse, bir şey isteyecekse, bir şey soracaksa... fark etmez dedim kendime, ne istiyorsa veririm, böylece gider, ayrıca ne getirdiyse alırım böylece yine gider. Sadece bir şey soracak olması ihtimali kötüydü, bir şey soracak olursa cevap vermek de vermemek de sakıncalıydı. Çok hesap yapmışım, bu arada kapı birkaç kez daha çalınmıştı. Kalktım mecburen ve kapıyı açınca rahatladım. Öbürküydü gelen.

Birlikte salona geçtik, çay içer misin dedim ona, içirim dedi, bir bardak çay getirdim, sigara çıkardığını gördüm cebinden, kültablası aradım, ben sigara içmezdim ama evde bir tane kültablam vardı, genelde nerede olduğunu bilmezdim ama hemen buldum, getirdim. Sigarasını yaktı.

Nasılsın dedim. O da pencereye doğru baktı, o pencereye doğru bakınca ben de pencereye doğru baktım, bunun bir anlamı olup olmadığını düşündüm aynı esnada. Eh işte dedi. Bunun da bir anlamı olup olmadığını düşünmeli miyim dedim kendime ve bir cevap veremedim. Radyonun sesini açtım birkaç dakika sonra. Çünkü çok kısıktı, anca duyuluyordu. Öbürkünün sigarası bitmişti bu arada. Bir çay daha içer misin dedim. Bu sefer pencereye doğru bakmadan cevap verdi. Yok, geç kaldım zaten, babam kızar. Ona kafa tutmak için biraz daha büyümem lazım. Yeterince güçlü değilim henüz. Anlamadım onu. Kalktı, kapıya doğru yürüdü. Ben de kalktım, eşlik ettim ona. Daire kapısından çıktı, kapıyı kapattım, merdivenleri inmeye başlamamıştı daha.

Salona döndüm. Bardakları topladım, mutfığa götürdüm ve yıkadım. Bu arada ocağı da kapattım. Sonra oturdum. Düşündüm.

O günden sonra işte, sadece düşünür oldum. Üç gün demiştim zaten, başka bir şey yapmadan, sadece düşünerek geçirmeye başladım zamanımı. Öbürkü gittikten on dakika sonra, sesi geldi aşağıdan, sanırım canı yanıyor-du, babasının da sesi geliyordu, onun canı yanmıyordu ama kızgın olduğu açıktı. Bir ses daha geliyordu. Bir şeyin bir şeye çarptığında çıkartacağı türden bir ses. Kısa ise evinde olmalıydı ama sessizdi her zamanki gibi. Ne yaptığı hakkında bir fikrim yoktu. Ama düşünüyorum dediğim zaman düşündüğüm şeyler bunlar değil. Bambaşka şeyler.

Bu üç gün boyunca kısa gelmedi bir daha. Televizyonum bozuk olduğu için gelse bile bir şey yapamayacaktık zaten. Filmler birikecekti sadece. Televizyonu tamir ettirmek aklıma gelmedi. Öbürkü ise hemen ertesi gün geldi. Sigarasını benim posta kutuma bıraktığını söyledi, masaya da bırakabilirsin dedim. Sabah erken çıkıyormuş evden, sekizde ders başlıyormuş, o saatte benim kapımı çalmak istemezmiş. Nereden icap ettiyse neden sigara içiyorsun dedim. Garipsedi beni. Babam da içiyor dedi. Bu sebep miydi? Sebep değil cevap dedi. Soruya cevap verilir diye ekledi. Sonra sırttı. Kısanın gelmediğini söyledim ona. Dünden beri görünmüyor dedim. Ben de görmüyorum dedi, belki ölmüştür, yaşlı zaten, zayıf, çelimsiz, kısa, hasta, hayalet gibi. Kısa değil dedim, sadece adı kısa, boyu normal. Yine sırttı Öbürkü. Boyu kısa dedi. Ama sen adı kısa olduğu için kısa diyorsun ona. Benim ona kısa dediğimi nereden biliyorsun dedim, korkarak. Pencereye doğru baktı. Yüzünün sol yanını o zaman gördüm. Boynundan aşağıya doğru uzun bir yara gördüm. Biraz önce dedin ya dedi. Anladım dedim, biraz önce Öbürküne Kısadan Kısa diye bahsettiğimde, bahsettiğim kişinin kim olduğunu hemen anlamasını garipsemedim. Boynuna ne oldu da demedim. O da düş-tüm demedi. Ben de düştüğün yerde ne vardı demedim. O da babamın kemeri demedi. Öylece oturduk sadece, sonra da gitti. Bunlar iki gün önce oldu.

Üç gündür önceki zamanlarıma göre daha fazla düşünüyorum ve bu bana işi-mi daha iyi yapma fırsatı veriyor, bunu fark ediyorum yeni yeni. Üçgünün başın-da işe isteksiz gidiyordum, bunu yukarıda söylemişim ama sonra değiştim. İnsan zamanla değişiyor. Önceden evimi de sevmediğimi söylemişim, yaşadıkça önce evimi sever oldum, şimdi de işimi demek ki. Düşünüyorum, akşam başlıyorum düşünmeye, yatağa yorgun argın uzanıyorum. Sonra sabah oluyor, yorgun argın kalkıyorum yataktan, işe gidiyorum dükkanımı açıyorum. O sırada birden diriliyorum sanki. Yeni yani, böyle artık. Önümde uzanan mermere bakıyorum. Sırıyorum. Azalıyorlar çünkü. Bir gün bitecekler. O zaman galiba mutlu bir insan olacağım ben. O zaman Kısa hayatını mutlu yaşayacak Öbürkü de.

Bitti. Galiba en saçması bu oldu. 24

DİLEK ASLANER

SENİHA

I

Radyoda türküler geçidi var. “...Eyvanına vardım eyvanı çamur, odasına vardım elleri hamur, uykudan uyanmış gözleri mahmur, ömrümde görmedim böyle gelini...”

Pencerenin kenarındaki sedirden karşı tepeye dalgın dalgın bakıyor. Kar neredeyse dizlere kadar gelmiş. Bu karda bir saat dolandı durdu karşı tepenin civarında sabahtan beri, bir türlü tepeye çıkamadı. Telefon ancak tepeye çıktığında çekiyor; cebine koydu olmadı, eline aldı olmadı, çalmadı bir türlü. Kimden telefon beklediğini kendi de bilmiyor gibiydi, tepeye çıkamadı, geri döndü. Aldığı nefes bile donuyor soğuktan. Akşam olmak üzere, köpekler havlıyor, öteye beriye kaçıyorlar, sinecek yer arıyorlar. Elektrik yok kaç gündür köyde. Elektrik olmadan telefon çalışmıyor, şarj sadece iki gün yetiyor ondan sonra o da bitiyor, dünyadan haber alamıyor, eli kolu bağlanıyor.

Odanın içi sıcak, içerde birileri dolaşıyor. O; kıpırtısız, pencereden karşı tepeyi seyreliyor. Her yer bembeyaz, her şey kar altında kalmış. O da karın altında yatsa içindeki yangın diner mi? İçinde böyle bir yangın olanı ancak toprak dindirir diye düşünüyor. Radyodaki türkü bitti. Şimdi “Alyazmalım” çalıyor. “Dağlarında Kar Olsaydım, Gelin Sana Yar Olsaydım, Dağ Çiçeğim Yaban Gülüm, Dalında Bülbül Olsaydım / Allı Gelin Telli Gelin...” “Çorba soğuyacak” diye sesleniyor annesi içerden; “sofra hazır, çocuklar seni bekliyor”. Duyuyor, cevap vermiyor.

Kış mevsimi bu; geceler uzun, gündüzler hüzün. Yukarı odaya çıkıyor, yatağa uzanıyor. Hiç uyanmadan uyumak istiyor. Sabah olmasın istiyor, bu gece son gece olmasın... Beklediği hiçbir şey olmuyor, matkabını çeliğe yöneltmiş bir usta gibi ne umidi var, ne de bu işten vazgeçebiliyor. Ertesi gün evi taşınacak. Bambaşka bir yere doğru göçecekler. (zaman problemlili – göçecekler - gidiyorlar) Eşyalarını bir kamyonu yükleyerek köyün karları kürelenmiş tek yolundan kasabaya doğru gidiyorlar. Annesini ve çocuklarını rahat yolculuk yapabilsinler, dondurucu soğuktan korunsunlar diye kamyonun şoför mahalline oturtuyor. Kendisi de, kafasına bir poşu bağlıyor, kamyonun arkasında, sabah yükledikleri eşyaların yanında bir yer bularak oraya iliştiriyor. Yıllardır emek verdiği köyünden ayrılıyor. Anıları bir bir gözünün önünden

geçiyor kamyon sarsıla sarsıla giderken. Soğuktan gözleri doluyor. Yüzü ve göz çevresi kıpkırmızı olmuş. Elleri taş gibi soğuk ve sert. Gözleri karşı tepede kalmış, tepe giderek küçülüyor. Arada bir kamyonun sarsıntısıyla düşen eşyaları yerlerine koymak için hareketleniyor. Sonra sırtını kamyonu dayayarak dizlerini karnına doğru çekiyor, gözleri doluyor, içi yanıyor.

Bugün köydeki son günü, geçmişin ağırlığı mı omuzlarındaki, yoksa yeni bir başlangıç mı onu ürküten, bilemiyor. Marifet mekanda mı, yoksa kişilerde mi bilinmez. Bu köyün Rumcada anlamı kalpler şehri, gözyaşlarının akmaya yol bulduğu yer demek onun için... Mahrum kaldıklarına hasret duyarak yanıp tutuşacağın yer... Sonunda buradan ayrılacağına inanmıyor. Demek ki hasret, kaderi olacak bugünden sonra.

Burada bırakacağı gelini gitmiyor hayalinden. Evini taşırken gönlünü karşıda gördüğü tepeye gömmek istiyor. Bu sevdada kalbini, beklemediği bir anda içinde bulunduğu sakin limanından bir fırtınayla alıp götürdü ve sonunda bir tepeye gömüverdi. Ona şimdi elini uzatsa dokunabilecek kadar yakın yaşıyor.

Kardan yollar kapandı. Köy yolu açılır açılmaz kamyoncu ayarlayıp taşınmalı artık, burada daha fazla acı çekmemeli diye düşündü. Hiç durmadan yağıyor kar, bazen rüzgarla birlikte tipi halinde pencereye çarpıyor. Bir metre ilerisi görünmez halde. Her şeyden ve herkesten daha uzak hissetti kendini, odanın içi giderek ısınıyor gibi geldi birden, gömleğinin bir iki düğmesini açtı. Yolcusuz kalkan bir vapur gibi pencerenin kenarını terk ediverdi. Her şey olacağına varıyor. Tutuşmuş bir dalın gidebileceği en son yer bir ocağın ortasıdır. Elden ne gelir...

II

Yarın gidiyoruz buradan. Çocukluğumu, delikanlılığımı, geçirdiğim onca yılı burada bırakabilecek miyim? Hiçbirini istemiyorum, kamyonun arkasına evdeki eşyaları ve seni tanıdığım günü yükleyeceğim. Seni tanıdığım kış mevsiminde yaşadığım yaz sıcaklığını götüreceğim. Nereye gidersem gideyim benimle gelecek o gün. Seni bekleyerek geçirdiğim günler yaşatacak beni. Seni sevdiğimce daha da yanacağım. Gecenin bir vaktinde uykulu sesini duymayacağım Seniha, yolunu gözleyemeyeceğim. Gidiyorum, şunun şurasında bir gece kaldı burada geçireceğim. Türlü bahaneler bulup etrafında dolaşamayacağım artık. Yanından geçerken gözlerim değmeyecek gözlerine. Yakınından geçemeyeceğim, senden geçemeyeceğim. Yolum uzun, yarın gidiyorum. Elinden sıcak çay içtiğim sevgili, her geçeni sana benzetemeyeceğim, döne döne seni arayamayacağım.

Köy giderek silinip kayboluyor nazarımdan, köyün yolu da ardımızdan kayboluyor yağın karla biz gittikçe. Nerede olursan ol ayaklarım beni sana doğru

getirecek. Senin nerede olduğunun ne önemi var, o kadar bendesin ki, nereye gidersem benimle geliyorsun. Beni yeni/den/baştan başlatıyorsun. Birbiri ardına gelen bütün dertlerime derman oluyorsun. Toprağın altında bedenim kadar bir yerdesin, bunu bilmek bile yetiyor bana. “Hasret olmazsa vuslatın ne anlamı olur, ruhlar vuslata erdiyse hasret diye bir şey de kalmaz” derdin. Dalgalı bir denizdeki teknedeyim sanki rüzgar ne yöne eserse o yöne sarsılıyorum sanıyorum, oysa zemin sağlam değil, sarsıntıda rüzgarın tesiri yok. Denizin ortasında uçsuz bucaksız bir maviliğin içindeyim. Gökyüzünde yağmur, gül yüzünde hüznün var. Biz gidiyoruz diye mi Seniha? Kar altında kalbim kaldı, bedenim buradan ayrılmış ne gam. Ben denizin ortasında, sen kar altında, kalakalmışsınız. Sen güneşe bakamıyorsun, benim sandalım su alıyor. Kapkara bir zift olup asfaltla karışıp, toprağa yapışsaymışım, toprak beni göğsünden söküp atabilir miydi? Ateş asfaltı yakabilir, yakar yakar tüketemez, közlerinden daha büyük yangınlar çıkarabilir bunun sonu yok. Oysa ateşi ancak toprak bitirir.

Ah bir avuç toprak da ben atabilseydim yüzüne Seniha. Artık senin gömülü olduğun toprağa basamıyorum. O tepenin civarına gidemiyorum. Pencerenin kenarına her geçişimde senin gözlerini görmekten başka yeşil göremiyorum hiçbir mevsim. İlkbaharın ilk açan çiçeklerinde uçuşan hareler göz bebeklerinde uçuşuyor Seniha. Nereye gidersem gideyim yasemin ellerini unutmayacağım. O bembeyaz ellerini de gömdüler toprağa. Ah bir avuç toprak da ben atabilseydim avuçlarına...

Araba sarsılıyor. Gece boyunca, gideceğimi bildiğin için mi inmedin o tepenin başından bembeyaz elbisenle. Öylece oradan beni mi seyrettin yine. Yollar kardan kapansa da gidemese diye ah mı ettin sabaha dek? Paragraf başı olsun

Nereye gidersem gideyim bastığım toprağın altında yatan güzeli de götüreceğim. Bunu bildiğini biliyorum, nerede olursam olayım beni duyduğunu da biliyorum. Bu yol uzun değil yasemin yüzlüm, nereye gidersem gideyim seni de götüreceğim. Sen toprağa ekili bir çiçeksin, gözyaşlarım yağmurun olacak ve içimde daha da büyüyeceksin. Dal budak vermiş koca bir ağaç olacaksın.

Yüzünü nasıl örttüler göremedim. Sana son bir kez bakamadım. Beni yanına çağırıyordun, benim için de yer ayırmıştın sanki, burası senin için gel diyordun. Eğildim, öyle eğildim ki toprağa, yüzüm yüzüne değecekti. Kendimi senden alamadım Seniha. Yanına geledim, benim için ayırdığın yer boş kaldı, yerim boş kaldı yanında. Ben orayı dolduramadım. Sana son bir kez bakamadım, hep sana son bir kez bakmak için çevrende döndüm dolaştım pervaneler gibi. Bakamadım... Üzerine bir avuç toprak atamadım. Bembeyaz yüzüne son bir kez bakamadım.

Sabah olur olmaz ne var ne yoksa kamyonu yükledim. Gidiyorum. Yanında benim için ayırdığın yere gelemiyorsam neden durayım buralarda?

Kar yolları kaplayacak. Her yer yüzün gibi bembeyaz olacak. Yasemin yüzüne bir avuç toprak atamadım. Gidebildiğim yer senin olmadığın yer değildir Seniha.

Tepe artık görünmüyor. Yol bitiyor mu başlıyor mu bilmiyorum. Senden uzağa taşıyor bu kamyon beni. Kar örttüm üzerine dün gece, gece boyunca ayrılmadığın o tepeye gelemeden edemedim. Yanan bir ateştin orada öylece bıraktım seni. Çantam omzumda, içinde azığım var. Uyan Seniha, yol azığını paylaşalım seninle, bölüşelim birlikte. Çeşmeden sana su vereyim.

O güzelim saçların toprakta çürümeyecek, senin yattığın yere o taşı dikenler varsın “gelin taşı” desinler oraya, yazbaşı geldiğinde o tepe gözlerin gibi yeşerecek yine. Biliyorum.

Akşam oluyor, dolunay çıktı. Kamyon sarsıla sarsıla yola devam ediyor. Çocuklar kamyon sarsıntısının beşiğe dönüştürdüğü annemin kucağında uyuya kalmışlar bile, annem bir ara arada kalan küçük pencereden battaniyeye sarılmamı işaret etti, halbuki üşümüyorum, artık bedenim soğuğu hissetmiyor...❧

JAN DEVRİM

PORTAKAL TÛL YALNIZLIĞI

Yıllar önceydi!

Ben henüz bir taze delikanlıydım, Kasımpaşa pek heybetliydi, karışık, fakirdi..

Bana zenginlikleri anlatanlar gördüğüm fakirlikleri hiç bilmedi. Ben hep o fakirliğin yanından yürüdüm, güzel olmaya çalışan mahalle kızları, çingene-ler ve bir bardak çay ile açlığını bastırmaya çalışan garibanlar.

İnanıyorum ki, her öykü, başladığı yerde bitmeli... Bitmelidir de!

Henüz evimden uzaklaşmıştım, gurbet bilmediğim birşey değildi, fıstık yeşili ufak bir arabanın bagajına sığan eşyalarımınla İstanbul'a geldiğimde, İstanbul'un kendisine geldiğimi bilmemiştım. Yıllar yılı benim gibi milyonlarca insanın yürüyüp gittiği , belki yüzbin yıllık bir muhitti ayak bastığım. Anlatması uzun hikaye, bir pis pansiyondan içimdeki hırçın korku, nefret ve tiksime duygusu ile kaçtım, bir ufak bodrum katına sığındım.

İnanıyorum ki, bazı öyküler kendilerini anlattırıyor insana...

Unutmuyorum, bir fâkir adamla tanışmıştım, benim henüz yeni çıkmış sakallarım varlıklı insanların çocuklarının şımarmak ve kendilerini olduklarından daha varlıklı hisetmek için gittikleri bir okulda öğretmenlik yapabilmek için tıraş edilip gitmişti. Cascavlak olmuşum. İdealistlik ile ilgili ilk yarımı o gün almadım elbet, otorite daha önce de sakalımdan tutup fırlatmıştı beni bir peçete gibi. Ama bu kez biraz para, biraz da gelecek umudu için kendimi bırakmıştım.

O insanların, fâkirlerin, hırsızların ve daha fenası o korkunç yalnızların arasında kendimi büyük bir kurtarıcı sanıyordum. Yürüyüp hergün kenefi taşan bodruma giriyor, duvar diplerinden sızan suların, camdan giren karıncaların arasında, tek ışık alan yere, bir ufak yatağa uzanıyor ve garip, şaşkınlık veren, bazen ayıp rüyalar görüyordum...

Evimde yıkanacak bir yer yoktu, bazen hamama gidiyor, pis ve terli bir dumanın arasındaki ahlaksız çıplaklardan gözümü kaçıırıyordum. Kurtaracağım halk, içimi kaldırıyordu.

Aklım korkunç karışıyordu.

Evim bir tahta camiinin yanındaydı, bilmem içine bir otuz kişi sığar mı, yapayalnız minik bir sokakta, heybetli hayatın bıraktığı devasa camiilerin

gölgesinde “Tahta Kadı Camii” yıllara direniyor, cılız sesi ile beni de bazen ağırlıyordu.

Genç bir imam, insanlara öğütler veriyordu.

Eve yavaş yavaş ve düşünerek yürürken, bir yalnız adam görürdüm. Her akşam dökük bir evin içinde, penceresi sadece bir delik olan, yatacak bir yer yatağı ve bir kırık masa, bir çaydanlık ve her akşam yarım ekmek önünde düşünceli düşünceli dururdu. O adamı hiç ama hiç hareket ederken görmedim. Utandım, evin içine uzun uzun bakamadım. Düşlerimde, hikayelerimde o eve girip o yalnız adamla tanışmak vardı hep, korkardım...

Bir akşam o büyük deliğin önüne, bir portakal rengi tül asıldığını gördüm, yırtık, kirli ve çirkin. Adam yine oradaydı, ekmek, çaydanlık ve yalnızlıkla.

Kasımpaşa’da hayatımın en derin yalnızlık korkusunu böylece öğrendim: Portakal renkli bir tül yalnızlığı

AYŞE ŞENER

ÇIK YUKARIYA AĞLAYALIM VEYA İKİNCİ KENDİSİ, BİRİNCİ BAŞKASI

Perdenin ardındaki gölge halk tavandan dökülüyor. Bakın bakın. Atlılar geçiyor. Kuşlara benziyorlar. Beyaz, siyah ve kızıl kuşlara. Bu adamlar neden yeşil... Bu kömür gözlerin üstünde ve yangının göbeğinde bunca ormanı nasıl büyütüyorlar böyle. Hepsi de çok genç ve hepsi de ne kadar yakışıklı. Hiç birinde hafta içi her sabah dizlerinin üzerinden bakışlarını kaldırdığında gördüğü ilk şey olan o sarı bıyık yok. Hiç biri gömleğin üzerine illa da o el örgüsü süveteri giymiyor. Hiç biri sarışın değil şükürler olsun.

Ateşler içinde. Uzun ve siyah saçları derin bir yangını haber verircesine yüzüne dağılmış. Her zamankinden daha kırmızı dudakları. Gözleri kömür karası. Üzerine eğilmiş şefkatleri göremiyor. Annesinden yanağına düşen bir damla yaş bütün bir odanın “cass!” sesiyle dolmasına ve bir avuç yüzden kocaman buharların yükselmesine neden oluyor.

Buharların tavana doğru gidişlerinde bir “hikmet” var. Buharlar yukarıya doğru çıktıkça birbirine kenetlenerek büyük bir buluta dönüşüyor. Üstüne eğilen merhameti hızla geçen kömür gözler, sönen ateşlerini o bulutun üstüne diyor. Biraz gülümsüyor. Uzun saçlarından bir esinti geçiyor. Hayal meyal. Ne kadar gölgeli bir hayal bu. Gölgeler şeylerden daha belirli. Belki de her şey gölgeden ibaret.

Küçük kız gölgelere takılan ölü bakışlarıyla, yuvasından dudaklarına taşıp, arsızca sarkmış dili arasında eriyip akıyor. Ateşlendi ateşleneli böyle. Yok yok daha önce. Annesiyle sofrada atıştırlarken başladı böyle uzamaya... Zapt edilmez bir halde uzayan dilini, salona girip çıkanların ayaklarının altından toparlayamıyor. Annesinin başucuna doğru getirdiği sıcak ıhlamurdan dili yanıyor. Ah bir de eli titremeseydi... Bu yetmezmiş gibi babası o hiç sevmediği terlikleriyle dilinin üstünde dolaşıp duruyor. Sarı kedi tınaklarını cilalarken onu hırsla kuyruğundan tutup taa bahçenin en ucuna, hatta sokağa fırlatmak istiyorsa da bunu başaramıyor. Canı çok yanıyor. Ailesi telaşla dilinin üstünde duruyor. Az sonra şişman hala her zaman ki gibi “ Buldu belasını... Süslü cadını...” demeye gelirse, ezim ezim ezileceğini düşünmeden edemiyor. “O küçük bir cadı...” Hiçbir zaman bir “ melek” değil. Oysa “kızım sen büyüyün-

ce ne olacaksın?” diye sorduklarında hiç düşünmeden “melek” diyebilirken içinden. Melek olmayı; hep iyilik yapmayı, annesine karşı gelmemeyi, yazları hocaya giderken saçlarını göstermemeyi, davullu düğüne gitmemeyi, uslu, hep uslu olmayı çok istediye de, olamadığını düşünmeden edemiyor.

Buharlar, islendiği halde yıkanmamış ve kirlerinden duydukları mahcubiyetle bakışları yerde ve ağızları sımsıkı kapalı perdelere benziyor. Birazdan başlayacak bir oyunun ardındaki kıpırdayışlar bu buhardan perdelere can veriyor. Önce birbirleriyle kucaklaşıp sımsıkı öpüşüyorlar. Sonra birden açılıyorlar. Tavan sizin ey gölgeler!

İşte o an kömür gözlere bembeyaz bir ışık düşüyor. O kömür karasında nasıl da şiddetli oluyor beyaz. Küçük kız tavana asıyor gözlerini. Solgun bakışları önce annesinin ıslak kirpiklerine dokunuyor, sonra babasının çizgileri bir gün içinde çoğalmış alnında yürüyor, en sonunda yatağın başucunda kollarını kavuşturmuş ve ilk defa kendisi için bu kadar üzülebilen ablasının taktığı tokasına takılıyor. O tokayı ablasının saçlarını asılıp koparma pahasına da olsa, alıp cebine koymak istediğinden, bakışları tokenin parıltılı taşlarında biraz sekiyorsa da nafiye. Gücü yok. Hele bir iyileşsin. O zaman görür o. Hem ne zaman almış onu sakladığı yerden. Aslında o toka onundu. Kırılan ablasınıninkiydi.

Off dili nasıl da eziliyor. Halası, inadına onun üstünde yürümeyi sürdürüyor.

—Dilimde tüy bitti. Kızım hırkanı giy! Kızım bacaklarını açma üşürsün. Ah buldu işte belasını süslü cadı!

Tavanda beyaz atlardan biri yelesini bir yelpaze gibi yüzüne tutmasa avazı çıktığı kadar bağırarak. Siyah atlı prens olsa şu en öndeki yakışıklı olanı diyor içinden. Siyah atlı evet. Herkesin prensinden farklı olarak...

Saatlerce kansız ve ölümsüz bir savaş dansını seyrediyor küçük kız. Siyah atlardan biri her bir manevrada öne çıktıkça yatağında sığıyor. O sırada “N’oldu sana kızım” diye sızlanan annesini umursamıyor. Zaten her şey onun yüzünden olmadı mı?!

Bir de sarı yüzlü, gömleğinin üstüne süveter giymeyi unutmayan o adam yüzünden. Unutmuşa benziyor Nuriye hanım sözlerini. Özellikle gündelik zikirlerinden olan “Annene karşı gelirsün dilin pabuç gibi uzar, kocaman olur bak mahşer günü, sonra toparlayamazsın ha!”

— Anneee! Kızına söyle yavaş yürüsün noolur! Noluuur!...

Kömür gözlerinin uçlarından acı sızıyor. Annesinin nefesinde daralıyor göğsü. Babası bağırıyor.

— Be kadın eğilme öyle. Zaten yanıyor çocuk. Gözün kör mü?!

Hoşnutluk, halanın yanaklarında saklambaç oynuyor. Baba kızarıyor, bozarıyor ve halaya çekinerek bakarken annesinin sırtını sıvazlıyor. Bu onun özür dilediği anlamına geliyor. “Maşallah!” Halanın kaşlarının arasından aniden çıkıveren sert bir çizgi hoşnutluğu söndürüyor.

Hastalık her acı gibi, ağır ağır, kendi keyfini yudumlayarak sürüyor. Küçük kız melek olamamanın cezasını çektiğini düşünüyor. Tam kendine “oh olsun!” diyecekken bir tebessüme yakalanıyor. Başucuna tıpkı kendisine benzeyen bir melek durmuş oluyor. Güneş gibi gülümsüyorken, kollarından saçılan ışıklar incecik buzlara dönüşüyor. Kaçak bir melek olmalı bu. Buraya nasıl girmiş? Köşedeki cami lojmanının sokağa bakan penceresinin önünden bu haliyle nasıl geçebilmiş? Gökyüzü izinsiz davranıyor olmalı. Yine de geceyi üzerine almış ta öyle geçebilmiştir. Bir kez daha bakabilmeyi istiyor. Çekinse de bakıyor. Gözüne takılan pembe kurdela işte orada duruyor. Meleğin saçlarının üstünde! O çok sevdiği pembe kurdela...

Üçüncü gün. Tavandakiler taşınıyor. Sahne boşalıyor. Dili dudaklarına doğru geri çekilmiş gibi duruyor. Dudakları eylül kuraklığında susuz kalmış küçük bir yaprak. Annesi pamukla siliyorsa da hemencecik kuruyor.

Geçen üç gün. Dile kolay. Üç gündür bahçeye çıkamıyor. Bahçede kendisinin ekip suladığı domateslerinden göneşi koklayamıyor. Ya ablası kopardıysa? Ya yediyse gizlice? Öldürür onu. Vallahi öldürür. O domatesler onun.

Ah!...Tavuk kümesinin üstünde güneşlenirken, gündelik bakımını yapmaya alışmış Sarman, ne haldedir ki şimdi? Muhakkak aç kalmıştır. Kimseye de nazlanamamıştır. Mutfaktan bir şeyler çalabilseydi bari. Bir iyileşsin. Aç bırakmaz onu. Sevap ki hem. Çok sevap...

Aklına “büyük günahları” geliyor o sıra. Yüzü buruşuyor. Günler sonra bin bir nazla gelen iştahı kaçıveriyor.

Sarı adamın uyarılarına rağmen davul çalınan düğüne gittiğini hatırlıyor. Hatırladığı şeyi gören var mıdır ki şu odada? Allah korusun! Özellikle sarı adamdan. O sarı adam hiç görmemeli. Nefesi hızlanıyor.

Davulu, bütün bir kasabayı oyuna kaldırmak için ısrar eden şişman bir düğün ablasına benzetmişti. Çok şenlikli bir şeydi. Ama günahtı işte!.. Böyle bir tını, tempolu bir müzik duyduğunda, bedeninin içinde zıplamasını durduramadığı bir şey olurdu. Adını bilmiyordu. Sanki ikinci kendisi gibi bir şeydi. Onun yüzünden kendisinin iki tane olduğunu düşünürdü çok zaman. Bazen sarı adamın önünde ellerini, kıvrırarak oturduğu dizlerinin üstüne uzatıp okuduğu sırada bile zıplayabiliyordu o şey. Kimse görmeden bunu yapabilecek güçteydi. Çünkü o görünmeyen bir şeydi. Bunu kesin biliyordu. Fakat her nedense sürekli görünme çabası içinde olan da bir şeydi. Sanki bir gün teni aniden yırtılacak, birinci kendisi yere düşerken, o ayağa kalkıp yürüyecekti. İşte böyle. Çok zıpladığı zamanlarda bunu ister istemez dışarıya yansıtıyor; o vakit onun yerinde duramadığını anlayan sarı adam, daha açık sarı olan ses tonuyla,

— Kıpırdama! Kıpırdama! Hürmetli ol okuduğuna! diye uyarırsa ve kendini toplamasa, içindeki neşeye uysa; yani şeytana... Kimbilir neler olacak. Hem de mescidde... Tanrım! Senin evinde!

—Tanrı demeyelim! Günah! diye bağırdı sarı adam. Hayır bağırılmazdı. Ama duysa eğer içindeki çılgılığı, kesin burayı ayağa kaldırırdı. Olmayan kaşlarını bile çatabilirdi bu adam. Hem de her an.

Bir gün ona Tanrının kaşları çatık mıdır? diye sorsa ne yapardı acaba? Bu soruyu kendisi cevaplayabilirdi. Domatesi yaratabilenin çatık kaşlı olması mümkün değildi ki... O domateslerin yanağında güneşin tebessümü vardı. Bulutların pamuksu öpücükleri.

Ya gökyüzü. Mavi olan bir şeyin asık suratlı olması mümkün müydü?! Muhakkak hemen çoğu şeye izin veren çok tatlı bir Tanrı olmalı. Bu sarı adam hiçbir şey bilmiyordu. Ama herkes herşeyini ona sorduğundan bilmişlik taslıyordu.

Üçüncü günün akşamı.

Eve bir erkek doktor geliyor. Keçe gibi olsa da saçları meydanda; bütün telleriyle hem de... Bir teli bile görünse tam olarak ne kadar yanacağını unutmuş olsa da, kesin yanacak biliyor.

Doktor sararıyor birden. Kaşları yok oluyor. Çatılıyor. Bir süveter mi var üzerinde?!

Ona -sağ yanına yat!- diyor. Sürekli -dua et!- diyor. -Besmele çek!- diyor. -Yanacaksın!- diyor. Davul sesi. Anlamadığı için ezberlemekte zorlandığı ilmiyal kitabının harfleri dökülüyor sarı doktorun sarı dişlerinden. Harfleri yakalamaya ve bir anlama dönüştürmeye çalışıyor; her an bozulmaya hazır oruçlar, azap yerine dönmüş mezarlıklar, cehennemin yüz ölçümünün büyüklüğü, küçük bir cennet, korkuyla bekleyen kalabalıklar. Kolaycacık girileceğini sanan günahkarlar...En başta davullu düğüne gidenler. Düzgün ezber yapmayanlar. Saçlarını açanlar. Bir de annesine karşı gelenler. Sivri dilliler. Perşembe gecesi tırnak kesenler. Abdest alırken topuklarını yıkamayanlar. Bir de içinde gizli saklı zıplama olanlar. Gereksiz gülenler. Asıl suçlu o değil mi zaten?! İkinci kendisi. Dudaklarından dökülen harfler sürünüyor;

—Ne kadar da günahkarım ...diyor küçük kız.

Doktor esmer yüzünde az rastlanan bir hayret ifadesi ile;

— Bu küçük kız neler söylüyor böyle? Bana kalırsa bu hanım kızı size ismini vereceğim doktor arkadaşşıma götürmelisiniz, diyor.

Kömür gözleri biraz açılıyor dördüncü gün. Ateş yanaklarından küçük dalgalar halinde geri çekiliyor. Zorla elde edilmiş bir ateşkes bu. Şimdi daha sakin. Artık herşey daha net. Birkaç basamakla çıkılan bu uzun salonun hiçbir zaman istediği gibi döşenmediğini düşünebildiğine göre iyileşmiş sayılıyor. Annesi ne kadar zevksiz bir kadın. Çünkü zevk almaya zamanı yok. Varsa yoksa temizlik yapıyor. Şimdi bile.

— Kızım benim, iyileşmiş mi?! Pabuç dillim benim. Pabuç dillim. Yarın gidersin artık hocaya. Kaç gündür geri kaldın hatminden.

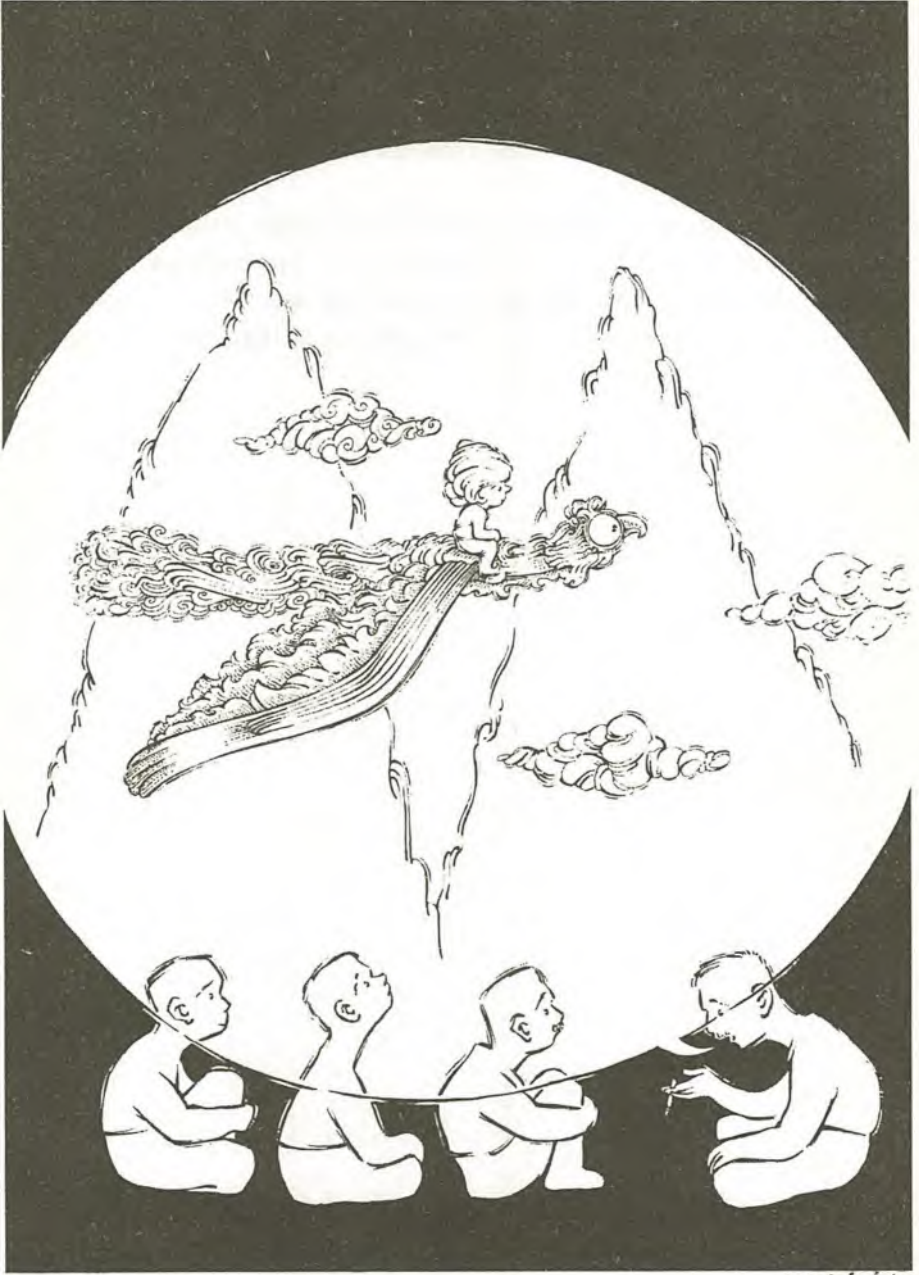
Küçük kızın dudaklarından çıkan kıvılcım bütün tenini yeniden sarıyor. Al al dolaşıyor yanık bir korku bütün vücudunda. Akşama doğru yeniden ateşleniyor. Gece yarısı başında sarı adam sallana sallana bir şeyler okuyor. İkinci kendisi zıplamayı kesiyor. Bacakları kırık uzanıyor tavana. Öylece. Hiç kıpırdamadan, saatlerce...Keşke melek olabilsem diye iç geçirirken ateşler içinde uyuyakalıyor.

Rüyasında başucuna gelen o melek ölmüş oluyor. Yıldızlar başucunda onu bulutlara gömüyor ve ağlaşıyorlar. Sarı adam Yasin okuyor.

Dışarıda ince ince akan bir gökyüzü var. Bulutlar pencere kenarlarından bakıyor ve yarı uyanık bakan ela gözleri yakalayınca hep bir ağızdan“ çık yu-karıya ağlayalım” diyorlar.

HASAN AYCIN

ÇİZGİ

DOSYA

TÜRK HALK HİKÂYESİ

ŞABAN SAĞLIK

HALK HİKÂYELERİNDE TAHKİYE
TEKNİĞİ VE KURGU

*"Efendim, uzatmiyah hekâyeti, goparmiyah gıyâmeti,
eziz cannarınıza verniyeh zehmeti."*

Çıldırli Âşık Şenlik

Hikâye Kavramı ve Halk Hikâyeleri

Hikâye, olay veya durumlardan meydana gelen bütünlüklü bir yapıdır. Forster'ın tabiriyle söylersek, okuyucu/dinleyici daima "Daha sonra ne oldu?" sorusunu sorar. Bu soruların cevabı bittiğinde de hikâye dairesi tamamlanır; yani bütünlük sağlanır. Aristo; başı, ortası ve sonu olan ve birbirine bir şekilde eklemlenen olaylar topluluğunu bütünlüklü olay (vak'a) olarak tanımlar. Bu açıklamalar bilhassa klasik hikâye için geçerlidir.

Bütünlük taşıyan her vak'a (olay, hadise) hikâye değildir ama, her hikâyede belirli bir vak'a vardır. Burada tek başına vak'ayı öne çıkarırsak, aktarılan olayların bir "haber" metninden farkı kalmaz. Oysa hikâye haber metninden daha farklı bir şeydir. Çünkü hikâyede haber değeri taşıyan bütünlüklü bir olayın yanında, olup bitenleri aktaran çok önemli bir figür vardır ve ona "anlatıcı" deriz. Anlatıcı, aktardığı vak'aya "daha başka şeyler" de katar. Böylece hikâye "vak'a + vak'anın sunuluş şekli (anlatıcının kattıkları)" olarak kodlayabileceğimiz bir niteliğe bürünür. Bu da karşımıza "tahkiye" kavramını çıkarır. Dolayısıyla tahkiye, -bugünkü ifadesiyle öyküleme- "olup bitenler anlatıcı tarafından nasıl aktarılıyor" sorusuna verilecek cevaptan başka bir şey değildir.

"Hikâye" kavramının bir edebiyat terimi olarak içerdiği anlamın yanında dilimizde ifade ettiği daha başka anlamları da vardır. "Olay, hadise", "açıklama", "yalan", "macera", "bir oluşumun gelişim süreci", "bir olayın ya da olgunun baştan sona anlatılması" gibi kullanımlar bu anlamlardan bazılarıdır. Halk hikâyeleri işte bütün bu anlamları bir şekilde içerir. Ancak modern hikâye retoriği bu bağlamda halk hikâyelerine tam anlamıyla uymamaktadır. Bu da halk hikâyelerinin kendine özgü bir retoriğe sahip olduğu anlamına gelir. Ancak hem modern hikâye hem de halk hikâyesi "hikâye" ortak paydasında buluştukları için, burada öncelikle hikâye retoriği, yani hikâyenin olmazsa olmazları üzerinde durulmalıdır.

Hikâye Retoriği (Tahkiye ve Kurgu)

Diğer bütün sanatlar gibi hikâye de bir “iletişim” vasıtasıdır. Yani hikâye, ister sözlü anlatılsın (halk hikâyesi) isterse yazılı metin (modern hikâye) halinde ortaya konsun, “dil”le oluşturulan bir iletişim unsurudur. İletişim unsuru olduğu için de bir göndericisi (anlatıcısı, yazarı); bir letisi (sözlü ya da yazılı hikâye metni); bir de alıcısı (dinleyici, okuyucu) vardır. Hikâye retoriğinin ilk özelliği budur.

Hikâye retoriğinin ikinci özelliğini anlatılan öykünün unsurları oluşturur. “Birisi (anlatıcı) tarafından anlatılan bir şey” olduğu içindir ki hikâye, “anlatılan”ı oluşturan pek çok alt unsurdan oluşur. Bu durumda hikâyenin belirli bir “anlatıcı”yı gerektirdiğini söylemekte sakınca yoktur. Yukarıda da değindiğimiz gibi anlatıcı, asıl unsur olan vak’ayı anlatırken “başka yollara da başvurur.” Nedir bu başka yollar? Bir başka açıdan “öyküleme”nin açılımı anlamına gelen bu soruya, vak’anın üç temel unsuru olan “kişi”, “zaman” ve “mekan” kavramları açısından şu cevabı verebiliriz:

“Vak’a”yı anlatıcı istediği şekilde ve çok farklı anlatım teknikleri kullanarak aktarmaktadır. Anlatıcının bu özgür anlatma biçimine “bakış açısı”; yaptığı anlatma işine de “öyküleme” (tahkiye) denilmektedir. Anlatılan her hikâyenin belirli bir sebebi vardır. Bu sebebi, bir fikri dramatize etme, ders verme ve kıssadan hisse gibi tabirlerle ifade edebiliriz.

Görüldüğü gibi bir anlatıcı, belirli bir vak’ayı ele alıyor ve onu birtakım tekniklerle aktarıyor. Dolayısıyla anlatıcının yaptığı bu iş de tahkiyeyi oluşturuyor. Bir başka ifade ile tahkiye, anlatıcının vak’ayı aktarırken okuyucuyu / dinleyiciyi etkilemek amacıyla her yola başvurması anlamına da gelmektedir.

İster sözlü ister yazılı metin olsun, etkileyici bir tahkiye olgusuna baktığımızda, onda anlatıcının anlatma sürecinde pek çok anlatım tekniğine başvurduğunu görürüz. Yani anlatıcı, pek çok tekniği ustaca kullanarak anlattıklarını ilgi çekici bir hale getirmektedir. Şöyle de söyleyebiliriz: Anlatılanın zevkle okunması/dinlenmesi; okuyucuda/dinleyicide estetik zevk ve heyecan (haz) uyandırması için anlatıcı çok farklı anlatım tekniklerini kullanmalıdır. Çok farklı anlatım tekniklerini terimsel karşılığı ise “kurgu”dur. Gürsel Aytaç “kurgu”yu şöyle tanımlar: “Edebi eserde yapı öğelerinin bileşimi işi ve bunun gerçekleşmiş hali. Dış kurgu: Bölüm, perde, kıta, vb. İç kurgu: Konunun gelişim çizgisi, dil kurgusu ise ritim, kelime seçimi vb.dir.”¹ Birçok boyutu olan kurgu, başarılı bir tahkiye (öyküleme) için şarttır.

“Parçaları bir araya getirip önem arz eden bir bütünlük oluşturma” anlamına da gelen kurgunun, hikâye sanatında çok önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Hikâyenin anlatıcısı, anlattıklarını etkileyici hale getirmek için hangi yollara başvurmaktadır? Mesela hikâyeyi belirli bölümlere ayırmakta-

dır. Anlatım sürecinde “ritim”e büyük önem vermektedir. Yeri geldiğinde tasvir yapmakta, yeri geldiğinde açıklama yapmakta, yeri geldiğinde de olayın çizgisel akışını bozup oldukça gerilere gitmekte (geri kırılma), bazen de tam tersini yaparak öykü kişinin geleceğini sezdirmektedir (ileri kırılma). Bütün bunlar başarılı bir kurgunun unsurlarını oluşturmaktadır.

Görüldüğü üzere, anlatıcının bir hikâyeyi anlatması işinde “anlatılan (vak’a)”, “anlatma şekli” ve “anlatma sebebi” olmak üzere üç kategori bulunmaktadır. İşte bu üç kategorinin birlikteliği “kurgu” adını alırken; anlatıcının söz konusu birlikteliği sağlamak adına yaptıkları da “tahkiye”yi oluşturmaktadır.

Türk anlatı geleneğinde yaygın bir tür olan “halk hikâyeleri” de klişeleşmiş ama zengin bir kurgu sanatı olarak günümüze kadar varlığını sürdürmüş bir edebiyat türüdür. Dolayısıyla halk hikâyelerinde de belirli bir tahkiye tekniği ve kurgu vardır. Şimdi bazı halk hikâyesi örneklerinden hareketle bunu ortaya koyalım.

Halk Hikâyelerinde Tahkiye Tekniği ve Kurgu

Halk hikâyeleri, âşık edebiyatı zenginliklerimiz içinde “hikâyeci” nitelmesini de kazanmış olan âşıkların geliştirip yaşattığı anlatı, şiir ve müzik öğelerini bir arada bulunduran bir türdür.² Dolayısıyla bu hikâyelerin kurgusunda hikâye, şiir ve müzik önemli bir yer tutmaktadır. Halk hikâyelerindeki tahkiye tekniğini ve kurgunun niteliğini ortaya koyarken öncelikle bunu dikkate almak gerekmektedir. Bunun için de bütün bunları uygulayan “anlatıcı”nın pozisyonu ortaya konulmalı; daha sonra, “vak’a”ya (olay örgüsüne), “vak’anın sunuluş şekline” ve “vak’anın anlatılma sebebi”ne değinmek gerekir.

Halk Hikâyelerinde Anlatıcı:

Halk hikâyeleri yazılı edebiyattan çok sözlü edebiyatın ürünü olduğu için, bu hikâyeler için “yazılan” değil “anlatılan hikâyeler” tabirini kullanmak daha doğrudur. Modern hikâyelerdeki “yazar”ın yerini halk hikâyelerinde “anlatıcı” alır. Ayrıca halk hikâyelerinin anlatıcısı genellikle sazını da bir anlatım aracı olarak kullanır. Yani anlatıcı hem anlatır hem de sazı eşliğinde türkü söyleyerek anlatımını renklendirir. Bu temel farklılık ortaya konan metnin değişken olup olmamasını belirler. Modern hikâye metinlerinde –yazarının yaptığı değişiklik dışında– hiçbir değişiklik söz konusu değildir. Bu yüzden modern hikâye metinleri donmuş ve değişmesi mümkün olmayan bir yapı arz ederler. Buna karşılık halk hikâyeleri belirli bir yazarı olmadığı için, her anlatıcının istediği gibi değiştirebildiği bir nitelik gösterir. Bundan dolayıdır ki, anlatılan hikâye aynı olsa bile, söz konusu hikâye, anlatıcı sayısı kadar metinsel değişikliğe uğrar. Modern hikâyelerin “sabit” hacmine karşılık, halk hikâyeleri anlatıcının

uzatıp kısaltmalarıyla sürekli hacim değiştirebilmektedir. Halk hikâyelerinin bu değişken yapısı anlatıcıdan kaynaklanan en başat kurgu özelliğidir.

Halk hikâyelerindeki anlatıcı klişeleşmiş bazı girişler yapmak suretiyle hikâyesini anlatmaya başlar. “Giriş” adı verilen bu kısımda anlatıcı genellikle ya bir türkü ya da bir koşma veya semai okur. Bazen mizahi bir destan okuduğu da olur. Saz faslından sonra “döşeme” denilen manzum veya mensur tekerlemeler kısmına geçilir. Bu kısım da anlatıcılara ve kültürel muhitlere göre değişir. Bundan sonra ise hikâyenin anlatıldığı “fasıl” kısmı gelir. Genellikle “raviyan-ı ahbar nakılan-ı âşâr, muhaddisan-ı ruzigâr şöyle rivayet ederler ki”, “Zamanı evvelde ...’da bir vardı”. “Söyle rivayet ederler ki...” gibi sözlerle başlayan hikâye, hem sözlü hem de saz eşliğinde devam eder. Bu şekilde başlayan hikâyenin anlatılması 3-7 gece arasında devam eden bir süreyi kapsar.³

Halk hikâyelerinin anlatıcısı, hikâyesinin başında zaman zaman modern hikâye terminolojisinde “metinlerarasılık” olarak adlandırılan bir anlatım tekniğine de başvurur. Metinlerarasılık, bir metin içinde başka metinlere açık ya da örtük olarak değinmek / yer vermek anlamına gelir. Mesela, “Tahir İle Zühre” hikâyesinin baş taraflarında, bir şekilde diğer halk hikâyelerinin adları geçer: “Derviş cebinden bir elma çıkardı, ikiye böldü, yarısını padişaha yarısını da vezire verdi. ‘Bu elmaları bu gece yiyin, Allah’ın izniyle evlatlarınız olacak, fakat kızın adını Zühre, oğlanın adını da Tahir koyacaksınız ve birbirinden ayırmadan büyütecek, zamanı gelince de birbiriyle evlendireceksiniz. Eğer bu söylediklerimi yapmazsanız başlarına öyle haller gelecek ki Ferhat İle Şirin, Leyla İle Mecnun, Arzu İle Kamber, Vamık İle Azra, Varka İle Gülşah gibi kıyamete kadar destan olup söylenecek’ dedi.”⁴

Halk hikâyelerinde anlatıcı çok özgür hareket eder. Anlattığı hikâyeye istediği gibi şekil verebilir; dinleyicilerin talepleri doğrultusunda olayları değiştirebilir. Dolayısıyla bu hikâyeler her anlatılışta adeta yeniden üretilir.

Anlatıcı, anlatma işini de ustalıkla yapar. Zaten bu hikâyeleri cazip kılan da anlatıcının maharetleridir. Anlatma sürecinde kılıktan kılığa giren; gerektiğinde dramatize etme yolunu seçen anlatıcı gerektiğinde de sazını eline alarak ortamı bir konser havasına dönüştürebilir. Bu yönüyle anlatıcı her rolü ustalıkla oynayan bir aktörü andırır.

Anlatma anında dinleyicileri dikkate alan anlatıcı, zaman zaman “Hikâyeyi uzatmayalım” tarzındaki ifadelerle asıl mevzudan ayrıldığı zamanlarda otokontrol yapar. Mesela “Latif Şah” hikâyesindeki anlatıcı hikâyeyi uzatmamak gerektiğini şu sözleriyle dile getirir: “Efendim uzatmiyah hekâyeti, goparmiyah gıyâmeti, eziz cannarınıza vermiyeh zehmeti.”⁵ Hikâyeyi anlatırken, bir mevzudan başka bir mevzuya geçerken “Biz gelelim falancaya” diyerek kendince senkronize bir anlatım sergiler.

Halk hikâyelerindeki anlatıcı zaman zaman da, anlattıklarının “kurmaca” olduğunu hissettirir. Mesela “Latif Şah” hikâyesinin anlatıcısı şu sözlerle bir anlamda “kurmaca” kavramını tarif etmektedir: “Gözünen görmemiştih, dilinen beelee bellemişti ki... (...) Çocuğu gün be gün besdiydiler. Tabi o zaman aynan ilinen bu zaman muhteseri dilinen hekaye uşağı tez büyüyor...”⁶ Bu cümlelerin bugünkü dille ifadesi şöyledir: “Gözümüzle görmemiştik ama, dil ile böyle olduğunu kabul ediyorduk. Çocuk günden güne, aydan yıla büyüyordu. Kısaca, hikâyedeki çocuklar çabuk büyürler.”

Vak’a (Olay Örgüsü):

Halk hikâyelerinde şablonik bir olay örgüsü vardır. Yani belirli bir şablon vardır ve hemen her hikâye o şablona neredeyse birebir uymaktadır. Bu şablon sadece hikâyenin türüne göre değişmektedir. Mesela “aşk” konulu hikâyeler genelde şu şablona uymaktadır:

a-Yaşadığı devre ve zamana göre toplumun üst tabakasından sayılan iki önemli figür vardır. Bunlar padişah, vezir, bey, ağa vs. gibi konumlarda bulunurlar ve padişah-vezir, ağa-kahya tarzında aralarında bir ilişki ya da dostluk vardır. Bu iki kişi, çok mutlu ve varlıklı olmalarına rağmen hiç çocukları olmadığı için de üzgündürler. Yani dünyadaki tek sıkıntıları çocuklarının olmamalarıdır.

b- Bu iki kişi bir çocukları olması için hep Allah’a dua ederler. Günün birinde karşılırlarına derviş, yaşlı nine veya ilk defa karşılaştıkları tuhaf görünüşlü biri çıkar. Bu kişi genellikle Hızır’dır. Hızır dertlerini dinledikten sonra onlara genellikle birer elma (bazen başka bir meyve de olabilir) verir ve o elmayı ikiye bölüp yarısını kendilerinin yarısını da hanımlarının yemelerini tavsiye eder. Bunu yapmaları halinde eşlerinin hamile kalıp birer çocuk doğuracağını söyler. Doğan çocuklardan biri erkek diğeri de kız olacaktır. Allah bu çocukları birbirine yazmıştır. Büyüdüklerinde bu çocukları birbiriyle evlendirmelerini de söyler. Bu tavsiyeyi verir vermez de Hızır gözden kaybolur.

c-İki kişi Hızır’ın söylediklerini yaparlar ve birer çocuk sahibi olurlar. Çocuklar doğarlar ve hızla büyümeğe başlarlar. Bu çocuklar aynı hocadan ders alırlar ve aynı ortamda bir arada yaşarlar. Yaşları biraz büyüdükten sonra birbirlerini sevdiklerini anlarlar ve hiçbir şekilde birbirlerinden ayrı kalmak istemezler. (Modern aşk hikâyelerinde âşıkların tanışmalarındaki klişelerden biri de, aynı okulda okumaktır. Yani kızla erkek okul sıralarında tanışır ve birbirlerine âşık olurlar.)

d-Kızla oğlan arasındaki bu yakınlık babalardan birini rahatsız eder. Böylece hem kızla oğlanın hem de iki dost olan babalarının yolları ayrılır. (Bazen bu ayrılık daha erken başlar ve erkek rüyasında bir kız görür ve o kıza

âşık olur. Hızır bu aşamada da devreye girer ve oğlana yine tavsiyelerde bulunur. Hatta sevdiği kızın nerede olduğunu söyler Oğlan da o kızı bulmak için de yollara düşer.)

e-Artık gözü hiçbir şeyi görmeyen bir âşık olan oğlan, bir saz alır ve sıkıntısını ve aşkını haykırmağa başlar. Kız da bulunduğu yerde aynı ağırlıkta ki duygu ile üzgün bir şekilde yaşamağa çalışır.

f-Kızla oğlanın yolları bir şekilde kesişir. Bir düğünde, bir şölende veya başka bir ortamda karşılaşırlar ama, birbirlerini tanımakta zorlanırlar. Bazen biri diğerini tanır, fakat ötekinin bundan haberi yoktur. Bu durumda oğlan saziyle derdini anlatır. Saz faslından sonra beklenen tanıma hadisesi gerçekleşir. Âşıklar sonunda birbirlerini tanımışlardır. Bu tanışıklıkla birlikte bir araya gelmenin yollarını ararlar. Ancak kötü baba ve adamları âşıklara aman vermez. Bir kaçma-kovalama başlar. Çoğu zaman oğlan kötü adamların eline esir düşer.

g-Hızır bu aşamada yeniden ortaya çıkar ve oğlanı bu esaretten kurtarır. Aynı zamanda cesur ve korkusuz bir savaşçı olan ve çok iyi kılıç kullanan; tek başına onlarca kişiyle baş edecek bir silahşör de olan oğlan kötü adamları bir bir yok eder.

h-Bütün bu engelleri aştıktan sonra oğlan sevdiği kıza kavuşur.

i- Hikâye anlatıcısı, hikâyenin bittiğini ilan edip dua eder. Mesela “Asuman İle Zeycan” hikâyesi şu dua ile biter: “Anlar böyle deyip muratlarına erdiler. Hoş indi Mevla-yı müteal Hazretleri, Fahr-i Alem Hazretleri hürmetine bizi de muratlarımıza nail-i meram eyleye... Amin...”⁷

Vak'anın Sunuluş Şekli:

Anlatıcı, yukarıda da değindiğimiz gibi, belirli bir girişten sonra, bir şekilde hikâyesini anlatmaya başlar. “Şöyle oldu, böyle oldu, şu şunu yaptı, bu bunu yaptı” tarzında olayları “fiil cümleleri”yle aktarır. Ancak, olayların oluş (kronolojik) sırasına tam anlamıyla riayet etmeyebilir. Bu bağlamda daha önceden vuku bulan olayları sonradan; sonra vuku bulan olayları da daha önce anlatabilir. Öykü terminolojisinde buna “geri kırılma” ve “ileri kırılma” denilir. Anlatıcı olaylar arasındaki zaman ilişkisini, yani bir olayla diğer olay arasındaki süreyi verirken de “zaman atlama”, “zaman özetleme”, “zamanı yavaşlatma”, “zamanı hızlandırma”, “zamanı durdurma” gibi tekniklere başvurabilir. İşte halk hikâyelerinde “olay örgüsü” bu tarzda ortaya konulur.

Olay örgüsünün asıl unsuru olan “kişiler” (kahramanlar) ise önem sırasına göre ve sosyal çevreleri içinde tanıtılırlar. Özellikle hikâyenin baş kahramanları ayrıntılı bir şekilde tasvir edilirler. Ancak bu tasvir modern hikâyedeki gibi değil, anlatıcının genel olarak bu kahramanlar hakkında bilgi vermesinden

sonra, âşıkların sazları eşliğinde şiir söylerlerken, karşılıklı olarak birbirlerini tanıtmaları (övmeleri) bağlamında yapılır. Halk hikâyelerinde modern hikâyede önemli bir yer tutan psikolojik tahliller de yer alır. Ancak psikolojik tahliller de modern hikâyedeki gibi değil de, âşıkların sazla dertlerini dile getirmeleri bağlamında verilir. Bir anlamda âşıklar sazla dertlerini anlatırlarken psikolojik durumlarını da ortaya koymuş olurlar. Âşıkların söz konusu psikolojik durumları, kişinin duygu, düşünce ve hayallerini ifade eden modern hikâyedeki “iç monolog” ve “bilinç akışı” gibi teknikleri andırır.

Halk hikâyelerinde kişilerin birbirleriyle ilişkileri (çatışmaları ve dostlukları) genellikle bazen anlatıcının açıklamalarıyla bazen de “diyaloglar” yoluyla verilir. Ancak diyaloglar, modern hikâyedeki “karşılıklı konuşma” biçiminde değil, “aldı sazı” klişesiyle başlayan bir bağlamda verilir. Yani âşık ve karşısındaki kişi sazı sırasıyla ele alıp dertlerini şiir biçiminde dile getirirler. Dolayısıyla halk hikâyelerindeki konuşmalar (diyaloglar, iç konuşmalar, iç monologlar vs.) genellikle şiir biçimindedir. “Atışma” bağlamında söylenen bu şiirlerden her biri diğerinin sorusuna ya da eleştirisine cevap niteliğindedir. Halk hikâyelerinde modern hikâyedeki psikolojik tahlile (iç monolog) denk gelen anlatım tekniği de şiir şeklinde ortaya konulur. Mesela “Asuman İle Zeycan” hikâyesinde, kadın karakter olan Zeycan psikolojik durumunu ortaya koyduğu şiirde şunu söyler: “Coşkun sular gibi akıp giderim / Dalmışım deryaya derin giderim / Yaradan Mevla’ya niyaz ederim / Boyladığım aşkın gölüdür gölü”⁸ Anlatıcı, çoğu zaman aradan çekilir ve sözü hikâye kişilerine verir. Yani halk hikâyelerinde çokça “diyaloglar” da yer alır. Ancak bu diyaloglar modern hikâyede olduğu gibi karşılıklı konuşma şeklinde değil şiir şeklindedir. “Aldı sazı falanca” ya da “falanca eyitti” ifadeleriyle söz hikâye kişilerine verilir. O kişi de sözlerini şiir şeklinde söyler. Bazen de bu kişiye başka bir kişi yine sazıyla cevap verir.

Halk hikâyelerinde baş kahramanların genellikle yardımcı figürleri vardır. Yani baş kahraman zorda kalınca insan olarak ona yardımcı olan en önemli kişi Hızır’dır. Nesne olarak da başta “saz”ı olmak üzere “at”ı ve “kılıç”ı da onun vazgeçilmez varlıklarıdır. Bunlardan özellikle “saz” adeta âşığın bir vücut organı gibidir; ne zaman sıkışsa âşık ilk önce sazına müracaat eder. Öyle ki bu saz, zaman zaman Hz. Musa’nın “âsâ”sını andırır. Âşık her bir engeli neredeyse sazıyla aşar. Mesela âşığın önüne büyük bir nehir mi çıkıyor; hemen sazını alır ve nehre bir türkü söyler: “Baktılar Murat suyu kan köpürmüş akar. Getür kardaş sazı deyüp aldı sazı eline bakalım ne söyler suya Dertli Kerem: (...) Türki tamam olup Murat suyunu selamet geçüp andan Keman kazasına dahil oldılar.”⁹ Bunun gibi âşık, nerede zorda kalırsa, hemen sazını alır ve bir türkü söyler; önündeki engel de bir şekilde kalkar. Saz sanki Hz.

Musa'nın âsâsını andırır; hangi amaçla nerede kullanılırsa o amaç hemen gerçekleşir.

Halk hikâyelerindeki anlatıcının bir kurgu unsuru olarak bazen olay aktarımında sezdirim (geleceği işaret etme) yöntemine başvurduğu da olur. Bu, "Eğer şu şöyle olursa, bilin ki şöyle olmuştur" anlamında bir kurgu ögesidir. Mesela duvarda asılı sazın teli koparsa, âşık ölmüştür. Şayet saz sapasağlam durursa, âşık hayattadır. Aynı şekilde görülen rüyadaki semboller de geleceği sezdirir. Mesela rüyada görülen "siyah köpek" kişinin kötü biriyle karşılaşacağını işaret eder: "Meğer o gece Tahir bir rüya görmüştü. Rüyasında bir kara köpek, Zühre'nin önüne gelip Tahir'e geçit vermedi. Tahir ne kadar uğraştıysa da Zühre'nin yanına varmaya muvaffak olamadı. Çaresiz kaldığı sırada bir de dişi köpek ortaya çıktı ve iki köpek birden Tahir'e hücum ettiler. Tahir kaçtıkça köpekler kovaladılar."¹⁰

Halk hikâyelerindeki zaman, genellikle masalsı bir tarzda verilir. Bu bağlamda kişiler mesafeleri adeta "tayı-i mekan" edercesine aşarlar: "Şimdi Murat Şah yedi kat cenk aletini kuşanıp heybeye altını doldurup küheylan ata binip yola revan oldu. Az gitti uz gitti, altı ay bir güz gitti. Gide gide bir çöl ovaya düştü."¹¹

Halk hikâyelerinde olayların geçtiği mekanlar modern hikâyelerde olduğu gibi tanıtılmazlar. Hatta bu mekanlar genellikle masalsı bir nitelik arz eder. Tıpkı masallarda olduğu gibi hikâyeler, "ülkenin birinde" veya "memleketin birinde" şeklinde ifade edilirler. Bazen olaylar gerçekten var olan bir yerde geçer. Dolayısıyla söz konusu mekanlar coğrafi olarak; şehir veya köy gibi yerleşim yerleri; ülkeler ve şehirler (dış mekanlar) ve iç mekanlar (saraylar konaklar); gerçek ve fantastik mekanlar olarak yer alırlar. Bu mekanların sadece adları geçer; hikâyelerde ayrıntılı tasvirleri yapılmaz.

Halk hikâyelerinde tasvir de şiir biçiminde yapılır. Mesela "Hikâyet-i Âşık Garip ve Bezirgan Kızı" hikâyesinde, âşık sevgilisini şu dörtlüklerle tasvir eder: "İncili çubuk var elinde / Altun hançer var belinde / Çengisi oynar önünde / Bilesin oldur sultanım // İki gömlek giyer ala / Biri aldır biri valla / Beyaz kolun sala sala / Varıyor üstüne canan / Bilesin oldur sultanım"¹²

Vak'anın Anlatılma Sebebi:

Halk hikâyelerinin anlatılmasının pek çok sebebi vardır. Ancak temel sebep olarak belirli temayı işleme, fikir verme; ya da kıssadan hisse şeklinde ifade edebiliriz. Halk hikâyelerinin anlatılma sebeplerinin başında hiç şüphesiz hoş vakit geçirme ve özellikle uzun kış gecelerini eğlenerek değerlendirme gelir. Yani halk hikâyeleri, bir anlamda şimdiki televizyon ve sinemanın işlevini görmekteydi. Ancak anlatılan hikaye hem eğlendirecek (haz verecek, dinleyicile-

rin heyecan ve merak duygularını tatmin edecek) hem de “ders” verecektir. Bu durum çoğu zaman hikayenin sonundaki “dua” bölümünde de vurgulanır.

Halk hikâyeleri tarihi, sosyolojik, ekonomik, kültürel vs. açılardan okunmağa müsait metinlerdir. Bu, halk hikâyelerinin tarihi, sosyolojik, kültürel vs. alanlarında zengin bir içeriğe sahip oldukları anlamına gelmektedir. Bu hikâyeler üzerine yapılacak incelemelerde, söz konusu hikâyelerin teşekkül ettiği devirler ve coğrafyalar hakkında tarihi, sosyolojik, kültürel bulgulara varılacağı anlamına da gelmektedir. Mesela “Asuman İle Zeycan” hikâyesinde ticaret hayatının ezeli sorunu olan rekabet meselesine yer verilir: “On sekiz kahveci bir araya geldiler. Bir Cazı Karı buldular. ‘Bu oğlan bunda iken bizim kahvelerimiz işlemez oldu. Sen bu oğlanı bir cezireye (adaya) at’ dediler.”¹³

Sonuç

Halk hikâyeleri, anlatıcının en önemli figür olduğu bir edebi türdür. Anlatıcı hikâyeyi anlatmanın ötesinde dramatize eder; bu yönüyle anlatıcı bir aktör gibidir. Dolayısıyla halk hikâyelerinin bir edebi metin olarak bütün organizasyonu, bir başka ifade ile tahkiye tekniği ve kurgusu anlatıcının eseridir. Anlatıcı tıpkı modern hikayede olduğu gibi, vak’ayı fiil cümleleriyle aktarır. Olayların oluş (kronolojik) düzenini de zaman zaman bozar. Mesela, önce vuku bulan olayları sonra; sonra vuku bulan olayları da daha önce anlatabilir. (Olaylarda geri ve ileri kırılmalar söz konusudur.) Zaman zaman olay aktarımında sezdirim (geleceği işaret etme) tekniğine başvurabilir. Mesela duvarda asılı sazın teli koparsa, âşık ölmüştür. Şayet saz sapasağlam durursa, âşık hayattadır. Aynı şekilde, görülen rüyadaki semboller de geleceği sezdirir. Mesela rüyada görülen “siyah Arap” kişinin kötü biriyle karşılaşacağını işaret eder. Yine anlatıcı, olaylar arasındaki zaman ilişkisini kurgularken de tıpkı modern hikâyedeki gibi zaman atlama, zaman özetleme, zamanı yavaşlatma, zamanı hızlandırma, zamanı durdurma yoluna başvurabilir. Vak’anın kahramanlarını da yine modern hikayede olduğu gibi tasvir edebilir; psikolojik tahlillerine yer verebilir; “iç monolog”, “bilinç akışı” gibi tekniklerle kişinin duygu, düşünce ve hayallerine yer verir; kişileri sosyal çevreleri içinde tanıtır; kişilerin birbirleriyle ilişkilerini (çatışmaları ve dostluklarını) da bazen açıklamalarıyla bazen de “diyaloglar” yoluyla verebilir. Ancak anlatıcı bunları daha çok şiir biçiminde ortaya koyar. Olayın geçtiği yerler (mekan) de genellikle adı anılmak suretiyle verilir.

Bütün bu tahkiye teknikleri ve kurgu unsurları zaman zaman anlatıcıdan anlatıcıya farklılık da göstermektedir. Yani halk hikâyeleri, yazılan değil anlatılan hikâyelerdir. Dolayısıyla hikâye, her anlatılıştta zenginleşir ve adeta yeniden üretilir. Zenginleşme ve yeniden üretilme olgusunun temel sebebi de bu hikâyelerin dinleyicisi/okuyucusudur. Halk hikâyelerinin okuyucusu (da-

ha çok dinleyicisi) genellikle köylü ve kasabalı (taşralı) halk kesimidir. Cemal Süreya'nın tabiri ile, köylü okur, eski efsaneyi, bir tören gereği gibi tekrar tekrar okumaktan bıkmaz; bir yenisini de gereksiz hatta uyduruk bulur.¹⁴ Bundan dolayı da genellikle "bir kişinin yazgısını içeren maceralar" olan halk hikâyelerinin kurgusu şematik bir nitelik gösterir.

Halk hikâyelerindeki baş kişilerin peygamberleri andıran bir özelliği de vardır. Mesela âşık zorda kalınca Hızır imdadına yetişir. Hatta Hızır âşığa "Ne zaman bir şey istersen beni çağır" anlamında söz verir. Ancak âşık Hızır'dan nedense "Sevgilimi bana getir" manasında bir istekte bulunmaz. Hızır âşığa her konuda yardım eder fakat, nedense âşığın en temel gayesi olan sevgiliye kavuşma konusunda pek sahnede görünmez. Bir anlamda, her duası kabul edilen peygamberler, nasıl ki çok zorda kaldıklarında bile kendileri için Allah'tan bir şey istemezlerse, âşıklar da nedense Hızır'dan çok zorda kalmadıkça bir istekte bulunmazlar. Oysa Hızır'ı çağırırsalar, söz konusu zorluğu hemen aşacaklardır.

Halk hikâyelerinde bazı kurgu problemleri de vardır. Mesela âşığın "kaçak" pozisyonunda iken ve üstelik güvenli olmayan yerlerde "uykuya dalması" bir kurgu problemidir. Nedense âşık böyle hassas zamanlarda uykuya dalar. Âşık çoğu zaman böyle bir uyku anında yakalanır.

Sonuç olarak şunu ifade edelim ki, modern hikâye ile halk hikâyelerinin tahkiye tekniği ve kurguları arasında farklar vardır. Mesela halk hikâyelerindeki kişilerin hepsinde şairlik yeteneği vardır. Çünkü halk hikâyelerindeki kişiler genellikle konuşmazlar ama şiir söylerler. Bu farklılığa rağmen halk hikâyelerindeki tahkiye tekniği ve kurgu pek çok açıdan modern hikâyeleri hatırlatmaktadır.

¹ Gürsel Aytaç, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan Yay. Ank. 1990, s. 486.

² *Halk Hikâyeleri*, Haz. Doğan Kaya-M. Sabri Koz, Kitabevi, İst. 2000, s. 7.

³ İsmail Kasap, "Halk Hikâyeleri Üzerine", *Hece / Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, Ekim-Kasım 2000, Sayı: 46-47, s. 127, 129.

⁴ Fikret Türkmen, *Tahir İle Zühre*, Atatürk Kültür Merkezi Başk. Yay. Ank. 1998, s. 210.

⁵ *Çıldırılı Âşık Şenlik*, Haz. Ensar Arslan, Atatürk Üniv. Yay. Ank. 1975, s. 228.

⁶ A.g.e. s. 226, 228.

⁷ *Halk Hikâyeleri*, Haz. Doğan Kaya-M. Sabri Koz, s. 62.

⁸ A.g.e. s. 29.

⁹ Şahin Köktürk, *Amasya Cönkü*, Yazı Yayınevi, Samsun 2007, s. 81-82.

¹⁰ Fikret Türkmen, *Tahir İle Zühre*, s. 219.

¹¹ *Halk Hikâyeleri*, Haz. Doğan Kaya-M. Sabri Koz, s. 140.

¹² A.g.e. s. 76.

¹³ A.g.e. s. 51.

¹⁴ Cemal Süreya, *Günöbirlik*, Adam Yay. 1982, s. 44.

NECİP TOSUN

HALK HİKÂYELERİNDE MELODRAMİK UNSURLAR

Dilden dile dolaşan halk hikâyeleri, halkın, aşklarını, acılarını, özlemlerini, sevgilerini, hikâyelere dökmüş, gelecek kuşaklara böyle aktarmıştır. Damlarda, ay ışığının altında, hurma ağaçlarının gölgesinde, uzun kış gecelerinde; muhayyilenin ipi sonuna kadar gerilip, olağanüstü olayların, müthiş aşkların, ölümüne coşkulu, imanlı gönüllerin peşine düşülmüştür: Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre, Kerem ile Aslı, Yusuf ile Züleyha, Köroğlu, Ferhat ile Şirin, Zal Oğlu Rüstem... Aşk hikâyeleri yanında, din büyükleri ve onların kişilikleri, savaşları üzerine yazılmış kahramanlık hikâyeleri de bir başka birikimi oluşturur: Hazret-i Ali Cenklere, Hayber Kalesi, Kan Kalesi, Eba Müslim Horasani Kıssaları, Menâkıb-i Seyyid Battal Gazi, Hazret-i Hamza'nın Kıssaları, Veysel Karani, Hallac-ı Mansur... Bu hikâyelerde din ve din uluları anlatılmıştır.

Edebiyat araştırmacılarının ortak görüşü, efsane, masal, destandan sonra yaygınlık kazanan halk hikâyelerinin, roman geçişte önemli bir basamak olduğu yönündedir. Halk hikâyelerinin özellikle âşıklar tarafından saz ve türkülerle anlatıldığı biliniyor. Bu anlamda halk hikâyeleri sözlü geleneğin ürünleridir. Halk hikâyeleri, ana çatı aynı kalmakla birlikte, bölgesel olarak çeşitli dönüşümlere uğrayabilmekte, her bölgede farklı bir biçim kazanabilmektedir. Halk hikâyelerinin kaynakları yerel olduğu kadar kimi de yabancı ya da doğu/İslam kültüründen esinlenmedir.

Halk hikâyesi araştırmacıları, halk hikâyelerini, “gelenek”, “anlatıcı”, “metin”, “dinleyici” ana unsurları çevresinde izah ederler. Halk hikâyesi geleneğinde “anlatıcı” her zaman önemli olmuştur. Bu hikâyeler, hikâye anlatıcılarının ağzından günümüz deyişle bir “performans”a dönüşür. Mimikler, değişen ses tonları, türküler ve dinleyenlerle karşılıklı söyleşilerle hikâye bir “gösteri” biçiminde sunulur. Bir başka söyleyişle her hikâye anlatıcısı hikâyeyi kendi algısıyla yeniden yorumlar. “Prof. İlhan Başgöz’ün deyişiyle bir sosyal olay/gösterim (performans) olan sözlü anlatımı, anlatıcı, dinleyici ve geleneksel olan (metin) belirlemektedir.”¹ Borotav halk hikayecilerini şöyle tanımlar: “Halk hikâyelerini, bugün Doğu Anadolu’da hâlâ âşıklar, sazlarının

refakatiyle muhtelif vesilelerle kahvelerde veya toplantılarda inşat etmektedirler. Şehirlerde artık yalnız ramazan geceleri yapılan her türlü toplantılarda, bir de ekseriya bir hafta, on gün, hattâ 15-20 gün süren düğünlerde âşıklar hikâyelerini dinletmektedirler. Âşık çok defa tek başına, bazen şakirdi veya arkadaşıyla beraber bir saz faslı yaptıktan sonra, hikâyeye başlar ve inşadına adeta temsili bir karakter vererek –ayakta gezinmek, jestler ve hareketler yapmak, kahramanların hususiyetlerini ses taklitleriyle tebarüz ettirmek suretiyle- hikâyesine göre, bir geceden, dört beş, bazen yedi geceye kadar süren ve her dört-beş saatlik seanslarda, kahramanın maceralarını anlatır.”²

Adnan Binyazar anılarından devşirdiği hikâye anlatıcılarını aktarır: “Anadolu’da anlatılan halk hikâyeleri konu yönünden genellikle birbirine benzer. Halk, bu benzer hikâyeleri dinlemekten bıkmaz usanmaz. Farklılık, hikâyelerin anlatılışında, ‘deyiş’lerin ezgisindedir. Çocukluğumdan anımsarım, örneğin *Elif ile Yaralı Mahmut*’u başka, *Kerem ile Aslı*’yı başka havalarda anlatırlardı. Öyle ki, anlatmaya geçmeden, deyiş söyleyenin hangi hikâyeye başlayacağı kestirilirdi. Bir de, herkes her hikâyeyi anlatamazdı; herkesin iyi anlattığı bir hikâye olurdu. Şükûfe Ablâ, ‘Babasının Azarladığı Çocuklar’ hikâyesini acılara acılar katarak anlatırdı. Her anlatılışında, belli yerlere geldiğinde hıçkırıklarını tutamazdı. O uzun kış gecelerinde, anlatsın diye hepimiz Şükûfe Ablâ’nın ağzına bakardık. Muzaffer Ablâ ‘Zöhre’yi çok iyi anlatırdı. Ağlamakla gülmek arası ışıyan gözlerinden sevecenlikler taşırdı. Topuklarına inen örgülü saçlarıyla, zaten anlattığı o düşsel güzellerden biriydi. Güldürücü hikâyelerin anlatıcısı ise Mübcecel Ablâ’ydı. Sesi bir karikatür çizgisi gibi keskin, sözcükleri çarpıcıydı. Ablalar ‘gecelik hikâyeler’ anlatırlardı. O gece başlar ve biterdi hikâye. Geceden geceye süren hikâyelerin anlatıcıları başkaydı. Örneğin Nuri Dayı’nın üstüne hikâye anlatan yoktu. Nuri Dayı köyde otururdu. Neredeyse köyden küçük kasabaya geliş duyulur; sinemaya, tiyatroya gidilir gibi, onun kaldığı eve doluşulurdu. İşte her hikâyeyi başka havada, her deyişi başka makamda okuyan o idi. Başkalarının ağzında kurulaşan sözcükler Nuri Dayı’nın dilinde kanatlanırdı.”³

Ali Berat Alptekin, halk hikâyelerinin âşık edebiyatı ile yan yana yürüdüğünü belirtir: “Bir taraftan âşık sazı eşliğinde türkü, koşma söylerken; diğer taraftan meclislerde hikâye anlatmayı da ihmal etmemiştir.”⁴ Halk hikâyecisi bir hikâye yaratıcısı değildir. Belki değiştirir, yorumlar, yeni bir forma döker ama her zaman varolan bir hikâyeyi, birikimi aktaran bir konumdur. Bir anlamda icracıdır ve anlatma tekniğine sahiptir. Usta çırak ilişkisi yaygın olarak kullanılmıştır. Tarihî serüveni içerisinde kıssahânlar, şehnemahânlar, meddahlar, ozanlar hikâye anlatıcılığını gerçekleştiriyorlardı. Boratav’a göre, “Bizim halk hikâyelerimizi anlatan sanatkarlar da ozanların yerini tutan sanatkarlardır. Öyle anlaşılıyor ki, muhitlere ve mevzulara göre bir işbölümü vâki olmuş,

ozanların işini büyük merkezlerde kıssahân-meddahlar, köylerde, küçük şehirlerde, kasabalarda, belki büyük şehirlerin de, halk şiir zevkinin rağbet bulduğu yerlerinde âşık-hikâyeciler almışlardır. Bunlar ayrı tip bir hikâyecidirler; ozanlar gibi hikâyelerini sazla söylemektedirler.” (Borotav, A.g.e., s. 102)

Alptekin, halk hikâyelerinin özelliklerini şöyle özetler: Halk hikâyelerinin konuları genellikle aşk ve kahramanlıktır. Kahramanların başından geçmiş olan hadiselerde olağanüstülükler vardır. Kahramanlar genellikle tek olup olağanüstü bir şekilde dünyaya gelirler. Kahramanlar benzer şekilde birbirine âşık olurlar: Bâde içerek, aynı evde büyüyen kahramanlar kardeş olmadıklarını öğrenince, resme bakarak âşık olma, ilk görüşte âşık olma. Destan ve masalda olduğu gibi, halk hikâyelerinin de hususi anlatıcıları vardır. Eskiden meddahların yaptığı işi günümüzde âşıklar ve amatör anlatıcılar yapmaktadır. Hikâyelerde, kahramanın en büyük yardımcısı Hazreti Hızır’dır. Kahramanlar, bazen insan dışındaki varlıklarla da konuşurlar. Halk hikâyeleri genellikle mutlu sonla biter. Ancak, *Ferhat ile Şirin*, *Leyla ile Mecnun*, *Tahir ile Zühre*, *Arzu ile Kamber*, *Kerem ile Aslı* gibi bazı hikâyelerde âşıklar birbirlerine kavuşsalar da sonu ölümle biter. Kahramanlar tarafından yapılan dualar ve beddualar mutlaka gerçekleşir. (Alptekin, A.g.e.)

Halk hikâyelerinde aşk

Aşk, halk hikâyelerinde en önemli temayı oluşturur. Zaten elegendir ve karmaşık bir duygu olan aşk, tarihsel serüveni içerisinde en çok hikâyeye ölümsüzleşmiştir. Tür olarak da ancak ona yakışır. Hikâyesiz aşk, ölmeye mahkumdur. Bu yüzden her ölümsüz aşk bir hikâyeye ihtiyaç duyar. Âşıklar dilsizdir, sadece yaşarlar. Onların aşkını hikâye dile getirir. Âşık, dipsiz boşlukta şaşkındır ve duygularının izahını tam olarak yapamaz. İradesini yitirmiştir çünkü. Sadece dil yetersiz değildir, ona göre bütün bunları anlatmak gereksizdir. Dile getirdiğinde büyü bozulur, kendi gerçeğinden kopar. Ancak bir başka göz bunu kurgulayabilir. Bu yüzden yaşanmış/bitmiş aşklar hikâyeye ete kemiğe bürünürler. Yaşanmış bir aşkın kanıtı yaşanmış olması değildir, anlatılmış, dile gelmiş olmasıdır. Aşk yaşanmışlıkla değil, hikâye anlatıcısının kurgusuyla anlam kazanır. Yani yazıya geçirenler, anlatanlar bu aşkı biçimler. Yaşanan aşklar değil, öyküsünü bulan aşklar kalıcı olur, yarınlara taşar. Onun da öykü formatında kurgulanması, anlatılması gerekir. Kurmacanın gücü ve öykünün gücü aşkı dile getirir, konuşur kılar. Hatta yaşanmamış olsa bile aşk, öykü kurgusuyla hayatıyet kazanır.

Ancak hikâyenin genelde aradığı “mutsuz aşk”lardır. Aşkın hikâyeye gelebilmesi için, dışarıdan üçüncü bir engelle test edilmesi gerekir. Aşkın büyüklüğü de bu engelin büyüklüğü ile orantılıdır. Mutlu bir aşkın anlatılmaya değer yanı da ha sınırlıdır Bu yüzden hikâyenin ilgisini daha az çeker. Bu nedenle bir aşkın hi-

kâyeye değmesi için zor, imkânsız olması ve çoğunlukla mutsuz bitmesi gerekir. Aşkın büyüklüğü ile imkânsızlığının trajikliği öykünün hedeflediği bir şeydir. Birikimimize bakarsak geleneksel edebiyatımızda tüm aşklar imkânsızdır. Kavuşma asla gerçekleşmez. Aşkın kalıcı ve iz bırakıcı olması için önce yangın büyütülür sonra imkânsız hâle getirilir. Kavuşma olunca etkinin biteceği, azalacağı ihtimalinden hareket edilerek, atmosferin okura geçmesi, büyümesi için aşk yarım bırakılır, tamamlanmaz. Kahramanların yaşadığı acı okura, dinleyene etki olarak yansır. Öykülere, aşkı kıskırtan bir tablo ile başlanır, ilerleyen bölümlerde gerilim en üst seviyeye tımandırılır. Sonra engel ortaya çıkar ve kavuşma engellenir.

Aşkın önündeki engeller sosyolojik, psikolojik, ekonomik olabilir. Milliyet farkı, toplumsal yapı/utanç, yakın akraba aşkı, aile içi aşk, sosyal statü farkı, zenginlik yoksulluk, ailevi düşmanlıklar, tanrısal boyut/tanrısal aşka dönüşme, ölümler/savaş/hastalık belli başlı engellerdir.

İmkansız aşkta, imkânsızlık hem aşkı büyüten bir durum hem de aşkı sonuçlandıran bir neden olarak ikili bir işlev görür. Aşka ulaşılama gerçeği aşkı kamçılar, cazip hâle getirir. Âşık bunu aşmak için çırpınır, yaralanır. Bu yara, aşkı git gide büyütür. Ama yükselme çizgisi en üst noktaya ulaşırken, aynı zamanda içinde kopuş nedenlerini de besler. Âşık hiçbir şekilde kavuşma olamayacağını bu süreçte aynı zamanda test etmekte, gerçekte yüzleşmektedir. Bu yüzleşme belki de aşkın ateşinin sönme süresidir. Âşıklar aşkılarıyla baş edebilecekleri aşamaya geldiklerinde gerçekte yüzleşir, aşklarını içlerine gömerek yenilgilerini kabullenirler. Aşkın hem haz hem de acı veren yönünü doya doya yaşarlar. Ama aşkı sonuna kadar içinde yaşatırlar.

Mutsuz aşkın kurgulanışında genel olarak âşıklar suçlanamaz. Zaten kavuşamamanın sorumlusu âşıklar değildir. Eğer âşıklar suçlanabilseydi kendi seçimleri olduğu için aşk yazılmaya, anlatılmaya değmezdi. Ama bu etkinin dışarıdan olması, okurun aşka sahip çıkmasını sağlar. Burada okur/dinleyen âşıklardan, dahası aşktan yana taraf olur. Eğer üçüncü bir engel olmasa, aşkın yanında okurun taraf olması zorlaştırdı. Bu aşkın kurgulanış biçiminde aşkın önündeki engellere düşman olmamız sağlanır. Âşıklar öykülerde aşkın ateşiyle kavuşmak için engelle mücadele ederler.

Arzu ile Kamber'den Leyla ile Mecnun'a

Halk hikâyelerinde aşk, belli klişelerle anlatılır. Hiç çocuğu olmayan aileler sonunda çocuklarına kavuşurlar. Bu ya dua ile olur ya da bir dereye sandık içinde çocuk gelir. Çocukları olmayan aileler çocukları olursa bunları evlendireceklerine dair birbirlerine söz verirler. Bir ailenin kızı diğerinin de oğlu olur. Bu kız ve erkek birbirlerine ilk görüşte âşık olurlar ve kara sevdaya düşerler. Diğer bir durum da birbirlerini kardeş sanan gençler bunun böyle ol-

madığını öğrenince birden âşık olurlar. Ancak âşk doğduğu ânda birden araya engeller girer. Bazen aileler, bazen de büyücüler kavuşmayı bir şekilde engellerler. Ancak ne erkek ne de kız bu sevdadan vazgeçer. Erkek kendini çöllere vurur, şiirler söyler, mecnuna döner. Kız ise tam bir başkasıyla evlenecekken bir başka kılıkta erkek düğün evine gelir.

Bu genel çerçeveyi bilinen pek çok halk hikâyesinde görmek olasıdır. *Arzu ile Kamber* halk hikâyelerinin en ünlülerindendir. Hiç oğlu olmayan Ahmet, bir gün dereye bir sandığın yüzdüğünü görür. Sandığı açınca içinden bir erkek çocuk çıkar. Onu evlatlık edinir ve adını da Kamber koyar. Kamber babalığının kızı Arzu ile birlikte büyür. Bir süre sonra Arzu'nun kardeşi olmadığını öğrenince ona âşık olur. Büyüdükçe onların aşkı da büyür. Ama araya kötü kadın "kocakarı" girer. Türlü hilelerle onları birbirinden ayırır. Bir keresinde Arzu'nun öldüğünü söyleyerek Kamber'e Arzu'yu unutmasını önerir. Bu arada diyar diyar dolaşan Kamber, Arzu'nun âşk ateşiyle yanıp tutuşmaktadır. Bir gün Arzu'nun bulunduğu yere gelir. Ettiği dua sonucu Arzu'nun dizlerinde ölür. Sonra Arzu da ölür. İki âşık, tam kavuştukları ânda ölmüşlerdir. Bunu öğrenen Ağa, iki sevgilinin kavuşmasını engelleyen kocakarıyı öldürür. Ağa Arzu ve Kamber'in mezarlarını yan yana yaptırır. Hikâye şöyle biter: "Anlatıldığına göre, her yıl, bu iki âşığın mezarında biri beyaz, diğeri kırmızı olmak üzere iki gül çıkmaktadır. Ancak, bu güller büyüyüp de tam birbirlerine kavuşacakları sırada, arada bulunan kocakarının kanı bir karaçalı olarak bu kavuşmaya engel olur."

Kerem ile Aslı da benzer bir iz üzerinde yürür. Bir Müslüman aile ile Hristiyan aile çocukları olursa onları evlendireceklerine dair birbirlerine söz verirler. Müslüman ailenin erkek, Hristiyan ailenin ise kızları olur. Müslüman genç, rüyasında bir kız görür. Sonunda onunla bir yerde karşılaşınca bunun hayatının kızı olduğunu anlar. Bu Hristiyan ailenin kızıdan başkası değildir. Birbirlerine Kerem ve Aslı adını verirler. Bu görüşmeden sonra Kerem, kızı ailesinden ister. Ancak Kerem'in Müslüman ailenin oğlu olduğunu öğrenen Keşiş, kızlarını kaçırlar. Sevgilisinin kaçtığını duyan Kerem, dağ bayır dolaşarak Aslı'sını arar. Bu arada pek çok engelle karşılaşır. Sonunda Aslı'yı bulur. Aile ancak gerdek gecesi kızlarının istedikleri elbiseyi giymesi şartıyla bu evliliğe razı olur. Baba kızına bir sihirli elbise diktirir. Gerdek gecesi Kerem elbisenin düğmelerini açtıkça elbise tekrar kapanmaktadır. Sonunda düğmeleri açamayan Kerem derin bir "ah" çeker ve ağzından çıkan alevle tutuşur, yanmaya başlar. Kerem'in küllerini saçıyla toplayan Aslı'da yanıp tutuşur.

Tahir ile Zühre birbirlerini seven iki gençtir. Ancak, padişahın Arap kölesi, Tahir ve Zühre'nin aşkını görür ve Zühre'nin annesine haber verir. Zühre'nin annesi de kızını Tahir'e verdirmez. İki sevgili yeniden kavuşacakları sırada yine Arap köle durumu padişaha bildirir. Padişahta onu Mardin'e sürer. Âşık Tahir'in

şirleri, türküleri bütün ülkede dilden dile dolaşır. Bir gün Allah'a yalvaran Tahir'in duası kabul olur ve Hızır onları buluşturur. Ama Arap köle yeniden padişaha haber verir ve sevgilileri ayırır. Bu arada Tahir, Allah'a dua ederek ölmeyi ister. Duası kabul olur. Aynı şekilde Zühre'de ölmeyi ister. Onun ki de kabul edilir: "Yediden yetmişe herkes Tahir ile Zühre için gözyaşı döker. Mezarlar yaptırılır. Aradan bir müddet geçince Tahir'in mezarında kırmızı, Zühre'nin mezarında ise beyaz bir gül biter. Ancak, Arap kölenin mezarında da bir karaçalı bitmiş ve kırmızı gülle beyaz gülün arasına girmiş, kavuşmalarına engel olmuştur."

Ferhat ile Şirin, aşkın gücüne ilişkin bir başka halk hikâyesidir. Kadın Sultan Reba, kızı Şirin'i Ferhat'a ancak, başı boş akan nehri ülkesine getirirse vereceğini bildirir. Ferhat da büyük çabalarla bunu başarır. Ancak araya giren cadı, fakir adama kız mı verilir, diyerek sultanı sözünden caydırır. Bunun üzerine şehir ahali ikiye bölünür. Bir kısmı Ferhat'ı bir kısmı sultanı desteklemektedir. Sonunda daha fazla kan dökülmesini önlemek için Şirin ve sultan şehir dışına çıkarılır. Ferhat ve Şirin tam kavuşacakları sırada, araya yine cadı girer ve bir şekilde bu kavuşmayı önler. Nihayet Ferhat cadıyı öldürür ve Şirin'e kavuşur.

Leyla ile Mecnun, halk hikâyelerinin klasiklerindendir. Kays, aynı okulda okudukları Leyla'ya âşık olur. Bunu öğrenen leyla'nın babası onu okuldan alır. Kays, leyla'nın âşkından artık "mecnun" olmuştur. Karasevdaya düşen Mecnun, kurtlarla, kuşlarla, dağlarla konuşmaktadır. Babası leyla'yı Mecnun'a ister. Ancak, Leyla'nın babası karasevdaya düştüğü gerekçesiyle kızını Mecnun'a vermez. Babası iyileşmesi için Mecnun'u Kabe'ye götürür ama Mecnun iyileşmek için değil, sevdasının artması için Allah'a dua eder. Sonunda Leyla'nın bir başkasıyla evlendirilmesi üzerine Mecnun yeniden çöllere düşer. Artık kimseyi tanımayacak kadar mecnun olmuştur. İnsanların dünyasında değil başka bir alemde yaşamaktadır. Birkaç kez görüşmeler de kavuşma olmaz ve önce Leyla sonra Mecnun ölür.

Halk dramı: Melodram

Bu en bilinen örneklerine bakıldığında, yazınsal bir gaye gütmeyen bu hikâyelerin klişelere yastı olduğu açıktır. Amaç geniş bir dinleyici kitlesine ulaşmaktır. İyiler ve kötüler, doğrular ve yanlışlar net bir şekilde çizilmiştir. Duygular hep uçlarda dolaşır. Aşk, zaman zaman insanüstü bir seviyeye ulaştırılmış buna karşılık önüne pek çok engel çıkarılmıştır. İyiler acı çekmekte, isteğine ulaşamamaktadır. Karanlık entrikalar, gerilim ve şaşırtıcı değişimler yaşanmaktadır. İyi vakit geçirtmek, eğlendirmek hikâyelerde temel amaçtır. En kestirme yoldan okur, dinleyici etkilenmekte, olağanüstü olaylarla, rastlantısal mucizelerle olay örgüsü düzenlenmektedir. Çoğunlukla, dinleyenden gözyaşı beklenmektedir. Bir başka deyişle hikâyeler "bolca acı ve aksiyon" içerir.

Özellikle günümüz anlayışından bakıldığında bu hikâyeler yoğun melodramik unsurlar taşırlar. Sözlüklerde tanımlandığı şekliyle melodram: “En kestirme yoldan seyirciyi etkilemek amacıyla en kolay çarelere başvuran olağanüstü durumlar, olağanüstü rastlantılar, çapraşık olaylar düzenleyen, basit, kaba çizgilerle karakter çizmeye kalkışan, ahlak dersi çıkarmaya uğraşan bir tür. Pek kuvvetli heyecan uyandırma gayesi taşıyan halk dramı”dır. Halk hikâyeleri bu tanıma tam da uymaktadır.

Bilindiği gibi melodram, dramın okur beklentisine denk düşecek bir şekilde klişelere ve abartılara yaslanarak anlatımın yoğun duygusallığa evrilmesidir. Melodramda karanlık ve aydınlık, doğrular ve yanlışlar net bir şekilde çizilmiştir. Anlatım, şekilci ve kolaycıdır. Hüzün, yenilmişlik yaşamsal bir gerçeği ifadeden çok, gözyaşı sömürüsüne hizmet eder. Duygular hep uçlarda dolaşır. Duygular estetizme, acılar deneyime dönüşmüş değildir. Duygular bilinen/beklenen kalıplara dökülmüş, yaratıcılıktan uzak bir kurguyla yansıtılır. Sanat katına yükselmemiş ham/çiğ duyguları kullanır. Duygular bütün işlevleriyle popülerizmin hizmetindedir. Melodram, ucuzculuğun, popülizmin yol aldığı yerdir. Kaba, abartılı çizgilerle klişelere yaslı anlatım en temel özelliğidir. Kahraman güçlü duygularla abartıldığı için bir ucu karikatürleşmeye doğru yol alır. Kısaca her durumda melodram sanat katına yükselmemiş duygulardan oluşur. Çünkü duyguların anlam yükü değil, bizzat kendi metne yansımıştır. Peter Brooks melodramın temel özelliklerini şöyle sayar: “Fazlaca duygusallık; ahlakî kutuplaşma ve şematiklik; keskin ve uç noktalara taşınmış bir varoluş, durumlar ve eylemler; sarıh bir kötülük ve iyinin acı çekmesi; bunun sonucunda da erdemli olanın ödüllendirilmesi; abartılı ve gösterişli ifadeler; ve karanlık entrikalar, gerilim ve şaşırtıcı değişimler.”⁵ Melodramda çatışma çoğunlukla temelsiz ve yüzeyseldir. Acı içselleştirilememiştir, bir anlamda tüketilmekte, kullanılmaktadır. Anlatım kaba çizgilere yaslanmıştır, metafor, soyutlama görülmez. Kesin doğruları ve kabulleri savunurken genel beklentilere denk düşen bir teklifi vardır.

Pertev Naili Boratav, ilk dönem romanlarımızın halk hikâyelerimizden etkilendiği tespitinde bulunur: “Modern roman ve hikâye, ilk zamanlarda dil ve üslûp bakımından halk hikâyeciliğinin anlatma geleneğinin icaplarından kendini tamamıyla kurtaramamış, teknikte olduğu kadar dilde ve üslûpta da bu geleneği devam ettirmiş, fakat kendisi geliştikçe, kendine has bir dile ve üslûba sahip olmaya başladıkça, bu sefer kendisi halk hikâyeleri üzerinde bir tesir yapmaya başlamıştır.” (Boratav, A.g.e., s. 162) Boratav’a göre “modern romancılığımızın babası olan Ahmet Mithat Efendi’nin eserleriyle eski hikâyelerimiz, bu arada halk hikâyelerimiz birbirine çok yakın dururlar. Ahmet Mithat Efendi’nin hikâye ve romanlarında, halk hikâyelerinin, bazı değişikliklere uğramış motif ve temalarına rastlarız. Mesala, *Hasan Mellah*’taki genç kız, Cuzella, kendini ilk gö-

rüşte âşık olan delikanlıya, antika resimler arasında resmini görüp sevmiştir. Eski hikâyelerimizde resimden âşık olma motifi burada biraz daha resalist bir mahiyet alıyor, antika bir resim olarak tayin ediliyor. Halk hikâyelerinin ifade hususiyetleri de Ahmet Mithat Efendi'ye geçmiştir. Onun hikâye tekniğinde sık sık rastladığımız okuyucuyla konuşmak, ona sual sormak, v.s. gibi özellikler sözlü gelenekteki hikâye anlatma tekniğinin devamı sayılabilir. Esasen, modern romanın ilk belirmeye başladığı 1870-1880 yılları arasındaki tarihler, aynı zamanda sözlü halk hikâyelerinin yazılı olarak tesbit etmeye ve geniş ölçüde bu yolla yayılmaya başladığı devri karşılar.” (Boratav, A.g.e., s. 90-91)

Boratav'ın bu yargılarına katılan Berna Moran, halk hikâyeleriyle romans arasında bağıntı kurarak bir bakıma ilk dönem romanlarındaki melodramik unsurlara dikkat çeker: “Üzerinde durulmayan bir nokta eski aşk hikâyeleri ile ilk romanlarımız arasındaki bağlardır. Üzerinde durulmamıştır, çünkü aşk hikâyeleri, meddah hikâyeleri gibi gerçekçiliğe özenen bir anlatı türü değildir. Ne tarihsel doğruluk iddiasındadır ne de gerçekliğe bağlı kalmak iddiasında. Bu, masala yakın hayal ürünü hikâye çeşidi ideale yönelik bir karakter taşıdığı ve üstelik doğa yasalarına aykırı olaylara, doğa üstü varlıklara yer verdiği için romana uzak görülmüş olsa gerek. *Kerem ile Aslı*, *Emrah ile Selvi*, *Tahir ile Zühre*, *Âşık Garip* gibi hikâyelerden oluşan bu hikâye kolu sevgiyi idealize ederek gerçeklikten uzak bir romans dünyası sergiler. Kahramanlar bir bakıma bize benzemeyen yüceltilmiş âşıklardır ve hikâye gerçeğin değil güzelin peşinde olduğundan dil bakımından da şiirlerle süslüdür.”⁶

Romans sözcüğünü açan Berna Moran, romans sözcüğü ile, “idealize edilmiş kahramanlarıyla, bildik dünyadan biraz uzak bir dünyada geçen ve bir aşk ilişkisinin ağır bastığı bir öyküyü anlatan ve dolayısıyla gerçekçi olmayan bir anlatı türünü” kastettiğini söyler: “Romans gerçek hayatın sorunlarına değinmeyen iyi vakit geçirtecek, eğlendirecek masalımsı bir anlatıdır diyebiliriz. Genellikle mutlu biten bir aşk öyküsünü dile getiren romansın olay örgüsü ve episodları belli kalıpları tekrarlar. Kişileri de siyah beyazdır, ya iyi ya kötü.” Ve ekler: “Bizim aşk hikâyeleri de romans grubuna giren bir anlatı türüdür ve ilk romanlarımızda romansa özgü yapılarıyla varlıklarını belli ederler. Âşık hikâyelerinin yapısına dikkat edecek olursak bir olay örgüsü kalıbının (romans kalıbının) bu hikâyelerde tekrarlandığını söyleyebiliriz sanırım. Hikâye dört ana bölümden oluşur: 1) Genç kız ile erkeğin arasında aşkın doğuşu. 2) Sevgililerin ayrı düşürülmesi. 3) Sevgililerin birbirilerine kavuşabilmek uğruna verdikleri savaşım. 4) Evlilik ya da ölümle bitiş. (Moran, A.g.e., s. 24) Moran'a göre halk hikâyelerini romans olarak nitelemek yanlış olmaz: “Romans, yapısına göre kurulmuş bu hikâyeler doğal olarak bir aşk öyküsünü anlatırlar, ama sıradan bir aşk değildir bu. Gerek hikâyenin kahramanları gerekse işlenen aşk te-

ması idealize edilerek olağanüstü bir düzeye ulaştırılmıştır. Aşkın hiçbir engel ve güçlük karşısında yılmadan üstün geleceğini kanıtlayan bu hikâyelerde de sevgiliye bağlılık ve sonuna dek sürdürülen sadakat en önemli erdem olur; aşk da en büyük değer. Sevgililer sonunda birleşip mutluluğa ermekle sadakatlerinin ve bağlılıklarının ödülünü almış olurlar. Buna karşılık ölümle biten acılı hikâyelerde de aşk uğruna canlarını vermiş olanlar sadakatlerine sürdürmekle sevginin yüceliğini kanıtlamış olurlar.” (Moran, A.g.e., s. 24-25).

Moran bu tespitleriyle sadece ilk dönem romanlarımızdaki melodramik öğeleri tespit etmekle kalmaz, halk hikâyelerindeki melodramik unsurları da belirlemiş olur.

Kuşkusuz, hiçbir yazınsal amaç güdülmeden, dönemin beğenilerine, anlayışına, yaygın diline ve yaşam koşullarına bağlı olarak oluşmuştur halk hikâyelerinde hep aynı klişeler kullanılmıştır: Aşk, engel ve kavuşma ya da mutsuz son. Tüm öykülerin temel çatısı budur. Hikâye hep aynı hikâyedir. Aslında bütün bunlara şaşmamak gerekir. Çünkü bu öğeler bugünün anlatılarında da fazlaca değişmeden sürmektedir. Jorge Luis Borges’e göre yenilik saçmadır. Her şey daha önce yapılmıştır. Yeni bir şey yaratabileceğimizi sanmak derin bir aldanıştır. Ona göre insanlığın bütün bir kaderi aynıdır. Aslında hep aynı hikâyeyi anlatırlar, ama değiştirerek. Hep aynı acılar yaşanır, aynı trajediler. Sahneler bile aynıdır. Sadece yenilenirler. Bütün insanlar aslında aynı insanlardır: “Üç öykünün –Truva’nın hikâyesi, Ulyses’in hikâyesi, İsa’nın hikâyesi- yüzyıllardan beri insanoğluna yettiği söylenebilir. İnsanlar bunları defalarca anlatıyorlar ve yeniden anlatıyorlar; bunlar müziğe uyarlanmışlar; resmedilmişlerdir. İnsanlar bunları pek çok kez anlatmışlar, yine de öyküler hâlâ oradadır, sınırlandırılmazlar. Bin yıldır ya da onbin yıldır bunları tekrar tekrar yazan birini düşünebilirsiniz.”⁷

Tüm hikâyeler aynıdır, değişen sadece sunumdur. Şimdi karşımızda “görüntü” çağı var. Büyük kitleleri ekran başına çeken televizyon dizilerinin, hiç kuşkusuz insanlığın yüzyıllardır ihtiyaç duyduğu hikâye anlatıcılığına talip olduğu görülüyor. Kısaca melodram da bu televizyon dizilerinde sürüyor...

¹ Doç. Dr. İsmail Görkem, *Halk Hikâyeleri Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı 2000, Önsöz’den.

² Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, Adam Yayınları, 1. Basım 1988, s. 13.

³ Adnan Binyazar, *Halk Anlatıları*, Can Yayınları, 1. Baskı 2003, s. 201-202.

⁴ Doç. Dr. Ali Berat Alptekin, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı 1977, s. 63.

⁵ Suvaş Arslan, *Melodram*, LM Yayınları, 1. Baskı 2005, s. 43.

⁶ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, İletişim Yayınları, 7. Baskı 1998, s. 22.

⁷ Jorge Luis Borges, *Şu Şiir İşçiliği*, De Ki Basım Yayın Ltd. Şti., 1. Baskı 2007, s. 42.

ŞAHİN KÖKTÜRK

HALK HİKAYELERİNİN MANZUM
MENSUR VE ANONİM ÖZELLİKLERİ**Halk Hikayesi kavramı**

“Türk Halk Hikâyeleri” genel başlığı altında toplanan türler, Türk Halk Edebiyatının en karmaşık ve tam anlamıyla çözümlenememiş, istisnası en çok olan türüdür.”¹ Bu bakımdan “Halk hikâyesi”nin “efradını cami ağıyarını mani” bir tarifini yapmak zordur. Bununla birlikte destandan romana uzanan süreçte Dede Korkut Hikayeleri, bu kavramı belirgin kılmak hususunda bize yeterince veri sunmaktadır. Destandan hikayeye geçişte bir ara ürün durumundaki Dede Korkut Hikayelerinde devrinin halk şairi olan “ozan”, aynı zamanda hikaye düzüp-koşan bir anlatıcıdır.

XVI. yüzyıldan sonra ozanın işlevlerini üstlenen “âşık”lar nazım ve nesri bir arada harmanladıkları yeni bir anlatı türü şekillendirdiler. Bu yeni türe Türk Cumhuriyetlerinde “dastan” denilmeye devam etti, Türkiye’de ise “halk hikayesi” adı verildi.

Halk hikayelerinin tasnifi ve bu konuyla ilgili kavramların kapsamını belirlemede karmaşa devam etmekle birlikte bir “halk hikâyesi” kavramı ve bunun tekabül ettiği bir anlatının varlığı söz konusudur. Bu anlatının ortaya çıkışı, ‘epik bir tür olan destanın anlattığı göçebe hayattan, yerleşik hayata geçip yavaş yavaş devletin şekillenmesi ve yeni sosyo-ekonomik şartların oluşması’na² bağlanmaktadır. Metin Ekici bunu toplumların devletleşme sürecini tamamlamasıyla, toplumsallığın yerini bireyselliğe bırakmasıyla açıklar.³ Böylece bireysel konuları hikâyeleştiren yeni bir anlatıcı tipi (hikâyeci-âşık, musannif-âşık, ifacı âşık)⁴ ve yeni bir anlatı (halk hikâyesi) ortaya çıkmış olur.

Şekil ve konu itibarıyla çeşitlilik arz etmelerine rağmen halk hikayelerinin anlatımında karakteristik bir yapı söz konusudur.

Halk Hikayelerinin Karakteristik Yapısı

Halk hikayeleri yapı bakımından genellikle “döşeme”, “asıl hikaye” ve “dua (dilek)” başlıkları altında ele alınmıştır.⁵

1. Döşeme

Döşeme bölümü hikayenin olay örgüsüyle doğrudan ilgili değildir. Anadolu ve Azerbaycan sahası âşıkları asıl hikayeye başlamadan önce bu kısım-

da aruz veya hece vezinli bir divani, tekerleme, koşma veya -hikayeyi anlatacak olan aşğın maharetine, anlatılacak olan halk hikayesi (aşk veya kahramanlık) çeşidine ve dinleyicilerin durumuna bağlı olarak- daha başka çeşitli manzum, mensur parçalar, nasihat muhtevalı şiirler, üstadnameler, tekerleme ve dualar dile getirirler.⁶ Bunun ilk örneğini Dede Korkut Hikayeleri'nin "Mukaddime"sinde buluruz.

2. Olay (Asıl hikaye)

Nazım-nesir karışık olan bu bölümde vakaların anlatıldığı kısım ve konuşmaların çoğu mensurdur. 'Yalnız mühim hadiselerde, şiddetli hadiselerin ifade edilmesi gereken yerlerde kahraman telle söylemeyi dille söylemeye tercih eder. Böyle yerler ekseriyetle 11 heceli, bazen 8 heceli, üç kıtadan 8-10 kıtaya kadar değişen uzunlukta, bazen tek kişinin bazen de iki kişinin karşılıklı konuşması şeklinde'⁷ düzenlenir.

Hikâyeye; "Raviyan-ı ahbar ve nakilan-ı âsâr şöyle rivayet ve bu yüzden hikayet ederler ki, geçmiş zaman ve eski günlerde..."⁸, "Eşk-i ihtilat, seyr-i maşgulat, zevk ile sohbet vâsf-ı hikayet, izzeti iltifetnan hak-i paylârlınıza hardan ifade etmeli, Yemen şehrinde..."⁹, "Efendim, olsun deminiz, olmasın geminiz, hayıra dönsün serenceminiz. Deyiller ki..."¹⁰ gibi tekerlememsi kalıp ifadelerle giriş yapılır, sonra hikayenin şahıslar kadrosu açıklanır ve macera başlar.

Aşk konulu halk hikayelerinde hikaye "kahramanının ana rahmine düşmesi, doğumu, ad konulması, yetişmesi, tahsili, aşk badesi içmesi, aşkı uğuna çeşitli engelleri aşması ve kavuşma" şeklinde bir seyir takip eder ve çoğunlukla mutlu sonla biter. Bu bölümün uzun veya kısa olması da yine anlatıcı âşğın becerisine, dinleyenlerin durumuna bağlıdır. Aynı olay örgüsüne sahip bir hikaye farklı zemin ve zamanlarda veya farklı âşıklar tarafından anlatıldığında uzayıp kısalabilmiştir. Bunların yazıya geçirilmiş örnekleri nispeten daha kısa olmakla birlikte durum aynıdır.

İfacı-âşık asıl hikayeyi anlatırken olay örgüsüyle ilgisi olmayan çeşitli anlatıları sözel metnine dahil eder. Nesir ve nazımın bir arada kullanıldığı bu bölümde, lirik duygular ifade edilirken veya kahramanlar konuşturulmak istendiğinde nazma başvurulur. Manzum kısımlarda musannif (düzüp koşan) âşğın şiirlerine sadık kalınmaya çalışılır.

3. Dua-Dilek

Halk hikayelerindeki "dua-dilek" bölümünün de ilk örneğini her bir Dede Korkut Hikayesi'nin bitiş kısmında görürüz. Ozanlar piri Dede Korkut her hikaye sonunda ortaya çıkar, "Yöm vereyim hânım!..." sözleriyle başladığı bir dua eder ve hikayeyi sona erdirir.

Halk hikayeleri; “Hekayemiz burada menziline yetdi. Allah darda galanları, mırâd üsdünde olanları mırâdına gavuşdursun.”¹¹ “Anlar mırâdına ermiş. Ol Hazret Mevla bizi dahi irgüre”,¹² gibi dua ve iyi dileklerle sona erer. Âşık, hikayenin sonunda hikaye içindeki kahramanlardan birine uzun bir güzelleme söyler. Bu, “toy” denilen; hem sözleri, hem de makamı bakımından oynak, neşeli bir türküdür.¹³ Doğu Anadolu bölgesi ve özellikle Azerbaycan sahasında ise saz eşliğinde yine aynı mahiyette “duvakkapma”¹⁴ adı verilen uzunca bir manzume okunur.

Halk hikayelerinin yapısı hakkındaki bu kısa bilgilerden sonra belirtilen bu bölümleri esas alarak manzum, mensur ve anonim özelliklerine geçebiliriz.

1. Manzum Özellikler

Türk halk hikayelerinde nazım, destan geleneğinden tevarüs eden önemli bir unsurdur. Manzum kısımlar hikayenin lirik unsurlarıdır ve aynı zamanda hikayeyi müzikli bir temsil haline getirir. Önemli hadiseler, duygu yoğunluğunun arttığı kısımlar, saz eşliğinde manzum olarak dile getirilir.¹⁵ Boratav, hikayelerde nazımın ve sazın yerini de şu cümlelerle tesbit eder: “Hikayenin kahramanı da bu sözleri, tıpkı âşık hikayecinin yaptığı gibi, sazın refakatiyle söylediği tasavvur olunur. Türkü ile söylenecek şeyler, heyecanın, infialin, sevincin, üzüntünün ifade edildiği yerlerdir. Buralarda kahraman telle söylemeyi dille söylemeye tercih eder, zira söyleyecekleri öyle şeylerdir ki, eğer dille söylese diline od düşer yakar. Görülüyor ki nazma fevkattabii bir kudret izafe edilmektedir.”¹⁶

Hikâyenin başından sonuna kadar müracaat edilen manzumeler belli işlevler yüklenmektedir. Hikâyenin başında yer alan üstadnamelerle âşığın kendinden önceki ustaları ve tarihî büyükleri yad etme, sözün güzelliği yanında sazla da müzikal bir estetik sağlama, duygu yoğunluğunu artırma, kahraman/lar/ın duygu dünyasını tek veya karşılıklı deyişme halinde yansıtırma, “ara söz”lerde nesren anlatılan hususları bir de nazmen dile getirme, hikâyenin mutlu sonunu dinleyicilere hissettirme”¹⁷ bunlardan önemlileridir.

Anlatıcı âşığın, nazma daha hikayeye başlamadan döşeme kısmında müracaat etmesi dinleyicileri dinlemeye hazırlamak, eğlendirmek, hoşça vakit geçirtmek, sanatçı kişiliğini ortaya koymak gibi niyetlerinden kaynaklanır.

Döşeme kısmındaki manzumelerin sayısı âşığın becerisine göre çeşitlenir. Doğrudan anlatıma geçildiği de olur.

Âşık Müdamî, “Öksüz Vezir” adlı hikâyesini (bir kahvede halka) sunarken hikâyeye başlayınca kadar 9’u saz eşliğinde, 2’si sözlü olmak üzere 11 şiir seslendirmiştir. Ama aynı hikâyeyi Posof’un ileri gelenleri karşısında anlattığında bunların bir kısmını okumamıştır. Bu demektir ki halk hikayelerinde belli bir metin sâbitesi yoktur. Bunun en belirgin sebebi şifahî oluşudur.

Bir kısım hikayelerin baş tarafında öğüt muhtevalı “üstadnâme”ler yer alır. Aşık Kurbanî hikayesi ikisi Dellek Murad’a biri Semed’e ait üç üstadnâmeden sonra başlar. Aşık Semed’in üstadnamesinin ilk dörtlüğü şöyledir:

“Yüz ilde olasan bir bağa bağban
Ahir serencamı bağ sene galmaz
Ne can galar cesedivin içinde
Ne de ki cesedin sağ sene galmaz”¹⁸

Hikayelerin anlatım akışı içinde baştan sona yeri geldikçe nazma müracaat edilir. Bilhassa kahramanlar “aldı sazı.. aldı bakalım ne dedi” gibi ibarelerle karşılıklı manzum olarak konuşturulur. Bu, modern hikayedeki diyalogları andırır. Heyecanın, coşkunluğun, sevincin, üzüntünün ifade edileceği durumlarda şiire başvurulur. Bu şiirler asıl konuyla ilgili olanlar ve olmayanlar şeklinde iki kısımda mütalaa edilebilir. (Çok çeşitli durum ve olaylar dile getirildiği ve sayıca çok olduğu için her birine bu yazı çerçevesinde örnek vermek mümkün değildir.)

Hikayeci-âşık manzum kısımlarda mensur kısımlardaki kadar anlatım serbestliğine sahip değildir. Manzumelerin aslına olabildiğince sadık kalır.

2. Mensur Özellikler

Destanın devamı niteliğindeki halk hikayelerinde mensur kısımlar –olay örgüsünü ortaya koyma bakımından- manzum kısımlara nazaran daha vazgeçilmez bir yer tutar. Bu da destanlarda asıl olan nazımın, halk hikâyelerinde –bir anlamda- tali konumda olduğunu gösterir. Bu yönüyle halk hikayelerinde mensur kısımlar zaman geçtikçe daha da önem kazanmıştır. Nitekim modern hikayeye gelindiğinde nazım artık tahkiyenin bir unsuru olmaktan çıkmıştır.

Halk hikayelerinde olay örgüsü nesir olarak sunulur. Anlatıcı hikayeye “Raviyan-ı ahbar ve nakılan-ı âsâr şöyle rivayet ve bu yüzden hikayet ederler ki, geçmiş zaman ve eski günlerde...” yarı mensur yarı manzum denilebilecek bir ifadeyle ve sonrasında hikayenin kişi/lerini ve durumlarını tasvir eden cümlelerle başlar.

Nitekim “Tahir İle Zühre Hikayesi” bu kalıp ifadedden sonra şöyle devam eder: “... geçmiş zaman ve eski günlerde bir zengin ve şöhretli padişah vardı. Bu padişahın malı, mülkü, hazinesi, askeri kısaca dünyada her şeyi vardı. Ancak çocuğu olmadığı için acı ve kederden kurtulamıyordu.”¹⁹

Hikayenin epizotları, motifleri, kısaca olay örgüsü mensur olarak ifade edilir. Gelişme bölümlerinde yer ve şahıs tasvirleri yapılırken de nesre müracaat edilir:

“Zühre’nin bir akarsu üzerinde bahçesi vardı. O kadar güzeldi ki, hiç kimse onun vasfını yapamazdı, gözler kamaşmadan bakılamaz, en dertli kimse o bahçeye gelse, derdinden eser kalmazdı.”²⁰

Halk hikayelerinde mensur kısımlar hikayenin bitişine kadar nazımla bir-birini izler tarzda devam eder. Bazı hikayelerde dua-dilek bölümü de mensurdur. Nitekim Kerem ile Aslı Hikâyesi şöyle sona erer:

“... Böyle söyledi ol gice sine sağ olup murâd alup murâd virdiler birbirleriyle çok zevk safâ sürdüler. Anlar muradına irdi bizleri de Hak Ta’âlâ dünyâ ve âhirette murâdımıza irdüre, nâil eyleye, âmîn. Velâkin âşıklar indinde böyledür, gene hasret kıyâmete kalmışdur. Temmet oldu, bu dünyâ nûr ile doldu. Kerem ile Han Aslı’nın hikâyesi tamâm oldu. Rabbi Ta’âlâ Hazretleri cümlemizi şefâ’atlerinden mahrûm eylemeye. Âmîn.”²¹

Mensur kısımlar halk hikayesinin anlatıldığı topluluğa, zaman ve zemine, âşğın becerisine göre farklılık arz edebilir. Zaten her bir hikâyenin eşmetinleri (varyantları) de bu hususlara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

3. Anonim Özellikler

Anonim, edebiyatta söyleyeni yazanı bilinmeyen edebî eser demektir. Bu tabir halkın ortaklaşa vücuda getirdiği eserler için yaygın bir şekilde kullanılır. Halk hikayelerine çeşitli sebeplerle anonim özellikler dahil edilir. Bunları iki maddede toplayabiliriz.

a. Sözlü icra ortamından kaynaklanan anonimlik: Destan geleneğinin değişmiş bir devamı niteliğinde olan halk hikayesi -her ne kadar sonradan yazıya geçirilenleri olduysa da- tıpkı destanlarda olduğu gibi ilk örneklerinden itibaren sözlü ortamda oluşturulmuş ve sözlü ortamda yayılmış bir edebî türdür.

Dede Korkut Kitabı’nın mukaddime bölümündeki “Kolca kopuz yükseltip elden ele, beyden beye ozan gezer. Erin cömerdini, erin cimrisini ozan bilir. Karşınızda çalıp söyleyen ozan olsun.”²² cümlelerinden anlıyoruz ki, hikayelerin anlatıcısı ve müellifi olan âşıklar sözlü gelenekte yetişir ve gittikleri yerlerde sanatlarını icra ederler. Bu da halk hikayelerinde sürekli bir değişimi beraberinde getirmiştir. Bu değişim iki yönlüdür:

Birincisi, sözlü icra ortamında yetişen anlatıcılar hikayeyi sadece dinleyerek öğrenmektedirler. Anlatıcının geceler boyu sürececek geniş hacimli bir hikayeyi kelimesi kelimesine ezberlemesi imkansızdır. Anlatıcıların birden fazla hikaye bildikleri düşünülürse bu zorluğun derecesi daha da artacak demektir. Anlatıcı, hikayenin ancak kahramanın doğumu, büyümesi, âşık olması gibi önemli dönüm noktalarını ezberleyecek, ara olayları ise anlatma esnasında aklına geldiği gibi sunacaktır. Dolayısıyla hikaye her anlatılışta aynı anlatıcının anlatımında dahi farklılaşacak, unutilan, eklenen veya çıkarılan

kısımları olacaktır. Bunun sonucunda birbirinin tıpatıp aynısı olan iki hikaye dinlemek imkansızlaşacaktır.

İkincisi hikayeci âşıklar zaten böyle ezberleme gibi bir amaç gütmmezler. Çünkü dinleyicilerin bir bilgi edinmek veya tarihî bir şahsiyetin başından geçenleri bilmek gibi gayeleri yoktur. Amaç daha çok hoşça vakit geçirmek olduğu için anlatıcı, dinleyicilerin ilgisini sürekli olarak kendine çekmek düşüncesiyle, hikayesine müdahalelerde bulunur, onda değişikliklere gider. Değişikliğin yönü dinleyici kitlesinin yaşına, eğitim düzeyine, beklentilerine ve geleneklerine göre olacaktır. Örneğin o topluluğunun başından geçen trajik bir olayı biliyorsa bu olayı hikaye kahramanının başından geçmiş gibi anlatarak topluluğun ilgisini canlı tutmayı tercih edecektir. Kadın dinleyiciler varsa kullandığı dil, üslup değişecektir. Bu şekilde “her coğrafya, her yüzyıl, her boy, her grup kendi ihtiyaçları, anlayışları ve birikimleri çerçevesinde elindeki metni işlemektedir.”²³ Her metnin anlatıldığı ortam farklıdır. Farklı ortam, metinlerde büyük değişiklikleri beraberinde getirmektedir. Bu anlatılar usta âşık dilinde daha çok gelişip zenginleşebilir, bünyesine yeni türküler, fıkralar, tarihî olaylar vs. eklenebilir veya tam tersine vakalarda, türkülerde kayıplar, değişimler de olabilir. Yani sözlü gelenek, hangi edebî tür söz konusu olursa olsun sürekli bir değişime, topluma göre bir şekillenmeye, hatta yeni yeni türlerin doğuşuna zemin hazırlamıştır.

b. Hikayelere giren edebî türler ve olaylardan kaynaklanan anonimlik: Sözlü geleneğin ürünü olması ve her türlü etkiye açıklığı sebebiyle halk hikayelerinin bünyesinde “masal, efsane, fıkra, dua, beddua, deyim, atasözü, bilmece, vs. örneklerine rastlanabilir.”²⁴ Halk kültürünün bir parçası olan bu tür ürünler halk tarafından bilinen, sevilen ve yaygın kullanılan mahsuller olduğundan, hikayeci âşık tarafından ilgiyi sürekli kılma aracı olarak başvurulur ve her fırsatta hikayeye dahil edilir.

“Türk halk hikâyelerinin doğuşunda o devrin sözlü geleneğindeki mevcut malzemeden de faydalandığı veya hikâyeyi daha sonra nakledenlerin bazı ferdi veya anonim mahsulleri hikâyeye ekleyebildikleri bir gerçektir. Hatta bazı hikâyeler, aslen hikâyeli bir türkünün genişletilip geliştirilmesinden meydana gelmiştir.”²⁵

Boratav’a göre halk hikayelerimizin dört büyük kaynağı vardır:

1. Olmuş olaylar: türkülere bağlı hikayelerin, eşkıyalara dair ufak türkülü hikayelerin mevzularına esas olan vakalar.
2. Yaşamış veya yaşadığı rivayet olunan âşıkların tercüme-i halleri,
3. Köroğlu menkıbeleri ve bu tipte diğer menkıbeler,
4. Klasik manzum hikayeler, masal ve hikaye kitapları ve sözlü gelenekteki masallar...”²⁶

Doğan Kaya da yukarıdaki tasnife paralel olarak Türk halk hikayelerinde İran, Kafkasya, Orta Asya, Hindistan ve Arabistan anlatı geleneklerinden beslenme ve etkiler bulunduğunu ancak bu anlatıların “Anadolu ocağında bizim insan ve dünya görüşümüze göre pişirilip kotarılmış halk edebiyatı türlerinden”²⁷ olduğunu söylemektedir. Bu bilgiler de göstermektedir ki halk hikayelerindeki anonimliğin kaynakları çeşitlidir.

Halk hikayelerindeki anonim unsurları somutlaştırmak için son meddahlardan Behcet Mahir’in anlattığı “Koroğlu Kollarına” ve diğer hikayelerine bakmak yeterli olacaktır. Leyla İle Mecnun Hikayesi’ni anlatırken Mecnun’un gurbete düşmesi üzerine olayın akışını keser, Tur Dağı’na giden Musa (as)ın karşılaştığı bir adamın hikayesini anlatmaya başlar; bu hikaye içine de “Alma mazlumun ahımı/Çıkar aheste aheste/Felek bir gün bu tahtını/Yıkar aheste aheste” manisini, ayrıca birçok atasözü, deyim ve halk tabirlerini yerleştirir.²⁸

Bütün bunlar göstermektedir ki Türk Halk Hikayeleri’nde çeşitli kaynaklardan gelen çok yönlü anonim etkiler, alıntı ve ilaveler bulunmaktadır.

Sonuç

Anahatlarıyla “döşeme”, “asıl hikaye” ve “dua-dilek” bölümlerinden oluşan halk hikayeleri, her üç bölümde de manzum, mensur ve anonim özellikleri bünyesinde barındırır. Sözel yahut yazılı halk hikayesi metninde nazım ve nesir, birbirini takip eder tarzda yan yanadır. Hatta bu durum onun bir karakteristiğidir. Nazma daha çok önemli olayların, şiddetli duyguların, karşılıklı konuşmaların ifadesinde; nesre ise genellikle olay örgüsünün anlatımında başvurulduğu görülür.

Anonim özellikler ise halk hikayelerinin çeşitleri, konu kaynakları ve anlatma tarzı itibarıyla olmazsa olmazı durumundadır. Çünkü hikayeci-âşıklar, dinleyici kitleleri genellikle halk olduğu için halkın ortaklaşa vücuda getirdiği yaratılardan hemen her fırsatta yararlanmayı ihmal etmezler. Bu da hikayelerde anonim unsurları vazgeçilmez kılar.

Başta anlatım ortamı dikkate alınarak derlenmiş halk hikayeleri olmak üzere bütün halk hikayeleri; nazım, nesir –özellikle- anonim unsurlar açısından incelendiğinde dikkate değer sonuçlar ortaya çıkacaktır. ❧

¹ Umay Günay, “Türk Halk Hikâyelerindeki Örnek İnsan Tipinden, Meddah Hikâyelerindeki Kusurlu İnsan Tiplerine Geçiş”, *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, Ankara 2006, s. 29-30.

² Şahin Köktürk, “Halk Hikâyelerinin Dili”, *Hece Öykü Dergisi, Öykü Dili*, S. 29 Ekim-Kasım 2008 Ankara, s. 109.

- ³ Metin Ekici, "Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diakronik) ve Eş zamanlı (Senkronik) Bir Bakış", *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslar Arası Sempozyum Bildirileri*, Ankara 2006, s. 88.
- ⁴ Terimler için bakınız, Doğan Kaya, *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 2007.
- ⁵ Ali Berat Alptekin, *Halk Hikayelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 26-37.
- ⁶ Döşemeler hakkında bakınız: Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yay., Ankara 1993. ss. 451-457; Ali Berat Alptekin, *Halk Hikayelerinin Motif Yapısı*, ss. 26-34; M. Fahrettin Kırzioğlu, "Halk Hikâyelerinde "Döşeme" Söyleme Geleneği", *Türk Dili Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı*, Sayı 207, Aralık 1968, Ankara, ss. 471-482; Ensar Aslan, "Türk Halk Hikâyeciliğinde Kullanılan Kalıp Söz Grupları ve Manzum Tasvirler", *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslar Arası Sempozyum Bildirileri*, Ankara 2006, ss. 311-313.
- ⁷ Pertev Naili Boratav, *Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği*, Adam Yay., İstanbul 1988, s. 52.
- ⁸ Alptekin, s. 26; Fikret Türkmen, *Tahir İle Zühre*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1998, s. 209.
- ⁹ Ensar Aslan, *Çıldır Aşk Şenlik-Hayatı Şiirleri ve Hikâyeleri (İnceleme Metin Sözlük)*, Ankara 1975, s. 291.
- ¹⁰ Ensar Aslan, *Halk Hikayelerini İnceleme Yöntemleri*, Yaralı Mahmut Hikayesi Üzerine Bir İnceleme, İzmir 1990, s. 137.
- ¹¹ Muhan Bali, *Ercişli Emrah ile Selvihan Hikayesi Varyantlarının Tespiti ve Halk Hikayeciliği Bakımından Önemi*, Ankara 1973, s. 187.
- ¹² Fikret Türkmen, *Aşk Garip Hikayesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, Ankara, 1974, s. 204.
- ¹³ Pertev Naili Boratav, *Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği*, Adam Yay., İstanbul 1988, s. 51.
- ¹⁴ *Azerbaycan Mehebbet Dastanları*, Bakü 1979, s.490-491.
- ¹⁵ Pertev Naili Boratav, *Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği*, Adam Yay., İstanbul 1988, s. 52.
- ¹⁶ Pertev Naili Boratav, *Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği*, Adam Yay., İstanbul 1988, s. 95.
- ¹⁷ Şahin Köktürk, "Halk Hikâyelerinin Dili", *Hece Öykü Dergisi*, *Öykü Dili*, S. 29 Ekim-Kasım 2008 Ankara, ss. 109-122.
- ¹⁸ *Azerbaycan Edebiyatı İncileri*, Dastanlar, Bakü 1987, s. 172.
- ¹⁹ Fikret Türkmen, *Tahir İle Zühre*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1998, s.209.
- ²⁰ Fikret Türkmen, *Tahir İle Zühre*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1998, s. 212.
- ²¹ Şahin Köktürk, *Cönklerden Bir Cönk Amasya Cönkü*, Samsun 2007, s. 124.
- ²² Muharrem Ergin, *Dede Korkut Hikayeleri*, Boğaziçi Yay., İstanbul 1995, s. 17.
- ²³ M. Öcal Oğuz, *Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları*, Akçağ Yay., Ankara 2000, s. 47.
- ²⁴ Ali Berat Alptekin, "Halk Hikayelerinde Diğer Türlerden (Halk Şiiri, Bilmece – Deyim Atasözü - Dua - Beddua - Masal - Efsane - Fıkra) İstifade Edilebilir mi?" *III. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Sempozyumu*, 7 - 9 Mayıs 1987 Eskişehir, ss. 47 - 52.
- ²⁵ Prof. Dr. Ali Duymaz, "Halk Hikâyelerinin Teşekkülünde Türkülerin Rolüne Bir Örnek: Kervankıran Türküsü", *Erciyes Dergisi*, 15 (176), Ağustos 1992, ss. 9-12.
- ²⁶ Pertev Naili Boratav, *Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği*, Adam Yay., İstanbul 1988, s. 38-39.
- ²⁷ Doğan Kaya- Sabri Koz, *Halk Hikayeleri I*, Kitabevi Yay., İstanbul 2000, s. 7.
- ²⁸ *Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikayeleri*, C. II, (Hazırlayanlar: Saim Sakaoğlu, Ali Berat Alptekin, Yurdanur Sakaoğlu, Esma Şimşek), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 145.

NECATİ MERT

HALK HİKÂYELERİ YENİDEN YAZILIR VE YORUMLANIRKEN

Halk hikâyelerini yeniden yazmak, beyti nesre çevirme işi gibi görünür bana. İnsafsızlık sayılmazsa eğer, bu da galiba cürümdür. Çeviri, velev ki uzman elinden çıkmış olsun çeviridir çünkü; ayrıca şiir başka, nesir başkadır. Örnekse Neşâtî'nin şu beyti: "Bağa sensiz varamam çeşmîme âfet görünür / Gül-i handânı değil serv-i hırâmânı bile." Şu da çevrilmiş: "Bahçeye sensiz varamam, gülen gülü değil, salına salına yürüyen servi'si bile, gözüme ateş görünür." Bu eleştiri, *Leylâ vü Mecnûn* gibi, *Hüsn ü Aşk* gibi klasik mesnevîlerin ile'li kopyalarıyla sınırlı değil. Hemen her halk hikâyesi –ki ağırlık nesirdedir- yeniden yazılma sırasında hemen her zaman az veya çok aslından bir şeyler yitirmekte. Nasıl ki sadeleştirilmiş bir Hüseyin Rahmî romanı, bir Refik Halit hikâyesi de orijinalinin lezzetini vermez.

Halk hikâyesi destanla roman arasında ortaya çıkmış türlerdendir. Bu türlerden *Battalname*, *Dânişmendname* gibi yapıtlar ve çeşitli *Gazavatname*'ler "savaş maceraları ile din ülküsü uğrunda girilen çabaları at başı yürütürler". Kahramanlıkları manevî alanla sınırlı olanlar *Menâkıbnâme* ya da *Vilâyetname* olarak bilinir ki bunlar da Satuk Buğra Han, Hacı Bektaş veya Sarı Saltık'ın menkıbe ve kerametlerine yer verirler. Halk hikâyelerinde ise "anlatılan ilişkiler toplum içi, bireyler ya da tabakalar arasındakilerdir; çatışmalar da aynı çerçeve içinde kalır." Olağanüstü öğeler azalır, olaylar ve kişiler olağan boyutlara çekilir. Bu gerçeklik kaygısıdır ki halk hikâyelerini –meddah hikâyeleri kadar değilse de- modern öyküye ve romana oldukça yaklaştırır.

Halk hikâyeleri konu bakımından aşk ve kahramanlık olmak üzere iki kümeye ayrılır. Aşk hikâyelerinin kahramanları, yaşadıkları bilinen (Ercişli Emrah, Karacaoğlu, Sümmânî...) ya da yaşadıklarına inanılan (*Tahir ile Zühre*'nin Tahir'i, *Asuman ile Zeycan*'ın Asuman'ı gibi) âşıklardır çoğunlukla. Halk şairleri. Fakat âşıklara yer vermeyen aşk hikâyeleri de vardır. Bunlar da nakleden âşığın yöresinde geçmiş ya da toplumda iz bırakmış bir olaydan, bir tarihten, *Bin Bir Gece* çeşidi hikâyelerden gelmez. Kahramanlık hikâyelerinin en ünlüsü de *Köroğlu* ve devamı olan *Celâlî Bey ile Mehmed Bey*, bir de *Kırmanşah* hikâyeleridir.

Halk hikâyeleri yazılı bir metne dayanmaz. Sözeldir. Ortaya XVI. yüzyıldan sonra çıkmış olmalılar. Ve destan anlatma geleneğinden çok şey vardır üzerlerinde. Sözelimi köy odası, kahve, düğün gibi kalabalık mekânlarda ve erkek meclislerinde saz ve ezgi eşliğinde sunulur hikâye. Birkaç saatte bitenler olduğu gibi üç, beş gece hatta daha fazla sürenleri de vardır hikâyelerin. Sunan, mimikleriyle olsun, ses taklitleriyle olsun, bütün oyunculuk hünerini göstermek, gerilimi düşürmemek zorundadır. Kimi hikâyeciler saz çalmayı bilmez, türkölere gelindiğinde ellerindeki değneği saz çalıyormuş gibi yaparlar, ama gülünç olmamalıdır. Diyeceğim, halk hikâyeleri fazlasıyla anonimdir. O kadar ki dinleyenlerden şiirlere karşılık verenler, hikâyeciye katılanlar olur. Hikâyeler her defasında yeniden şekillenir adeta. Halk hikâyesi sazın, ezginin, mekânın ve bizzat anlatıcının ve dinleyenlerin katkılarıyla kazanır tarihini.¹ Günümüz için yazıya geçirilenler bütün bunlardan mahrumdur işte.

Halk hikâyelerinin ilk kez yazıya geçirilmeleri, geleneğin zayıfladığı dönemde olmuş, okuması yazması olanlar tarafından ve yörelerine okuyup dinletmek için elle yapılmıştır; anlatılar şüphesiz hayli kısaltılmıştır. Yazmalardan baskıya geçilmesi daha sonra. Önce taşbaskı, peşinden matbaa. Boratav'a göre, 1928 Harf Devrimi'ne kadarkilerin sayıları 15 kadardır. Matbaa aşamasında, hikâyelerin dil ve üslubunu "düzeltme" yolunda aydınların karıştığı gözlenir. Rivayet odur ki *Kerem ile Aslı*'ya ilk el atan da Ahmet Rasim'dir. Basılmışların sayısı Latin harfleri döneminde artar. Alanın uzman yazarları bile olur: Selami Münir Yurdatap, Muharrem Zeki Korgunal, M.U. imzasıyla Murat Uraz...²

Tamam, halk hikâyeleri sözdür, sazdır, ezgidir. Anonimdir. Yazıya geçirildiklerinde kayba uğrarlar. Peki, yazılmamalı mı?

Nâzım, *Ferhad ile Şirin*'i sahneye taşıdı. *Leyla ile Mecnun*, *Tahir ile Zühre*, *Kerem ile Aslı* defalarca filme çekildi. Bir türden başka bir türe ya da sanatın bir dalından bir başka dalına değil, aynı tür içinde de onlarca defa yazıldı hikâyeler.

Sözelimi *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisine temel olan hikâye XI. yüzyılda Firdevsî'nin *Şehnâme*'sinde geçer ilkin. Sasanî hükümdarı Hüsrev Pervez ile Ermen melikesi Şirin'in aşkıdır. İlk olgun şeklini 1175'te Genceli Nizamî eliyle alır ve efsaneleşmesi giderek artar. Türkçeye XIV. yüzyılda geçerse de ölümsüzleştiren, XV. yüzyılda Şeyhî'dir. Sonraki yüzyıllarda Şeyhî'yi yirminin üstünde şair izler Türkçede. *Ferhad ile Şirin* ise "bu mesnevinin bir bölümüdür"³ ve Halk edebiyatındaki adıdır.⁴

Leyla ile Mecnun da bir Arap halk hikâyesi olup başlangıçta "bölük pörçük"tür. *Leylî ve Mecnûn* adıyla ve mesnevi olarak derlenip toparlanması İran'da yine Nizamî eliyle 1188'de olur. Arkası gelir. Türk edebiyatına XV.

yüzyılda Şahidî eliyle sıçrar, sonra otuzun üzerinde şair de ilgilenir. Ali Şir Nevaî ile Fuzûlî “hikâyeye yeni bir ruh kazandıran şairler” olmakla ötekilerin önüne geçer.⁵

Hikâye, yani olup biten, “mîrî mal”dır. Tıpkı Yunus gibi. Tıpkı Mevlânâ’nın *Mesnevî*’si gibi. Tıpkı Bedreddin olayı gibi. Herkesindir. Yararlanmak isteyen yararlanabilir. Kendince yorumlayabilir. Nitekim Burhan Toprak’ın Yunus’u “dindar”, Abdülbaki Gölpınarlı’nınki “mutasavvıf”, Mehmet Kaplan’ınki “köylü”, Sabahattin Eyuboğlu’nunki de “hümanist”tir. Keza Nâzım’ın Bedreddin’iyle Hilmi Yavuz’unki de birbirine benzemezler.

Birkaç yıldır yeniden yazılmakta halk hikâyeleri ve Timaş, Kapı, Merkez Kitaplar, Turkuvaz gibi yayınevleri tarafından da yayımlanmakta. Okuduklarım: Recep Şükrü Güngör’den *Hüsn ile Aşk* (Timaş, üçüncü basım: 2005), Sadık Yal-sızuçanlar’dan *Kerem ile Aslı* (Timaş, dördüncü basım: 2005), Fatih Okumuş’tan *Süleyman ile Belkis* (Timaş, dördüncü basım: 2006), İskender Pala’dan *Leylâ ile Mecnun* (Kapı, on birinci basım: 2006), Münire Daniş’ten *Tahir ile Zühre* (Timaş, altıncı basım: 2006), Necdet Ekici’den *Arzu ile Kamber* (Timaş, altıncı basım: 2006), Sennur Sezer’den *Şahmaran* (Merkez Kitaplar, 2007), Feridun Andaç’tan *Ferhad ile Şirin* (Merkez Kitaplar, 2007), Adnan Özyalçın’den *Âşık Garip ile Şah Senem* (Merkez Kitaplar, 2007), Adnan Binyazar’dan *Elif ile Mahmut* (Merkez Kitaplar, 2007), Nazan Bekiroğlu’dan *Yûsuf ile Züleyha* (Timaş, yirmi beşinci basım: 2008), Osman Şahin’den *Sağlı Yılan ile Selvihan* (Turkuvaz, 2008), Turgay Fişekçi’den *Leylâ ile Mecnun* (Turkuvaz, 2008).

İstisnalar dışında hemen hepsinde sadece kuru hikâye verilmekte. Oysa halk hikâyeleri, Campbell’in kahraman yaratma ile ilgili tespitini hatırlatır. Şöyle ki kahraman ayrılma-erginlenme-dönüş şeklinde özetlenebilen, kimileyin gerçek kimileyin mecazi bir yolculuğa çıkar. Maceraya atılır. Asıl bölüm “erginlenme” olup bu bölümde sınavlardan geçer kahraman, kuvvetli büyü-cülerle, zalim yöneticiler veya baştan çıkarıcı kadınlarla karşılaşır, her defasında da doğaüstü güçlerin yardımını görür. Hikâye, erginleşmiş kahramanın “ayrılma” noktasına “dönüş”üyle biter. Ayrılanlar birbiri için yaratılmış iki sevgilidir genellikle. Birleşmelerine aile (*Leylâ ile Mecnun*, *Tahir ile Zühre*, *Arzu ile Kamber*), kardeş (*Ferhad ile Şirin*), din (*Kerem ile Aslı*), güç/iktidar (*Hüsn ile Aşk*) engeli çıkar. Macera bu engelin aşılmasına ayrılır. Her zaman engelle başlamaz hikâye. Rüyasında eş kılınan sevgiliyi aramaya da çıkar âşık (*Âşık Garip ile Şah Senem*). Bazen rüyaya suret/resim de karışır (*Elif ile Mahmut*). Hatta haberi Hüthüt’ten alınan bir güzel de olabilir merak edilen (*Süleyman ile Belkis*). Ama yol yine engellidir. Aşk bir bütün elmayasa, yarımlarının vuslata ermeleri, âşığın bu engelleri aşıp ruhen arınmasıyla müm-kündür ancak. Çok az hikâye bu çizginin az dışına çıkar. *Şahmaran*’la *Yûsuf*

ile *Züleyha*'da "kuyu" motifiyle açılır hikâye. *Saçlı Yılan ile Selvihan*'da ise ölüme meydan okuyan Selim vardır, masal kadını Selvihan'la evlenir, ancak Şahmaran soyundan Saçlı Yılan'ın hikâyeye girmesiyle işler karışır. Ama sınav/arınma ve haddini bilme bunlarda da geçerlidir. Asla bırakılmaz. İyi'yi kötü'ye, güzel'i çirkin'e, doğru'yu yanlış'a yeğleyerek nefsi terbiye etmek Tasavvuf'un şartlarındandır. Hikâyelerdeki yolculuklar bunu anlatır mecazen. Yeniden yazılanlarda ise yolculuk bu mecazı her zaman karşılamıyor. Ya da gerektiğinde karşılamıyor.

Bunun dönemden çok yazanın duygu, düşünce, algı dünyasıyla ilgili olduğunu sanıyorum. MCMLIX'te İstanbul Maarif Kitaphanesi tarafından basılmış, yazarı belirtilmemiş *Tahir ile Zühre* ile Münire Daniş'in *Tahir ile Zühre*'si karşılaştınlığında kolaylıkla görülecektir bu. Zühre'nin babası ilkinde dış dünyaya da açık iken, ikincisinde gayet mütedeyyindir. Hikâyenin alt başlığı da zaten tasavvufa gönderme: "Ateşe Yazgılı Pervaneler". Tasavvufta, kesretten (bolluk, çokluk, yük) kurtulup vahdete ulaşmayı, aşk ile vuslata ermeyi anlatmak için kullanılır ateş-pervane ikilisi. Ayrıca Münire Daniş de şöyle yazıktır: "Önsöz'de: "[N]e yazık ki, gençler artık aşkı, sevdâyı, sevgiliyi batı kültürünün pazarladığı müfredattan öğrenmekte." *Tahir ile Zühre*'yi yazma amacını da şöyle koyar: "Bu kitap, insanımızın, kültürümüze uzak kalışına (bırakılışına), kültür altyapımızın kısırlaşmasına verilen tepkilere bir ilavedir." (s. 7)

Merkez Kitaplar ve Turkuvas tarafından yayımlanan hikâyelerin ortak Sunu'sunda da şu cümleler dikkat çeker: "Halk hikâyelerinin duygu örgüsü, onu yaratan halkların töreleri, insani değerleri, söyleyiş beğenileriyle beslenmiştir. Olay anlatımının ötesinde bunlar düşünsel bir temele de oturur. (...) Bu gerçekleri göz önünde bulundurarak, halk hikâyelerinin genç kuşaklarca da benimsenip korunmasını amaçlıyoruz. Bu amacı gerçekleştirmek için, anlatı kültürümüzün bu seçkin eserlerinin, çağdaş bir yorum ve dille ... yeniden kaleme alınmasını istedik." Gerçekten de bu iki yayınevinden çıkan hikâyeler daha "çağdaş". Öyle ki Tasavvuf'u galiba Turgay Fişekçi boşlamamış sadece. Miktarınca da tutmuş. Örneğin Leylâ da başlangıçta beden güzeldir Kays gibi: "Beden ağacının dalları sanki elmalar, turunçlarla kaplıydı." (s. 10). Birbirlerini birbirlerinde yok olarak severler: "Farklılıkları silindi, tek yürekli iki beden oldular. Kays diyen Leylâ'dan, Leylâ diyen Kays'dan cevap alıyordu." (s. 10). Kays'ın, giysilerini çıkarıp tuzağa düşürülmüş bir yavru ceylana verişi ise başlı başına "kesretten kurtulma"dır: "Mecnun üzerindeki bütün elbiselerini ona verdi, bedeninin ağaçlarını yapraklardan temizledi." (s. 24). Turgay Fişekçi eski anlatının paralel cümlelerini, iç kafiyelerini de kullanır: "[B]ir düşkünün derdine deva, bir hastaya şifa bulmak istiyordum." (s. 37). "Elçi isen haberini ver, yolcu isen menziline yollan." (s. 54). "Böylece ruh ruha sırdaş, ten

tenle arkadaş oldu.” (s. 92). Keza eskinin kalıplaşmış ifadelerini de: “Canımın parçası, gözümün nuru, biricik oğlum!” (s.20). “Ey lale yanaklı, amber saçlı!” (s. 41). Ama her şey bugüne ait gibidir. İskender Pala’nın *Leylâ ile Mecnun*’u böyle değil. Fuzûlî’nin metniyle bire bir karşılaştırmadan söylersem yanılabilirim ama, izlenimim şu: İskender Pala, nesre açıklamalı çeviriyi yeğlemiş sanırım. Onda her şey daha yoğun. Ve Fuzûlî’ye daha yakın.

Merkez Kitaplar’la Turkuvaz’ın diğer yazarları hikâyeleri bugüne ayrı ilgilerle taşır. Sözelimi Sennur Sezer, hikâyenin mitolojiyle ya da dini anlatılarla buluşan kahramanlarına dikkat çeker. Örneğin Sirenler’e. Örneğin Âdem ile Havva’nın cennetten kovulmalarına, elma hikâyesine. Osman Şahin, halk ağzından ve yerel sözcüklerden yararlanır: payır payır, yarpuz (s. 18), koygun, pür (s. 24), dulda (s. 25), mitil (s. 26), pavkıma (s. 35), gevme (s. 36), aşıt (s. 58), çapar (s. 70), tehli (s. 90). Asıl kahramanlara bir gazeteci ile bir sirk sahibi ekleyerek hikâyeyi yeniden kurgular. Kadın, halk hikâyelerinde sevilendir genellikle. Sevgisini belli etmez. Saklı tutar. Aşıkâr edeni azdır: Hüsn var, Zühre var. Arzu var. Züleyha farklı. O fethedilen değil, fetheden kadın olmaktan yana. Şah Senem de gizlemez sevgisini. Adnan Özyalçın, bunun altını çizer. Bir de Âşık Garip’in, kendi yolunu kendi emeğiyle yürüyüşüne dikkat çeker. Mahmut’un Elif’e kavuşması da bir uzun ve zahmetli, çileli yoldur. Muammayı çözer Mahmut, ad ve ödül alır, yola koyulur. Çekmediği çile kalmaz. Ne ki Adnan Binyazar bunlara ne verili anlamları uygun bulur ne de kendisi yeni anlamlar yükler. Macera hikâyesince anlatır. Feridun Andaç da Osman Şahin gibi halk ağzından ve yerelden söz devşirmekte: “uğrun uğrun (s. 15, 45), teziktirmek (s. 27), bendeş (s. 35), igva, dulda (s. 57). Ancak *Ferhad ile Şirin*’inin farklılığı anlatıcılarındadır. Biri asıl hikâyeyi anlatır bölüm bölüm. Diğeri de hikâyeyi yorumlar yer yer, ara olaylarında gezinir, yazara ya da kahramanlarından birine sözcülük eder vb.

Hikâyeleri verili özlerine sadık kalarak yazanlar ise hikâyelerin aynı zamanda dillerine de sadıklar. Sözelimi İskender Pala, *Leylâ ile Mecnun*’u nesre çevirmekle kalmaz, iç kafiye de bol sayıda yer verir. Mugaylân (s. 22), gavvâs (s. 23) gibi bugün dilden düşmüş sözcükleri kullanır. İç kafiye Sadık Yalsızuçanlar’da sanırım daha yoğun. Üst üste. Peş peşe. Deyimler, ikilemeler, atasözleri, kalıplaşmış ifadeler, hatta Divan mazmunları da öyle. Hikâyelerdeki dörtlükleri de aynen korur Sadık Yalsızuçanlar. Oysa Münire Daniş dörtlükleri düz konuşmalara çevirir, hem de kimileyin anlamlarıyla oynar. Ana olaylar arasına gerekli ara olaylar ve kişiler katar. Kimilerini değiştirir. Sözelimi MCMLIX baskısı *Tahir ile Zühre*’deki Arap köle, Hızır, kara köpek, Münire Daniş’te muhafız, ihtiyar gardiyan, vahşi hayvan olur. Tahir de ilkinde vezirlerin, âlimlerin ricasıyla bağışlanır, yenisinde ise annesi-

nin. Ancak Sadık Yalsızuçanlar'da da Münir Daniş'te de egemen olan, Tasavvuf'tur. Hikâyelerarasılık diyebileceğimiz bir göndermeyle Tasavvuf ayrıca beslenir. Grubun hemen bütün yazarlarında gözlenir bu tutum: Recep Şükrü Güngör Leyla'yı, Kays'ı, Şirin'i anar defalarca, arada Yusuf'la Züleyha'dan söz eder. Münir Daniş'te sıklık Yusuf'tadır, yanı sıra Yakup yer alır. Ashab-ı Kehf hatırlanır. Necdet Ekici'de Ferhad'la Şirin ve Leyla'yla Mecnun geçer sadece. Ne ki anlatısı da engellenmiş bir aşktan ibaret kalır. Bazen, hikâye içinde hikâyeler geçer göndermelerin yerine. Anekdote değerindedirler. Sadık Yalsızuçanlar'ın anlattığı köprüden geçerken ölen koyunlar (s. 91), kendisini Murat suyuna atan gelin (s. 97) ve Nuh'un gemisinin Gemibeli'ne oturması (s. 111) böyle hikâyelerden.

Hangi tutum doğru? Aslında her iki tutum da imkân arayışı içinde. Anlatım imkânı. Hangi yazarlar haklı? Aslında her yazar kendi *Kerem ile Aslı'sını*, *Elif ile Mahmut'unu*, *Tahir ile Zühre'sini*, *Ferhad ile Şirin'ini* anlatmakta. (Kendiliğin nerelere kadar götürüldüğü hakkında Necdet Ekici'nin Önsöz'üne bakılmalı: "Yazar ile Toplum Arasında Kırılan Fay Hattı veya *Arzu ile Kamber* Hikâyesinde Tahrifat". [s. 7-11]) Hangisi doğru? Hangisi haklı? Konuşmak imkânsız. Fakat imkânları, dengeli ve uyumlu kullanmakla, hikâyelerine ve içtenliklerine okuru inandırmakla Fatih Okumuş ve *Süleyman ile Belkıs'ı*, özellikle Nazan Bekiroğlu ve *Yûsuf ile Züleyha'sı* –bana göre, doğallayın- öne çıkmakta.

Süleyman ile Belkıs, zengin bir hikâye. Temelde ise Allah'ın dinine davet hikâyesi. Tasavvuf da elbette var: "Belkıs dedi: Süleyman beni de sevdi. Bende de Rabbini gördü. Ne mutlu bana ki, Rabbim beni tecellisine ayine kıldı." (s. 76). "Belkıs Süleyman olmadıkça, Süleyman'ı bilmesinin ne önemi var? Belkıs Süleyman olunca, Süleyman'ın sûretinin ne önemi var?" (s. 113). Fakat Fatih Okumuş hikâyeyi buralarda tutmaz. Keza iç kafiye yok denmeyecek kadar az yer verir: mah-sabah. (s. 60). Söz oyunları ilginçtir: "Belkıs Yemen'deydi ama Süleyman'a yemenisi kadar yakın." (s. 101). Yerel sözcükler adeta çeşit olsun diyer: ımızganmak (s. 47), çemremek (s. 60). İsternir ki hikâye anekdot değerinde ikincil hikâyelerle ve kimi göndermelerle bugüne taşınsın. Süleyman Hüthüt'ü çağırır, gitmez Hüthüt. Süleyman öğrenir ki Hüthüt'ün yanında eşi vardır. (s. 50-51). Böyle hikâyelerden. İki kadın aynı çocuğa anne olarak sahiplenmek ister, Süleyman'a başvururlar, gerçek anneyi bulmak zor olmaz Süleyman için. (s. 73). Brecht'e kadar uzanan eski bir meseldir bu. Dehşet saçıcı Câlût da topuğundan sapan taşıyla vurularak öldürülür. (s. 91). Bu da ta Homeros'a Akhilleus'a (Aşil'e) kadar uzanan bir hikâye. Fatih Okumuş, bugün de geçerli yönetim kuralları ve şehir adabına da açar *Süleyman ile Belkıs'ı*. Kimi bölümlerin başına da Divan şairlerinden, Ziya Paşa'dan hatta Sezai Karakoç'tan beyitler, mısralar kor.

Yûsuf ile Züleyha, altı bölüm. Her bölüm alt başlıklarla da ayrıca bölünmüş. Öteki hikâyelerin en az iki katı. Bir bakıma hikâye hikâyeye bağlanıyor. Ana eksen, Tasavvuf. Ancak, Nazan Bekiroğlu dini anlatı peşinde değildir. İnsanı kıskançlık, çile, acı ve iftiracılığı içinde keşfe çıkar, ona ana eksenin ışığında aşkı bulması için yardımcı olur. Güzel dil oyunları kurar; en çarpıcıları yarım cinaslardır: “Çölün aşka bahânesi var! Yoksa, çölün bahâ nesi var?” (s. 19). “Öylece başlangıçta karanlık son/ucunda aydınlık olacak Yûsuf’a Züleyha.” (s. 104). “Âh benim Yûsuf’um, âh benim, âh/senim, dedi, başka bir şey diyemedi.” (s. 130). Kapı-yol, ayna-kitap, rüya-gerçek gibi modern hikâye imgelerini de kullanır. Gerçeğe kuşku düşürür: “İşte bütün hikâye: Kim düştü kuyuya, Yûsuf mu, Yakub mu, Züleyha mı? Zindan kimin kaderi, Yûsuf’un mu, Yakub’un mu, yoksa Züleyha’nın mı? Yûsuf, Yakub ve Züleyha yok aslında. Hepsi bir, hepsi O bir, hepsi tek bir.” (s. 15) Bu kuşku, hikâyenin hem genelde hem özelde kendisi için de geçerli: “Her *Yûsuf u Züleyha* bir öncekinin hem aynı hem başkası. Bu da öyle. Ayna aynı, kitap farklı.” (s. 16). Onca anlatmadan sonra, finalde, ya kuşkuya düşülmüşse kuşkusuyla şu satırlar yer alır: “Anlattılar işte, gözlerimle görmedim, taşlara kazımadım. Ama yalancı da değilim. Yazılmış bir hikâyenin üzerinden yeniden yazmak arzusuyla geçince yazdım, bu yüzden yazdım.” (s. 223).

Nazan Bekiroğlu’nun, Fatih Okumuş’un, Turgay Fişekçi’nin başarısı, anlattıkları hikâyelerin güzelliğinden mi gelmekte? Değil. *Şahmaran*’ın, *Kerem ile Aslı*’nın, *Elif ile Mahmut*’un, *Tahir ile Zühre*’nin ve ötekilerin de *Yûsuf ile Züleyha*, *Süleyman ile Belkis*, *Leylâ ile Mecnun* kadar güzel olduğunu düşünürüm. Çünkü “halk hikâyelerinin duygu örgüsü, onu yaratan halkların töreleri, insani değerleri, söyleyiş beğenileriyle beslenmiştir. Olay anlatımının ötesinde bunlar düşünsel bir temele de oturur”. Öyleyse? Öyleyse iş kaldı hikâyelerin hikâyecileriyle buluşmasına. ❧

¹ Halk hikâyelerinin konu, ortam ve sunuluşları hakkında fazlası için bakınız: Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek, İstanbul, 1969, s. 53–60, 63–64.

² Pertev Naili Boratav, a.g.e., s. 65–66.

³ İskender Pala, *Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı, İstanbul, on beşinci basım: 2007, s. 220–221.

⁴ İskender Pala, a.g.e., s. 152.

⁵ İskender Pala, a.g.e., s. 288–289.

BEKİR ŞAKİR KONYALI

HALK HİKAYELERİNDE GELENEKSEL HAYAT VE DİN

“Ey yaran-ı memduh-i safa! Olasız gam hanesinden cüda! Kesende ola fermanın! Neşrolsun destanımız! Ne kadar aç olsak kuru nan yemeyiz biz. Güllayib-i sükerli helva, kahve-i yemen, duhan içeriz; bulursak içeriz, bulmazsak geçeriz. On sekiz bin alem derler bu dünyanın hepsi. Maşrikten mağ-ribe velevasız yer olmaz.

Raviyan-ı ahbar, nakılan-ı asar, muhaddisan-ı ruzigar şöyle rivayet ederler ki:...”¹

Kağşamış ahşap kapı, yağlanmamış menteşelerin gıcirtısıyla içe doğru iki yana açıldığında; göz alıcı, büyüleyici “sözden şölen”in hemdert kılarak dert azaltan, efkar dağıtan, hikmet damıtan, neşe ve heyecan bahşeden tayy-ı zaman tayy-ı mekan yolculuk ortamına usul usul çeker dinleyici-okuru.

Masal, şiir, mani, destan, türkü/müzik, temsil/tiyatro ve tahkiye unsurlarının ustaca harmanlandığı halita,² gerek bugünün anlatılarına kaynaklık eden yönü gerekse onlardan ayrı ve yer yer üstte ifade kabiliyetiyle kendisine hayran bırakır.

Çekirdeğinde bulunan kahramanlık / aşk temini kimi yaşanmış kimi uydurma hikayelerle dallandırırken, sözlü ve yazılı geleneğin birikimlerini, kadim anlatıları gün yüzüne çıkartacak biçimdeki sunumuyla yansıtır. Tahir ile Zühre, Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnun, Kerem ile Aslı... oluş’un imkanlarını araştıran insanın, sürüldüğü mekansal yolculukta, aşk ateşinde acıyla yanan ham ruhunun, sabırdı pişerek demini bulma çabasının ezeli ve ebedi macerasıdır. Köroğlu, Celali Bey ve Mehmet Bey, Kirmanşah, Eşref Bey, Beybörek... haksızlığa, zulme saziyla, aklıyla, cesaretiyle, mertliğiyle karşı duran, gürül gürül akan hayatın isyan damarıdır. Biri içten dışa (aşk hikayeleri) diğeri dıştan içe (kahramanlık hikayeleri) yönelen bakış ve dikkati ören hikayeler; aşka meyyal, kavgada mahir insan tipleriyle Alperen ruhunun sanat hali gibi durur. Ya da İslamiyetten sonraki Türk edebiyatında sosyal temele dayanan gazi ve veli tiplerinin yanı sıra aşık tipinin de önemli bir yer tutmasına işaret eder.³

16.yy’da oluştuğu kabul edilen aşıklık geleneğine mensup olan bu profesyonel sanatçılar, sayıları tam olarak bilinmemekle birlikte iki yüzden fazla halk hikayesi adı verilen nazım-nesir karışık anlatma yaratmışlardır.⁴ Ne var ki, hikayelerin musannifleri yahut nakillerinin mezhebi karakterlerini (Şii, Sunni, Alevi) hikayeye aksettirmeleri⁵ hikayenin dinleyici kitlesinin durumuna göre (yöre, cins, yaş, eğitim vs.) şekillenmesi, hikayelerdeki dini, geleneksel hayatın tespitiinde ihtilaflı

alanlar doğurmaktadır. Bir diğer güçlük ise kökeni konusunda kesin bir bilgiye sahip olamadığımız dolayısıyla anonim özellik gösteren⁶ halk hikayelerinin aşık- nakiller yoluyla özellikle XVI. yy'dan sonra takip edilmesi ve yüzyıllar arasında meydana gelen tarihi sosyal değişikliklerin halk hikayelerine tesir ederek onu değiştirmesi, biçimlendirmesi, dini unsur ve geleneksel hayat motiflerinin tespitinde bizi hangi nakil / aşık'ın hangi yüzyıldaki aktarımı sorusuyla karşı karşıya getirmektedir. Ayrıca aslı anlatma üzerine kurulu halk hikayelerinin yazıya geçerken kısaltılmış olması da anlatının orijinaline uzaklık açısından sıkıntı doğurmaktadır. Arap (Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha) ve Fars (Tahir ile Zühre, Ferhat ile Şirin) kökenli halk hikayeleri yerine Türk kökenli (Aşık Garip, Kerem ile Aslı, Köroğlu) halk hikayeleri üzerinde inceleme yapacak olmamızın nedeni ise, geleneksel hayat ve din unsurlarının diğer kültürel etkilerden görece daha bağımsız ve daha katışıksız bir değerlendirmeye yola açacağına duyulan inançtır.

Aşık Garip

Zengin Şah Senem ile fakir Garip'in aşkı, okumak için gittikleri medresede yaşları ilerledikçe uyanmaya başlar. Aşık Verga hikayesi gibi bazı hikayelerde ise seveda, Hazreti Hızır'ın içirdiği badeyle başlar.⁷ Kerem ile Aslı hikayesinin bazı anlatımları sevgilinin rüyada görülmesi ile başlatılırken, bazı anlatımları medresede tanışma ile başlatılır. Nihayetinde dünya ya da rüya gözüyle aşk cemresi gönle düşer. Kavuşmanın gerçekleşmesi için gerekli olan evliliğin ilk adımı, **kız isteme**'dir. Bu aşamada aşıklar bir engelle karşılaşır. Aşık Garip hikayesinde engel, **başlık parası**'dır. Kerem ile Aslı hikayesinde engel, bir keşiş kızı olan Aslı'nın **farklı dinden** oluşudur. Engeli aşmak için çıkılan yolculuk, ana hikayenin alt hikayelerle zenginleşmesini sağlar. Aşık Garip başlık parasını temin için gurbete çıkar, uğradığı illerde çeşitli insanlarla karşılaşır. **Yolda kalmışa yardım, konukseverlik** aşığa yardımcı motiflerdir: "*Hacı Mehmet Efendi, Garip'in çamaşırlarını değiştirip, Garip'i traş ettikten sonra, Allah iyilerin eksikliğini vermesin, iyiler olmasa ne ay doğar, ne de gün.*"⁸ Bahşılarm (ozan, aşık), **dinleyiciler tarafından alkış, dua ve maddi bazı hediyelerle ödüllendirilmesine**⁹ Aşık Garip hikayesinde de rastlanır. Başlık parasını kazanmak için geldiği Halep şehrinde "göğnü gani, sağlam bir insan" olan Aslan Dede'nin sahibi olduğu kahveyi Garip'e devretmesini, Garip'in sazının, sözünün Halep şehrinde hüsnü kabul görmesiyle kazancının artması takip eder.

Avlanma, ava çıkma, av esnasında ya da av dönüşü güzele rastlama motifi Aşık Garip hikayesinde de görülür. /Kerem de, Aslı'yı av esnasında görür: "*uyandığı gibi sabah olup şahini kolına alup yalnızca yola revan olup bakdı ki bir kuş geçiyor, şahini salıvrüp kuş da bir bakçaya girüp arkası sıra Mirza Beg bakçaya girüp Keşişin kızını bakçada görüp aklı başından gitti.*"¹⁰ / Garip'in Tiflis diyarında bıraktığı Şah Senem, Şah Velet adında babayiğit, yakışıklı bir genç tarafından av dönüşü görülür. Kıza aşık olan Şah Velet durumu annesiyle payla-

sır. Anadolu'da hala pek çok yerde yaşayan **sıkıntıyı anne üzerinden babaya duyurma** toplumsal bir ilişki biçimi olarak bu hikayede de karşımıza çıkar: "*Ana babama söyle, bezirganın kızı Şah Senem, benim sineme ok gibi yara açtı, bunu bana alın*"¹¹ Garip'ten ümidi kesen kız babası, Senem'i Velet'e verirse de Senem mühlet ister. Garip'in bacısıyla dertleşen Senem, Garip'e ulaşmanın yollarını arar. Aksi takdirde canına kıyacaktır. O günün nakliyat şirketleri olan kervanlar'da tonlarca ticari eşya develerle bir yerden bir yere taşınır. Şah Senem, yoldan geçmekte olan bir bezirganbaşına durumunu anlatır. Kızın durumuna üzülen bezirganbaşı, merhametini dini duyarlıkla sağlamlaştırır, işi gücü bırakıp Garip'i aramaya karar verir. Senem'in para teklifini "*Yok yavrum eğer parayla olsa, bütün ağırlığınca mücevharat versen yapmam. Ben bunu yapacağam, Allah Rızası için*"¹² diyerek reddeder. Uzun aramaların neticesinde bezirganbaşı Garip'i bulur. Aşka yardımcı olmanın dinen olumlanması bezirganbaşının dilinden duyurulur: "*Ey yarabbi, sene çok şükür. Demek ki ben bu adamın, bu kadının arzusunu yerine getirmeseydim, bu iki aşık maşukun arasında geçen maceraya karışmasaydım, belki de kıyamet gününde bu hakkı sen benden soracaktın.*"¹³ Haleplilerden **helallik** alarak yola revan olan Garip'in yolunu kesen adam önce parasına eşyasına el koyar, ardından onu bir ilden bir ile atının terkisinde götürür: "*Ulan işte burası Erzurum sazı. Öğle yakın, in burada abdesin sal, namazın kıl.*"¹⁴ Tiflis'e vardıklarında adam sırrı açıklar: "*Ulan, ben ne eşkıyayam ne hırızam, ancak ve ancak cenab-ı Hak Tarafından gönderilen erenlerden Hızırım, ben oğlum. Gel Heybeni al. Atımın sağ ayağının dibinden de bir avuç torpah al, mendilin içerisine koy oğlum. Validen, gözleri ağılıya ağılıya, bir siyah pus gelmiştir. Daha bir yer göremir. Bunu suya tökersen, suyanan beraber ananın gözlerini yiharsan. Biiznillah-ı Taala ananın gözleri açılır.*"¹⁵ Kerem ile Aslı Hikayesinde yola çıkan Kerem ile Sofi Erzurumda kışa tutulup bir mağarada mahzur kalıp üşürlerken çıkagelen yine Hızır'dır: "*Türki tamâm olup böyle söyledikten sonra ol atlu Hızır idi. Keremi / Sofiyi alup atın arkasına toğrı bir dakikada Erzurum içinde / bir büyük konak kapısının önüne bıraktı.*"¹⁶

Garip, Senem'in düğününe yetişmiştir: "*Tiflizzliler bütün, Şah Veled'in toyunda at oynadır, güleş tuturlar. Aşıklar saz çalır.*"¹⁷ **At oynatma, güreş tutma** gibi **aşıkların saz çalması** da düğünlerin adetidir: "Her işin vakti yakşıdır, toyun gelişigi bağşıdır." (Her iş vaktinde güzeldir; düğünün de yakışığı bakşıdır.)¹⁸ Aradan geçen yıllar Garip'i tanınmaz kılmıştır. Selamını verir, düğüne katılır. Şah Veled, Garip'in aşıklığına hürmeten onu ağırlar, bir şeyler çalmasını ister. Garip sazıyla derdini anlatınca Şah Velet evlilikten cayar, Garip de onun yiğitliğine mukabil kızkardeşini ona verir. Eve gidip anasının gözlerini açan Garip'in Şah Senem'e kavuşmasıyla hikaye adet olduğu üzere **duayla** sonlanır: "*Cenab-ı Hah, cümle ümmet-i Muhammed'in geçmişine rahmet etsin. Galanlara da Halık-ı Lemyezel sağlık, afiyet ihsan etsin. Hastalara şifa, dertlilere deva, borçlulara da eda ihsan etsin. İşde benim gardaşlarım, Aşık Garib'in hikayesi bu gadardır.*"¹⁹

Kerem ile Aslı

Kerem ile Aslı'da tabiatla hemhal olan, gördüğü her nesneyi ateşine ortak kılan aşkın halleridir anlatılan. Aşkın, aşkın, maşukun halleri aşık elinden sesletilip duyurulur. Karşılaştığı her nesneye (dağ, nehir, turnalar, ceylanlar, yıldızlar), her kişiye (beyler, kocakarılar, genç kızlar) saziyla derdini anlatan, sevgilinin yerini soran aşık, hikayenin merkez kişisidir. **Engelleri aşmada sazi asa, sözü imdat, Sofi (yol arkadaşı) yoldaştır.** Aşkı tanı(t)ma yolculuğunda, kişileştirilerek maceraya ortak kılınan varlıklar, eşyaya “ulu nazar”la bakışın, doğaya yabancılaşmamış bir hayatın parçalarıdır. Modern bir dille söylemek gerekikte: İnsanlığın çocuk hali. Aslı'yı görebilmek için Aslı'nın dışı olan annesine sağlam dişlerini çektirmekten hapse düşmeye dek bir yığın çileyi sırtlanan Kerem'in aşkının hakikati, hikaye kişileri tarafından sınanır. Engelleri aşmaya muvaffak olan aşık, gerdek gecesi mitsel kaynaklara uzanan bir motif olarak Keşiş'in kızına yaptığı büyüü (yakadan eteğe kadar düğmeli olan yeleğin açılarmaması), türküsüyle aşarak Aslı'ya kavuşur. Hikayenin mensur kısmı manzum kısmından daha fazla olan, araya konan fıkra, anekdot ve öğütlerle aşık anlatısından ayrılan meddah aktarımında²⁰ hikaye aşıkların yanarak kül olması ile bitirilerek kavuşmaları ahrete bırakılır. İncelemeye esas aldığımız aşık aktarımında dini motifler manzum kısımlar içinde tasavvufi çağrışımlardan neşet eder: “*Eli ele alam şehre yetelim / İncil' i Kur'ân' ı başda tatalım / Hankı din hak ise anı tatalım / Gel müslümân ol kalma İrmeni (s. 107) Şâhîn bâz götürür begler kolunda / Kulları segirdür sağ solunda / Enel-Hak çağıruram Hakkın yolunda / Kendi<ri>m boynumda dâr bize neyler (s. 114) 'Âşık tasavvur idersinîz benim derdimi / Yardan ayrılalı hiç olur gönül / Leylâsın yitürmiş Mecnûna döndim / Giyende hırkayı hiç olur gönül (s. 86)*”

Köroğlu

Padişah tarafından gözlerine mil çekilerek kör edilen saray seyisi babanın intikamını özel şartlarla yetiştirilmiş (kırk gün insan gözü ve güneş değmeden yetiştirilme), özel iki at (denizden çıkan iki aygırın iki kısrağı döllemesiyle doğan iki tay) ve özel bir kılıçla (rüzgarı buzağı öldüren, ıslıl ıslıl parlayıp alev gibi yanan yıldırım taşından yapılmış kılıç) alan Köroğlu Ruşen Ali, baskın yemeyecek bir coğrafya parçası olarak Çamlıbel yaylasının sarp yamaçlarını kendine yurt edinir. Belli bir zamanda Goşabaluk adındaki bir pınarda oluşacak üç köpüğü içmek suretiyle “şairlik”, “sonsuz bir kuvvet” ve korkutucu bir “nara atma” kabiliyeti kazanır.²¹ “Delikli demir icat oldu mertlik bozuldu” dediikte²² ortadan kaybolan Köroğlu'nun akıbeti bundan mülhem kırklara karışmak olarak adlandırılır. **Göçebelik ruhu, atın, yiğitliğin, arkadaşlığın baş tacı edilmesi** geleneksel hayatın motifleri olarak işlenir. Ayrıca zenginlerden malının zekâtını alan, namazını ateş içinde kalsa bırakmayan, kendine

bir fukara gelse baştan ayağa donatan²³ Köroğlu, geleneksel hayat içinde, sosyal ve dini role örnek teşkil eden yapısıyla dikkat çeker.

Sonuç

Üzerinde durduğumuz hikâyelerin konumuza elverişli özetinde görüleceği üzere anlatının merkezinde kahramanlık /aşk tohumunu görkemli bir ağaca dönüştüren “olay” vardır. “Kişiler”, düzeni, uyumu bozacak eylemleriyle olayın vazgeçil(e)mez başlatıcısıdır. Başlangıç; kişinin karşılaştığı engel, engelin doğurduğu “çatışma”yla gelişir. Engelin doğurduğu çatışma, arketipal olarak “günaha / suç işlemeye” uzanır. Günah/ suç işlemenin gerçekliğinin ve kaçınılmazlığının ezeli kabulünden yola çıkan anlatıda, bunun temsili olarak gerçekleştirilmesi, hatta okur- dinleyici- seyirciyinin “suça iştirak” ettirilmesi, bireyi gerçek hayatta suç işlemekten alıkoymak, tutkularını bu yolla sağaltarak ruhu temizlemek (katharsis) işlevini görür. Bu bize , “kurban ibadeti, insanın kan dökme dürtü/ihtiyacını bir hayvan üzerinde gerçekleştirerek (bir anlamda temsil), onu gerçek hayatta insan kanı döken bir varlık olmaktan kurtarır” dinsel yorumunu hatırlatır. Bu anıştırmada edebi eser, Aristo’nun trajediye yüklediği anlamla örtüşür. Bir temsil olarak anlatı, kurbandır. İnsanın tutkularını ıslah eden kurban.

Ne var ki, halk hikayelerinde durum farklıdır. Başlık parası, farklı dinden oluş, Bey’e isyan gibi çatışma doğuran engeller; sabır, gayret ve tevekkülle aşılar. Anlatıcı-kişiler-dinleyici törel olanı sorgulamaz. Tabiri caizse engelin etrafından dolanılır, kahramanlar töre’nin bizatihi kendisinin acıticılığından bir yardım- la kurtarılır. Bu da trajik olanın zuhurunu bertaraf eder. Şöyle ki, **Aşık Garip** başlık parasını temin için çıktığı meşakkatli yolculukta halkın ve Allah’ın yardımıyla (Hızır eliyle) engeli aşar. “Allah rızası” düşüncesi/inancı kulu, “dua” Allah’ı harekete geçirir. Mücadele, başlık parası töresine karşı değil başlık parasının kazanılması içindir. **Kerem ile Aslı** hikayesinde farklı dinden oluş engeli, kavuşmayla biten varyantlarda Aslı’nın dinini değiştirmesiyle, Aslı’nın dinini değiştirmesinin gündeme getirilmediği anlatımlarda ise aşıkların kavuşması ahirete bırakılarak aşılar: “Hükmü verecek olan Allah’tır”. Törede farklı dinden kişilerin sevdalanması yasak değildir, bu haliyle sevdalanma suç oluşturmaz. Suç ya da günah olan sevdalanılan kızın dinini değiştirmeden onunla evlenilmesidir. **Köroğlu** hikayesinde ise söz konusu olan emir’ul mü’minine (padişaha) biatsizlik/itaatsizlik değil zulüm işleyen Bey’e isyandır. Ki dinde zulme isyan, iman gereğidir. Ayrıca fakire yardımcı olan, namazını bırakmayan, Kırklara karışan Köroğlu tiplmesi söz ve davranışlarıyla da meşruiyet ve beğeni kazanır.

Eldeki mevcut metinlerden hareketle, halk hikayelerinde karşılaşılan “din”, evliya menkıbelerinde olduğu gibi hayatı içine alan ve merkeze oturan bir söylem değil, diğer pek çok şey gibi hayatın içinde var olan bir motiftir. Egemen değil fakat vazgeçilemez, görmezden gelinemez bir önem teşkil eder ve geleneksel hayat formlarıyla iç içedir. Medreseden ziyade tekke yoluyla Türklerin

gönlünde akis bulan, yaygınlık kazanan **İslam'ın namaz, dua, Allah rızası, kul hakkı, Hızır motiflerinin; kız isteme, yolda kalmışa yardım, konukseverlik gibi geleneksel hayat unsurlarından** ne kadar ayrı ya da bu unsurların dışında düşünülebileceği de tartışılır. Öte yandan İslam'ın daha çok medrese yorumlarının getirdiği norm ve formların halkın din anlayışında pek yer bulmadığı da aşikârdır. Söz gelimi, haremlik selamlık, tesettür (bugün yüklenen anlamlarıyla) geleneksel Türk halk yaşamında pek yer bul(a)mazken, farklı din-den kişilerin evlenememesi yaşarlık kazanabilmiştir. Günümüzdeki “kamusal alan- özel hayat alanı” ayrışma/çatışmasının esamesi okunmayan “yekpare” bir hayat algısının varlığı, bu durumu doğuran bir neden olarak düşünülebilir.

Halk hikâyelerindeki geleneksel hayat araştırması, bir yerde göçebe kültürün izlerini sürmektir. Düğününü çadırlarda kutlayan, zenginliğin, ticaretin kervanlarla çıkılan yolculuklarda gerçekleştiği, avlanan, at oynatan, güreş tutan macerayı çeşitlendirmek için sürekli mekan değiştiren, at sırtında, kılıç belinde -aşık saçı elinde- bir hayattır.

Bugünden bakıldığında toplumsal rollerin daha belirgin biçimde ayrıştığı geleneksel hayatta kadın, daha “etkin ve etken olan erkek” tarafından biçimlenir. Tasavvuftaki soyut(a varan) simgeden öte hayatın içinde kanlı canlı bir varlık olarak “kadın”; beğenilen, arzulanan, kavuşmak için meşakkatli maceralara soyunulan, kendini bulma/gerçekleştirmenin aşkın sembolü; tamlığıyla uyum, anlam, mutluluk bağışlayan elmanın diğer yarısıdır. ❧

- ¹ Pertev Naili Boratav, **Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği**, Tarih Vakfı Yay., İst. 2002, s. 163
- ² Halk Hikayelerinin; destan, masal, roman, halk şiiri, realist halk hikayeleri ile ilişkileri bağlamında daha geniş bilgi için bkz. A.g.e.
- ³ Metin Ekici, **Türk Dünyasında Köroğlu**, Akçağ Yay., Ank. 2004, s. 56
- ⁴ A.g.e., s.57
- ⁵ Pertev Naili Boratav, **Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği**, s.71
- ⁶ A.g.e., s.89
- ⁷ Saim Sakaoğlu, Ali Berat Alptekin, Yurdanur Sakaoğlu, Esma Şimşek, Meddah Behçet Mahir'in **Bütün Hikayeleri II**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., s. XX
- ⁸ Fikret Türkmen, **Aşık Garip Hikayesi**, Akçağ Yay., Ankara 1995, s.244
- ⁹ Metin Ekici, **Türk Dünyasında Köroğlu**, s.49
- ¹⁰ Şahin Köktürk, **Amasya Cönkü**, E Yazı Yay., Samsun 2007, s. 70
- ¹¹ Fikret Türkmen, **Aşık Garip Hikayesi**, s.246
- ¹² A.g.e., s.248
- ¹³ A.g.e., s.250
- ¹⁴ A.g.e., s.252
- ¹⁵ A.g.e., s.253
- ¹⁶ Şahin Köktürk, **Amasya Cönkü**, s.89
- ¹⁷ Fikret Türkmen, **Aşık Garip Hikayesi**, s. 253
- ¹⁸ Metin Ekici, **Türk Dünyasında Köroğlu**, s. 48
- ¹⁹ Fikret Türkmen, **Aşık Garip Hikayesi**, s. 256
- ²⁰ Metin Ekici, **Türk Dünyasında Köroğlu**, s.59
- ²¹ A.g.e., s.127
- ²² Pertev Naili Boratav, **Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği**, s.191
- ²³ A.g.e., s.192

RASİM ÖZDENÖREN

HALK HİKÂYESİ VE ÖYKÜ

Biz edebiyatı uygarlığın bir türevi olarak düşünüyoruz. Uygarlığı meydana getiren çeşitli faktörler arasında o kültürün edebiyatı da doğal olarak yer alır.

Kültürün her unsuru, içinde yaşanan kesitin görünen veya görünmeyen etkilicileri arasında bulunur. O unsurun görünmeyen bir faktör olarak yer alması etkisi olmadığı anlamına gelmez. O faktör, etkilerini, görünmüyor da olsa sürdürür. Bir bakıma, durumu organizmadaki genlere benzetmek mümkündür. Genlerin kendini gözle göremesek de etkilerini, tezahürlerini gözlemleyebiliriz.

Bu bağlamda Türk halk hikâyesinin günümüz öyküsünü etkilemiş olduğuna, etkilemeye devam edeceğine kuşku duymuyorum.

Fakat siz *etki* kelimesini değil, *katkı* kelimesini kullanıyorsunuz. *Katkı* kelimesini kategorik bir bağlamda kullanıyorsak o katkının modern öykücülüğümüzde nasıl bir yer tuttuğunu belirlemek kolay olmayabilir. Örneğin ben bizim Türk halk hikâyeciliğinin belli başlı bütün ürünlerini okumuşumdur. Hem de, insanın etkilere en açık bulunduğu bir dönemde: 9-15 yaşlarımda...

İmdi, benim öykülerimde bu okumaların nasıl bir yansıması olduğu nasıl belirlenebilir? Düz bir okumayla belki böyle bir etki asla görülemeyebilir veya sezilemeyebilir. Böyledir diye o etki yok sayılabilir mi?

Onlarca öykümüzün arasında belki ancak bir tek öykümüzde değindiğim bağlamda halk hikâyemize doğrudan bir atıf vardır. Fakat o da yalnızca atıf düzleminde yer almaktadır.

Söz konusu etkinin belki yazarın kendisi bile farkında olmayabilir. Ama o etki varlığını alttan alta sürdürür. Çünkü vardır.

'70'li yıllarda, konu, halk hikâyeciliğinden nasıl yararlanmalı biçiminde dile getiriliyordu. Fakat bu bağlam, sanırım bizim şimdi üzerine eğildiğimiz sorudan daha farklı bir değerlendirmeyi gerektiriyor. Kanımca *etki* kelimesi değindiğimiz bağlamda *katkıyı* da, *yararlanmayı* da içeriyor.

Olaya kuşbakışı göz attığımızda şu söylenebilir: kültür tarihsel görüngüden değişse bile, onun sabiteleri yerinde durur. Edebiyat ve o edebiyatın türleri o kültürün sabiteleri arasında yer alır/alıyor, diye düşünüyorum. Böylece edebiyat bir süreç ise bu sürecin son merhalesinde bulunan ürünlerin kendi tarihsel köklerinden ayırlamayacağını kabul etmek zorundayız demektir.

BEHÇET ÇELİK

KATKI YA DA ÇEŞNİ İMKÂNI

Pek çok konuda olduğu gibi, sanat ve kültürde de geçmişe ilginin her geçen gün arttığı zamanlardan geçiyoruz. Çok farklı saiklerle artıyor bu ilgi. Kimisi geçmişte yaşandığını varsaydığı altın çağa özlem duyduğu için, kimisi de kuralları kaideleri kesin sınırlarla belirlenmiş bir sanatı, bir tür klasisizmi yeğlediğinden geçmişin sanatını öne çıkartıyor. Daha büyük orandaysa, geçmişin zenginliklerini modern bir algı içerisinde sentezleme eğilimi var. Kimi zaman bir tür oryantalizm hissedilmiyor değil. Geçmişin sanatının, kültürünün Batı'ya (ya da Batılı olmaya özenenlere) egzotik bir lezzet babında sunulduğu hissine kapılıyor. Modern dünyada kültürlerin birbirine gidecek daha çok benzemesi karşısında geçmişe vurgu yaparak kültürel farklılığının altını çizmek isteyenler de var elbette.

Halk hikâyeleri de kökü hayli uzak geçmişlerde bulunan bir anlatı geleneği olarak günümüz öykücülüğüne katkı sağlayabilir, sağlıyor da... Halk hikâyeleri dil ve anlatım özellikleriyle olsun, ele aldığı konuların çarpıcılığıyla olsun, farklı kullanımlara imkân tanır. Bu "kullanım"ları "kullanım" olmaktan çıkartıp "katkı" olarak adlandırabilmek için sabit ve değişmez ölçütler koymak mümkün değilse de, kimi yaklaşımlar hakkında birkaç şey söylenebilir sanırım.

Halk hikâyelerinin birebir aynısının ya da benzerinin kaleme alınmasının modern öykücülüğümüze bir katkısı olacağını sanmıyorum. Hatta olumsuz katkısı olabilir. Halk hikâyelerinde çoğunlukla didaktik bir ton vardır, bugünün öykücülüğüne hayli zarar verecek bir tondur bu. Modern öykücülüğün kaygılarından uzak biçimde yeniden üretilmiş -bu nedenle yeniden-üretim biteviyeliğiyle malûl- "halk hikâyeleri," okuyucuda tekrar ve taklit hissi uyandıracaktır. Aslı varken bu taklitlerle ilgilenmek de istemeyecektir dolayısıyla. Günümüz modern öykücülüğünün başlıca kaygılarından biri de dil ve anlatımın imkânlarını geliştirmek. Günümüzde kelimelerin olguları işaret etmeye yetmediğinden, dilin kifayetsizliğinden, dilsel yapıların olguları tam anlamıyla kuşatmadığından, her zaman bir kısmının, bir boyutunun dışarıda kaldığından, iletişimin giderek zorlaştığından daha çok söz ediyoruz. Dil ve anlatım imkânlarını geliştirmek ihtiyacı biraz da bundan kaynaklanıyor. Bundan kırk elli yıl önce yapılmış tanımların bugün yaşadıklarımızı anlamaya ve anlatmaya yetmeye bildiğini sıklıkla hissediyoruz. Hal böyleyken, yüz yıllar önce yaratılmış halk

hikâyelerinin yeni dil ve anlatım yolları arayan yazarlar için yeni imkânlar sunabileceğini söylemek ilk bakışta paradoksal görünebilir, ama halk hikâyelerinin dil ve anlatım özelliklerinden yola çıkarak algı dünyamızı genişletebiliriz. Günümüz dünyasının aşırı gerçekliği karşısında halk hikâyelerinin gerçekliğin uçuculuğunu duyuran, hissettiren üslup ve içeriği bugünü anlamak, hissetmek ve bugünü ifade etmek için bize farklı açılardan bakma imkânı sunabilir, görme ve gösterme biçimimizi değiştirebilir, zenginleştirebilir.

Halk hikâyelerinin dil ve anlatım özelliklerinden yararlanmak yeni bir şey değil. Modern yazarların pek çoğu bunu denediler. Bunu denemiş modern yazarların yapıtlarının birbirlerine pek benzemediğini düşündüğümüzde, kaynağın aynı olmasının pek de önemi olmadığını düşünebiliriz. Doğaldır da bu: Yazarın kendi öykü evreni, algıları, dünya görüşü vs halk hikâyeleriyle kuracağı ilişkinin tonunu, biçimini, yoğunluğunu belirler. Öte yandan, günümüz yazarının mutlaka halk hikâyelerinden yola çıkıp yeni bir şeyler araması da gerekmez. Halk hikâyeleriyle, halk hikâyelerinin üslup ve dil özellikleriyle alışverişe girmek günümüz yazarı için bir zorunluluk olarak algılanmamalı. Bunu yapmak kadar, yapmamak da doğaldır. Bu yönde çaba harcayıp da kayda değer yapıtlar kaleme almış yazarlar, bunu bir zorunluluk olarak değil, bir gereksinim olarak yapmış olanlardır. Kendi arayışlarının bir uğrağında halk hikâyeleri onlara bir yol açmıştır. Kendileriyle, dünyayla ve öyküyle ilgili sorunsallarına yeni bir yaklaşımla bakabilmek, dertlerini aktarabilmek için halk hikâyelerinden medet ummuş olanlar kendi ustalıkları içerisinde bunlardan bir katkı sağlamışlardır. Yoksa halk hikâyelerinden yararlanmak yetkin ve kalıcı yapıtlar için mutlak başarı vaat etmez, edemez.

Günümüzde öykü çokça yazılı bir metin olarak kurgulanıyor, dolayısıyla sözlü edebiyatla bağı giderek azalıyor. Anlatılan değil okunan bir şey öykü çoğu zaman. Bu nedenle, halk edebiyatının sözlü geleneğe yaslanan anlatım özellikleri modern öykücüler için uzak bir konu gibi görünebilir. Bu yaklaşım giderek öyküyü dar bir alana hapsediyor gibi. Öykünün aynı zamanda öykülemekle bir ilişkisi olduğunu hatırlamamız gerekiyor. Neyse ki bunu unutmayanlar ve unutturmayanlar var. İleride halk hikâyesi olarak pek anılmayacak olsalar da, evlerde aile büyüklerinden, kahvelerde mahallenin yaşlılardan dinlemeyi sürdürdüğümüz “anlatı”lar ne mutlu ki hâlâ var. Kimi öykücüler bir şeyler yazmaya, bir öykü anlatmaya iten de dinleyegeldikleri bu öykülerin yarattığı büyümlü hava, ya da bir şey anlatmanın heyecanına tanık olmuş olmaları. Halk hikâyeleri -ister bu sözünü ettiğim biçimde henüz derlenmemiş ve büyük bir olasılıkla hiçbir zaman derlenmeyecek olan günümüz halk hikâyeleri olsun, ister derlenip önümüze kitap olarak çıkmış olanlar

olsun- bir şey anlatma derdi olanlara ve bunu yapmaktan heyecan duyanlara bir biçimde yol gösterecektir, ya da yeni yollar açacaktır.

Bu konuda bugün yeni imkânlar da çıkıyor önümüze. Anadolu halk hikâyelerinin derlenmeyen, derlenemeyen kimi anlatılarına da artık ulaşabiliyoruz. Özellikle büyük bir sözlü kültür geleneği olan Kürt halk edebiyatının önemli yapıtları araştırmacıların çabalarıyla gün ışığına çıkıyor. (Farklı etnik toplulukların halk hikâyelerine de artık daha rahat ulaşıyoruz.) Bu toprakların havasını, ruhunu bu tür yapıtlarda da soluyoruz. Bunun modern edebiyatı besleyen yeni bir damar olduğunu düşünüyorum. Son yıllarda ana dilleri Kürtçe olmasına karşın Türkçe öyküler yazan yazarlar dikkat çekmeye başladılar. Bu yazarların öykülerinde çocukluklarında dinledikleri halk hikâyelerinin etkisini bir biçimde seziyoruz. Bu yazarların Türkçe edebiyata farklı bir zenginlik kattıkları sanırım yadsınamaz.

Günümüz yazarları için dertlerini anlatmanın, öykü evrenlerini kurmanın yolu çok. Halk hikâyelerinden yararlanmak bunlardan sadece biri. Dediğim gibi, olmazsa olmaz bir yol da değil üstelik. Yine de halk hikâyelerinin derdi olan yazarlar için dertlerini ifade etme yolu, dertten ziyade çeşni arayanlara da lezzet sunduğunu inkâr edemeyiz.

EMİNE EROĞLU

ANADOLU MAYASINI TAŞIYAN
HİKÂYELER

Yaklaşık 10 yıl kadar önce bir proje halinde “aşk klasikleri” dizisi yapmış-tık. Yaşayan güçlü öykücülere o kapsamda halk hikayelerini yeniden yazdırdık. Muradımız o metinleri öykü kalıbına, zamanın diline taşımak ve okura ulaştırmaktı. Öykücülerimiz, yapmaya çalıştığımız şeye inandılar. Kerem ile Aslı’yı Sadık Yalsızuçanlar, Tahir ile Zühre’yi Münire Daniş, Ferhat ile Şirin’i Fatma Şengil Süzer, Arzu ile Kamber’i Necdet Ekici yazdı... Malzeme toplamakta zorlandık. Bizde sözlü kültürün yazıya aktarılmasında yaşanan problemler vardır. O problemlerle yüzleştik. Fakat beklediğimizden de güzel metinler çıktı ortaya. Okur çok beğendi kitapları. Hala büyük bir ilgiyle okuyorlar. Milli Eğitim Bakanlığı da Kerem ile Aslı’yı 100 Temel Eser arasına aldı. Sonra İş Kültür de benzer bir proje yaptı. Onlar da metinleri yazdırırken çağdaş öykücülerini tercih ettiler.

Şahsi kanaatim, günümüz edebiyat ve sanatının en temel meselelerinden birisi –belki de en önemlisi- fazla birey odaklı olmasıdır. Sanatkar/yazar bireysel tecrübelerini malzeme yapıyor eserine. Öyle olunca siz kültürel anlamda o eserden beslenemez hale geliyorsunuz. Ortak mazmunlar kullanılamıyor. İmgeler sürekli yer değiştiriyor. Kelimeler herkes için farklı manalar ifade ediyor. Sanatı besleyen malzeme, tüketimim malzemesi haline geliyor. İnanılmaz bir kısırlık. “Nefis alemi” içerisinde dönüp duran metinler... cinsellik merkeze kayıyor, yer altı edebiyatı pirim yapıyor. Üslup ve kurgu senaryoya kayıyor. Oysa yazar/sanatkar bize bir dünya sunmalı, zamanımızı genişletip geçmişe ve geleceğe yaymalı değil midir? Bir roman ikliminde kendinizi bulabilmek, beslenmek, açılmak, yeniden inşa olmak istersiniz okur olarak. İyi vakit geçirmek değildir muradınız. Bir şeyler bulmak istersiniz yaşanan topraktan, solunan havadan, okunan ezandan, dokunan kilimden...

Yerli edebiyatın, kültürel birikimimizden beslenmediği sürece kısırlaşmaya devam edeceğini düşünüyorum. Bu anlamda özellikle genç yazarların olağanüstü bir efor sarf etmeleri gerek. Mustafa Kutlu’dan Nazan Bekiroğlu’na, Sibel Erarslandan Sadık Yalsızuçanlar’a kadar önden gidenlerin geleneğin, kültürel birikimin edebiyat malzemesi olarak kullanımında çok iyi örnek teşkil ettiklerini düşünüyorum. Halk hikayeleri, bu toprakların yalınlığını, damıtılmışlığını, erdemini, “Anadolu mayası”nı taşıyan hikayeler. Çağdaş edebiyatın değil ana damarlarına, kılcallarına nüfuz etmezlerse edebiyatımız kendi yolunu ve akışını bulmuş olmaz.

ADNAN ÖZYALÇINER

HALK ÖYKÜSÜNÜN GEÇERLİĞİ

Halk öykücülüğü söylencelerle masal kaynaklı olduğundan kültürel değerlerimizle olduğu kadar, geçmiştek yaşamımızla da sıkı sıkıya ilintilidir. Dede Korkut öyküleri başta olmak üzere bütün öteki halk öyküleri sözlü edebiyattan yazıya geçmiştir.

Halk öyküleri, anlatana göre değişen bir üslupla yapıya sahiptir. Bu öyküler anlatn kişiye göre değişebilen bu yüzden de gelişime açık öykülerdir. Dil açısından halkın dili kullanmadaki yaratıcılığını bu öykülerde kolaylıkla bulabiliriz. Dede Korkut öykülerinin dili buna açık bir örnektir.

Yaşar Kemal, Kürt, Türk söylencelerinden hareket ederek Dede Korkut ile Karacaoğlan dilini kullanarak kendine özgü bir dil ve anlatım yaratan yazarlarımızdan biridir.

Halk öykücülüğünün yapısında iç içe anlatılır kimi öyküler. Masallardan gelen fantezist anlatımlar göze çarpar. Onat Kutlar ile benim öykülerime baktığında halk öykülerinin bu iki özelliği öykülerin ana kurgusunu oluşturur. Ne var ki alt öykülerle olsun, fantezist anlatım biçimleriyle olsun varılmak istenen nokta gerçeğin , gerçekliğin derinlemesine ve genişlemesine ortaya konulabilmesi içindir.

Halk öykücülüğümüz başlangıçta olduğu gibi bugün de geçerliğini korumaktadır. Önemli olan, onun alt okumasını yapıp ondan yararlanabilmektir.

NALAN BARBAROSOĞLU

HALK HİKÂYELERİNİN ETKİSİ

Halk hikâyelerinin kültürel belleğin bir parçası olduğu gerçeğinden yola çıkarak, katkısının kaçınılmaz olacağını düşünüyorum. Doğrudan kendileri olmasa bile motifleri, duyumsayış ve algılama biçimleri öykümüz değerleri arasında yerini korumayı sürdürecektir. Kaldı ki, modern edebiyatımızda Yaşar Kemal'den Kemal Bilbaşar'a, Osman Şahin'den Bekir Yıldız'a, Tomris Uyar'dan Murathan Mungan'a aramızdan ayrılan ve yaşayan birçok yazarımızın edebiyatında halk edebiyatının doğrudan ve dolaylı etkisini açık seçik görebiliyoruz. ❧

KİRDECİ ALİ KESİKBAŞ HİKAYESİ*

Söze “bismillah” ile başlayalım ve gece gündüz Allah için çalışalım.

Dilime güzel bir hikâye geldi. Eğer Allah yardım ederse onu söyleyeceğim. Allah yardım ede ve bu dilim söyleye, Hz. Mustafa'nın mucizelerini anlatayım. Bütün inananlar dinleyince şaşırılar ve Peygamber'e daima salavat vereler. Eğer sözümü anlar ve can kulağını açarak dinlersen sana anlatayım.

Bir gün Hz. Mustafa, dört yâri (Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali) ve otuz üç bin sahabetiyle birlikte oturmakta idi.

Bu kişiler hep Resulün yüzüne bakar, şeker sözlerine kulak tutup dinlerleridi. Karşıdan görünüşleri iyi olmayan kırk atlının geldiğini gördüler.

Bir kesik adam başının içeri girdiğini ve gözyaşı dökerek ağladığını gördüler.

Bu kesik baş, gövdesi olmayan, iki gözü yaş içinde ve şehit olmuş acayip bir baştır.

Onun ne ayağı ne de eli vardır. Bu kesik baş konuşabilmektedir.

Sakalı ak paktır ve yüzünden nur akmaktadır. Her kim onun yüzüne bakarsa, nura batmaktadır.

Kesik Baş yüzünü yere vurarak ağladı. Bunun üzerine Peygamber de ağlamaya başladı.

Bütün sahabelerin içi yandı. O anda Tanrı arslanı Hz. Ali geldi.

Ali kalkıp izin istedi ve o başı kaldırmağa niyet etti.

Baş Peygamber'in yanına götürmek için tuttu ve yerinden kaldırmak istedi.

Çünkü, Allah Ali'ye üstün kuvvet vermiş ve ona “aslanım” demiş idi.

Ali o başı çekti, kaldıramadı. Yerinden zerre kadar kımıldatmadı.

Sözleri dua ve Allah adı olan Ali öfkelen-di ve gözleri kanla doldu.

O gazi yine çekti fakat başı alamadı. Bunun üzerine bir haykırdı ve onun haykırması ovada yankılandı.

Gayret ile Ali'nin aklı başından gider. Kesikbaş der ki: “Ey Resul, Ali ne yapmak istiyor?

Bana kuvvetini mi deniyor? Söyleyin bana daha fazla zahmet vermesin.

Ali gibi bin kişi olsa ve hepsi iddiayla gelse bile

Kimse beni yerimden kaldıramaz ve zerre kadar yerimden kımıldatamaz.

Çünkü Allah benim ile birliktedir ve ben gece gündüz Allah ile konuşmaktayım.

Muradıma, arzuma ermişim ve şüphesiz Tanrı'nın yüzünü görmüşüm,

Ben elli kez hacca gitmiş ve yoksullara çok hayır etmişim.
 Kimi zaman yeryüzünde at sürer, kimi zaman da mucizelerle göğe çıkardım.
 Kimi zaman insan suretine girer, kimi zaman meleklerin yanına çıkardım.
 İsm-i azam duasını bilirdim ve Hz. İsa ile birlikte namaz kılardım.
 Kale-i Zeynî benim şehrimdir. Hızır da dost ve arkadaşımıdır.
 Ben Hızır ve İlyas ile birlikte yaşardım. Fakat başa ne yazılırsa gelirmiş.
 Güzel bir oğlum ve eşim vardı, o ikisi bana dost ve arkadaş idi.
 Oğlum ile gövdeyi bir dev yedi. Ey Muhammed sen şefaata kıl!
 Dev, karımı aldı, kuyuya gitti. O günden beri kaygı gözlerimi uyumaya bırakmaz.

Eğer benim intikamımı alıvermezsen kıyamette senin davacınım.”
 Bu sözü işitince Ali kalkıp Zülfikar’ı kuşandı ve ileri çıktı.
 Ali der ki: “Ey Resul, ben gideyim ve Zülfikar’ımla devî ikiye böleyim.
 Ya ben öleyim ya da devin başını keseyim. Yerin dibinde onunla savaşıyım ve yeneyim.

O kadını devin elinden alayım. Eğer alamazsam bir daha bu Düldül ata binmeyeyim.

Hem erenler meclisinde durmayayım, hem de yiğitlik iddiasında bulunmayayım.”

Hz. Peygamber, “Ey Ali, oraya gitme, sana bir ölüm gelebilir.” der.

Hz. Ali de, “Çare yok, gideceğim, alnıma yazılanı göreceğim.” der.

Hz. Ali Zülfikar’ı kuşandı ve Düldül’e bindi. Torunları Hasan ile Hüseyin ağladılar.

Otuz üç sahabe birlikte Hz. Ali’yi bir menzile (kuyuya) gönderdiler.

Ali, Kesik Baş ile birlikte gitti. Peygamber ise gözü yaşlı olarak geri döndü.

Ali o Düldül atı sürerdi. Kesik Baş da çok hızlı gider idi.

Sanırsın ki, Kesik Baş’ın kanadı vardır, uçar; dağ taş demez, yuvarlanır geçer.

Bir ok atımı mesafe Ali’den önde gider ve yedi mushaf Kuran’ı ezber eder.

Ali nerede namaz kılsa Kesik Baş da gözüyle orada namaz kılarıdı.

Ali o Kesik Baş’ın yüzünü öper ve elbisesinin koluyla onun yüzünü gözünü siler.

Yedi gün, gece gündüz gittiler ve Tanrının verdiği güçle bir ovaya vardılar.

Ali döndü ve bir geniş ova gördü, Kesik Baş’a dönerek sordu.

Ali, “Ey dost, devin senin eşini yediği o yer burası mıdır?” der.

Kesik Baş, “Ey Ali, burasıdır, fakat kuyu çok derin, bunun çaresi nedir?” der.

Ali bakınca orada cehennem kuyusu gibi suyu olmayan derin bir kuyu gördü.

Kesik Baş “Ey Ali, bu kuyu devin kalesinin kapısıdır.

Daima bu kapıdan girer çıkar. Yediği insan etidir, ömrü böyle geçer.” dedi.

Ali o zaman Döldöl'e dönüp baktı. Çünkü onda beş yüz kulaçlık bir kement vardı.

O kemendi bir kayaya bağladı. Bunun üzerine Döldöl ile Kesik Baş ağladı. Ali o kemendi tuttu ve yavaş yavaş inmeye başladı.

Bu arada ezberden yedi mushaf Kuran'ı okumakta idi.

Ali, "Gayreti elden bırakmayın, Hak Çalap bize yardım eder." dedi.

Kemendin ucu eline gelinceye kadar Tanrının adını zikretti.

Tanrının arslanı ve gerçek veli olan Ali yavaş yavaş kuyuya indi.

Ali kement ile o kadar çok uzun gitti ki kollarının hiç gücü kalmadı.

Kuyunun dibinin uzak olduğunu gördü. Kendi kendine dedi ki: "İpi elden bırak, Eğer aşağıya inersen dev ile güzel bir cenk ola, yok eğer inmezsen bütün yiğitlikler terk ola."

Ali, İsm-i azam duasını okudu ve kemendi elden bıraktı.

Çok hızlı bir şekilde kuyuya inerken tekbir ve salavat getirir idi.

Yedi gün yedi gece inerdi. Bu arada kimi zaman başı, kimi zaman da ayağı döner idi.

Tanrıya sıdk ile ihlâs ile ve ikrar ile daima şükreder idi.

Sıkıntı zamanında "Ne yapayım?" demez, inleyip kaygısını çekmez idi.

Her namaz vaktinin olduğunu bilir ve göz ucuyla namazını kılar idi.

Ali, sekizinci gün yere ulaştı. Aklını başına toplamak için bir saat oturdu.

Aklını başına topladı ve gözünü açtı. Yüzünü Hakk'a döndürdü secdeye vardı.

Ali orada bir demir kapı gördü. Secdeye vardı ve Hakk'a ibadet etti.

Kapıyı koparınca bir saray gördü. O sarayda ay yüzlü bir kadın vardı.

Güzel yüzü sarayı nurlandırmış ve Allah aşkı onun ruhuna işlemişti.

Bu ahiret kadını namazını kılar idi. Ah edince dumanı göğsü çıkar idi.

Gözyaşı seccadesini ıslatmış idi. Bu kadın Kesik Baş'ın eşi imiş.

Kadın o an Tanrı arslanı ve cömert bir veli olan Ali'nin ayağına kapandı.

"Canımızı kurtarmaya geldiğin için Resulün şefaatine şükür." dedi.

Ali kadını bırakıp içeri girince beş yüz Sünnî müslüman gördü.

Bu Sünnî müslüman gazilerin hepsi dev elinde esir olmuşlar idi.

Bunların elleri, boyunları bağlı ve dev elinden ciğerleri dağılı idi.

Dev getirip bunları besler ve semiz olduktan sonra günde beşini yermiş.

O zavallılar Ali'yi gördüler, ama karşılama imkânı bulamadılar.

"Ey Ali, imdat, bizi bu devin elinden kurtar!

Biz müslümanız, bu dev kâfirdir. Ona senden başka kim karşı durabilir?

Beş bin kişiydik, her gün beşimizi yedi. Yiye yiye beş yüzümüzü bıraktı." diye bağışırlar.

Ali, “Benim geleceğimi size kim söyledi?” diye sorunca onlar şöyle cevap verdiler:

“Bize Mustafa geldi.

‘Şimdi Ali yetişir, gelir, sizi devin elinden kurtarır.’ dedi”

O öyle güzel bir an ki, bütün sırlı işleri bilen Ali gelir, ona bütün gizli işler malûm olur.

Ali sıçradı, saraya girdi. Boyu bir minareye benzeyen devı gördü.

O lanetlenmiş, içi dışı küfür ve kin dolu olan dev uykuya varmış, horlamakta idi.

Nefesinin dumanı öyle bir çıkmaktadır ki, eğer bir kalenin surlarına ve burçlarına dokunacak olsa yıkar idi.

O devin başı kümbete, dişleri sınır taşına benzer idi.

Başı kümbet, kolları çınar dalı gibi idi ve gözleri hamam ocakları gibi yanar idi.

Parmakları bir insan gövdesi kalınlığındaki o âsi dev bin yıl geçirmiş idi.

Ali o anda elini Zülfikar’a attı ve “Devı uyurken iki parça edeyim.” dedi.

Tanrı arslanı ve gerçek veli olan Ali kendi kendine söylendi:

“Uyuyan devı öldürmek erkeklik olmadığı gibi kazanacağın namla yaşanan hayat da hayat değildir.

Eğer devı uyurken öldürürsen bütün halkı kendine güldürürsün,

Onu bir nara atıp uyandırırım ve erkeklığın ne olduğunu göstereyim.”

Ali bir kez nara attı, fakat dev uyanmadı. Çünkü nara sesi ona tesir etmedi.

Ali bir kez daha nara atar, dev bu naranın sesini işitince uyanır.

Dönüp dişlerini birbirine vurarak sert sert Ali’ye bakar.

“Ey düşmanımız olan Ali, sen mi geldin? Canımız senin elinden yakıldı.

Bütün devlerin başını sen mi kestin? Herkesin gözyaşını sen akıttın.

Ben zaten sana gelecektim. Seni bana kim gönderdi?” der.

Ali, “Beni Tanrı gönderdi, şimdi seni parça parça edeyim.” der.

Dev de, “Şimdi ben seni yiyeyim ve dünyada Sünnî müslüman koymayayım.

Dünyadan adınızı tamamen kaldırayım. Ne danışmendinizi ne de kadınızı bırakayım.

Bu kuyudan çıkıp bütün mescitlerinizi yıkayım ve yurdunuzu sahipsiz bırakayım.

Ne seni ne de peygamberini sağ bırakayım. Mekke ve Medine şehirlerini yıkayım.” der.

Dev böyle diyerek gürzü ile Ali’yi vurup öldürmek için ayağa kalktı.

Dev gürzünü alarak Ali’ye saldırınca Ali kalkanını eline aldı.

Ali kalkanını kuluna çevirdi ve Allah adını çokça zikretti.

Dev gürzünü Ali’nin kalkanına vurdu, fakat Ali’nin kollarına hiçbir zarar gelmedi.

Dev üç defa saldırdı, fakat Ali’yi yenemedi. Öfkelendi ve ne yapacağını bilemedi.

Hiddetinden sıçrayıp ayağını taşa vurdu, sonra da ayağını ayağına vurdu. Saldırma sırası Ali'ye geldi. Hemen elini kılıcı Zülfikar'a attı.

Ali o deve; "Parmak kaldır ve Tanrı'nın birliğine iman getir!" dedi.

Dev; "Bin yıl yaşadım, bunları söylemedim; ömrüm geçti, bugüne kadar din kaygısı çekmedim." dedi.

Ali bu sözleri işitince öfkeleni ve gözleri kanla doldu.

Devin başına Zülfikar'ı vurdu, başını kesti ve saray taşına geçti.

O anda dev i iki parça etti ve şeytanın evi yıkılıp harap oldu.

Hemen müslümanların elini çözdü. Dev in malını onlara paylaştırdı.

Her biri götürebildiği kadar aldılar ve kuyunun dibine geldiler.

Bunlar; "Ey Ali, biz ne yapalım, kuyu çok derin, nasıl bir çare bulalım.

Alçak değil ki merdiven koyalım, hiçbir çare yok, galiba burada kalacağız.

Kuş değiliz ki kanat vurup uçalım. Bu kuyu bir deniz değil ki gemi bulup geçelim." dediler.

Ali; "Gayret edin, hepimize Tanrı yardım eder." dedi.

Ali başını açar ve dua eder, kul olanın dileği taştan geçer.

Yüzünü yere vurur vurmaz kendini kuyunun ağzında görür.

O beş yüz müslüman da birlikte güzel dualarla ve

Tanrı'yı zikrederek onunla birlikte kendilerini kuyunun ağzında bulur.

Peygamber'e, Tanrı'nın arslanı ve gerçek bir veli olan Ali'nin geldiği söylenir.

Karşı çıkıp hepsi görüştüler; öyle ki ilk kez orada buluştuklarını sanırsınız.

Ali, Kesik Baş'a dua eder, o da bir delikanlı olur.

Kesik Baş'ın karısı yanına gelince onun dileği gerçekleşmiş oldu.

Onun çocuğunu dev yemiş ve kupkuru bir kemik kalmış idi.

Tanrı güzel lütuf ve güzel keremiyle ona tekrar can bağışladı.

"Ey Kirdec i Ali, eğer onu can ü gönülden görürsen sen benliğini ortadan kaldır.

Eğer iyi niyetle tevbe edersen Mevlâna'ya kul olmaya yarayasın.

Mevlâna ve Fakih Ahmet hürmetine sen huzurda bulunanları muradına erdir.

Ey Allah'ım! Bütün inananlara yaptıkları kötülöklere bakmaksızın rahmet et.

Bu hikâyeyi dinleyenler cehennemden kurtulsun ve cennete herkesten önce gitsin.

H z. Ali'nin gazası burada bitti. Sen bize gazamızda sevabını ver.

Fâilâtün fâilâtün fâilât, ver Muhammed Mustafa'ya salavat.

Zaman vefasızdır, ben ölünce hatıra kalsın diye bu kitabı yazdım."21

* ARGUNŞAH, Mustafa; Kirdec i Ali Kesikbaş Destanı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

MELİKŞÂH İLE GÜLLÜHAN HİKÂYESİ*

Kâmilller şöyle rivâyet etdiler ki zamân-ı evvelde Gilan memleketinde bir padişâh var idi. Adına Adilşâh dirler idi. Kırk yaşına dâhil oldu. Dünyâya evlâdı gelmedi. Bir gün tahtında otururken kasâvet deryâsına daldı. Veziri ayıtdı:

“Padişâhım niçün düşünürsin” didi.

Padişâh halini bildirdi. Vezir ayıtdı:

“Elem çekme padişâhım seninle derviş urbasına girüb seyahata çıkalım. Elbette bir ağzı dualıya rast gelürüz. Bize bir inayet olur.” didi.

Padişâh “baş üstüne” deyüb gitdiler.

Beş gün gitdiler. Altıncı gün giderken karşudan bir derviş gelür. Yanında oğlu var idi. Yusuf u Kenan gibi olaydı. Derviş bunların yanına geldi. Ayıtdı Padişâh:

“Ben bir padişâhım benim de olaydı bir oğlum” deyü kalbinden bir âh eyledi.

“Elem çekme padişâhım Hakteâlanın izniyle örtülü sözleri ve gizli sırları bilürem” didi.

Koynundan bir elma çıkarub virdi. Ayıtdı:

“Yarısın sen ye, yarısın hanım yesin. İnşallah Allahüteâla sana bir evlâd virür. Ama ben gelmeyince ismini virme” deyüb gaib oldu.

Gelüb dervişin emri üzere yediler. Dokuz aydan sonra bir şehzâde dünyaya kadem basdı. Dört yaşına girdi. İsmi virmediler. Bir gün Gilani’nin ricâl-i kübârı bir yere cem olup ayıtdılar:

“Bu padişâh bizim şehzâdemizin ismini niçün virmiyor? Sizin ile saraya varalum, şehzâdemize isim virelim. Eğer virmezse oyun idüb tahtdan indürelim” deyüb saraya gitdiler. Padişâha söylediler. Padişâh şaşırđı. Şimdi ol cumhûrda derviş çıkageldi.

“Nedir bu cumhûr” deyüb sual eyledi. Padişâh mevkı’ni bildirdi. Derviş ayıtdı:

“Anun ismini insan değıl ki gökteki melekler bile bilür” didi.

“Senin adın Adilşâh, oğlunun adı Melikşâh” didi. Şimdi oğlanın adı Melikşâh kaldı. Hocaya virdiler. On iki yaşına girdi. Ata binmekte ve kılınç kuşanmakta ve her bir şeyde mâhir oldu.

Şimdi Melikşâh ava mübtela oldu. Oğlan avlaya dursun biz gelelim bir derviş Yemen şehrinden çıkub Gilan’i arzulayub gelürdi. Meğer Yemen pa-

dişâhının bir kızı var idi. Adına Güllühan dirlir idi. Kız buna bir mikdar sadaka virdi. Derviş bu kızın tasfirini bir kâğıda alub koynuna koyub Gilan'a dahil oldu. Melikşâh'a rast geldi. Gördü kim öyle yiğit dünyaya gelmiş değil.

“Anca bu kız buna layıktır” deyüb vakasında kırkları gördü. İçlerinde biri var idi. Bir kadeh ab-ı hayat doldurub;

“Al oğlum şunu Yemen padişâhının kızı Güllühan'ın aşkına nûş it” dedi.

Oğlan alub nûş itdi. Bir de uyandı gördü kim aşkı ile dolmuş. Sabah oldu. Oğlan çarşudan bir saz aldı. Çalarken kendini basdırdı. Üç gün nefes virmedi.

Biz gelelim kızın rüyasına. Şimdi kız, oğlanı rüyada görüb can-ı dilden âşık oldu. Kız başladı feryadı figân etmeye. Babasına haber virdiler. “Senin kızın divâne olmuş” deyü. Babası sual eyledi. Kız didi:

“Buba bana kırklar bir oğlan gösterdiler. Ben anın aşkından bıkarar oldum. Anın için ağlarım” deyü cevap ayıtdı. Babası;

“Ey kızım eğer ol yiğit buraya gelürse ahdim olsun ben de seni ona virdim” dedi.

Biz gelelim oğlana. Şimdi oğlan üç günden sonra uyandı. Velâkin dünya kelimayı söylemedi. Bir gün padişâh vezirine ayıtdı:

“Lala bu oğlan niçün söylemez” dedi.

“Bu oğlanın söylemesin senden isterim” dedi.

Vezir “baş üstüne deyüb” oğlanın odasına geldi.

“Şehzâdem sen niçin söylemezsin” dedi. Oğlan didi:

“Lala ben sana derdimi anladamazam. Benim kapu üstünde garib sazım vardır. Getürin söyleyim sen dinle” dedi. Şimdi vezir, kâtib getürdi. Melikşâh sazını eline aldı. Bakalım ne söyledi. Aldı oğlan:

Dün gice seyrimde daldım ummâna

Çok şükür Hüdâya buldum yârimi

Âşık oldum ben bir saçı leylâya

Uğruna eyledim fedâ serimi

Şimdengeri benim hâlim yamândır

Zira sevdüğümün kaşı kemândır

Aceb bilmem ne diyârda mihmândır

Arayub da bulayım nazlı yârimi

Dilerim Hak'dan ola inâyet

Günbegün artmakda derd-i harâret

Bu derdimi kime kılam hikâyet

Hep ağalar seyr ider dinler zârımı

Melikşâh gördü böyle seyrânı
Terk eylesem gerek heman vatânı
Güllühan'a arz eylesem hâlîmî
Uğruna feda kıldım ben canımı

Böyle deyüb sazını elinden bıraktı. Şimdi kâtib yazdığı kâğıdı alub babasına iletti. Bu kadar ilmen, hükmen, zulmen kimin kızı olub ve nerede olduğunu bilüb haber virmediler, amma beş bekri ol şehirde var idi. Bunlar bir araya gelüb padişâha vardılar. Padişâh bunlara sual eyledi. Bunlar ayıtdılar.

“Padişâhım bu senin oğlunun derdi sevdadır. Eğer bize izin virürsen biz anı söylediriz” didiler.

Padişâh izin virdi. Varub odanın birisine meclis kurdılar. İçkü içürdiler. Hemen oğlanın aklı daireden çıkup eline sazın alub başladı bülbül gibi söylemeğe. Aldı bakalım Melikşâh:

Bu sinemde yanar şu aşkın nârı
Gel bana çekdirme âhıla zârı
Her kaçan fikrime getirsem yâri
Dökülür çeşmimden kanlı yaşumuz

Düşdüm bir tükenmez ahıla vâha
Kalbim bağlamışam ben doğru râha
İzin virmez isen bu *Melikşâh*'a
Serilir meydana kanlı leşimüz

Böyle deyüb sazını elinden bıraktı. Meclisten dağılub gitdiler. Aradan beş altı ay geçti. Oğlanın babası merhum oldu. Melikşâh'ı babasının tahtına çıkarub padişâh etdiler. Üç gün padişâhlık etdi. Dördüncü gün;

“Benim atımı çekivirin” didi. Atını çekivirdiler.

“Varayım anama bir veda ideyim” deyüb geldi. Sazını eline aldı. Bakalım anasına ne söyledi:

Dinle ana benden doğru cevabı
Ana senden izin almağa geldim
Nice bir çekeyim ben bu gazabı
Ana senden izin almağa geldim
Aldı anası:
Bir kemlik gördün mü evlâd yüzümden
Akıdırsın kanlı yaşı gözümünden

Eğer hisse aldın ise sözümden
 Evlâd beni öldür ya götür beni
 Aldı oğlan:
 Ana senin her derdini bilürem
 Sanma ki sen beni bunda kaluram
 Hak ömür virirse gene gelürem
 Ana senden izin almağa geldim
 Aldı anası
 Oğul sana nice derdim söyleyim
 Evlâd beni öldür ya götür beni
 Aceb sensiz bu yerleri neyleyim
 Evlâd beni öldür ya götür beni
 Aldı oğlan:
 Ben bir *Melikşâh'ım* feryâd iderim
 Yüreğimden çıkmaz asla kederim
 Senin ile nice yola giderim
 Ana senden izin almağa geldim
 Aldı anası:
 Nice âh etmeğim ben yana yana
 Bulandı gözlerim şol kızıl kana
 Ana hakkın helal eylemen sana
 Evlâd beni öldür ya götür beni
 Böyle deyince;

“Bir at da anama çekivirin” deyüb, şimdi ikisi birer ata binüb gitdiler. On beş gün gidüp on altıncı gün bir çöl ovasının yüzünde gezerken gördüler ki karşularında bir büyük kule var. Oğlan ayıttı:

“Ana ben şu kuleye bir iki beyit söyleyim. Eğer bir şenlik varsa senin ile beş on gün eğlenelim. Andan sonra gidelim.” deyüb aldı sazi:

Arzuladım geldim sana
 Kule niçün yok şenliğin
 Bir cevabın gelmez bana
 Kule niçün yok şenliğin

Yeter sabr idüb bakarım
 Şimdi meydana çıkarım
 Varub kapını yıkarım
 Kule niçün yok şenliğin

Bu ne işdir başa geldi
Gözlerim kan ile doldu
Hasımlarım yakın geldi
Kule niçün yok şenliğin

Melikşâh koydu mekânı
Sende eğlenmekdir mihmânı.
Kerem yokdur imkanı
Kule niçün yok şenliğin

Böyle deyüb bakdı ki kuleden hiçbir ses gelmedi. Atından inüb kulenin iki kanatlı demür kapısı var idi. Oğlan kapının iki kanadın açub içeri girdi, bakdı ki kulenin içinde türlü şeyler mevcuddır. Her bir minderlerin üstüne üçer basak nerediban ile çıkılır. Melikşâh ayıtdı:

“Ana tamâm. Bizim aradüğümüz yerdir. İşte burada beş on gün dinlenelim de öyle gideriz.”

Odanın birine yan geldiler. Meğer ol kule Gürbüz Pehlivanı dirler bir pehlivan var idi. Ava gitmiş idi. Bir de avdan geldi bakdı ki kulenin kapısı açık. Pehlivan bakdı:

“Benim kuleye bir kimse girmiş amma kim ola” deyüb kapunun önüne geldi. Meğer pehlivan kendi sığacak kadar açardı. Bu sefer kapu ardından açılmış. Pehlivan didi:

“Bu kuleye giren benden yiğit imiş. Yiğitden yiğide kemlik gelmez. Varayım bakayım kim ola” deyüb geldi.

Kapunun arasından bakdı kim bir oğlan ile bir avrat oturur. Amma “Aya doğ ya doğarım” dir.

“Bunlara bu gece görünmeyim” deyüb başka odaya vardı.

Şimdi ahşam oldu yatdılar. Sabah oldu. Oğlan validesine ayıtdı:

“Ana ben üzerinden kapuyu örteyim de varayım bir mikdar av edeyim” deyüb oğlan ava gitdi.

Gürbüz pehlivanı oğlanın anasının yanına geldi. Şimdi bunlar maslahatı bişürdiler. Çünkü ahşam oldu. Oğlan avdan geldi. Gürbüz pehlivanı saklandı. Beş gün böyle geçdi. Bir gün karı ayıtdı:

“Pehlivan, biz bu oğlanı bir takarrib öldürelim. Biz bu safânın içinde kalalım” didi.

Pehlivan didi:

“Anı öldürmesi kolaydır. Sen bu ahşam bir hasta ol. Oğlun gelince “sana ne oldu” sual edince sen de ki:

“Oğul ben hasta oldum ve hem bir rüya gördüm. Felan yerde bir nar bağçası var imiş anun narından yimeyince eyü olmazsın didiler. Sen bana andan nar getir deyü oğlanını gönderiver. Ol yere giden gelmez” didi.

Şimdi ahşam oldu. Oğlan avdan geldi bakdı ki anası hasta olmuş yatar. Şimdi oğlan anasına sual edincek anası pehlivanın dedüğü gibi söyleyip oğlanı yolladı.

Melikşâh dahi gidüb ol bağçeyi buldu. İçerüye girüb narı kopardı. Şimdi kapudan çıkarken meğer iki dane aslan var imiş. Oğlana haml itdiler. Oğlan kılınç ile ikisini de öldürdü. İki de yavrusı var imiş. Anları da dutub heybenin birer gözüne koyub geldi.

Şimdi anası narı yiyince eyü oldu. Melikşâh didi:

“Ana bu aslanları av etiyle beslemeli ve kendümüzü alışdırmalı” deyüb beş altı gün besleyüb kendilerine alıştırdı. Bir gün karı ayıtdı:

“Pehlivan biz bu oğlanı nice öldürelim?” didi. Pehlivan ayıtdı:

“Sen gine bir hasta ol. Oğlun “ana sana ne oldu” deyü sual eder sen gine de ki :

“Oğul ben gine hasta oldum ve hem bir rüya gördüm. Felan yerde bir elma bağçesi var imiş. Bana sen ol bağçenin elmasından getir” deyü oğlanı yolla” didi.

Velhasıl ol bağçeye giden gelmezdi. Şimdi karı oğlanı yolladı. Şimdi oğlan bağçeye vardı. Bir ormanın içinde bir meydan var. Meydanın ortasında bir ağaç var. Ağacın dibinde bir sovak su var.

“Bağçede durmam şurda bir mikdar rahat edeyim. At doysun. Varub elmayı alub döneyim” deyüb atı bağlayub uykuya yatdı.

Meğer ol bağçenin üstü yanında bir saray var imiş. Kırk dane hırsız ol sarayı zabt etmişler. Ol saraya varanları öldürüb malın alurlar imiş. Bir yüksek depe var imiş. Ol depeden gözedürler idi. Oğlanı uyurken gördüler. Hemen yarışdılar.

“Herhankımız evvel varur ise öldürüb malın aluruz” deyüb gitdiler. Bunlar oğlana yanaşınca heman aslanlar bunları paralayub kırkını dahi tamam etdiler. Bir de Melikşâh uyandı gördü kim ileşler birbiri üstünde. Hemen atına binüb bağçeye revan oldu. Elmayı alub çıkdı “Bakayım şol sarayda kim var” deyüb saraya girdi. Gördü kim bir kızı demüre ura komışlar. Ayın on dördüne benzer. Oğlanı görünce başladı ağlamağa. Meğer ol kız Hind padişâhının kızı imiş. Koç arabasına binüb seyre çıkmış idi. Hırsızlar dutub demüre urmuşlar.

“Buban elli kese akçe getürsün de seni kurtarsın” demişler. Velakin kıza erişmemişler. Oğlanı görünce başladı ağlamağa. Oğlan sazın eline aldı. Bakalım kıza ne söylemiş:

Gine bugün keder virdin sen bana
Civan ne derdin var böyle ağlarsın?
Senin her derdine derman oluram
Civan ne derdin var böyle ağlarsın?

Aldı kız:

Gülmedim cihâna geldim geleli
Ya ben ağlamayım kimler ağlasın?
Kırk gündür ben burda haps olalı
Ya ben ağlamayım kimler ağlasın?

Aldı Oğlan:

Haylidendir ben bu aşkı güderin
Günbegün artmakda derdi kederim
Korkma seni bundan alub giderim
Civan ne derdin var böyle ağlarsın?

Aldı Kız:

Doğru söyle yiğit sana kim dirler
Nice kısmet oldu sana bu yerler
Şimdi görüb senin başın keserler
Ya ben ağlamayım kimler ağlasın?

Aldı Oğlan:

Bugün bir cenk oldu dünya içinde
Cümle leşler yüzdi al kan içinde
Kurtulmadı gitti bir can, içinde
Civan ne derdin var böyle ağlarsın?

Aldı kız:

Beyim kurban olam şirin diline
Mevlam kuvvet virsin senin koluna
Nice düşdün bu zalimler eline
Ya ben ağlamayım kimler ağlasın?
Şimdi kızı alub taşra çıktı. Bir çifci buldı.

“Beri gel çifci. Şu kız Hind padişâhının kızı imiş. Götür babasına teslim eyle” deyüb ve kızın yüzüne bakmamasını şartladı. Kız başladı ağlamağa. Oğlanın yüreği kaynayub sazını eline aldı. Bakalım Melikşâh ne demiş:

Niçün ağlarsın ey civân
Korkma ben gine gelürem
Hoş eyledin ahd- amânı
Korkma ben gine gelürem

Aldı Kız:

Beğim düşer mi şânına
Ben nice gideyim sensiz
Yalnuz babam yanına
Ben nice gideyim sensiz

Ben seni sevmişem candan
 Bir kemlik gördün mi benden?
 Hak bilür geçmenem senden
 Ben nice gideyim sensiz

Geldin beğim bu gün yanıma
 Nazar kıl hem bu figânıma
 Yazık girersin kanıma
 Ben nice gideyim sensiz
 Aldı oğlan:
 Dilber bana virme zahmet
 Zirâ çok çekmişem zahmet
 Bana oldın ise kısmet
 Korkma ben gine gelürem

Ben gönlümü virdim sana
 Beni atma yabandan yabana
 Sonra yazık olur bana
 Korkma ben gine gelürem
Melikşâh'ın dinle sözün
 Bu gamdan açılan gözin
 Hakk'a doğru eyle özin
 Korkma ben gine gelürem
 Aldı kız:
 Bu sözine oldum razı
 Unutma bu *Çeşminaz'ı*
 Sensin yiğitler şâhbâzı
 Ben nice gideyim sensiz.

Böyle deyüb kızı yolladı. Kendüsü gelüb almayı anasının önüne kodı. Anası yiyüb eyi oldu. Velâkin bu oğlan almaya gidince pehlivan demiş ki; “Eğer bu oğlan buradan da gelirse bu oğlanın işi tılsım ile yürür. Buna tılsımın söylet” dedi.

Şimdi hatun oğlana ayıtdı:

“Oğul gel seni şu zencir ile bağlayım” dedi. Oğlan “başüstüne” deyüb kol-
 larını dutuvirdi. Anası zencir ile bağladı. Oğlan gerünüb zenciri kopardı. Ka-
 rı dedi:

“Oğul senin tılsımın nedir” dedi. Oğlan ayıtdı:

“Benim perçemin içinde bir beyaz kıl vardır tılsım odur” dedi. Şimdi karı
 bir zamandan sonra:

“Gel oğul başına bakıvireyim” dedi. Melikşâh, anasının dizine yatıvirdi. Karı, beyaz kılı koparub oğlan duymadan aldı.

“Oğul seni bir de urgan ile bağlayım” dedi. Oğlan “pek eyü” deyüb kollarını dutuvirdi. Kalkub karı bağladı. Oğlan gerindi urganı kıramadı. Âh idüb:

“Ana bana kadir etdin” dedi. Şimdi karı;

“Ben sana şimden sonra kadir edeceğim” deyüb Gürbüz pehlivana çağırdı. Bir gürültü oldu. Gürbüz pehlivanı kapudan içerü girdi bakdı ki öyle yiğit dünyaya gelmiş değil. Karı ayıttı:

“Oğlan işde. Bağladım gel öldür” dedi. Pehlivan ayıttı:

“Yiğitten yiğide kemlik gelmez ben öldürmem” dedi. Karı ayıttı:

“Var sen felan yerden filan şeyi al da gel” deyüb pehlivanı bir yere yolladı. Kendüsi kalkub oğlanın iki gözlerini çıkardı. Bir de pehlivan gelüb gördü ki kan revan olmuş.

“Böyle niçün etdin” dedi.

“Var şunu götür şol kuyuya at” dedi.

Şimdi Gürbüz pehlivanı oğlanı iletüb kuyuya bıraktı. Dibine atıncaya kadar kolunun bağı kırıldı. Amma giderken sazını alub gitmiş idi. Şimdi bir zamandan sonra kuyunun dibinde aklı başına gelüb sazını eline aldı. Bakalım ne demiş Melikşâh:

Aceb kime arz ideyim hâlimi
Mevlam beni kurtar ya al cânımı
Nice kıydın bana tanrı zâlimi
Mevlam beni kurtar ya al cânımı

Bir kazadır hakdan başıma geldi
Kaynadı gözlerim kan ile doldı
Yâr ile hasretim mahşere kaldı
Mevlam beni kurtar ya al cânımı

Gece gündüz ana deyüb yandüğüm
Uğruna pervane gibi döndüğüm
Yazık olsun heman adın andüğüm
Mevlam beni kurtar ya al cânımı

Nice âşık yârin almış gülüşür
Bu *Melikşâh* bunda derdin bölüşür
Aslanlarım karib karib uluşur
Mevlam beni kurtar ya al cânımı

Böyle deyüb dururken atı boşanub başladı kuyunun etrafını dolaşurken aslanlar dahi gelüb kuyuya bakub garib garib uluşurlardı. Bu hal içre iken bir ulu bezirgân gelüb o çayıra kondu. Çadırların kurub tavarların salub otururken atı gördiler. Bezirgan başı:

“Varın şu atı dutun alıbirin” didi. Şimdi vardılar aslanlar yanaşdırmadılar. Gelüb;

“Efendim iki kelp var yanaşdırmıyor” didiler. Bezirgân başı didi:

“Bir mikdar et alın ve bir mikdar etmek alın. İtler etmeği yerken alın gelin” didi.

Şimdi bunlar aslanlara etmek atub anlar etmeği yerken atı dutdılar gelüb bezirgan başına teslim etdiler. Şimdi bezirgan başı didi:

“Bu kuyuda bir hikmet vardır. Her kim haber getirir ise yüz kuruş harçlık virürem” didi.

Deli Mehmed ve deli Ahmed dirler iki kimse var idi. Didiler:

“Siz bizi urgan ile kuyuya salundurun biz bir haber getürelim” didiler.

Şimdi bunları kuyuya salındırdılar. Kuyudan oğlanı taşra çıkardılar. İçlerinden biri didi:

“Siz bunu niçün çıkardınız. Bu bir muzırat nâs olmasa bunun gözin çıkarub kuyuya atmazlardı. Gine şunu kuyuya atın” didi.

Anlar da biz bunu bezirganbaşıya getirüz deyüb alub geldiler. Bir mikdar taâm yiyüb ve kahve içürdikten sonra akli başına gelincek bezirgân başı;

“Oğlum ne hal bu halde” didi. Melikşâh ayıtdı:

“Efendim ben size halim anladamazın. Bana bir karib saz bulun” didi.

Bezirgân başı “Uşak benim orta telli bağlamayı şu yigide virin bakalım” didi. Şimdi bağlamayı getürüb eline virdiler aldı Melikşâh bakalım bezirgân başına ne didi:

Görün nice hâle koydular beni
Söylemeye size yokdır mecâlim
Mevlâm sizi bana imdâd gönderdi
Bugün benim başımdan zevâlim
Ana deyüb aldım geldim şuraya
Ahir hasret koydı beni dünyâya
Eğer bu gözlerim gelmezse imlâyâ
Aceb neye varır karib ahvâlim
Ana deyü ben de gezdim yanında
Dilerim ki bulsun tatlı canında
Yârın mahşer günü hak divânında
Umarım ki viremeye sualim

Bu *Melikşâh* karib kalmışdur böyle
Halime bakubda merhamet eyle
Beni bırakmayın bu halde böyle
Zira bu gün benim yamandır hâlim

Böyle deyince bezirgânbaşı yükleri yükledüb oğlanı bir katırın orta yerine koyvirdiler.

Meğer ol bezirgan Hint padişâhının bezirganı idi. Melikşâh'ı iletüb Hindin kenarına bir ulu ağaç dibine bıraktılar gitdiler.

Biz gelelim Çeşminaz'a. Kız gelüb babasına haber virdi. Beni şöyle bir yiğit kurtardı didi. Babası ayıtdı:

“Eğer nasib olub ol yiğit buraya gelürse ben de seni ana virürem” demiş idi. Şimdi bir gün Çeşminaz kız seyre çıkmış idi. Gide gide oğlanın yanına geldi. Bakdı ki bir güzel mahbûb yiğit.

“Elini uzat” didi.

Oğlan elini uzatdı. Bir mikdar altun virdi. Oğlan “ben almam” didi. Kız ayıtdı:

“Ya sen ne istersin” didi. Oğlan didi

“Sen bir padişâh kızısın işte benim halim görüyorsun. Ben şimdi bu altunu alayım beş on günden sonra tükenür. Ben senden şunu isterim ki beni bir yere bırakmalı. Bana açlıktan ölmeyecek kadar yemek tayin etmeli ben orada ölünceye kadar eğlenmeli” didi.

Kız, yanında olanın birine didi:

“Varın şunu mutlağa aşçı başına teslim eyle bir eyüce hizmet etsün” deyüb yolladı.

Bu aldı şimdi bunu iletüb mutlağa teslim eyledi. Otuz bir gün kadar eğlendi. Bir mikdar aklı başına geldi. Bir gün aşçı başına “beri gel” didi. Aşçı başı yanına vardı. Melikşâh ayıtdı:

“Senin ne kötü efendin var imiş” didi. Aşçı başı “niçün” didi. Melikşâh didi:

“Kızı hırsızlar çalmış, bir kızı hırsızlardan kurtaramamış” didi. Aşçı didi:

“Benim efendimin kızını hırsızlardan sen mi kurtardın?” didi. Oğlan “ben kurtardım” didi.

“Sencileyin köre mi kaldı” derken bunlar sohbeti azıtdılar. Heman oğlan nice kalkdı ise aşçıyı kucakladı ocağın ortasına kütük gibi yattı. Aşcının bir tarafı yandı. Heman çıraqları kurtardı. Aşçı nice gitdi ise Çeşminaz kıza vardı:

“Efendim senin mutlağa bırakduğun kör beni yakdı” didi. Kız ayıtdı:

“Senden ne istiyor” didi. Aşçı ayıtdı:

“Senin ne kötü efendin. Kızını hırsızlardan ben kurtardım” diyor. Ben de; “Sencileyin köre mi kaldı didim idi. Beni yakdı” didi.

Şimdi kız bildi. Varub oğlana bir eyüce bakdı. Gördü kim ol yiğit. Heman babasına geldi. Yedi yerde temenna edüb sekizinci de elin öpüb divan durdu. Babası;

“Söyle kızım” didi. Kız ayıtdı:

“Baba beni hırsızlardan kurtaran yiğit mudlakdaki kör” didi. Babası didi:

“Ey kızım benim ahdım vardır. Seni ona vireceğim. Var eline yapış da has bağçeye götür” didi.

Kız gelüb Melikşâh’ın eline yapışdı. Getürdü bir mikdar gezüb bir kavak ağacının dibine oturdılar. Ağacın depesine üç kuş gelüb kondu. Amma Çeşminaz kız, kuş dilini bilürdi. Kuşun biri didi:

“Hey Melikşâh, hey! Güllühan senin aşkından yanur sen burda elin kızı ile cünbüş safa idiyorsun” didi.

Biri dahi “Anın gözleri görmeyor” didi.

Ve biri didi “Anın gözüne ilaç var amma bilmezler” didi.

Biri ayıtdı: “Bildir” didi.

Ol biri didi: “Şu benim konduğum daldan iki yaprak koparsa altun tas içinde ezüb suyunu gözüne sürse evvelkinden eyü olur” didi.

Şimdi Çeşminaz kız kalkub iki yaprak kopardı. Altun tas içinde ezüb oğlanın gözüne sürdü. Biemrillâhüteâlâ oğlanın gözleri eyü oldu.

Hemen nice kalkdı ise varub atını çeküb bindi. Aslanları atın yanında idi. Aslanlarını dahi alub gitdi. Vardı. Gürbüz pehlivanı ve anasını aslanlara parlatdı. Dönüb gine geldi.

“Ey kız bana izin virin gideceğim.”

Kız didi.

“Sana izin virürem amma velâkin sana Tanrı emaneti olsun. Beni de unutma.”

Oğlan ayıtdı: “Varub ehl-i maşukum olan kızı alabilürsem gelür seni de alurum” deyüb gitdi.

Bir de giderken gördü ki bir ulu bezirgan konmuş bezirgânbaşının çadırına indi. Bir mikdar esna-yı müsabetden sonra bezirgân başı ayıtdı:

“Oğlum azimet ne tarafa” didi. Oğlan ayıtdı:

“Benim atımın eğer kaşında bir garib sazım var” dir.

“Götürün ben söyleyim siz de dinlen benim halim bilesiniz” didi. Şimdi bunun sazın götürüb. Eline virdiler aldı oğlan:

Yolun ne diyâra bezirgân başı

Sizin ile refik olmağa geldim

Nicedir dökeyim kan ile yaşı

Akan kanlu yaşım silmeğe geldim

Bu nasıl sevdadır bende bilmedim
 Bir gün şad olub da asla gülmedim
 Derdi mihnet gamdan âzad olmadım
 Bugün divânına gülmeğe geldim

Görün dostlar bana olan zulümü
 Bu dirlikden sever idim ölümü
 Benim bağladılar çifte kolumu
 Size derdim beyan kılmağa geldim

Bu *Melikşâh* arar bir Güllühan'ı
 Bilmem ne diyârda anın mihmânı
 Bezirgân olanlar gezer her yanı
 Yârımden bir haber almağa geldim
 Böyle deyüb sazını bıraktı. Bezirgânbaşı ayıtdı:

“Oğlum senin Güllühan didiğin bizim padişâhımızın kızıdır. Ben seni ol yere getüreyim. Velâkin padişâhın yanında ve gerek sair yerde Güllühan ismini anma. Hele seni öldürürler amma benim de kanıma girersin” didi.

Melikşâh ayıtdı: “Sen deli misin? Hiç padişâhın huzurunda ben senin kızına âşık oldum dinür mi?” deyüb cevabı kat' etdi.

Andan kalkub gitdiler. Yemene dahil oldular. Oğlanı kahvede bırağub bezirgan, padişâhın huzuruna vardı.

“Padişâhım ben bir şair getürdüm bizim bu diyârda anın manendi yokdur” deyüb padişâha meth eyledi.

Şimdi padişâh “al gel” didi. Bezirgan geldi oğlanı aldı padişâhın huzuruna geldiler. Şimdi padişâh rical-i kübarı cem' itdi.

“Bizim bezirgânbaşı bir şair getürmüş. Gelin siz de dinlen” didi.

Şimdi geldiler Melikşâhı gördüler, baktılar öyle bir güzel mahbub yiğit ki gözler görmüş değil. Padişâh oğlana sazın eline virdi.

“Oğlum buyurun bir fasıl edin bakalım” didi. Heman Melikşâh aldı sazı bakalım ne demiş:

Ey benim efendim devletlü şâhım
 Arzuladım geldim kurbet eline
 Arşa direklendi ah ile vâhım
 Nazar kıl bu derdimendi hâlîme

Ben kendümi yücelerden aşırdım
 Nar-ı hicran ile bağrım büşürdim
 Ben bir Güllühan'a gönül düşürdim
 Serim feda kıldım anın uğruna

Gine bugün kan ile dolmuştur gözüm
 Hazreti mevlaya doğrudur özüm
 Gazaba gelmeyin doğrudur sözüm
 Bülbül olan arzu çeker gülüne

Bu *Melikşâh* kıldı sırların beyan
 Akıdub gözyaşın eyledi revan
 Muradım bu yerde eğlenmek heman
 Şâhımdan bir izin ola kuluna

Böyle deyüb sazın elinden bıraktı.

Padişâh; “Aferim oğlum hoş geldin safa geldin” dedi

“Uşak varın şu kıza söylen varup hasbağçeye perde gersünler, bir tarafına bu yiğit otursun, bir tarafına kız otursun karşı karşıya atuşub türkü söyleşsinler eğer hakikatli bizim kızın maşukı ise efendiler siz de şâhid olun kızı mı bu yiğide virdim” dedi.

Şimdi kıza haber virdiler. Heman kızın güvencinden etekleri düdük çalar. Varub perdeyi gerdiler bir tarafına oğlan bir tarafına kız oturdu. Kız dedi;

“Şu benim altı aydır hasretine yandığım yiğit sen misin, söyle bakalım” dedi.

Şimdi Melikşâh aldı sazı bakalım kıza ne demiş:

Şunda bir yavruya gönül düşürdüm
 Bulunmaz akranı dünya içinde
 Aşkın ateşiyle bağrım büşürdim
 Beni koydu böyle figan içinde

Şükür olsun gördüm ben efendimi
 Gûş eder aceb benim pendimi
 Vakıtl olur bilmem kendü kendümi
 Sırrımız kalmıştır duman içinde
 Günbegün hasretin kâr etti cana
 Bilmem merhametin yok mudur bana
 Ben ahvalim nice bildürem sana
 Sırlarım açılmaz, insan içinde

Melikşâh'ı kırklar böyle gördüler
 Seni bana virüb seyre durdular
 Altı aya bana vade virdiler
 Gezerim ol ahdi aman içinde

Böyle deyüb oğlan sazını bıraktı. Kız bildi, Melikşâh budır. Aldı kız, bakalım oğlana ne demiş:

Leyli nehâr hasretine yandüğüm
Hûbların sultanı sen safa geldin
Aşkın ilen hayaline döndüğüm
Derdimin lokmanı sen safa geldin
Aldı oğlan:

Terki diyâr olub aldım başımı
Anadan babadan geçdim de geldim
Gözlerimden akan kanlı yaşımı
Dağlara taşlara saçdım da geldim
Aldı Kız:

Erenler gösterdi seni rüyâda
Âşıka virdiler bir dolu bâde
Şükür olsun bugün irdim murâda
Derdimin dermanı sen safa geldin
Aldı Oğlan:

Gece gündüz Hakk'a eyledim nidâ
Eşimden dostumdan olmuşam cüdâ
Uğruna bu canı eyledim fedâ
Ecel kaftanını biçdim de geldim
Aldı Kız:

Ol şirin dilden nice geçülür
Söyledükçe gönül pası açılır
Lisanından türlü gevher saçılır
İrfanlar irfanı sen safa geldin

Aldı Oğlan:
Nazar eyle gözden akan yaşıma
Felek ağı kattı tatlı aşıma
Senin için neler geldi başıma
Kahr idüb yurdumdan uçdum da geldim
Aldı Kız:

Görüşmemüz hikmet ol Hüdâ'nındır
Mihnet çeküb gayret senin şanıdır
Şimdengerü bu Güllühan senindir
Derdimin dermanı sen safa geldin
Oğlan:

Bu *Melikşâh* çıkub gezdi cihânı

Aşkından kalmadı tende dermânı
 Haber alub bunda ben Güllühan'ı
 Akan çaylar gibi coştum da geldim

Böyle deyüb sazların bırağub ikisi bir araya zevkı safadan sonra ayrılık günleri geldi karşı karşıya oturub sazların ellerine aldılar. Bakalım ne söylemişler aldı oğlan:

Dinle benim ömrümün varı
 Nice ayrılayım senden
 Çok çekmişem âh u zârı
 Gönül ayrılır mı senden
 Aldı kız:

Gel beğim yeter ağlama
 Var git Güllühan senündür
 Firkat ile sinem dağlama
 Var git Güllühan senündür
 Aldı oğlan:

Dinle sözüm benim canım
 Kalmadı tende dermanım
 Alamadım arzumanım
 Nice ayrılayım senden
 Aldı kız:

Gel bu firkatlere dalma
 Aklın giderüb mecnûn olma
 Var git sen yolundan kalma
 Var git Güllühan senündür
 Aldı oğlan:

Melikşâh'ın dinle sözün
 Mevlaya doğru eyle özin
 Gel bari öpeyim yüzün
 Gönül ayrılır mı senden
 Aldı kız:

Yeter düşdük âh u zâra
 Yalvar ol gani settâre
 Güllühan durdu ikrâre
 Var git Güllühan senündür.

Böyle deyüb kız konağına gitdi oğlan taşrada kaldı. Kızın babası düğün tedarikin görmeğe başladı. Velâkin üç beş günden sonra kızın babası ölüvür-

di. Kızın iki karındaşı var idi. Bir araya gelüb bir meşviret etdiler. Kızı vir-meyecek oldılar.

Yakın yerde Karahan dirler idi bir beğ var idi. Ana virecek oldılar. Bir ge-ce kızı cebren ve kahren bir ata bindürüb Karahan'ın konağına vardılar. Kızı taşrada bıraktılar. Kendüleri içeri girdiler. Karahan'a didiler:

“Sultanım bizim bir hemşiremüz var. Dünyada akranını ve mislünü bula-madık. Anca size münasib gördük size vireceğiz” didiler.

Karahan “kız nerde şimdi” didi.

Anlar dahi “kız taşrada” didiler.

Karahan kızı hareme yolladı. “Varın” didi. “Bu uşakları zindana birağın bunda bir iş vardır” didi.

Şimdi kızı hareme yollayıb oğlanları zindanda bıraktılar. Şimdi biz gele-lim Melikşâh'a. Bir gün Melikşâh at sularken haber virdiler. Heman aklı da-ireden çıkub nice atına bindi ise bu yöne düşdi. Aslanlara bir veda eyledi. Şimdi Melikşâh Karahan'ın konağına dahil oldu. Sazın eline aldı. Amma Karahan üç gün hareme girmedi misafir var deyü. Şimdi Melikşâh aldı sazı-nı eline bakalım Karahan'a ne demiş:

Sen bir adil hansın yokdur akranın
Şol güzel şânına geldim ağlarım
Nice karîblere vardır ihsanın
Bir keremkânisin bildim ağlarım

Gör şu garib başa neler açdılar
Şol sinemde yâralarım deşdiler
Benim nişanlını alub kaçdılar
Sevdüğüme hasret kaldım ağlarım

Ezelden sevmişem bir Güllühan'ı
Hilafım var ise öldürün beni
Dahi koynumdadır kendi nişanı
Sen derde dermansın bildim ağlarım

Bu Melikşâh kaldı piyâde
Şad olub da iremedim murâda
Âşıkâ zulüm etdiler fani dünyâda
Akıbet târumâr oldum ağlarım

Böyle deyüb sazın elinden birağub başladı ağlamaya. Karahan didi:
“Varın şu kıza söylen köşke gelsin. Altına bu yiğit otursun karşı karşuya söyleşsinler. Hakikatli âşıkı ise kızı eline teslim edin” didi.

Şimdi varub kıza haber virdiler. Kız gelüb köşke oturdu. Oğlan altına oturdu. Sazların ellerine aldılar Evvel Melikşâh bakalım kıza ne söyler:

Aman hey sevdüğüm bir nazar eyle
Bu benim çekdiğüm hicranlar nedir?
Nice bir çekeyim derdini böyle
Çeşmimden dökülen bu kanlar nedir?
Aldı Kız:

Safa geldin benim ömrümün vâri
Bizi ayıranlar mevlâdan bulsun
Derunumda yanar şu aşkın nârı
Ayıranlar mevlâdan bulsun
Aldı Oğlan:

Ezelden bildirdim sırlarım sana
Günbegün hasretin kâr etti cana
Çünkü muhabbetin yok idi bana
Virdüğün koynumda nişânlar nedir?
Aldı Kız:

Bilürsin ben seni sevmişem candan
Niçün kemlik şübhe edersin benden
Ta ben ölmeyince vazgelmem senden
Bizi ayıranlar mevlâdan bulsun
Aldı Oğlan:

Karahan'a arz eyledim hâlimi
Kardaşların didi dutun zâlimi
İki cellat bağladılar kolumu
Bize böyle kuru bühtanlar nedir?
Aldı Kız:

Bu ayrılık Hakk'dan yazılmış başa
Kardaşlarım sebep oldu bu işe
Hilafım var ise döneyim taş
Bizi ayıranlar mevlâdan bulsun
Aldı Oğlan:

Bu *Melikşâh* nice geçsin yârinden
Katı hilal oldum ahı zarından
Ayruluk acısı aşkın narından
Serimüzde tüten dumanlar nedir?
Aldı Kız:

Yalvaralım Hakk'a idelim ihsânı
 Aşkından kalmadı tende dermânı
 Yok etsün arada olan düşmânı
 Bizi ayıranlar mevlâdan bulsun

Böyle deyüb sazların ellerinden bıraktılar. Şimdi Karahan, kızı Melikşâh'ın eline teslim etti.

Anlar gide dursun biz gelelim şimdi beğleri iki günden sonra salıverdiler. Anlar dahi konaklarına gelüb küllî askeri cem edüb arkalarına düşdüler.

Bunlar geledursun biz gelelim Melikşâh ile kıza. Bir gün bu Melikşâh ile Güllühan bir çeşme kenarına indiler. Abdest alub namaz kıldıktan sonra Melikşâhı gaflet basdı. Melikşâh kızın dizine yatdı.

“Sen etrafı gözet” didi.

Şimdi kız etrafı gözedürken bakdı ki biraz asker depeden aşdı. Bir al atlı, askerden ilerü gelüb bunlara yakın geldi. Kız ağlamağa başladı. Gözünden akan yaş oğlanın yüzüne akdı. Hemen oğlan uyandı. Bunlar atlarına bindiler. Kızın kardaşı bunlara yakın geldi. Aldı sazını eline Melikşâh bakalım kızın kardaşına ne söyler:

Karşudan bir ordu gelür üstüme
 Dalarım meydana cuş ilen bugün
 Ben kılıncım alur isem destime
 Görünce oynar işler ile bugün
 Aldı Kızın kardeşi:
 Gel sen bu meydana girme boşuna
 Görersin üstüne gelen insanı
 Bir bela gelmeden bugün başına
 Getür teslim eyle bu Güllühan'ı
 Aldı Melikşâh:
 Ben size virmezem bu Güllühan'ı
 Şimdi akıduram sel gibi kanı
 Yazık olur size incitmen beni
 Dokunman gideyim eş ile bugün
 Kızın karındaşı:
 Eylende bir kılınç vurayım
 Orta yerinden seni iki böleyim
 Her bir etin parça parça böleyim
 Cemünde kalmaya hiçbir sağ yerin
 Melikşâh aldı:

Ezelden ol yâre virdim muhabbet
 Mevlam bana anı eyledi kismet
 Varın gidin size vireyim mühlet
 Şu meydan tolmadan leş ile bugün

Kızın karındaşı:
 Sanmaki bu işler yanına kalur
 Düşman etdiğünü elbette bulur
 Dört yanından asker saçılır gelür
 Kurtulmağa sakın etme gümanı

Böyle deyüb dururken hemen aslanlar geldiler. Melikşâh aldı sazını bakalım gine ne demiş:

Nice düşdün *Melikşâh*'ın peşine
 Bakmaz mısın aslanların cûşuna
 Şimdi salarlarsa meydan başına
 Cümle yer teratar diş ilen bugün
 Kızın karındaşı:
 İşde ben kalkanım aldım koluma
 Şimden gerü bakmam sağı soluma
 Eğer yakın geçer isen elime
 Cümle halka ibret eylerem seni

Deyüb hemen kızın karındaşı kılıcını çeküb Melikşâh'ın üzerine yürüdü. Hemen Melikşâh buna bir kılınç urdu. Hemen orta yerinden böldü. Öbür karındaşı anı gördü.

“Melikşâh eğlen” didi.

Şimdi Melikşâh eğlendi. Şimdi oğlan didi:

“Hemşiremi senden eyi adama mı vireceğim. Anca şimdengerü başıma beraber enişdemsin” deyüb askerlerini çevirdi.

Kendisi bunların yanına geldi. Beraber gitdiler. Günlerde bir gün Hind'e dahil oldular. Bakdılar ki oğlanın gözü açılan bağçede altmışdan ziyade kız gelin oynarlar. Hemen Melikşâh:

“Aceb benim Çeşminaz'ım şunların içinde var mı ola” deyüb sazını eli-ne aldı bakalım Melikşâh ne didi kızlara:

Salınıb giden güzeller
 Hani benim nazlı yârim
 Elllerinde deste güzeller

Hani benim nazlı yârım
 Aldı Çeşminaz kız:
 Dinle âşık bak şu söze
 Şimdi yazık olur size
 Niçün söz atarsın bize
 Kimdir senin nazlı yârın
 Aldı Melikşâh:
 Darılmayın hey bacılar
 Yürekde çokdur acılar
 Dizilmiş anca kuzular
 Hani benim nazlı yârım
 Aldı Çeşminaz kız:
 Âşık senin ne muradın
 Sevdiğin kimdir bildir adın
 Nedir senin bu feryadın
 Kimdir senin nazlı yârın
 Aldı Melikşâh:
Melikşâh yanılır düzde
 Hiç merhamet yok mu sizde
 Bugün sizin içinizde
 Yok mu benim Çeşminaz'ım
 Aldı Çeşminaz:
 Kalkın kızlar turun selama
 Çeşminaz irdi in'ama
 Müjdeci gitsün bubama
 Benim Melikşâh'ım geldi.
 Ol benim sultanım geldi

Böyle deyüb sazın elinden bıraktı. Şimdi bunları saraya aldılar. Kırk gün kırk gece düğün idüb Çeşminazı'ı Melikşâh'ın kayınına virdiler. Şimdi kırk gün kırk gece dahi düğün idüb Güllühan'ın üzerine Melikşâhı koydular. Anlar muradlarına ermişler, sizler dahi iresiniz. ❦

* Yrd. Doç. Dr. Eyüp Akman, *Melikşâh ve Güllühan Hikayesi (İnceleme- Metinler)*, Ank. 2008, s.133-157

ÖMER EĞİ

OYUN PAPELLERİ VE POSTA PULLARI

Meğer şu serkeş, vebalı İspanyol günlerimizi sağaltan biricik neden, iki Mkova suyun temin edilmesiydi. Bunun için hergün okul dönüşü su getirmek için giderdik istasyona, birincil ödevimizdi bu. Suların hergün kesildiği bizim mahalle, ovaya doğru asri yayılışını sürdüren kent insanının, varsa, kamu görevlerinin dışında pek uğramadığı, suyun ve elektriğin faturasından sonra geldiği bir “şehir” monologu idi. Şehrin geri kalanıyla aramızda sınır çizgisiniymiş gibi uzanan tren yolu, iki yakasında ayrı zamanlara dair iki çocuğu selamlardı da, birini ıslıklardı, diğerine işmar ederdi her sabah. Karşının reçetesi, bizim tarafın çenesini yorar şimdi, beriye dönersek, asri zamanın gerisine terkedilmiş dağın yamacına sırtını vermiş olan bu mahallenin sakinleri, şehrin arşivlerinde kaydının olup olmadığını bile merak etmezler gibiydi. Kendi dünyasında kendi kültüne biçim vermekle yetinmekti buraya düşen. Kökenini derine salmış bir kültün hafızasında, her zaman kendini sefaletin içinde bile bir değer olarak belirgin kılan bir erdem bulunur. Bunun kanıtları vardır, bizim mahallenin evlerinin her birinin ait olduğu belleğin ifade etmek istediği şey de bu değil miydi ki kapı tokmağından pencere önlerinde yetiştirilen çiçeklere, çatıda kurutulan dut ve pestilden her gün süpürülen kapı önlerine kadar her şey, bir evin diğer evlerle arasındaki ilintisini gösteren motifler taşırdı. Biz bu mahallenin, bir bazısının babasının İstanbul’a, Libya’ya gurbete çıkmış olduğu çocuklarıydık. Alelacele büyümenin doymamışlığı içinde yarı yetim yüzleri ancak oyunlarda açan çocuklar.. Evin büyük çocuğu bizsek, reisi de bizdik. Gece bir sansar tıkırtısına uyanıp kümesi kolaçan ederdik ya, evin koruyucu reisi olmanın gururunu yaşatan sözcükleriyle annelerin onay cümleleri daha bir büyütürdü bizi. Aslında erken büyümüş olma hali dediğin korkulu bir bekleyiştir, hissettirilmemesi lazım gelir, yiğitliğe hallel gelmemelidir! İstasyon dönüşü eksik yanlarımızla yüzleşme korkumuzu saymazsak tabii! Ben, su getirirken birkaç ev ötemizdeki bakkal Halis efendinin torunu Halil’gillerin evinin önünden geçmem gerekiyordu da arka sokaktan dolaşmak için döndüysem, yanımdaki küçük kızkardeşimi Halil’in elinde gördüğüm meyvenin narından uzak tutabilme kaygısından. Henüz nefsinin annenin yüreğindeki közden saklaması gerektiğini bilmeyen çocukcağzın narda alıcı bir göz bıraktığını eve geldiğimde anlayacaktım. Onun için,

evlerine su taşıyan çocuklar çocuksu sevinçlerini hep ertelerler, oyun saatlerine ertelerler; o da doyurmaz, babalarının izne geldiği ağustos aylarına ertelerler. Bu yüzden, edinemedikleri mülkiyet haklarını saklı tutarlar. Kalemlik, beslenme çantası gibi ukdelerini, büyüdüklerinde mesela, kitaplığın alt gözünde hazır bulundurdıkları bu yüzden. Bir daha çocuk olmaya hazır bulunuşun ironisidir belki, kim bilir.

Böylece, savrulduğumuz her kıyıda, bizi dik tutacak bir dilin izini süreriz. Yalnız, ömrümüzde bazı budalalık devreleri var ki, yaşantımızdaki boğulmaların, duygularımızın tartaklanmasının kötülük deneyimleri için bıraktığı kapıları aralarız sonunda. Bir delişmenliktir, yarım narın hıncını almaya koşullandırır insanı. Savrulmayı karşı salvoyla ödünleme yolunu seçtiğimizi anlarız. Geç anlarız, anne babaların birazcık şefkatinin aslında her şeyi tole ettiğini; diğer yarım kalan ne varsa, bir sonraki kurguda temin edebileceğimizi. İşte benim her gün elinde meyvelerle gelip onca lezzet bakiri çocuğun üstüne iç çektiren efektlerle çöktüğünün farkında bile olmayan zavallı Halil'e karşı salvolarımın başlaması, o günlere denk gelir.

Her şey “papel oyunu” ile başladı. Kim alıştırdı bizi bilmem, oynamak için birkaç dönüm oyun alanı gereken “Holla-Çelik”, yakalanmamak için mahallenin en kuytu tüneklerine saklanmamız gereken “Kayış-Kızdı”, arabaların eski lastiklerinden keserek yaptığımız tekerlekleri küçük bir çubukla iterek otobüsçülük oynadığımız “Gındırlek” ki nedense hep babamızı getirmeye giderdik! ve omurgalı bir bünyenin sindirebileceği kutsallığı çağrıştıran “aşık-eneke” gibi oyunlarımızın içinde papel, çocuksu masumiyetimize gölge düşüren tek oyundu. Ancak, herhalde Halil’in karşısına rövanşa yalnızca papelle çıkabildiğimden olacak, meşruluğuna onun aymazlığını nispet ederek inanırdım. Papel, kibrit kutularının kesilip biriktirilmesiyle belli bir sayıya ulaşıncaya oyun hakkının elde edildiği bir oyundu. Bir metre çapında daire çizer, bu kağıtları dairenin ortasına üst üste kor, sonra “lep” denen yassı taşları üç metreden atarak bu papel denen kağıtları dairenin dışına çıkarmaya çalışırdık. Kim çıkardıysa o papelin sahibi olurdu. Papeli olmayan ya da yetersiz olan, dairenin içine bile giremezdi. Demek, insanın hacmi ne olursa olsun, kendi kurgusunda belli bir çizgiyi aşamayanlarla arasında ayrıştırıcı kesin bir çizgiyi mutlaka çizerdi. Bense, sonradan olumsuz çağrışımla anımsayacağım papel oyununda “asriler” dendim. Babamın Libya’dan izne geldiğinde isteğim üzerine getirdiği kibrit kutularıyla, sayı değeri en yüksek papellerin sahibi ben olurum. Çünkü buradaki “Malazlar” üç dört sayı ederdi en çok. Benimkilerse piyasada dolaşmadığından, beş, on, elli, hatta beş yüz sayı değer biçtiğim bu servetimle rakamlarla oynama hakkını elde eder, değme operasyonlarda bulurdum. Mesela Halil’in papellerine yarı değer biçerdim, sesini çıkaramazdı.

Bu yüzden dayak yediğim de vakidir, geçelim, bu durumda diğer arkadaşlara dağıttığım ellilik papellerle barajı yükseltir, onun ve ekibinin oyun hakkını sınırlandırırdım. O zaman karşı hamle olarak getirip dağıttığı horoz şekerlerinin cazibesi, derhal dolaşma sürdüğüm beş yüzlük papellerin yanında sönük kalırdı. Çünkü dağıttığım bu beş yüzlük lotlar epeyce oyunun garanti edilmesi demekti, herkes başını eğmek zorundaydı demekti.

Fakat o gün, annemin benim bu papel borsamın dengelerini alt üst ettiği gün, bilemezsiniz, resmen yıkılmıştım! Demek, benim tadellelere muzlara karşı gelişen refleksimden dolayı, oyunlarımız bir harama dönüşmüştü. Ben onun düşlerinden alıp, bunun cebine koyuyordum. Başka oyun arkadaşlarım, oyunun dışına mahallenin saklambaç tüneklerine atılmamak için nezdinde katılabilecekleri oyun alanları arıyorlardı. Böyleydi de, anacığim bendeki bu emperyal değişmeyi sezinlemez olur mu! Şimdi bir cenk hikayesi ürpertisiyle anımsadığım itibari yitimin önüne geçen, oyun içi savaşlarımı bitiren de odur zaten. İnsanlık dairesinden çıkarılan her şeyin “papel” hükmünde olduğunu, buna sahip olanın insani imgelemden o oranda uzaklaştığını da ondan öğrendim; mecazi zenginliği bitiren şeylere yüzüme bıraktığı cennet izi dahildir.

Bundan sonra, babam bir daha kibrit kutusu getirmedi. Evimizdeki insani algıya göre zıtlık durumunda olan bir bahçenin, mimariyle uyuşmadığını hissettirdiler bana. Yeniden yeşermem gerekirken, bir halden diğer hale geçişteki kopmayı giderebilir bir tecrübeyi edinecek denli yaşantı içinde devinip durduklarını ima ediyordu her şey. Babam bir sonraki izne geldiğinde büyük ve şişkince bir zarfla geldi, içinde bin kadar posta pulu bulunan. Ne gam, siz bir yıl boyunca, yemeyin, içmeyin, başka ülkelerden posta pulu getirtin işyerinizdeki arkadaşlarınıza; sonra da bunları insani bir düzenek kurma adına bana getirin. Böylece, öncekine tercüme edilemez bir tarzım vardı artık. Koleksiyon dediğin, başka oyun arkadaşlarıyla harman edildi. Buna başladı mı mutlaka tecrübelerin takas edildiği birkaç oyun arkadaşına da yön verilir. Anladım ki, hayat her iflasın ardından yenden ‘kendini üretme’nin yolunu insancıl bir dairenin içinde saklı tutmuştu.

Sonra, yılların gelirini aktardığımız evimizin inşaatı tamamlandı. Başka şehre taşındık. Suların hiç kesilmediği bu yeni mutfağın ekonomisine bir poşet de nar entegre edilmişti.

Sonra okul ..

Evrilmeler ..

Yıllar, bir halden bir hale devrederek bizi, gittiği yerde tanıklıklar bırakarak, eksildi, eksildi.

(...)

Bir gün, KPSS için görevli olduğum okula geldiğimde, kapıda kimlik kontrolü yapılan memurlara nezaret eden karayağız bir komiserin beni tuhaf

tuhaf süzdüğünü fark ettim. Ne olduğunu anlamaya çalışıyorum, ama bir anlam veremiyorum. “Günaydın”deyip geçtim açık kapıdan göz göze geliyoruz, tuhafsızyorum..

Sınav sona erdiğinde, son öğrencinin çıkmasıyla, yanıma geldi.

— Afedersiniz, müsait misiniz?

“Tabii buyrun” dedim.

— Özürlülerim, dışarıda adınızı sordum, adınız Melih K idi değil mi?

Nereliydim, onu tanıyabilmiş miydim..

— Bir ricam var, bir akşam bize misafir olsanız? Adresim... Gelirken Picasso’nun pulunu da getirirseniz...

— ?

Halil...!

Evet, o idi, Mahallesinin en iyi iki “Eneke- Aşık”ı idik biz. Bahsetmedim, Aşık-Eneke oyununu en iyi ikimiz oynardık. Yalnız, papel araya nereden girdiyse, tüm çocuksu masumiyetimiz heba olduydu. Ne Aşık-Eneke kaldıydı, ne de Gındırlek..

Sarıldık

Bir akşam eşimi ve kızımı da alarak gittim misafirliğe. Başladık mı çocukluğumuzun gölge oyununda oynamaya! Sonra ona hediye etmiş olduğum posta pullarını getirip çıkardı eski ama bakımlı koleksiyondan. “Bak” dedi: “Bu pul, Picasso’nun sanat yıldönümü anısına İspanya Posta İdaresi tarafından özel olarak basılmıştır. Çok kıymetlidir, bilesin!”

— Deme!

Bizim Halil, benden sonra okumuş, Polis Akademisi’nden mezun olmuş. Şimdi başkomisermiş. Evlenmiş de.. iki çocuğu var. Yalnız çok badirelerden geçmiş. Bir tavsiye üzerine birikimleri ve aldığı borçlarla borsaya yatırım yapmış. Krizde elindeki hisseler çeyreğine inmiş. “Deyim yerindeyse battım!” dedi: “Ne babadan kalına evim kaldı, ne arabam. Kurumsal destekle ayakta kalabildim.” Aslında şu koleksiyonda az para etmezmiş, nerdeyse bir poşet nar edermiş!

Ya lütfen! dedim, içimi sızlatıyordu. Picasso’yu parmaklarımın arasında ezdiğimi hissettim. Bir vicdan acısı kapladı ki içimi, bir suçluluk duygusu.. İkimden yirmi yılın kopup gittiğini sandım.

Aradan geçen yıllar, papelin başka yüzyıllardan kalma yabanılığının, yapı değiştirse de, türevleriyle devam ettiğine işaret ediyordu. Mecaz, tüm ütopyal içeriğiyle yaşantısal yordama bırakınca yerini, yaşantılar arası illiyeti kurmaya başlıyor insan; anladım ki, kınındaki kabzenin soğuk tınısıyla bizde ses bıraktığını düşündüğümüz insanı bile büyük insanlık deneyimleri dik tutuyorsa, o, büyük tragedyalardan geçmiştir.

İSMAİL SERT

MUTLU MUSUN?

-?
 —!
 — Eee bekliyorum!
 — Neyi bekliyorsun?
 — “Mutlu musun?” diye sormuştum.

Konuşma soruyla kesilmiş, sessizlik başlatmıştı. Müdahale edilmezse uzun süren ya da her başladığında aynı yere geri dönen tanıdık bir sessizlikti bu. Neyse ki yoldaydık ve yolun kıvrımları ile oyalanıyorduk. İki yanımızdan görüntüler akıyor, uzaktan gördüklerimiz önce yakınlaşıyor, sonra da hızla geride kalıyordu.

Yolun uzun ve dik yokuşunda araba tepe noktasına yaklaştıkça, bizde bir boşluk hissi doğmuştu. Sanki yol bitiyordu. Yolun devam ettiğine dair hiçbir işaret yoktu ortalıkta. Yolu boylu boyuna kesen bir ufuk çizgisi ve arkada bulutlar...! Başka hiçbir şey görünmüyordu ve biz ilerliyorduk.

Araba zirveye yaklaştıkça ‘yol bitiyor hissi’ iyice koyulaştı. İçimiz boşalıyordu adeta. En iyisi arabayı durdurmak, tepeye kadar yürüyerek gitmek ve yola bakmaktı.

Hızla karar verdim ve karar verdiğim hızla indim arabadan. Sırtımı kamburlaştırarak tepeye tırmanmaya başladım. Yol görüldüğünden daha dikti ve üstelik ben yürüdükçe zirve benden uzaklaşıyordu. Arabanın hızına aldanmıştım besbelli. Tahmin ettiğim sürede bitmeyecekti gidip gelmem. Arada bir durup dinleniyor ancak bunu hissettirmemeye çalışıyordum. Öylesine durmuş da, manzarayı seyreliyormuş edası veriyordum kendime. Yaptığından memnun olan biri olarak görünmeye çalışıyordum. Ne iyi etmiştim de tepeye bakmaya karar vermiştim!

Tepeye vardığımda bir zafer coşkusu kapladı içimi. Dışıma yansıttığım bundan daha fazlasıydı. Sanki dünyanın tepe noktasına çıkmıştım da kuzeyi, güneyi, doğuyu, batıyı seyreliyordum. İki yana açtığım ellerim gittikçe uzuyorlardı. Dünyayı kucaklayacak kadar uzamışlardı çok geçmeden. Şarkılar söylüyor, dans mı spor mu olduğu belli olmayan hareketler yapıyor, en çok da kendi etrafımda dönüyordum. O havayı teneffüs eden, orada olmanın his-

sini taşkınca yaşayan, dört bir yana tekrar tekrar bakan, uzaklara dikkat kesilen, ufuk çizgisini tarayan bendim.

“Bir kelime, bir cümle, bir uzun cümle, yarım bir cümle, yürüdükçe tamamlanan bir cümle...! Buldum işte sorunun cevabını. Gördüm görmek istediklerimi: daralıyor mu yol, genişliyor mu?”

Hem ne senin istediğin? Bütün dükkanı mı istiyorsun, bütün yolu? Yolculuk ne olacak? Onu kim isteyecek? Ne kimseye anlatacağım yaşadıklarımı, ne bir sayfaya yazacağım gördüklerimi!”

Yolun dönüşü çok kolaydı. Yokuş aşağı iniyordum nasıl olsa. Yine de kendimi yolun akışına bırakmıyor, sırtımı olabildiğince geriye yaslıyordum. Sanki arkamda beni iten biri vardı da onunla oyun oynuyordum. O itiyor, ben nazlanıyor, eğimin çekim gücüne kapılmadan ağır ağır aşağıya iniyordum.

Bana bakıyordu. Yolun yarısında olsam da bakışlarını seçebiliyordum. Bakması yetiyordu soru sorması için. Yüzü büyük bir soru işareti olarak duruyordu karşımda.

Bir kompozisyon yazdırmıştı hoca. O ses hala kulaklarımda.

“Size bir konu veriyorum: Ekmeğin tadını tarif ediniz. Beş duyu organınızı da dahil edebilirsiniz konuya. Ekmeğin tadını tarif edeceksiniz. Uzun yazmanızı tavsiye etmem. Diğer kuralı zaten biliyorsunuz: Yazısı okunaklı olmayanın kağıdını okumam. Soru istemiyorum. Başlayabilirsiniz.”

Tek tek söylenmiş, her cümlelerin sonunda bir müddet beklenmiş bir talimattı. Şimdi bile her hatırladığımda önümde kağıt-kalem arar, göremeyince telaşlanırım.

Ben ilk dakikaları ‘kötü bir yazıyla yazayım da öğretmen benim kağıdımı okumasın’ planı yaparak geçirmiştim. Böyle düşünmekten kendimi alıkoyamamıştım. Hatta kötü de değil çok kötü bir yazı... Kağıdın altına defter koymasam da sıranın tahtasının çatlaklarına, budak deliklerine kalemim batsa, çıksa, yazım daha da kötü olsa, yazsam, silsem... Yani tam silmesem, üstüne tekrar, daha da kötü yazsam...!

Ekmeğin tadı olmaz ki hocam. Ekmeğin tadını bilemeyiz. Nasıl dünya dönüyor ama döndüğünü hissedemiyorsak; ekmeğin tadını da bilemeyiz. Bilsedik bırakırdık onu. Hergün yiyemezdik. Her yemeğin yanında yakıştıramazdık.

Hem ekmek bizden ayrı bir şey değildir ki tadını tarif edebilelim. Biz ekmeğin tadına rastlarız hayat içinde. Tadını, kokusunu alırız. Ancak fark etmeyiz. Bilmeyiz ekmeğin tadıdır o. Bir ses duyarız. Bize biri seslenir ekmek tadında. Bu seste sestten fazla bir şey olduğunu da fark ederiz. Ancak ne olduğunun adını koyamayız.

Özleriz. Burnumuza bir koku gelir. Kokuyu rüzgar dalgalandırır da bir duyar, bir kaybederiz. Bir çoğalır, bir azalır koku. Bilmeyiz ekmeğin kokusudur.

Ekmeğin tadı içinde diğer bütün tatlar vardır hocam. Zeytinin tadı, peynirin tadı, domatesin, fasulyenin hatta çileğin, şeftalinin tadı bile vardır.

Hem çok kuvvetli bir tattır, bütün duyularımızı teslim alır. Hem de çok zayıftır. Büyüktür yakalayamayız. Küçüktür, yakalasak da anında kaybederiz. Mütevazıdır. Diğer tadlara yerini verir. Kimseyi kıskanmaz. Kimseyle kavgası yoktur. Merdivenin bütün basamaklarını çıkmıştır, tadın bittiği, tat yokluğunun bütün tadlara bedel olduğu bir yere aittir.

Mektup gibiydi yazdıklarım. Aradaki 'hocam' hitaplarını sonradan kendi kendime tekrar ederken ekledim. Önce kötü bir yazıyla yazmıştım, baştaki planıma göre. Ancak sonradan yazdıklarımı kıyamadım. Kopya çeker gibi kağıdın alt yarısına geçirdim düzgün el yazımla. Sonra da üstteki bölümü tertemiz sildim. Öğretmen kağıdın kullanımına şaşırmış da sormuştu:

— Güzel yazmışsın ama neden kağıdın yarısından başladın anlayamadım?

Tepeye kadar yürümüş, dört bir yana bakmış, üstüne anılar anlatmıştım. Şimdi cevap verme zamanıydı. Yol var mı? Nereye gidiyor yol? Mutlu muyum? Ekmek...?

Hadi biraz daha ertelemeyi deneyeyim.

— Eee...?

— Bana bırak sen yolu.

— Yani ne?...

— Uzun yolculuklarda mutlu olmakla ekmeğin tadı komşu mudur sence?

— ...?

— Karnın mı acıktı senin?

— Ne?

DEMET EŞREFOĞLU VARDAR

SABUN KOKULU YATAKLAR

Küçükken oturduğumuz o çıplak, sanki terkedilmişçesine bir yalnızlık kiçindeki kasabanın tam ortasındaki evimizin bir bahçesi vardı. Demir parmaklıklarla güvenliği sağlanmış camların ardından, o zaman bana ulaşılmazmış gibi gelen ağaçları seyrederdim korkak gözlerle. O zamanlar bana kocaman görünen, koş koş tüketemediğim, her bir taşına, her bir avuç kumuna dizimden, kolumdan akan kanları bulaştırdığım ve severek adımladığım bir bahçeydi. Giriş kısmında rengarenk lalelerin sıralandığı, kırmızı tuğlaların uç uca yerleştirildiği bir yol hatırlıyorum hayal meyal. Eve çıkan basamakların üstündeki balkondan sarkıtılan ipte sallandığımızı, sıra bekleyen kardeşime çarpıp düşürmek için fırsat kollayışımı anımsıyorum. Balkonun trabzanlarına tutunarak yürüme çalışmalarımı ve annemin yoldan gelirken beni görüp de can havliyle attığı çığlığı duyumsuyorum bazen.

Salon balkonunun altındaki kayısı ağacını ise her hatırladığımda içim bir anda kalkıveriyor. Bütün vücudum bir saniyede terleyip üşümeye başlıyor. Derilerim büzüşüp başımın içi karıncalanıyor. Her kayısı ağacı gördüğümde ya da o balkon anılarıma geldiğinde kafamın içine dolan, saçlarıma yapışan, kımıl kımıl gezen ufak beyaz tırtılları anımsıyorum ama bu kez iğrenerek. Bir türlü kurtulamıyorum bu garip ürküntüden. Hayatım boyunca ağaçlardan korkmama neden olan o talihsiz günü unutmak, hiç hatırlamamak istiyorum ama olmuyor. Çocukluğumdan kalan bu korkunun hiç azalmadığını farkediyorum ürkerek. Hâlâ her hatırladığımda boynumda oluşan kabarcıklara dokunuyorum bazı zamanlar. Eskiye dair hep acıtan, kanatan şeyleri hatırlayışıma hayıflanıyorum.

Salonda oturan ve gazete okuyan babama baktıkça, hâlâ yaşıyor oluşuna şaşıyorum. Anneminse benim mutfağımda, sanki kendi mutfağındaymışçasına rahatça yemek yapışına, tencerelerimi kullanışına, musluğumu açıp kapayışına, mutfak önlüğümü kullanışına, havlularına el silişine, taksitlerini tek başına ödediğim fırınımı açıp kapamasına kızıyorum utanarak. Aldığı zeytinyağ şişesini bir milim dahi kaydırarak koysa, hemen gidip gizlenemez bir öfke ve kızgınlıkla düzeltiyor sonra da yapmaması gereken şeyi yapmış ve akşama eve gelecek babasını korkuyla bekleyen bir kız çocuğu gibi sıkıntılanıyorum. Çocukluk anılarım canlanıyor. Babamın akşama gelip beni döveceğini biliyorum. Kapıyı çalacak, annem terliklerini verecek, o ise hiçbir şey söylemeden dosdoğru banyoya gidip elini yıkayacak. O gelmeden bir iki dakika evvel annemin hazırladığı sofranın etrafında garip bir ürkeklikle onun masaya

oturmasını bekleyeceğiz. Önce o oturacak her zamanki yerine. Dünya yıkılsa başkasının oturmaya cesaret edemediği, meşin sandalyesine koyacak kocaman kıcını. Kemerinden sarkan anahtarlıklarını çıkarıp arka kanepeye doğru usulca savuracak. Sonra ben, binbir manevra ile tırmanacağım bana dev gibi gelen sandalyeye. Bir türlü ayarlayamayacağım masayla aramdaki mesafeyi. Ya uzak kalacağım masaya ya da boynuma kadar yapışacağım masanın kenarına. Yeni bir ayarlama yaparken masanın dengesini bozup bardağı devirecek veyahut tabağımdaki çorbayı saçacağım masa örtüsüne. İşte tokat yemek için bir sebep yarattım. Yediğim tokatın bütün acısına rağmen sesim çıkmayacak. Niyeyse çıkartamayacağım o garip hıçkırığı. Çıkartıp atamadığım için de beni nefessiz bırakan ve boğazımda sıkışıp kalan sıkıntıyı duyumsayacağım küçücük bedenimde. Hemen annemin korkuyla kırpışan gözlerine bakıp benim için ne yapacağını ya da ne söyleyeceğini merak edip boşu boşuna bekleyeceğim. Hiçbir şey yapmayacak. Korkak kadın. Sanki sofrada hiçbir şey olmamamışçasına devam edecek çorbasını içmeye. Lezzetini vurgulamak istercesine dilini ince dudaklarında gezdirişine bakacağım, ona acırcasına.

Ama artık büyüdüm. Babam bana tokat atamayacak kadar yaşlandı. Buna memnun olduğumu biliyorum ve bundan utanıyorum. Babamın tokatlarının acısını henüz unutamamışken, sevişerek, herkese karşı gelerek bir gece vakti atlayıp bir otobüse, sabahına vardığımız bir ege şehrinde evlendiğim kocamın bitip tükenmek bilmeyen tokatlarını, hatta tekmelerini düşünüyorum, salonumda öylesine otururken. Çocukluğumla kadınlığımın aynı kaderi yaşayışına şaşıyorum. Sanki ikisi farklı insanlardı ve bütün yaşamım değişecek sanıyordum. Ama babasından her anlamsız vakitte tokat yiyen bükleli saçlı, kahküllü, inci dişli o küçük kızın zamanla röfleli saçlı, hokka burunlu ve gözalcı bir kadına dönüşmesine daha da çok şaşıyorum. Asıl şaşırdığımsa onun tıpkı o küçük kız gibi sık sık canının yanışı oluyor. Kaderimin değişmeyeceğini biliyorum.

Gece divanda yatarken bahçeye bakıp düşünüyorum. Annemin hiç bıkmadan yaptığı ve beyaz sabun kokan yatağımda uyumaya çalışırken, bazen annemin ağladığını duyar gibi oluyorum. Annem ağlıyor mu, gülüyor mu, tam kestiremiyorum. Bazı gecelerse camın hemen altındaki, babamın yazın oturduğu tahta divanın üzerine çıkan kedinin garip miyavlamaları korkutuyor çocuk ruhumu. Abimse derin, korkusuz ve cesur bir uykuyla habire dönüp duruyor yanımdaki diğer divanda. Arada bir gaz çıkarıp bütün odayı kokuttuğu zaman ağlamaya başlıyorum. Neden ağladığımı ben de bilmiyorum. Kalkıp gizlice öldürmek istediğimi anımsıyorum bazen. Yorganı tepesine kadar çekersem ölür sanıyorum. Sabah yanımda bir ölüyle uyanmaktan korkup fikrimden vazgeçiyorum. Annemin sabun kokulu çarşafı, kışın kımıldamamıza izin vermeyecek ağırlıktaki yorganları, sert ve insanın kulaklarını acıtan tombik uzun

yastıkları hiç çıkmıyor aklımdan. Abim bazı geceler uyanıyor ve benim şaşkın bakışlarım altında balkona çıkıp çişini yapıyor. Bahçedeki tahta divanda kıvrılıp uyuyan kediye nişan almak için çabalayıp duruyor. Düşecek gibi oluyor, ben de mutlu oluyorum. Düşmeyip de yatağa döndüğünde üzülüyorum. Anneme söylersen eğer, kediyi üzerime atmakla tehdit ediyor beni. Kediden ölesiye korkuyorum. Sanki bir hata yapmamı bekliyor o pis kedi. Hata yapacağım, abim onu benim üzerime atacak, o da beni uzun sivri tırnakları ile istediği kadar yolacak. Kanlar içinde kalacağım. Düşündükçe katılarak ağlamak, çok uzaklara gitmek istiyorum bütün bebeklerimi alarak. Bütün bunların hiçbirisi gerçekleşmiyor elbet. Ne ben anneme ispiyonluyorum balkondan çişini yapan ağbimi ne de o beni tehdit ediyor. Bir gün hiç araba geçmeyen sokağımızdan, garip bir tesadüfle ezilerek ölen tek canlının, balkonumuzu gecele-ri mesken tutan benim düşmanım olan o kedi olduğunu duyuyoruz. Allah'ın beni sevdiğine bir kez daha inanıyorum. Düşmanlarımdan kurtulmanın beni mutlu ettiğini ayırımsayıp yeni hayaller kuruyorum. Yine bir gece anlamsız yediğim iki tokatın ardından babamı da düşman ilan ediyorum. Ama asıl düşmanım beni babama ispiyonlayan ve tokat yedikten sonra ağlamamı burnunu karıştırarak ve kırık dişlerini çıkarta çıkarta sırttan ağbim oluyor. Minik ve kırılmış kalbim önce onun ezilmesi gerektiğini söylüyor. Her yok oluşun ya da her bir düşmanımı bertaraf etmenin tek yolu ezilmekmiş gibi geliyor o zamanlar. Şimdi sıra ağbimde. Onun da ezileceği günü bekliyorum, bebeklerimi kollarımda huzurla sallarken. Ama bir türlü ezilmiyor. Her gece dua ediyorum. Bebeklerimin yerine de dua ediyorum, dileğim çabuk olsun diye. Ezilmesini ve cansız vücudunu kanlar içinde görmeyi planlıyorum. Bu planlarımdan bir tek bebeklerime bahsediyorum fısıldayarak. Ama anneme bu isteğimden söz etmiyorum hiçbir zaman. Ağbim ezilirse eğer, annemin susmadan kedi miyavlaması gibi günlerce ağlayacağını biliyorum. Hem gece ağlayacak hem gündüz ağlayacak bu sefer. Zaten onun gece ağlamalarından o kadar rahatsız oluyorum ki bir de gündüz ağlamalarına dayanamaacağıma karar veriyorum. Belki üzüntüden benim sabun kokulu yataklarımı yapmayacak. En çok da bundan korkuyorum. Yataklarımın sabun kokmayacağı düşüncesi beni dehşete düşürüyor nedense. İyi bir kız olduğum için -her ne kadar babam sevmese de beni- babamdan daha çok sevdiğim Allah'a ricalarım yerini buluyor. Birkaç sene sonra ağbim ölüyor. Ama ölüm şekli beni şaşırtıyor. Oysa ben Allah'tan onun ezilerek ölmesini istemiştım ama o kayısı ağacının en tepesinde, en ince dalındaki iri kayısıları alayım derken tepe üstü çakılarak kafasını patlatıyor. Annemin kan revan içindeki elleri, tamamen kana bulanmış krem rengi elbisesini hâlâ hatırlıyorum. Kapının önündeki taşın kandan kıpkırmızı olduğunu ve bir zaman sonra kırmızının kahverengiye döndüğünü anımsıyorum içim

acıyarak. Niyeyse kimse akıl edip de yıkamıyor o taşları uzun süre. Ben oyun oynarken özellikle o lekelere basmamaya gayret ediyorum. Basacakken kendimi öteki tarafa atıp canımın yanmasına bile aldırımıyorum.

O günden sonra annemin üzerine sıcak kan kokusu siniyor ve hiç geçmiyor. Benim de ağbime üzülüyor oluşuma şaşırıyorum. Oysa onun için onun ezilmesi için her gece dua edişimi, hatta bebeklerime bile yorganın altında dua ettirdiğim geceleri unutmamışım daha. Babam çok üzülüyor, onu hiç böyle görmediğimi farkediyorum. Yemeklerini annem odasına götürüyor, ayaklarını sürterek. Odadan her çıkışında tepsideki yemeklere bakıp babamın onlara elini dahi sürmediğini görüyorum. Babam garip bir şekilde hayata küsüyor. Artık bana hiç vurmuyor. Dolayısıyla ağbimin ağaçtan düşerek ölmesi bir tek beni mutlu ediyor. Ağbimi artık çok seviyorum. Çünkü babam artık dolaşmıyor ortalıkta ve sık sık neden yediğimi bilmediğim o güçlü tokatlardan korkmuyorum. Annem ağbimden boşalan yatakta yatıyor bazı geceler. Bazı geceler ona Allah'ın ağbimi ezmesi için yakardığımı anlatmak istiyorum, sonra bana sabun kokulu yataklardan yapmayacağından korkarak vazgeçiyorum. Eğer çok anlatmak ister ve bunun önüne geçemeyeceğimi düşünürsem bebeklerime aktarıyorum içimdeki bu çocukça zehiri. Artık babamın ezilmesi için dua etmeyi kesiyorum. Allah'ın beni bu kadar çabuk duymasından korkuyorum sanırım. Üstelik babam başka bir adam oluyor ağbimden sonra. Bana tokat atmayı unutup sanırım. Gün gelip bunu hatırlayacak diye de ödüm kopuyor. Yine de temkinli davranıp çok gözünün önünde dolanmamaya özen gösteriyorum. Annem hâlâ kan kokuyor geçen onca yıla rağmen. Ama benim kendi evimdeki çarşaf larım asla sabun kokmuyor nedense.

Boşandığım günden beri benim evimde kalıyorlar. Belki 'destek olmak için gelmişlerdir' deyip onlara katlanmaya çalışıyorum. Ortalıkta dolanmaları sinirlerimi bozduğu için odamdan çıkmamaya çalışıyorum. Annem her zamanki gibi ömrünü yemek yaparak ve sofraya kurarak tüketmeye devam ediyor benim evimde de. Üniversite okumak için geldiğimden beri hiç gitmiyorum çocukluğumun kasabasına. Annemlerse arada bir gelip büyük şehrin kalabalığından bunalıncaya kadar kalıp bir zaman sonra yeniden dönüyorlar kendi küçük dünyalarına. Getirdiği ya da gönderdiği hiçbir şeyi sürmüyorum ağzıma nedense. Özellikle ceviz büyüklüğündeki o canım kayısıları hemen atıyorum çöpün en dibine. Evimi küçük tırtıllar basacak korkusu ile uyuyamıyorum bazı geceler.

Eskiden annem babam geldiğinde eve özellikle geç gelen kocam artık hiç gelmeyecek. Buna seviniyorum. Evde ona ait hiçbir şey kalmıyor. Kalanları ise bir kutuya doldurup kapıcıya verip yolluyorum. Bir kere bile aramıyor oluşuna itiraf etmesem de alınıyorum. Arasın, yalvarsın, 'affet beni' desin, 'eşeklik ettim, seni seviyordum' desin diye bekliyorum boşu boşuna.

Babam, evlenmemi onaylamadığı gibi aynı sinir bozucu sessizlikle boşanmamı da onaylamıyor elbet. Annemse her zamanki gibi her şeyden uzakmışçasına, sanki boşanan kızı değilmişcesine yemekler yapıp tadına bakmaya devam ediyor. Değişen tek şeyin gözleri olduğunu ayırımsıyorum. Belli etmese de bu sefer üzülüyor küçük kızına. Eskiden tokat yerken vermediği tepkileri şimdi de veremiyor oluşuna hayıflanıyorum ama annem hiç değişmiyor. Hiç ağlamayacak benim için. Gelip saçlarımı okşamayacak. ‘Üzülme kızım’ demeyecek. Küçükken yapmadığı hiçbir sevgi gösterisini şimdi de yapmayacak. Boşu boşuna da olsa bekliyorum. Küçükken, ölürsem eğer, belki ağlar arkamdan diye yaptığım kandırmacaları hatırlıyorum utanarak. Beni sevdiğini görebilmek, hissedebilmek için kendimi merdivenden yuvarlayışımı, ya da düşmüş gibi yaparak fer-yat figan mutfığa koştuğum anları anımsıyorum. Nedense hiç sarılmıyor. Sarılmak yerine ağrıyan, kanayan, yaralanan yerime müdahale ediyor ustalıklı. Yaptığı her şeyde ürkek olan annem bir tek biz yaralandığımız ya da hastalandığımız vakit soğukkanlılığını yitirmiyor. Oysa benim istediğimin sıkıca sarılmak olduğunu bir keşfetse ikimize de bunun iyi geleceğini biliyorum. Ama annem bunu anlamamaya devam ediyor nedense. Artık onu öyle kabul ediyorum.

O yüzden onlardan uzakta okumak iyi geliyor bana. Yaz tatillerinde bile yollarında olmak sıkıyor ruhumu. Mutfak balkonunda asılı duran ve güneşin etkisiyle renk değiştiren patlıcanları, biberleri görmeye dayanamıyorum. Küçükken ağbimin onların üzerine çişini yaptığını bildiğim için asla yemiyorum. Küçükken tabağımda kalan ve asla yutamayacağım biber dolmaları uğruna yediğim tokatları hatırladıkça içine asit dökülüyor sanki. Kalbim, damarlarım, bütün organlarım cayır cayır yanıyor düşündükçe. Geç gidip erkenden dönüyorum tatillerimden. Yurdun ıssız koridorlarında kendi ayak seslerimi dinleyerek dolaşıyorum çoğu gece. Korkmayışıma şaşıyorum. Bütün okul hayatım boyunca kaç kere onlarla telefonla konuştuğumu düşününce içim acıyor. Toplam beş altı kere yapılan, son derece sıradan, kısa ve öz konuşmalar hiç çıkmıyor aklımdan.

Büyümek için ettiğim duaların gerçekleşmesine memnun muyum bilmiyorum. Değişen bir şey yok, yine yalnızım. Ben büyüdüm, genç bir kadın oldum ama annemle babam hâlâ küçüklüğümdeki gibi duruyorlar. Babam daha sessiz bir adam oldu. Annemse aynı tempoyla yemek yapmaya devam ediyor. Artık acımıyorum ona. Acımdan vazgeçip yalın bir sevgiyle seviyorum onun küçük zayıf bedenini. Ağabeyimden hiç konuşulmuyor nedense. Bir anımı anlatacak olsam hemen elindeki gazete tomarı ile odadan çıkan babam ve kendini yeni bir yemeğe adayan annem sırtlarını dönüyorlar bana. Sanki benim yaşıyor, onun ölmüş oluşuna sessizce tepki veriyorlar.

Kasabadaki o eski evin salonundaki camlı vitrinde, gümüş bir şekerliğe yaslanmış öylesine hiç kıpırtısız bakan ağabeyimin yüzünü bazen hatırlamaz olu-

yorum. Hiç benzemiyoruz birbirimize. Üzerinde kahverengi olduğu pek belli olmayan, paçaları yıpranmış ve kısalmış bir pantolon, üzerindeyse kareli bir gömlek var. Cıltz ellerinde usta bir marangozun elinden çıktığı belli olan tahta bir kılıcı tutuyor. Yüzünde büyük bir zafer edası var nedense. Küçükken o resimle her göz göze geldiğimde aslında zaferin benim olduğunu fısıldıyorum vitrinin önüne giderek. Ondandır bu kadar nefret ettiğimi söylemeliyim artık anıme. Ama korkuyorum. İnanmayacak bana ve oğlunu savunacak korkakça.

‘Benim oğlum yapmaz’ diyecek, ‘yalancı, seni okuman için yolladık ama sen içindeki kötülükle büyümüşün’ diyecek. ‘Yapmaz, benim oğlum yapmaz’ diye geceler boyu miyavlarcasına ağlayacak. Bunu söylersem eğer, belki babam yeniden tokatlayacak beni. Atacağı tokatlar, güçsüzlüğünden dolayı canımı yakmayacak ama ruhum paramparça, alt üst olacak.

Bir sabah, yine bir gazete yığının arasında kaybolmuşken anlatayım istiyorum babama. Onun ölüsünü lekelediğimi söyleyerek gazetelerini toplayıp odadan çıkıp gidiyor. Birkaç gün sonra annemi de alarak kasabalarına geri dönüyorlar sessizce. Bu süre içinde hiç konuşmuyoruz. Döndüklerinin ertesi günü kısa bir konuşma yapıp geldiklerini bildiriyorlar. Aramızdaki uzaklık mesafelerle ölçülemeyecek kadar farklılaşıyor. Nefesimi hissedecek kadar yakın olsak da ruhlarımız yabancılaşıyor birbirine.

Ağabeyimi anımsamakta zorlanıyorum bazan. Aslında güzel bir çocuğu fakat o kadar zayıftı ki bir gün kopacağını sanırdım. Oysa inanılmaz bir tutkuyla yemeğini yer ve asla doymazdı. Sanırım onu doyurabilmek için annemin mutfaktan çıkamadığını düşünürdüm. Annemin tek görevi onu dayurabilmektir. Acaba benim doyup doymadığımı düşünüyor mu, diye çok merak ederdim. Arkadaşlarının arasındaki en pasif çocuğu. Hiçbir oyunda galip gelemeyecek kadar güçsüzdü. Bazen tek başına bir ağacın altına oturur, uzun uzun dalar giderdi. Yanından sessizce geçerdim, rahatsız etmemek için. Oysa o bir anda üzerime atılır ve elimden zorla aldığı bebeklerimi toprağa sürterdi. Bazen bebeklerimin üzerine çişini yapacağını söyleyerek ağlatırdı beni. Annemle garip bir ilişkisi vardı. Sanki annemin genç sevgilisi gibi davranırdı. Bazı geceler beraber yatarlardı. Fısıf fısıf konuşur, onların kıkırdamalarının altında dalar giderdim. Rüyamda yapayalnız olarak görürdüm kendimi. Yalnız ve terk edilmiş. Hep yetişemediğim, kaçırdığım geç kaldığım bir şeyler vardı. Başını sonunu hatırlayamadığım yarı bulanık rüyalarından korkarak uyanır, sarmaş dolaş huzurla uyuyan anne oğulu seyredirdim kıskançlıkla. Niye yalnızdım, bilemiyorum. Niye kimse benimle ilgilenmiyor, niye bana da sarılmıyorlar, diye merak ediyordum. Ama bu durumu garip bir şekilde ve benden beklemeyecek bir olgunlukla kabul etmişim. Ağbimin kıza benzeyen bir sesi vardı. Billur ve akıcı bir tonlamayla konuşurdu. Ama o her konuştuğunda arka-

daşları gibi ben de gülmek isterdim ve bir tokat daha yerdim. Yediğim tokatları bazen umursamıyor hatta atılmamış sayıyordum. Sanırım alışmıştım.

Annemler döndüğünden beri huzursuzum. Babamla yaptığım son konuşmadan beri içimi kemiren, eksik olan bir şeyleri hatırlatan garip sancılanmalarım var. Acaba bütün bunlar olmadı da ben mi uyduruyorum, diye düşünüyorum. Belki bir türlü uyanamadığım bir kabustayım. Acaba yalnızlığımı bu şekilde mi süslemek istedim çocuk aklımla.

Dün gece annem aradı. Sesi durgundu. İlk defa direk olarak o aramıştı beni. Yıllarca telefonu açtığımda ilk babamla konuşur, gayet sıradan ve kuru bir sesle hatırımlı, ihtiyaçlarımı sorar ve yanında bir masa kadar kımıltısız, sıranın kendisine gelmesini bekleyen anneme uzatırdı ahizeyi. Annem de sesine acemice yerleştirdiği özlemle konuşur ama özlemediğini bilir ve konuşmak istemez, kısa kısa cevaplar verirdim. Bazen içim o kadar acırdı ki 'derse geç kalıyorum' diye hoşçakal demesini bile beklemeden kapatır ve telefonun yanında duran üzerindeki ekmek kırıntıları ve yemek yağları temizlenmemiş demir bacaklı yemek masasına oturur, usulca ama vakur bir şekilde ağlardım. Gözyaşlarımla ıslanan formika masaya ıslak kalpler çizerdim. İçine doldurduğum ekmek kırıntıları neyi temsil ederdi bilmiyorum ama sabaha kadar ağlamak isterdim.

Sonra bir sabah, annem yıllardır yaptığı gibi garip bir isteksizlikle konuşmaya başladı telefonda. Ama ben sesindeki telaşı görüverdim. Uzun süre eveleyip geveledi. Şimdiye değin sormadığı detaylara daldı, acemice. 'Baban öldü' dedi bir anda. Neden, diye sormadan bekledim anlatmasını. Bir çocuk beceriksizliğiyle mırıldandı. Beni beklediğini söyledi, son görevim için. 'Gelemem anne gelemem, anlatsam eğer sen de gelme derdin' diye mırıldandım içimden. Bütün gece düşündüm. Aslında en büyük düşmanım ağabeyim mi, yoksa babam mıydı? Acaba ağabeyim sandığım, o yüzünü hatırlamadığım düşman babam mıydı? Var mıydı böyle bir düşman? Belki de ağbim boşu boşuna ölmüştü. Yanlış kişinin ölmesi için mi dua etmişim onca sene. İçim alt üst oldu. Tüm zorlamalarıma rağmen tek damla dahi akmadı gözlerimden. Çocukluğumdaki anılar, sanki üzerlerine toprak atılmış gibi silikleştiler. Kim kimdi hatırlamaz oldum.

Kasabamıza vardığımda yine sıcak ve ıssız bir gündü. Evimizin bahçesi, ağabeyimin ölümündeki kadar kalabalık değildi. Gidip, salonun en baş köşesinde garip bir böbürlenme ve gururla oturan anneme sarılmak oldu, ilk yaptığım. Sanki bir canlılık gelmişti her yerine. Üzerinden büyük bir yükü atmışcasına tatlı bir rehavet çökmüştü omuzlarına. Göz kenarları ıslak, ancak gözbebekleri ıslık ıslık. Sarıldığımda annemin kokusunu duyumsadım yıllar sonra ilk defa. Sabunla karışık değişik bir kokusu vardı. O zaman keşfettim çarşafların kokusunun nereden geldiğini. Hayretle farkettilim ki annem artık kan değil, sabun kokuyordu. Belki bundan sonra anne kız olabilirdik. ❹

HATİCE TEKİN

SON GECE

I

Acıyla bağırarak döküntü minibüs yokuşun başına gelince sustu. Şoför inen yolcusuna seslendi:

—Bu yol seni köye ulaştırır öğretmen hanım. Tembihimi unutma e mi! Yaban domuzlarından sakın...

Sonra arkasında endişeli bir çift göz bırakarak yoluna devam etti. Genç kız yapayalnız kalmıştı. Tam da ne kadar sessiz diye düşündüğü bir anda çalılar kıpırdadı. Şoförün domuzlar hakkındaki tembihi geldi aklına. Kendini hemen yakındaki bir ağacın altına attı. Etrafa hızla göz gezdirdiyse de bir şey göremedi. Tehlikede olmadığına inanınca sığındığı ağacı bırakıp şoförün işaret ettiği toprak yolun başına geldi.

“Hadi kızım düş yola” dedi, kendi kendine. İki küçük çantasını alıp yürümeye başladı. “Hangi akla hizmet topuklu ayakkabı giydim ki?” diye söylenirken, birden kendini yerde buldu. Üstü başı toz içinde kalmış, canı da bir hayli yanmıştı. Ağlamaklı bir halde temizlenmeye çalışırken, bu sefer de tepinmeye başladı. Eteğinin altında bir şey kıpırdanıyordu. Ayağa fırlayıp kıpırtı kesilene kadar bacaklarını yumrukladı. Sonunda bir çıtırtı duyuldu. Ayaklarının dibine iğrenç bir böcek düştü. Genç kız tiksintiyle baktı ona. Böcek bacağına gezinirken hissettiği duyguyu bir türlü üzerinden atamıyordu. Kendisi değilse de bütün organları titriyordu sanki. Üzerinde bir şey varmış gibi arada bir silkeleniyor, bazen de eteğinin altını elleriyle kontrol ediyordu. Diken diken olmuş tüylerine dokunan kıyafetleri canını acıtıyordu.

Yorulmuş, acıkmış, kirlenmiş oluşuna son birkaç dakikadır başına gelenler de eklenince durumu dayanılmaz bir hâl almıştı. Olduğu yere çöküp ağlamaya başladı. Onu bu dağ başına tayin eden bilgisayardan, yerdeki böceğe kadar her şeye sırasıyla lânet okudu. Birden duyduğu silâh sesiyle donup kaldı. Çok yakındaydı ses. Nefes bile almadan bekledi. Sonunda çalılarının arasından düşük kulaklı, kahverengi bir köpek çıkınca, biraz rahatladı. Vahşi bir şeye benzemiyordu, sakindi. Kızın bir tehdit olup olmadığını anlamak için havayı kokluyordu. Güçlü bir ısıklık dağlarda yankılandı. Köpek aniden hareketlenip “buradayım” dercesine havlamaya başladı. Yerinde duramıyor, ısığın kaynağını yanına çağırıyordu. Bazen alalecele arkasına bakıp gelen

var mı diye kontrol ediyor, sonra siyah parlak gözlerini hemen kıza çeviriyordu. Ortam iyice gerilmişti. Nihayet sıska bir avcı kolunun altında taşıdığı tüfeği ile ortaya çıktı. Yolun ortasında kıızı görünce durdu. İnce eskimiş kasketini eline aldı. Çoğunluğu dökülmüş, kalanları yağdan tel tel ayrılmış saçlarını sıvazladı. Kara kara çürükleri birer mağara gibi duran dişlerini göstererek okkalı bir tükürük fırlattı. Nihayet “Sen de kimsin?” dedi. Kızcağız zamanını bekleyen kurulu bir saat gibi sıraladı:

—Benim adım Mine, öğretmenim. Yolun başında minibüsten indirdiler beni, yürü köyü bulursun, dediler, epeydir yürüyorum ama...

Sustu. Avcı söylenenleri dinlemiyor, umursamaz bir tavırla etrafı inceliyordu. Mine umutsuzca devam etti:

—Doğru yolda mıyım?

Neden sonra sıkıntılı bir cevap geldi:

—Sana domuzlardan bahseden olmadı mı? Daha demin orada iki tanesi elimden kaçtı. Şu taraftan gidelim... Dedi ve toprak yoldan ayrılıp orman içine doğru yürümeye başladı. Mine durakladı bir an. ‘Güven’ kelimesi ile aynı cümlede yer alması imkânsız olan bu adamla birlikte nasıl gidecekti ki? Tereddüdü hisseden Avcı sertçe:

—Başına bir iş gelirse Müdür Bey’e benim hesap vermem gerekir, yürü hadi, dedi.

Mine çaresizce söz dinledi. Bayırdan aşağıya yumuşak toprak üzerinde yürüyorlardı. Sessizliği genç kız bozdu.

—Sen avcısın galiba?

—Öyleydim, domuz vakaları yaşandığından beri artık maaşlı korucuyum. Şunca senedir böyle bir şeyi ne gördük ne de duyduk. Kimse kırdan bayırda yalnız dolaşamaz oldu. Bizle bir derterleri var ama nedir anlayamadık.

Sustu. Bir an duraklayıp etrafa kulak kabarttı. Kuşkuyla ağaçların arasına göz gezdirdi. Sonra tekrar yürümeye başladı.

—Okula gidip gelirken çocuklara ben gözcülük ediyorum. Sen de yalnız başına gideyim deme sakın. Beni bekle, domuzlar her yerde...

Mine, bitmeyecek gibi gelen bir sürenin sonunda Avcının “İşte geldik” sözüyle derin bir nefes aldı. Yurt binası üç katlıydı. Çocuklar okulda olduğu için sırtını yeşil bir mindere yaslamış keyifle dinleniyordu. Avcı bahçe kapısını açıp seslendi:

—Kâhya Kadın neredesin? Bak, yeni öğretmeni getirdim.

Binanın yan kısmından çıkan bir kadın, kocaman göbeğini sallaya sallaya geldi. Başındaki yemenisiyle saçlarını halayık yapmış, siyah çilli boynunu iyice ortaya çıkartmıştı. Kolları sıvalıydı. Elleri ve kendinden önde giden göbeği köpüklüydü, anlaşılan bulaşık yıkıyordu. Kadın Mine’ye yaklaştıkça,

soğan sarımsak ilâveli, ekşi terinin kokusu duyuldu. Avcının ketum tabiatının aksine Kâhya Kadın lâubalî, yapış yapış biriydi. Tombul etli kollarını iki yana açıp kızcağıza sarıldı. İğreti bir nezaketle:

—Hoş geldin öğretmen hanım, dedi.

Mine, Kâhya Kadında kendisini rahatsız eden bir şey hissetti. Odasına yerleşirken de hep bunu düşündü. Hareketlerinde sergilediği iyi niyetin aksine, gözlerinde bir tehdit vardı sanki. Yemekten sonra Kâhya, Mine'nin yurttaki görevlerini bir bir saydı:

—Akşam yemeğinden önce okulda verilen ödevlerin bitirilmesini sağlayacaksın. Giriş çıkışları kontrol altında tutacaksın. Bir de gece üçte yatakhane kontrolünü sen yapacaksın, anladın mı?

Mine'nin başıyla onay vermesinden sonra çekip gitti. Genç kız yurttaki ilk gecesine kötü rüyalar görerek başladı. Saatinin ziliyle üçte uyandı. Gece kontrolünü yaptıktan sonra da bir daha uyuyamadı. Sabah koridordan gelen Kâhya Kadın'ın sesi ile dönüp durduğu yataktan kalktı. Odasının penceresini açtı, vadiye sis inmişti. Bir akarsuyun güçlü sesi, görünmese de varlığını haber veriyordu. Karşı yakadaki evlerin ise sadece kırmızı kiremitleri görünüyordu. Çatılar sanki pamukların üzerine konmuş gibiydi. Dumanı tüten bacalardan evlerde yaşayanların da uyandıkları hemen fark ediliyordu. Şimdiye kadar hiç duymadığı kuş sesleri, güne başlarken Mine'ye sanki bir şeyler anlatmaya çalışıyordu ama genç kız söylenenlere bir anlam veremiyordu.

II

Mine yurda yerleşeli dört ay olmuş, kış iyice bastırmıştı. Üşüyen bedenini ısıtmak için annesinin birkaç gün önce gönderdiği yorganın altına girdi. Tertemiz yorgan geride bıraktıklarını, altındaki rutubetli pis döşek de şimdiki durumunu anlatıyordu. Mutfaktan gelen tıkırtılardan, Kâhya Kadının işlerini henüz bitiremediğini anladı. Kırklı yaşlardaki bu kadın, yurdun hemen yanbaşındaki evinde üç oğluyla birlikte yaşıyordu. Kalorifer yakmaktan temizliğe, aşçılıktan tamirata her şeyle o ilgilenirdi. Bu kadar yükü sırtlanmasının nedeni belliydi. Yurdun mutfağından, banyosundan, kömüründen, hatta çektiği bir kabloyla elektriğinden bile çalışıyordu. Gidip ne yaptığına bakmak istedi ama korktu. Geldiği hafta onu yurdun deposundan kendi evine kömür taşıırken görüp; “Ne yapıyorsun?” dediğin de Kâhya Kadın, kömür karası elinin tersiyle Mine'ye bir tokat atmış; “Sen bana karışamazsın” diye bağırıp işine devam etmişti. Genç kız ömründe yediği ilk dayağın şaşkınlığıyla karşılık vermeye cesaret edememiş, gece boyunca eli yanağında ağlamıştı. Ertesi gün Müdür Bey'e konuyu açtığında o hiç ilgilenmemiş ve “Sen gelip geçici birisin. Bence hiç uğraşma bunlarla. Şirret kadındır, kuyruğuna basarsan ne kendisi ne de ailesi seni rahat bırakır.” demişti. Babasını aradığı zamanlarda da

bir şey söyleyemiyordu. Zaten ne diyebilirdi ki? Böyle bir şeyi duysa; “Her şeyi bırak yanıma gel” derdi. Mecburi hizmeti bitirmeden dönemezdi ki...

Bu gece daha mı soğuktu ne? Mine bir türlü gevşeyip uykuya dalamıyordu. Başını yorganın altına sokup nefesiyle kendini ısıtmayı denedi ama döşeğin ısındıkça etrafa yaydığı ağır kokuya dayanamadı. Soğuğa razı olup başını yorgandan dışarıya çıkardıysa da döşeğin kokusu bir türlü genzini rahat bırakmıyor, çocukluğunu hatırlatıyordu. Annesi bazen kilolarca yoğurt mayalardı. Kıvama geldiğinde onları beyaz patiskadan keselere doldurur, üzerlerine ağırlık koyarak yoğurdun süzülmesini sağlardı. Bir gün sonra suyunu bırakıp katılaştırmış yoğurdu, konu komşunun taslarına paylaştırırdı. Boşalan keseleri yıkamak için sıcak suya bastırırdı. O zaman da mutfağı ekşimiş yoğurt buharı kaplardı. Bu kokudan hep nefret ederdi. İşte şu altındaki rutubetli döşeğin yaydığı kokunun ondan bir farkı yoktu.

Dışarıdaki gürültülerden Kâhya Kadın’ın oğullarının eve döndüklerini anladı. Sesleri Mine’yi üç ay öncesine götürdü.

Yurtta olan biteni İl Müdürlüğüne rapor etmek için yola çıkmıştı ama Kâhya Kadın’ın oğullarını arkasından gönderdiğinden habersizdi. O gün yediği dayaklar yüzünden bayılmıştı. Gözünü açtığında yatağındaydı. Kâhya Kadın kirli, nasırlı, tırtık tırtık elleriyle genç kızın çürüyen yerlerine, anlaşılmaz bir şefkatle merhem sürüyordu. Daha sonra üzerini örtüp gitmişti. Bu olaydan sonra Mine bir daha köyden ayrılmaya cesaret edememişti. Okuldan yurda, yurttan okula... Günler geçip gidiyordu işte.

Yatağı ısınmış, kaskatı vücudu biraz gevşemişti. Başucundaki çitirtılardan tahtakurularının yine iş başında olduğunu anladı. Tanımadığı bu sesler yüzünden, geldiği ilk günlerde sabahlara kadar uyuyamamıştı. Uyusa gelip kendisini de kemireceklerinden korkmuştu.

Mutfaktaki tıkırtılar kesildi. Sonra bahçe kapısı gıcırdadı. Kâhya Kadın yine gece kontrolünü yapmadan gitmişti. Mine biraz beklediyse de onun geri dönmeceğinden adı gibi emindi. Çocuklara bir şey olacağı yoktu. Yine de içine sinmedi. Hafta sonu olduğundan çocukların yarısı evlerindeydi zaten, kalanlara hızlıca bakıp yatağına dönecekti. Yorganın altından dikkatle kalktı, böylece döndüğünde yatağı sıcacık karşılıyordu onu. Koridorda gardiyanlar gibi dolaşmamak için her zaman sessizce yürürdü. Işıkları açmaz, böylece uyuyanları rahatsız etmezdi. Gerçi karanlıkta farelerle böcekler daha rahat dolaşıyorlardı ama buralarda onlarsız yaşanmayacağını çoktan öğrenmişti. Bir şekilde ateşkes anlaşması yaptıklarına inanıyordu genç kız. Ben sana dokunmayayım, sen de bana...

Mine üst katın penceresinden dışarıyı seyre daldı. Yaprakların üzerindeki çiğ damlalarının her biri ay ışığını yakalayıp bırakmıyor, inci taneleri gibi hafifçe parlayarak nesnelerin şekillerini belli ediyordu. Biraz sonra köpeği ve

omzundaki silahıyla Avcı göründü. Bekleniyor olacak ki Kâhya Kadın'ın kapağı açıldı. İkisi birlikte erzak deposunun önüne geldiler. Kâhya Kadın her zaman bir iple boynuna bağlayıp göğüslerinin arasına sarkıttığı anahtarla kilidi açtı. Bir çuvalı Avcının sırtına verdi.

O dakikaya kadar sakın sakın duran köpek, birden havlayarak ormana doğru koşmaya başladı. Sesi acı bir inlemeyle kesildi. Sonra da ağaçların arasından çıkan domuzları görüldü. İri başları, sürekli oynayan koca delikli küt burunları, uzun dişleri ve şimşek gibi parlayan gözleriyle alenen seçiliyorlardı. Tavırlarındaki huzursuzluk etrafı bir bulut gibi kaplamıştı. Sanki bekledikleri bir şey vardı. Nihayet birisinin çılgılığı havayı yırtarak dalga dalga yayıldı. İşte o zaman Kâhya Kadın'la Avcı nasıl bir kapanın içine düştüklerini anladılar.

Domuzlar göz açıp kapayana kadar işlerini bitirip ormana geri döndüler. Parçalanmış bedenlerde bir hareket görünmüyordu. Dumanı tüten sıcak kanları bahçenin her yerine bulaşmıştı. Ay ışığı, bütün bu yaşananlara inat, onları ferah bir aydınlıkla cilâlamaya devam ediyordu.

MURAT TAŞ

MUSANDIRANIN KAPISI

Şimdi gece. Memleketimdeyim. Sabahleyin dedemin toprağında... Seksen üç yıllık özlem altı saatlik şu yolun sonunda sona mı erecek? O meşhur fotoğraf çantamda. Çıkıyorum. İskemleye çökmüş. Başında fes. Kaşlar hafif çatık. Gözlerinde ilk fotoğrafını çektiirmenin şaşkınlığı... Elleri dizlerinde. Dizden aşağısı seçilmiyor. İyice sararmış. Kırılmış. Fesinin üstünde lalelerle çevrilmiş bir etiketin içinde Rumca "hatıra 1923" yazıyor. Gülcemal'e binmeden bir hafta önce çekmiş. Herkesin açlıktan, soğuktan perişan olduğu o günlerde iyi bir para ödemiş fotoğrafa. "İyi ki çektiirmişim, iyi ki!.." Anılarının kuytusunda binlerce siyah-beyaz fotoğrafı yok mudur? Gözün gördüğü, elin tuttuğu bu. Başka? Seddef çerçevesi bu fotoğrafa sık sık baktığına, buruşmuş o soluk mavi gözlerinin nemlendiğine çok şahit olmuşumdur. "Rodop Dağları! Ahh Rodop Dağları!.. Eteğinde köyümüz. Bir başka yeşil. Böylesi cennete has... Evimiz iki katlıydı. Aslanbaşı kapı tokmağının tokurtusu hâlâ kulağımda. Kapının iki yanında da iki kartopu çiçeği. Avludaki bulgur sokusunda mahallenin kadınları bulgur döverdi... Daha yeşilken yerdik evin ardındaki kiraz ağacının yemişini. Bize helal, mahalleliye haram. Petrakis düşüp kırmıştı kolunu bir gün... Paskalya zamanı Stavros'un annesi paskalya pastası dağıtırdı çocuklara. Onun gibi pasta yapan yoktu köyde. Sonra yumurta tokuştururduk. Vangelis bütün yumurtaları toplardı..." Anlattıkça yılların acısı, hasreti akardı gözlerinde.

Yolcuların nerdeyse tamamı yaşlı. Çoğunluğu ikinci kuşak. Birinci kuşaktan Yalova'dan aramıza katılan yaşlı bir bayan var. Oğluyla gelmiş. Merdivenleri çıkarken nefesi kesilir gibi oldu. Gözlerindeki o ışıltıyı gördükten sonra nefesinin niçin kesildiğini anladım. Kim bilir kaç yıl, dedim. Kaç yıl, kaç ay, hafta, gün, saat... O nasıl yürek öyle? Birkaç saat sonra toprağına basacak. Köyüne, kasabasına, mahallesine kavuşacak. Belki evini bulacak. Kapısı değişmemiştir evin. Bahçedeki ceviz ağacı da duruyordur hâlâ. Kaldırım taşları hatırladığı gibidir. Kuran okumayı öğrendiği cami de, caminin avlusundaki asırlık çınar da duruyordur belki. Nefesi nasıl kesilmesin yaşlı kadının.

Gözlerini kısmış camdan dışarıya bakan şu yaşlı amcanın yerinde dedem olsaydı... Az mı didindi? Doğduğu, oynadığı, suyunu içtiği diyara gitmek; havasını doya doya içine çekmek; toprağını avuçlayıp yüzüne sürmek... Na-

sip. Keşke şu vakıf on beş-yirmi yıl önce kurulsaydı. Ah dedem! Senin için gidiyorum. Fotoğrafınla gidiyorum. Ruhun hep yanımda olsun.

Yan yana oturup da konuşmayan bir biz varız. Herkes birbirine anasının, babasının, dedesinin memleketini, köyünü soruyor; mübadele öncesini, mübadele yıllarını, o çile yolculuğunu, yolculuk sonrasında yaşananları anlatıyor. Kimsenin uyumaya niyeti yok yani. Işıklar da söndürülmemiş zaten. Yıldız gibi akıyoruz gecenin karanlığında. Elimdeki sedef çerçeveli fotoğraf yaşlı amcanın dikkatini çekmiş olmalı ki dönüp baktı.

“Deden mi?”

“Dedem.”

“Babanın?..”

“Yok, annemin...”

O yılın kışı çok çetindi. Kasım başında düşen yılın ilk karı birkaç gün sonra donmuş, üstüne bilmem kaç kat daha kar yağmıştı. Yol, iz bellisizdi. Günler sonra açılan yollar ertesi gün tipiden dolayı tekrar kapanıyordu. Acil işi olan bir çift atın arkasına vurduğu kızakla ilçeye giderdi. Hiç olmasa ayda bir kere maş çekmek için gitmem gereken Sarıkamış’a aylarca gidemediğim olurdu. Bir kesildi mi haftalarca gelmezdi elektrik. Bitmek bilmeyen bu kış gecelerinde lüks ışığında ha bire kitap okurdum. Koli koli kitabım vardı. Dünya Klasikleri, Şark-İslam Klasikleri, şiir setleri, felsefe setleri... Yolu izi bellisiz elli hanelik bu dağ köyünde delirmeden kalabilmenin tek ilacıydı okumak. Artık harabeye dönmüş küçücük lojmanıma ara sıra köyün gençleri uğradı. Bir yandan çaylar içilirken öte yandan duman altı olmuş odamda hararetli futbol tartışmaları yapılır, kimi zaman da askerlik anıları, gurbet anıları –İstanbul’da inşaat işlerinde çalıştıkları için – anlatılırdı. Zahit bu gençlerdendi. Ramazanda oruç tutmazdı. Belki de köyün tek oruç tutmayanıydı. Okul dağılır dağılmaz lojmanıma gelir, bir şeyler hazırlar, birlikte yerdik. Hiç sevmezdi köyünü. Taşına toprağına, yoluna, suyuna ağzı açılmadık küfürler ederdi. Burada kalışına şaşardı. Bir gün dedesine küfredti. Dedeye küfredilir mi? Hele o dede ölmüşse... Tepem attı.

“Dede dediysek, dedemin babası yani...”

“Olsun, o da dede değil mi?”

Bir hayli didiştik. Sonunda çıkardı ağzındaki baklayı. Meğer Zahit’in dedesi aslen Ermeni’ymiş. Tehcirden kurtulmak, köyünden, toprağından ayrılmamak için din değiştirmiş. Zahit bunları söyleyince dedem dikildi karşıma. Soluk mavi gözleri nemlenmişti yine.

Şubat yakındı. Tatilde dedeme gitmeyi planlıyordum. Ama kar öyle bir bastırdı ki değil kızak kar aracı bile gidemezdi bu havada. Bizimkiler telefon açtığında yahut ben aradığımda dedem ya uyuyordu, ya banyo yapıyordu, ya da dışarıda oluyordu. Nedense şerre yormadım... Yaz tatilinde öğrendim.

Martın on yedisiydi, dedi annem. “Sol bacağı kırk gün kaldı alçıda.” Sabahmış. Ahhh, Rodop Dağları, demiş birkaç kere. Sonra susmuş. Ama gözyaşları bir süre daha akmış.

Bitecek. Bu hasret birkaç saat sonra bitecek...

“Memleketi?”

“Karacaova’nın ... Köyü.”

“Benim annem babam da Serez’in ... Köyü’nden. İlk kez mi?..”

“İlk.”

“Benim üçüncü. İlkinde gideceğimiz kesinleşince uyku haram oldu valla-hi. Bıraksalar yayan gideceğim. Dersin ki orda doğmuşum, suyunu içmiş, ekmeğini yemişim. Öyle bir özlemle dolmuş ki yüreğim... Eee, ana-ata yurdu ne de olsa. Hem anamın babamın vasiyeti de vardı. Çok şükür yerine getirdim. Memleket toprağını, suyunu serptim mezarlarına... Köyün en yaşlısı Yani Amca, Bursa’dan göçerlerken yedi yaşındaymış. Senin benim gibi Türkçe konuşuyor. Anamızın babamızın yurdunda bize tercümanlık yaptı sağ olsun. Babamgillerin evi çoktan yıkılmış. Temelini bile bulamadım. Ama anamın evini buldum çok şükür. Kapısı cami kapısına bakarmış. Caminin yerinde kilise var şimdi. Evleri iki katlı. Taştan. Anacığım, babam evimizi biz yola çıkmadan iki ay evvel bitirdi, demişti. Oturmak nasip değilmiş. Anlattığı gibi buldum evi. Gerçi kapısı, penceresi değişmiş ama yine de hemen tanıdım. Babam evi bitirir bitirmez kapımızın önüne bir ceviz ağacı dikti, demişti. Cevize bakınca gözlerim boşaldı. Yani Amca, dedim, anacığımın babacığımın başucuna dikmek için bir fidan... Sağ olsun, iyi bir çınar fidanı söktürdü dere boyunda. Tuttu da çok şükür. Gözüm gibi bakıyorum fidana. Bizimkisi teselli işte.”

Gecenin yarısı oldu. Işıklar söndü. Kimsenin uyumaya niyeti yok yine de. Yalovalı yaşlı bayana takılıyor gözlerim. (Ona Yalovalı demekle haksızlık ettiğimi düşünüyorum.) Şu loş ışıktaki gözlerindeki iğne ucu o ışıltıyı görebiliyorum. Bu yolculuk bin saat sürse de uyumayacak bu kadın. İstese de uyuyamaz. Yüreğinin her hücreğine sinmiş o katmerli hasret, bırakır mı ki uyu-sun? Ana-ata yurdu her saniye yakınlaştıkça laf tükeniyor, içsel bir yolculuk başlıyor. Kutsal bir muhabbet bu, isteniyor ki lafla kirlenmesin. O muhabbetlerde ne acılar, ne özlemler, ne rezillikler, yoksulluklar, çaresizlikler var.

Kolay mı, derdi dedem. Allah bir daha yaşatmasın. Yanımıza üç-beş parça eşya alıp yola çıkınca anladım kapımızdaki itin, bahçemizdeki otun kıymetini. Bir daha dönemeyeceğini bilmek, göremeyeceğini... Allah ırak eylesin böylesini, düşmanıma vermesin. Ta Selanik’e kadar karda kışta yürüyerek geldik. Ölenler oldu. Yol kenarlarına çok mezar kazdık. Ya yaşlıydılar ya çocuk. Selanik’e vardık ki şükür... Yok yok! Toprağında ayrılanın rahatı mı olur? Çadırda kaldık aylarca. Kış zalım mı zalım? Yiyecek kıt. Çok ölen oldu. Çok mezar

kazdık. Bizim evraklar tamamı da hemencecik bindik Gülcemal'e. Dedik ki bundan sonrası rahat olur. Yok yok!.. Topladılar bizi geminin ambarına, solugumuz kesiliyor. Su kıt, yiyecek kıt. Bir de tuvalet meselesi. Bir gemi dolusu insan, bir tuvalet... Bacım Adile anacığımın kucağında. Ta evden ayrıldığımız o günün akşamında öksürmeye başlamıştı. Sabahtı. Biz uyuyorduk. Anam titriyordu. Gözünün yaşı su gibi. Ama sesi çıkmıyor. Hepimiz başımızı çulun altına sokup öyle akıttık yaşımızı. Öleni denize atıyorlardı. Denize de çok ölü gömdük. Anam bacımı kucağından hiç indirmede. Kimse de bilmedi. İnince verdik toprağa. Vatan dedik. Çektiğimiz yeter dedik. Bitmedi. Çile bitmedi. Orada yüz bıraktık da burada bir bulamadık. Bize Rum tohumu dediler. Muhacir dediler. Çok kavga ettik. Çok kırıldık. Zor alıştık birbirimize.

* * *

İşte gündüz. İşte dedemin memleketi. Nasıl arz edeyim halimi? Sanki büyülenmişim. Sanki rüyadayım. Sanki dedemin ruhu bedenimde. Tarifsiz hislerle sarhoşum. Cennetten kopmuş Rodop Dağları'nı sanki daha önce görmüşüm. Şu uğuldayan derede dedem değil de ben mi serinlemişim? Evler yeşil gölgelere sinmiş. Kırmızı kiremitli. Bahçeleri nevi nevi çiçekli. Minibüs devasa çınarın duldasına sinmiş kahvenin önünde duruyor. Ciğeri hasretten yanmış bir ana gibi sarıyor çınar ana yurduna dönenleri. Kahve kalabalık mı kalabalık. (Başkan haber vermişti geleceğimizi.) Candan bir karşılama, sıcacık bir muhabbet. İkramda kusur yok. Sanki ezelden beri dostmuşuz. Ezelden beri komşu, hısım, akraba... Laf uzuyor. Sabır taşım çatlıyor. Dedemin evini bulmalıyım. Beklemek dedeme ihanet. Aslanbaşı kapı tokmağını tıkladmalıyım. Avludaki bulgur sokusuna dokunmalıyım. O bembeyaz kartopu çiçeğini koklamalı, evin ardındaki o kiraz ağacına sarılmalıyım.

Dedemin adını söylüyorum. Evi tarif ediyorum. Petrakis, Stavros dedemin en samimi çocukluk arkadaşları, diyorum. Bizim evin yanı, diyor yaşlı Kosta. Gözleri parlıyor. Ağladı ağlayacak. "Ben Stavros'un oğluyum. Biz komşuyuz." Yüreğim öyle bir kabarıyor, öyle bir kabarıyor ki dilimin söyleyemediğini gözlerim söylüyor. Zaten o da anlıyor...

Komşum Kosta düşüyor önüme. Nerelerden geçiyoruz, kaç dakika yürüyoruz bilmiyorum. İki katlı, pembe boyalı, etrafı yüksek bir duvarla çevrili bir evin önünde duruyoruz. Ne aslanbaşı kapı tokmağı, ne avludaki bulgur sokusu, ne kartopu çiçeği, ne de evin ardındaki kiraz ağacı...

"Bu mu?"

"Bu."

Sanki puştun biri en sevdiğim oyuncakımı kırdı. Acımadı. Çocuktur demedi.

Dört duvar hariç her yeri yeniden yapıldı, dedi Kosta. Kapıyı çaldı. Yaşlı bir kadın açtı kapıyı.

“Anastasia bu...”

Derin ama sıcacık bir bakışı vardı kadının. İzin istedim. Ne demek, dedi. “İnsan evini gezmek için izin ister mi?” Gözlerim söyledi söyleyeceğimi. Kadın düştü önüme. O anlatıyordu anlatmasına da ben dedemi bu eve getiremiyordum bir türlü. Sonunda vazgeçtim. O artık bu eve ait değildi. Alt katta duvara gömülü musandıra denilen dolabın önünde durduk. Bu dolaba hiç dokunmadık, dedi yaşlı kadın. “Küçük bir iz kalsın istedik.” Dolabın kapısını açtı. Kare şeklinde küçük bir kapıydı. Kapının iç kısmındaki yazıları gösterdi. Arapça’ydı. Ne yazıyordu, kim yazmıştı, ne zaman yazmıştı? Önemli miydi? Dedeme ait canlı bir hatıra bulmuştum ya, daha önemlisi ne olabilirdi?

Kahvede şenlik vardı. Uzoyla rakı içiliyordu. Sirtakiyle zeybek oynanıyordu. Türküler söyleniyordu. Herkes dosttu, herkes kardeşti. İlkokul kitaplarına kadar girmiş zoraki

düşmanlık yoktu.

Veda zamanı. Gözde yaş, gönülde hüznün... Dudaklar yele yakalanmış güz yaprakları...

“Yine bekleriz.”

“Biz de bekleriz.”

“...”

Tam hareket ediyorduk ki gencin biri arabayı durduruyor. Yaşlı Anastasia nefes nefese, biniyor arabaya. Yanıma gelip, ak bir örtüye sardığı kucağındaki emaneti uzatıyor.

“Sahibi sensin bunun, ben değil.”

Göz göze geliyoruz. Bakışları huzur dolu. Sessizce iniyor. Minibüs hareket ediyor.

Otobüsteyiz. Kutsal topraklara yüz sürenler gibiyiz. Çok şükür çekenler var, sencye inşallah, diyenler var. Ana-ata yurdundan bir hatıra almak adet olmuş. Zemzem suyu gibi mukaddes memleket suyu başta. Sonra toprak, çiçek, fidan... Yanımdaki amcanın dizinin dibinde beş litrelik boş bir şişe.

“Memleket havası, gelemeyenler için. Ya sen?”

Örtüye sarılı kapıyı indiriyorum.

“Musandıra kapısı.”

Yazıyı gösteriyorum.

“Dedem yazmış.”

ZEYNEP HİCRET

UMUT KUTUSU

Ahşap lambrili tavanda bir ip kablonun ucunda sallanan ampul sonunda bu sallantıdan yorularak battaniyeye sarılmış üşüyen bedene ait bir çift korkulu gözlerin de beklediği gibi taş döşemenin üzerine yığılıverdi. İnce kilim kırılmanın çıkardığı sesi hafifletmeye yeterli değildi. Bu yüzden battaniyenin altında titreyen bedenın hassas kalbi ne kadar beklenilen bir patırtıyı işitmiş de olsa pır etti.

Hışım la muşamba kaplı pencerelerden, kapı altlarından içeriye süzölen rüzgârın hedefinde sarı derili cılız parmakların kapamaya çalıştığı bir çift talihsiz kulak ta vardı. Bu davetsiz misafir, kulakların sahibini altüst etti, ömürleri çürümekte olan tahtaların aralıklarından yüz bulup bu arsıza eşlik eden yağmur damlaları da bir başka altüst ediciydi. Endişeler hazinesi yüreği o an iflas etmeyi becerebilseydi keşke. Bunu yürekten diledi.

Bayan M. şimdi kendinin de bilmediği yerlerden bu semte göçtüğünden beri bu evde ilk kez bir kış geçirecekti. Zaten telle tutuyor, dediği bu evin, dışarıdan yükselen sayhanın etkisiyle yerle bir olacağı öylesine aşikârdı ki, iki de bir saklandığı battaniyenin altından başını çıkarıp duvarı, tavanı kolaçan etmekten kendini alıkoyamıyor, baktıklarının yerli yerinde olduğunu görünce de çocuklar gibi seviniyordu. Onu sokaktan kurtaran bu sühnetin ömrüne kendi ömründen birkaç yıl vermeye bile hevesliyen, sakın ola bu yapı onu ortalarda, gökle baş başa bırakmasındı. Ne olur. Bu soğuk kıyamet nereye, kime sığınırdı. Buraların yabancıydı, üstelik korkuyordu da. “İti var koptuğu var. Nasıl derim kayboldum. Hem sonra buralarda kimsecikler işaret dilinden anlamıyor ki halimi anlatsam.”

Rüzgârın aç kurtlar gibi uğuldamasıyla irkildi, sahip olduğu şeyin elinden alınacağı kaygısının ve iflasların radarıyla şuna inandı: “Kesin evimi yiyecek bu. Hem de göz göre göre. Baksana nasıl da sarsıyor kapıyı, bacayı.”

Bayan M. bir türlü sese dökemediği yabancılığının gereği olarak sürdürdüğü hayatına çeki düzen vermeye, köşeleri belirlemeye, eksilerden artılara yol bulmaya uğraşırken, birden bire, ansızın gelip dayanan bu haşın kış, ona da şükür dedirten, iliklerine kadar girip vahşeti dolduran şu ses, bütün tasarılarına ket vurmaya yetti. Aniden yaşaması için gerekli sebepleri, kendini bulabilmesi için başvurması gereken yerleri, çocuklarına ve yurduna ulaşabilmesi için yapması gereken müracaatları unuttu. Bu yıl iki olacaktı kayıp-

lığının süresi, bu yıl geçen kışa rağmen bir sığınağı, bir battaniyesi, şimdi üzeri cam parçalarıyla dolu bir kilimi, bir elektrikli ocağı, bir de işe gittiğinde sırtına geçirdiği kabanı vardı.

Bayan M. geçen yıla göre varlıklı bulduğu yaşamının her günü, adres yanlışlığına kurban giderek kaybettiği geçmişine bir nefes daha yaklaşmak uğruna, odanın bir köşesine sakladığı kutunun yeter miktarda dolması için nasıl olacak pek bilmesede, geldiği yeri birilerin bildiği inancıyla dil istemeyen, ses istemeyen bu işi yapmaya, ar gelse de yapmaya devam edecekti. Hele şu rüzgâr bir dinsindi. Elini eteğini bir çeksindi evciğinden. O zaman daha çok çalışacaktı. Daha uzun duracaktı o kaldırımında. Hem yüzünü bile gizlemezdi, yeter ki sesini kessindi şu rüzgâr. Hiç dert edip ağlamayacaktı kayıplığına. Çalışacaktı. Soğuk demeyecek, kar demeyecek, yağmur altında yaralı bir serçe gibi titrese de yok demeyecek, çalışacaktı. İn cin geçmez oluncaya kadar o yerden kalkmayacak, orada, bazen ne kadar görmek istemese de, ne kadar kızıp ayağıyla bir köşeye fırlatsa da umut kutucuğunun dolmasını bekleyecekti. Şu geceyi bir atlatsındı yeter ki.

Durmasını istedikçe şiddetini daha da artıran sesle baş başa kalmamak için, umut kutusu dolduğu takdirde ilk yapacağı şeyleri hatırlamaya verdi kendini.

Bir merci vardı muhakkak ama adının ne olduğunu şimdilik bilmiyordu, oraya gidecekti, onlara, gerekirse senelerini alsın, derdini anlatmaya çalışacaktı. Diyecekti ki:

“Ben kayboldum. Bir sabah, Haziranın on dördü olduğuna emin olduğum bir sabah, gitmek istediğim yere ait olmayan bir arabaya binmem dolayısıyla geleceğim yer burası oldu. Oysa buranın ne adını bilirim ne de buralarda kimim kimsem vardır. Şimdi geldiğim yerin neresi olduğunu soracaksınız, haklısınız, ama ben orasını da bilmiyorum. Dışı beyaz ve mavi renklerle boyanmış bir binanın ikinci katında otururduk. Pencerelerimiz arka cepheye bakardı. Üç oğlum vardı. Kocam da tabi. Sonra ben bir sabah, Haziranın on dördü olarak net hatırladığım bir sabah, bir akrabama gitmek için yola çıktım. İşte o gün bu gün yoldayım. Kayıbım. Evime dönemiyorum. Bana yardım edin. İşte, ne kadar gerekir bilmiyorum ama ancak bu kadar biriktirebildim. Alın. Bunlar sizin. Ne olur beni evime götürün.”

Rüzgâr bir kere daha muşamba kaplı pencereleri yalayıp geçti. Bayan M. hayalinin burasında birden ürperdi. İyice sokuldu battaniyesine. Dışarıdan devrilen tenekelerin, çöp kutuların, düşen antenlerin, kiremit parçalarının sesleri geliyordu. Kendini yeniden hayal kurmaya zorladı.

“Elbette beni anlayan birileri vardır bu yerde. Çıkacaktır. İşaretle de olsa anlaşılacağımd....a.....n. İşte, kasetti diyorum, bu uğultu bu gece bu evi yıkmaya kasetti.”

Raptiyeleri söküp muşambayı savuran rüzgârın cesareti karşısında ağzından dökülen bu cümlelerin biraz sonra gerçek olacağını bilemezdi yani rüzgârın onun gibi zavallı bir kadına bunu yapacağını, bu kış ortasında aç çıplak kalmasına sebep olacak kadar savurgan olacağını bilemezdi, ama oldu. Sarıldığı battaniyenin altında bir tek gözlerinin şahit olduğu gibi evinin, biricik sığınağının nasıl parçalara ayrıldığını, nasıl da telden tuttuğunu hissetmekten öte bir de yaşaması mukadderdi. Rüzgâr, ahşap yapıyı bir kartonu nasıl ayırırsa bir el öyle ayırdı tutturulduğu yerlerden. Bir yapboz oyununa tanık olmuştu dehşetle irkilen gözler. Bayan M. şimdi neye yansındı. Gözleri önünde dağılıp giden koca yapıya mı, buz gibi kızıl bir gökyüzüyle baş başa kalışına mı, kendi kayıplığı yetmiyormuş gibi bir de mülkünü kaybettiğine mi, yoksa gidenlerinin ardından bir hayıflanma, bir veda sözcüğü bile haykıramayışına mı, neye yansındı.

Yaşların kaşındırdığı yanağını cılız parmaklarıyla ovdu. Başını battaniyesinin altına almadan son bir kez dökülüp giden sığınağına, ezilmiş olduğu varsayımına kapıldığı umut kutucuğunu fırlattığı son yere, kızıl bir soğuğa bürünmüş gökyüzüne ve ardından belirsizliklere gebe yarınına baktı. Şimdi kimlere gitmeli, kimlere dert anlatmalıydı. Umut kutucuğu bu tahta ve toz yığının altında ezilip gitmiştir. Birkaç günün ekmek parası vardı içinde oysa. Ondand umudu kesmeli artık. Zaten geldiği yeri bilmeyen nereye gidebilirdi ki. Buralarda kimsecikler işaret dilinden anlamıyor. Parası olmayanı kim dikkate alır, kim dinler. Peki, başı darda olanlar hangi kuruma başvurmalı. Hangi ele sığınmalı.

Önündekilerin koca bir karanlıktan başka bir şeyi ona renk olarak katmayacağı barizdi. Şimdi boynuna asılı kolyesini yokluyor müflis parmakçıkları. Adının bu baş harfini avucuna alıyor, sıkıyor, sınıksız bastırıyor göğsüne. Ve o sırada, bildiği bu tek şeye dair derin bir sahip olma duygusuyla içinden, her şeyini kaybetse de onu vermeyeceğine dair ant içmek geçiyor. İçiyor da. ❧

GÜZİDE ERTÜRK

KAR RÜZGÂRI

“Aşağılık herifin birisin!” diye bağırduğımda çıldırtan bir sessizlikle karşılaştım. Kahvesine sıcak suyu doldurduktan sonra mutfaktan çıkıp çalışma odasına geçti. “Sana diyorum!” diye seslendim. Cevap vermedi. “Tabii söyleyecek sözün yok!” diye devam ettim. Tepkisizliğinin karşısında çileden çıkıyordum. “Susmaktan başka çaresi olmayan zavallının tekisin!” Çalışma odasının kapısı hızla kapandı. Kapıyı hiddetle yumruklamaya başladım, “Aç diyorum sana! Aç şunu!” Kilidi açıp, elinde kitabıyla koltuğuna oturdu. Kitabı aldığım gibi yere fırlattım. Kalktı, bana bakmadan yatak odasına yürüdü. Arkasından gittim. Yorganı sakince üzerine çekip sırtını döndü. Kıpırdamadı.

Ertesi gün sessizliğini sürdürdü. Kahvaltı ediyorduk. Gece boyunca uyuyamamış, kalktığında bir açıklama yapar umuduyla beklemiştim, o ise hâlâ susuyordu. Bir şeyler söylemek istiyor, o sustukça ne yapacağımı bilemiyordum. Uykusuzluğun verdiği gerilimle yüzüne bir tokat attım; kıpkırmızı mermer bir kütle! Bozuntuya vermek istemiyordu. Bir söz söylese, küçük bir tepkide bulunsa ipleri elime teslim edecekti. Aklından geçenleri görüyor gibiydim. Kelimeler üst üste binmiş çıkmak istiyorlar, zihninde sıkışıp kalıyorlardı. Ağzından bir tek kelime çıksın diye beklerken toparlanıp montunu giydi. Fakat yine de elini yavaş tutuyor, ağır davranmaya özen gösteriyordu. Aynada kravatını düzelitti, acele etmeden ayakkabılarını giydi ve dışarı çıktı. “Hayırlı işler!” diye seslendim arkasından. Yalnız kalmak biraz olsun rahatlatmıştı. Dün gecedan beri yaşananları düşünmeye başladım. Suçlamalarım gururunu kırıyor, bir açıklamada bulunmak yerine intikam almak istiyordu. En acımasız karşılıktı bu. Yumruklarımı sıktım. O ne kadar susarsa, o kadar konuşmaya; ne kadar görmezden gelirse, o kadar önüne çıkmaya yemin ettim. Akşam döndüğünde yapacaklarımı, sinsi planını nasıl alt edebileceğimi tasarlamaya başladım.

Mutfakta yemeği hazırlarken prova yapıyor, karşımdaymış gibi bağırıp duruyordum. Söylediklerimi yok saymanın cezasını görecek. Şimdiye kadar çekindiğim her şeyi dile dönecektim. Dinlemezse kitaplarını yırtacak, bilgisayarına su dökerek, televizyon seyredirken önüne geçip ekranı kapatacaktım. Değer verdiği ne varsa saldıracaktım. Bakalım tepkisiz kalmayı becerebilecek miydi? Eğer uykuya başvurursa, yılmayacak konuşmaya devam edecektim. Kaçabileceği delikleri hesap ediyor, çıkış yolu bırakmak istemiyordum. Dönüş saati yak-

laştıkça içim içime sığmamaya başladı. Odada fır dönüyor, anlatacaklarımı tekrar tekrar kontrol ediyordum. Elimde televizyon kumandası, askerlerine emir vermeye hazırlanan bir komutan edasıyla bekliyordum onu. Bir ara sokak kapısının kapandığını duydum. Gelmişti! Kalbimin atışlarını duyabiliyordum. Odaya gireceğini sandım. Ses gelmeyince hole doğru koştum. Karla kaplı montunu, kasketini silkeliyordu. Bana hiç bakmadı. İş bitince aceleyle yatak odasına yürüdü. Takip ettim, “Beyefendi, bu ne acele!” diye söze başlamıştım ki dolabı açıp bir bavul çıkardı. Bavulu gördüğüm an yapacaklarımı unuttum. Bu ihtimali tahmin edememiştim. Oynadığı oyunun sonuna gelmiş olacak ki dün gecedan beri ilk defa, “Gidiyorum,” dedi, “Öfken raydan çıktı. Yıpranıyoruz.” Bu sefer sessiz kalan ben oldum. Biraz önceki halim silinip gitmiş, yerine başka biri gelmişti. Beklenmeyen isyanı karşısında yenilgiyi kabul etmem gerekiyordu.

Bu valizi en son iş seyahatinde kullanmıştı. Yola çıkmadan önce tartışmıştık. Döndüğünde bir elinde valiz, diğerinde bir buket çiçek tutuyordu. Yatağın ucuna, bavulun yanına oturdum. Bir çocuğu paylar gibi anlatmaya başladı, “Mükemmelim demiyorum, seni üzdüğümün farkındayım fakat kendimi değiştiremem.” Bir yandan konuşuyor, bir yandan eşyalarını topluyordu. O kadar sakindi ki sesinde ne bir hüüzün ne bir heyecan vardı. Bu konuşmayı yıllar öncesinden hazırlamış gibiydi. Kilitletim. “Gitme,” demek istiyor, dilimdeki ağırlık yüzünden ağzımı oynatamıyordum. Zihnimi okumuş gibi elindekileri bıraktı, bir an vazgeçtiğini düşündüm. Bana dönüp, “Böylesi daha iyi,” diyerek tepkimi ölçmeye çalıştı. Kararsızca omzuma dokunup, “İyi misin?” diye sordu. Gözlerimi yerden kaldırmadım. Çaresiz, onun taktiğine sığınmıştım. Bilinçsizce yapıyor fakat işe yaradığını hissediyordum. Cesareti kırılmıştı. Gücünün tükendiğini görüyor, dolabın arkasından umutsuzca baktığını biliyordum. Eşyalarının bulunduğu çekmeceyi yavaşça kapattı. İkimiz de susuyorduk. Bavulu yere indirip çalışma odasına geçti.

Ağır bir yükten kurtulmuş gibi rahatladım. Kalktım, yanına gidip gitmemekte tereddüt ettim. Vazgeçip pencereye doğru yürüdüm, kar yağıyordu. Her taraf bembeyaz olmuştu. Açık pencereden odama sessizlik akıyor, biraz önce yaşanan kavgaların üstünü örtüyordu. Bir müddet öylece durdum. Soğuk hava yorgun ruhumu dinlendirdi. Gözlerimi kapatıp derin bir nefes aldım. Fakat olayları gözden geçirdikçe kendime kızmaya başladım. Resmen tehdit etmiş, tuzağına düşürmüştü. Aptal gibi oyununa gelmiş, bir de evi terk etmedi diye sevinmiştim. Keşke, “Cehenneme kadar yolun var!” deseydim. Sürekli gerilmektense temelli kurtulurdum. Şimdi muhakkak okuduğu kitabın arkasından sırtıyordu. Beni nasıl yola getirdiğini düşünüyor, başarısıyla övünüyordu. Yerde duran bavula bir tekme attım. Yarı yarıya dolu bavul ters dönerken bir kağıt düştü. Sessiz, kar tanesi gibi yumuşak, haliya kondu. Bir fotoğraf. Bir kadın resmi. Benim resmim.

SÜHEYLA BARAK

SARI ZARF

Akşamın ilk saatleri olmasına karşılık hava kararmıştı. Hoş bütün gün aralıklı çiseleyen yağmur ve gökyüzünü kaplayan kara bulutlarla, hiç aydınlanmamış gibiydi. İş çıkışı biraz açılım ümidiyle Nevzade'ye gidip tanıdık birilerine baktı. Arkadaşlarla havadan sudan bahsedip bir iki kadeh bir şey içmek iyi gelecekti. Ama gel gör ki; bütün sohbet ekonomik kriz-çete ekseninde gidip geliyordu. "Aman bu sıkıntılı halimle kriz mriz hiç çekemem." diye düşünüldü. Eve gitmek üzere meydana doğru yürürken soğuk ve nemli havanın içine işlediğini hissetti, yakalarını kaldırdı, adımlarını hızlandırdı.

Arkadan gelen tramvayın sesini duyup aniden sağa doğru seyirtince, kafenin çıkmakta olan bir kadınla çarpıştı. Saçları yüzüne değdiğinde hafif bir lavanta kokusu duyumsadı. Kadının başını kaldırdığındaki bakışı ve o hülyalı gülümsemesi, sıcak bir yaz akşamını anımsattı ona, sanki Akdeniz'den esen meltemin getirdiği lavanta kokusuydu bu ve ah, o ne güzel bir gülümsemeydi öyle... "Oğlum iyice dağıttın kendini, birazdan şiir de yazarsın! Yok Akdeniz akşamıymış, lavanta, yaseminmiş..." diye kendini azarladı ama sıkıntısı da dağılmıştı...

Birden silkinerek epey uzaklaşmış, metroya doğru yürümekte olan kadına yetişmeye çalıştı.

Oradaydı işte; peronda treni beklerken yüzünde o dalgın Mona Lisa gülümsemesi ile zarif ve bir o kadar da erişilmez gözüküyordu... Önünden geçip dikatini çekmeye çalıştı. O ise onun farkında bile değildi. Aynı dalgın ifadeyle gülümseyerek yaklaşan trene bakıyordu. Sanırsınız ki gelen yıllardır beklediği sevgilisidir, tren değil... İçinin sıkıldığını hissetti yeniden. "Bana gülümsememiş, beni görmüyor bile!" Tam dönüp gidecekken, kalabalık vagonlara doğru hareket edince aynı akşam ikinci kez çarpıştılar. Hafif bir pudra bulutu sarmaladı etrafını ve yine o hülyalı gülümseyen dudaklar ona döndü.

Tam o anda ayaklarının üstüne bir şey düştü. Büyükçe sarı bir zarf bu ki kadının omzundaki çantada gördüğünü hatırladı- O ise düşürdüğünün farkında değildi. Eğilip almaya çalıştı; fakat son anda metroya binmeye çalışan insanlar tarafından ezilecekti neredeyse. Doğrulduğunda ise tren çoktan hareket etmişti...

Elindeki zarfla birden bire ıssızlaşan peronda heyecanlı, sarsılmış öylece kala kaldı. Gayri ihtiyarî üzerine baktı; bir isim, bir adres bulma umuduyla. Ama yoktu, kapağı da açıktı. Belli ki elden verilmişti. Oracıkta bir banka oturdu. "Belki de önemli bir evraktır. Bir adres filan varsa ulaştırmak gere-

kir.” Kalbinde uyanan sevinci saklamaya çalışarak zarfı araladı. İçinde yarım sayfa kağıda yazılmış bir not ve iki lastikle paketlenmiş bir demet zarf vardı.

Bahtsız kardeşim; annemizin ölümünden sonra, satmaya karar verdiğimiz bağdaki eve gittim geçen gün, şahsi bir şeylerimiz kalmasın diyerek... Sandık odasında bir kutunun içinde, bizim eski okul karnelerimizin arasında buldum bu mektupları. Zarfların arkasında isim yoktu. Annem ondan geldiğini anlamasın diye herhalde... Ama ben beş yıl aynı sırayı paylaştığım arkadaşımın yazısını tanımaz mıyım! Benim saf arkadaşım, ona yazı yazmayı öğretti kişinin de hatırlamayacağını düşündü herhalde... Ne acı kader, bir an, sana bu mektupları hiç göndermesem mi, hatırlatıp da seni hiç üzmesem mi, diye düşündürdüm. Ama sonra, yirmi yıl önce terk edilmediğini, unutulmadığını bilmek, kırgın ve yalnız geçen onca zamanın bir tesellisi olabilir dedim.

O zamanlar annemin bu hareketi “Çocukluk aşkıdır, gelip geçer” diye düşünerek senin uzaklara gitmeni engellemek için yapmış olacağını anlayabiliyorum. Ama yıllar boyunca, senin o kanadı kırık hallerini; yaralı ve sevgisiz yaşadığını görünce, niye çıkarıp vermedi bilemiyorum. Kader...

Umarım bundan böyle huzuru bulursun sevgili kardeşim. Belki de... 21

ÇAĞDAŞ İRAN ÖYKÜSÜ

SİYÂMEK GÜLŞİRİ

Türkçesi: Ertuğrul ERTEKİN

O GÜNLERDEKİ GİBİ

Eşime, kayınpederimin öldüğü haberini vermeye gidiyordum. Daha bir saat önce ölmüştü; kollarımda. Eşim henüz bir şey bilmiyordu. Basit bir düşme olayı olduğunu zannediyordu. Başına bir ağırlı saplanmış, sonra da geçmişti; hepsi bu. Ama ölmüştü. Son nefesini verdiğinde kayıinvalidem su getirmeye gitmişti; Şehriyâr'la Sevdâbe yanımda duruyorlardı; ellerini, ellerimin içinde sımsıkı tutarken gözlerini bana dikmişti. Korku bütün vücudunu kaplamıştı. Ölmek istemediği açıktı. Gitmesine izin vermemem için yalvarıyordu. Elimi sımsıkı sıkmasından anlıyordum bunu ve gözlerinden; daha sonra kendi ellerimle kapadığım bana bakan gözlerinden. Ağzından renksiz bir sıvı aktı. Sevdâbe'nin çığlık sesleri yükselince kayıinvalidem, Sührâb'ın dayısıyla birlikte odaya koştu. Tutamadım. Kapı ağzında yere yığıldı ve sonra Sührâb'ın dayısının ellerinin arasında kendisini çeke çeke ölünün başucuna geldi. Ellerimizin arasında defalarca kendinden geçti ama çığlıkları dinmek bilmedi; sonunda tamamen kendinden geçip bayılana dek. Ancak birkaç dakika sonra ağzından ince ince akan kanın farkına vardım. Mendille ağzını sildim, sonra Sührâb'ın dayısının getirdiği beyaz yorganı üzerine örttüm. Şimdi eve gidiyorum. Eşime söylemeliyim. Babasını son defa görmesi için onu da getirmeliydim. Şimdi işten dönmüş olmalı.

Kapıyı kapadığımda banyo musluğunun sesini duydum. Tuvalete koştum. Gözlerimdeki kızarıklığın yok olması için yüzüme birkaç defa su çarptım ama daha beter oldu sanki. Salona döndüm, koltuğa oturdum. Ellerim titriyordu. Boynumda sanki bir damar atıyor, durmak bilmiyordu. Bir sigara yaksam fena olmaz, diye düşündüm. En azından belki bu lanet olası damarın atmasını engeller. Ayağa kalktım, mutfığa gittim. Olabileceği her yere baktım. Yoktu. Sigarayı bırakalı iki ay olmuştu ama bir yere bir paket sakladığımdan emindim; böylesi zamanlar için. Bütün rafları alt üst ettim, sonunda buzdolabının kapağında buldum onu. Eşim, rujlarını koyduğu torbanın altına koymuştu. Paketi açtım, bir sigara çıkardım. Ocakta yakarken birden eşimin sesini duydum. "Böyle mi söz veriyorsun?"

Arkama döndüm. Üzerinde bornozla salonda duruyordu. Neredeyse oracıkta ağlayacaktım. Ama kendimi tuttum. Sigaradan derin bir nefes çektim, dumanı iyice içime çektim. Eşim, “Anlaşıldı, sen bu süre içersinde de içiyordun,” dedi.

Kapı ağzında durdu. Bornozunun şapkasını kaşlarının üzerine dek çekmişti. “Birden canım istedi,” dedim.

Ellerini bornozunun ceplerine soktu. “Artık hiçbir sözüne inanmam,” dedi.

Salona döndü. Sehpanın üzerinden uzaktan kumandayı aldı, koltuğa oturdu. Televizyonu açtı. Sigaranın külünü ocağın arkasına silktilim. Televizyonun sesi birden kesildi. Yüksek sesle, “Babam nasıldı, hâlâ başı ağrıyor mu?” dedi.

Ne diyeceğimi bilemiyordum. Dilim tutulmuştu. Sadece keşler gibi sigara içiyordum. Kesin bakışım da başka bir yere dönüktü ki yüksek sesle, “Hey kime diyorum!” dedi.

“Efendim,” dedim.

“Babam nasıldı, hâlâ başı ağrıyor mu?” diyorum.

Sepetten bir fincan aldım, salona geçtim. “Hayır, daha iyi,” dedim.

Oturdum. Neden böyle söyledim, hiç bilmiyorum. Başka bir şey söyleyebilirdim; onu hazırlayacak bir şey. Kahretsin, zaten bunun için gelmiştim. Sigaramı içerken ellerimi fark ettim; daha çok titriyorlardı. Lanet olası damar da durmak bilmiyordu. Hatta daha hızlı attığını hissettim. Eşim göz ucuyla bana bakıyordu. Bir şey olduğunu anlamıştı, şüphem yoktu. Bakışlarından belliydi. Sonunda dayanamadı. “Bir şey mi oldu ha? Bir şey mi oldu?” dedi.

“Hayır,” dedim.

Kendimi sakın göstermeye çalıştım; ama bu mümkün müydü? Elimde değildi ki. O da şüphelenmişti. “Bana yalan söyleme, sende bir şey var, bir şey olmuş,” dedi.

“Hiçbir şey olmadı,” dedim.

“Yalan söylüyorsun. Sen günde bir paket sigara içtiğin zamanlarda da işten eve gelince doğru buzdolabına giderdin. Artık seni tanıyorum,” dedi.

“Bir şey olduğu yok,” dedim.

“Aman çok inandırıcı! Peki, gözlerinin hâli ne öyle?” dedi.

“Nasıl,” dedim.

İyice şüphelenmişti. “Kalk da aynada kendine bir bak. Gözlerine kan inmiş. O kadar kızarmışlar ki insan yüzüne bakamıyor,” dedi.

Elimi gözlerime sürdüm. “Bir şey yok, yorgunluktandır,” dedim.

“İşte bir şey mi oldu?” dedi.

“Delirdin mi? Hiçbir şey olmadı.”

Bir şey daha söyledim. Sanırım rüzgârla ilgili bir şeydi. Gözlerim rüzgârdan böyle oldu gibi bir şey. İyice her şeyi inkâr eder olmuştum. Neden bilmiyorum

ama ne olduğunu söylemeye cesaret edemiyordum. İlk defa böyle bir durumla karşı karşıya kalmıştım ve ne yapacağımı bilmiyordum. Bu anlar, babasının ölüm anından; gitmesine izin vermemem için yalvardığı, ellerimi sımsıkı tuttuğu anlardan daha zordu sanki. Birden, “Babama bir şey mi oldu?” dedi.

Söylemeliydim. Tam zamanıydı. En azından onu hazırlayacak bir şey söylemeliydim. Muğlâk bir ifade kullanayım, iyice şüphelensin; ama birden, “Hayır, daha iyi,” dedim.

İçten içe kendi kendimi azarladım. Baldırıma adamakıllı bir çimdik bas-tım, izi hâlâ belli. Sigara sonuna gelmişti, benimse hâlâ duman yutmaya ihtiyacı vardı. Sigarayı fincanda söndürdüm, mutfığa döndüm. Bardağı yıkar-ken yüksek sesle, “Bugün ne oldu tahmin et bakalım!” dediğini duydum.

Arkama dönmeden, “Ne oldu?” dedim.

Ama bir cevap duymadım. Arkama döndüm. Odaya gitmişti. Tam zamanıydı. Çabucak bir sigara daha yaktım. Pencereyi açtım, tezgâhın arkasındaki sandalyeye oturdum. Sigaradan arka arkaya nefes çekiyordum, deliler gibi. Kayınvalidemin ellerimizin arasında iki büküm hâlde tırnaklarıyla yanaklarını çizdi-ği, bağıra bağıra kocasına seslendiği anı hatırladım. Korkunç çığlıklarının sesi hâlâ kulaklarımdaydı. Şimdi kızını bekliyordu, büyük kızını, yalnız kalmamak için, birlikte ağlamak için. Tekrar sesini duydum. “Tahmin ettin mi?”

Odadan sesleniyordu. “Bilmiyorum,” dedim.

Duymadığını sandım. Belki de duymuştu. Şehriyâr başını babasının ayak ucuna yaslamış, hıçkırığa hıçkırığa ağlıyor, ara sıra da bağırıyordu: “Baba, baba-çığm!”

Saç kurutma makinesinin sesini duyunca sigaradan bir nefes çektim. Bir süre daha odada kalacağı için rahattım. Birden telefon çaldı. Salona koştum. Baba evinden arıyorlar sandım. Neden hâlâ yola çıkmadığımızı soracaklar. Cenaze soğuyordu ve biz henüz orada değildik. Ahizeyi kaldırdım. Hattın öbür ucundaki Türkçe bir şeyler söyledi. “Efendim,” dedim.

Sözlerini tekrarladı. “Yanlış numara beyefendi,” dedim.

Ahizeyi hızla yerine koydum. Sonra eğilip koltuğun arkasındaki prizden fişi çektim. Mutfığa döndüm. Sigarayı suyun altına tuttum, çöpe attım. Bo-yun damarım artık atmıyordu. Ama tüm bedenimde bitkinlik hissediyordum; bitkinlik ve zaaf. Sonunda saç kurutma makinesinin sesi kesildi, odadan çık-tı. “Üstünü değiştirmeyecek misin?” dedi.

“Şimdi değişirim,” dedim.

Uzaktan kumandayı aldı, oturdu. Açıp açmadığını hatırlamıyorum. Sanı-rım henüz saçlarıyla oynuyordu. Bir şey söylemek üzereydim ki “Tahmin edebildin mi?” dedi.

“Neyi,” dedim.

“Bugün ne oldu tahmin et bakalım,” demiştim.

“Bilmiyorum, sen söyle,” dedim.

Tekrar dikkatim dağılmış olmalıydı ki, “Sen beni dinliyor musun?” dedi.

“Evet, dinliyorum,” dedim.

“Anormal çocuk geldi.”

“Hangi anormal?”

“İş arkadaşın, Hüsrevî Bey, hani Perisa ile tanıştırdığımız.”

“Gerçekten mi?”

“Evet, kendinden büyük bir demet gül getirmişti.” Güldü. “Sonra istemeye gideceği zamanı kararlaştırdılar,” dedi.

Sanırım, “Sonunda oldu demek,” dedim ya da buna benzer bir şey söyledim. Onu bir şekilde dışarı çıkarmaya yoğunlaşmışım. Oraya mutlaka götürmeliydim. Herkes bekliyordu. Daha geç olmadan. “Gerçekten tam bir anormal,” dedi.

“Kim,” dedim.

“Söylediğim adam ya! Sen beni dinliyor musun?”

“Dışarı çıkmak ister misin,” dedim.

“Şimdi mi?”

Başımı salladım.

“Nereye?” dedi.

Babanlara, demek için tüm gücümü toplamışım ama diyemedim. Dilim düğümlenmişti sanki. Kendi kendime önce arabaya bindireyim, oraya gidene kadar durumu açıklayım, dedim. Yani mecburdum. “Bir yerlere takılırsınız,” dedim.

“İyi de nereye?”

“Bir tur atar, geliriz.”

Gözlerini bana dikmişti. “Delirdin mi? İkimiz de yorgunuz. Git de aynada gözlerinin hâline bir bak!” dedi.

“Biliyorum, hemen döneriz.”

Mutfaktan çıktım. “Kalk hadi, hemen döneriz,” dedim.

Ayak ayak üstüne attı. Bana öyle bir bakışı vardı ki bir ucubeye bakıyordu sanki. “Sen hiç böyle şeyler teklif etmezdin. Beni bir yere mi götürmek istiyorsun?” dedi.

“Sadece bir tur atıp dönmek istiyorum. Kalk hadi. Benim için.”

“Sen benim için sigarayı bıraktın mı ki?”

“Bir anlık bir şeydi. Gerçekten.”

Koltukta yerini değiştirdi, bir şey mırıldandı, anlayamadım. “Hemen dönelim ama, ben yorgunum,” dedi.

“Hemen döneriz, ben arabaya gidiyorum,” dedim.

Merdivende bir sigara yaktım. Arabaya binince kapıyı açık bıraktım, sigarayı dışarıda tutuyordum. O çıkınca kaldırımın kenarındaki bahçeye fırlatacaktım. Söylemeyi planladığım sözleri aklımdan geçiriyordum. Çevre yoluna çıktığımızda onun da bildiği şeylerden başlayacaktım. Söylemem gerekiyordu. İyi bir giriş hazırlamalıyım. Önce babasının hastalığından, şekerinden ve diğer şeylerden söz edecektim. Bunlar işimi kolaylaştıracaktı. Sonra son birkaç aydır iyice kötülediğini, durumunun tehlikeli bir hâl aldığını söyleyecektim. Kendisi de birkaç gece bu durum yüzünden başucunda beklemişti. Hatta bir keresinde bana doktorun iki yıldan fazla yaşamaz dediğini söylemişti. Bütün bunları söyleyecektim. Tabii yaş konusu da vardı. İyice kıvama getirecektim. Sonra da sözü dün geceki düşme olayına getirecektim. Başında bir damarın yırtıldığını, büyük olasılıkla bir kanama geçirdiğini söyleyecektim; beyin kanaması. Belki de geçirmediğini. Belki de olayın bununla bir ilgisi olmadığını. İyice uzatıyordum. Her şeyi ona söyleyecektim, kendisinin de bildiği şeyleri. Gerekirse bütün şehri turlayacaktım. Sonunda da asıl sözü söyleyecektim. Artık yaşamıyor, diyecektim. Baban öldü, diyecektim. Sonra bir an, keşke annesi öğlen beni arayacağına kızını arasaydı, diye düşündüm. Böylesi çok daha iyi olurdu. O zaman o anda herkes başucundaydı, bütün ailesi, en yakınları. Bunları düşünürken kapıyı açtığını gördüm. Dışarı çıktı. Sigarayı kaldırıma fırlattım, kapıyı kapadım. Bindi. “Bari bir iki saat sonra çıksaydık Perisa’ya da uğrardık,” dedi.

Bir şey söylemedim. Vites taktım, hareket ettim. Sokaktan çıktığımızda kalp atışlarım o kadar hızlandı ki bir an kalbim yerinden fırlayacak sandım. Kalp atışlarımı onun da duyduğunu sandım. Birkaç defa derin derin nefes aldım. Çevre yoluna çıkmayı bekliyordum ki güldüğünü gördüm. Ona baktım. Yüzü pencereye dönüktü. “Ne oldu,” dedim.

“Onunla o kadar resmî konuşuyordu ki lehçesi köylülerin lehçesine benzemişti. O gittikten sonra iki saat gülüştük.”

Tekrar kim, diye sormuş olmalıyım ki “Hüsrevî Bey ya!” dedi.

Sanırım göz ucuyla bana baktı. Sonra camı açtı, dirseğini pencerenin kenarına dayadı. Sonra yavaşça, “İsteme törenine biz de katılalım mı?” diye sordu.

Çevre yoluna döndüm. “Ne dersin?” dedi.

Tam zamanıydı. Başlamak, planladığım gibi hastalığından söz etmek istedim. Derin bir nefes almıştım ki “O an ne düşündüm biliyor musun?” dediğini duydum.

“Ne düşündün?”

Çantasını açtı, içinden bir kaset çıkardı. “Bunu bugün Perisa’dan aldım,” dedi.

Kaseti teybe taktı, teybi açtı. “Bizim o zamanlardaki hâlimizi düşündüm,” dedi.

Nasıl, niçin, diye sormadım, bitirmesini istiyordum. Tekrar derin bir nefes almıştım ki hoparlörlerden müzik sesi yükseldi; gitar sesi, klasik gitar. “Hatırladın mı bizi ilk defa yalnız bıraktıklarında salondaki koltukta oturup konuşmuştuk. Sen kızarıp bozarmıştın, utanıyor, yüzüme bakamıyordun,” dedi.

Güldü. “Utandığımı kim söyledi,” dedim. Başka bir gitar daha tıngırdamaya başladı. Müziğin ritminin hızlandığını hissettim. “Her defasında yüzün terden sırılsıklam oluyordu. Sonra kanepenin altında bir dünya kâğıt mendil bulmuştuk,” dedi. Tekrar gülmeye başladı. “Gerçekten hatırlıyor musun?” dedi.

“Evet, hatırlıyorum,” dedim.

Birkaç gitar birlikte çalmaya başladı, orijinal İspanya ritimleriyle. Şimdi davul seslerini de ayırt edebiliyordum. Farkında olmadan elimi teybe doğru uzattım, sesini biraz açtım.

Uzun zamandır böyle bir müzik dinlememiştim. Aslında uzun zamandır müzik hayatımdan çıkmıştı sanki. Tuhaf bir duyguya kapıldım. Gitar sesleri giderek bütün benliğime hâkim olmaya başladı. Müziğin uzuvlarıma, tek tek bütün hücrelerime işlediğini hissettim. Arabanın hızı da istemeden artıyordu. Tekrar eşimin, “Ayrıca o kafeyi de hiç unutmadım,” diyen sesini duydum.

“Hangi kafe,” dedim.

Ve camı açtım. “Hatırlamıyor musun? Üç defa gitmiştik. Ben en ince ayrıntısına kadar hatırlıyorum,” dedi.

Başımı salladım ya da hiç hatırlayamadım. Teybin sesini biraz daha açmıştım sanırım; çünkü otoyola girerken yanımdan geçen arabadakilerin dönüp bize baktıklarını gördüm. “Neskafeği üzerine dökmüştün, hatırlıyor musun?” dedi.

Kahkaha attı.

Bir an gitar sesleri kesildi. Sadece davul sesi vardı. Bir dakika kadar, belki de daha fazla durmaksızın çaldı, sonra tekrar gitar sesleri duyuldu. “O an fotoğraf makinem olsun isterdim. Fotoğraf olsaydı bakar bakar gülerdik,” dedi.

Mantosunun önünü iki parmağıyla tutup öne çekti. “Gömleğini böyle tutmuş, bana bir şey olmadı demiştin, oysa acıdan kıvranıyordun. Kılığından belliydi,” dedi.

Bir şey söylemedim. Yolun solundan gidiyordum. Direksiyonu tutan parmaklarım müziğin ritmiyle tempo tutmaya başlamıştı..

“O hâldeyken her şeyden önce eşimin benle arkadaş olmasını isterim,” demiştin.

Elini hızla dizlerine vurdu, kıkır kıkır güldü. “Bugün hepsini Perisa’ya anlatacağım,” dedi.

Gitar sesi tekrar bir süre kesildi, davul ve bateri sesleri de öyle. Aynı melodi tekrarlandı ama bu defa piyanoyla, belki de orgla. Sonra tekrar gitarlar

başladı. Eşim elini vitesi tutan elimin üzerine koydu. Gülmemeye çalışıyordu. “Canım ne istiyor biliyor musun?” dedi.

Bir an ona baktım. Gözlerini bana dikmişti. “Ne istiyor,” dedim.

Elimi sımsıkı tutmuştu. “Oraya gitmek istiyor. Gerçekten. Canım oraya gitmek, aynı yere oturmak, güzel bir neskafe içmek istiyor. Sen, kahve sıcakken yine onu üzerine dök; o günlerdeki gibi,” dedi.

Şimdi gitar sesleri arasında giderek yükselen alkış sesini de duyuyordum. Ayak dansı ritimlerine benzer bir ritim sesi veya öyle bir şey. “Gidelim, Allah aşkına gidelim,” dedi.

Bir şey söylemedim.

“Perisa’ya da uğrarız. Bugün çok neşeli, Allah aşkına gidelim.”

Sanırım başını sallamıştım; çünkü artık ısrar ettiğini ya da bir şey söylediğini duymuyordum. Bir süre sonra alkış sesi kesilip güzel bir melodi eşliğinde sadece gitar sesleri duyulmaya başladığında, “Nereye gidiyoruz, burası babamlara giden yol,” dediğini duydum.

Onların oturduğu yola dönmüştüm. Doğruca evlerine gidiyordum. Sokaklarına dönmek üzereydim. 21

MAHMUD DERVİŞ
Türkçesi: İbrahim DEMİRCİ

YEŞİL SİNEK

Sahne aynı sahne. Yaz ve ter ve ufkun ardını göremeyen hayal. Bugün yarından daha iyi. Ama öldürülenler yenileniyorlar. Her gün yeniden doğuyorlar. Uyumaya çalıştıklarında öldürme eylemi onları uyuklayışlarından alıp düşsüz bir uykuya götürüyor. Sayının bir değeri yok. Kimse kimseden yardım istemiyor. Çölde sözcükleri arayan sesler, yarası besbelli dönüyor ün: Kimse yok. Ama “Öldürme güdüsünü savunmak katilin hakkıdır” diyen işte burada. Öldürülenlerse gecikmiş olarak şöyle diyorlar: “Çılgılık atarak hakkını savunmak kurbanın hakkıdır.” Ezan namaz vaktinden yükselip birbirini andıran cenazelere ağıyor: Çabucak kaldırılıyor tabutlar, çabucak gömülüyor... Törenleri tamamlamaya vakit yok çünkü, başka ölümler geliyor koşa koşa çünkü, başka saldırılardan. Tek tek veya toplu toplu geliyorlar... Belki bir aile olarak, arkasında yetimler veya yas tutacak kimse bırakmadan geliyorlar. Gökyüzü kül rengi, kurşun rengi, deniz kül rengi mavi. Kanın rengine gelince, kameradan saklıyor onu yeşil sinek sürüsü! ²⁴

(Eserü'l-Ferâşe / Kelebek Etkisi, 2. Bs., s. 19)

NAZAN BEKİROĞLU'YLA ROMAN VE ÖYKÜ ÜZERİNE: “ANLATMAK, BİR ANLAMAK EYLEMİDİR...”

Konuşan: Asım ÖZ

Nazan Bekiroğlu'nun öyküden romana, denemeden analitik metinlere uzanana bir yazı evreni var. Bekiroğlu ile roman ve öykü yazarlığının çeşitli boyutlarını ve son romanı *Lâ: Sonsuzluk Hecesi* odağında konuştuk.

— *Dünyaya sadece yazmak için bakan yazarlar vardır. Bir ağacı yazmak, bir taşı yazmak, bir yaprağın düşüşünü yazmak... Onun dışında dünya onu ilgilendirmez. Bu Sartre'dan hareketle söylersek bir cehennemdir. Yazar yazarak bu cehennemin tam ortasında kalır. Sizin için yazmak nedir?*

— Yazmak güzel şeydir, yazmak dediysem yazının kendisi gibi doğrudan doğruya yazma eyleminin kendisi de güzeldir. Hatt-ı desfî yani. Bilekten parmak uçlarına sirayet eden, oradan da kâğıdın üzerine ama mutlaka mürekkepli kalemle dökülen biçimler, satır satır, dizi dizi, ruhun şemasını verir. Resim, ruhu resmettiği gibi yazı da ruhu resmeder. Bu anlamda yazacak bir şeyim olmadığı anlarda dahi boş kâğıdın üzerine ilgili-ilgisiz birçok isimler, kelimeler “yazdığımı”, yazmayı doğrudan hat çiziktirme,

elimden kaleme, kaleminden kâğıda geçen biçimler anlamında da özel bir değer atfederek sevdiğimi ifade etmeliyim. Bu, belki benim yazara değil ama hattata en çok yaklaştığım noktadır. Sizin sorduğunuz bu değil ama nedense cevaba başlarken bu hususu da vurgulamak istedim. Galiba yazmak ve yazı arasındaki ilişkiyi düşündüğümünden böyle oldu.

“Yazı” olarak yazmaya gelince. Heves ve tutku arasında gezinir yazar. Zamanı boşa harcamamak, varlık sancısına çare bulmaktan tutun da ölümlü olduğumuzu bildiğimiz şu dünyada kaderdaşlarımızla yârenlik etmeye kadar, pek çok ama pek çok şeyi yazmanın nedenleri arasında sayabilirim. Doğrusu bu sebebin sabit bir ifadesi de yok galiba. Sü-

SÖYLEŞİ

rekli değişiyor ama hep de aynı kapıya çıkıyor. Sanırım insanî olanı kavramaya, bir üst gerçeklik, saf olan bir bilgi fark etmeye (üretmeye değil) çalışıyorum. Çünkü en fazla yazıyla netleştirebiliyor, yazarken ayıklayabiliyorum. Fakat bir şey var ki dünyaya sadece yazmak için geldiğimi filan zannetmiyorum ben. Öyle değil. “Yazmanın” kendisi nasıl bir gaye olabilir ki? Bir ağacın yaprağını, bir taşın düşüşünü yazmak. Ama sadece bu kadar. Hep bunu ve hep böyle yazmak. Bununla yetinmek. Bununla kendinden memnun kalmak. Bu, gayesini sadece kendisinde bulan bir sanat adına kabullenilebilir bir tavır olabilir belki. Ama ben sadece “sanat” yapmakla yetinemem ki. Yani ne olacak sonra? Bir sonrası olmalı. Ormandan haber vermeyecekse yaprağı yazmakla oyalanmak, neye yarar bu? Yazının vaz geçilmezliği. Bizatihi yazma eyleminin kendisinin fetişleştirilerek, yazanın kendi ben’inden memnun kalmasını sağlayan narsist bir okşayışa dönüşmesi. Yazmak uğruna, cümleler uğruna her yolun mübah görüldüğü ve neticede bütün bunların bir diğer nazar tarafından okunmasının yazanda uyandıracığı mestî. Hayır. Bu bence çok tehlikeli.

— *Lâ: Sonsuzluk Hecesi romanını yazma süreci nasıl başladı? Nasıl hazırlandınız, çalıştınız bu romana?*

— *Lâ*, bir ömrün değilse de bir ömür romanıdır. Yani kendi hacmimce, ne kadarsam, ne kadar algım, görgüm, tecrübem, hissim, yaşantım varsa, çapım ne kadarsa, dilim ne kadar dönüyorsa, onları anlatma değil ama onların oluşturduğu bir birikimin arasından varlığa bakma çabasıdır. Anlatılma gayesi Âdemle Havva’nın cennetten kovuluşunun, Habille Kabil arasındaki husumetin anlatılması değildir. Hikâyeyi anlatmak değil, hikâyeye anlatmak değil. Tefsir yapmak hiç değil. Bu hikâyeler üzerinden, insan olarak var oluşa ve kötülüğe dair bir şeyler söyleyebilme, söylemek bile değil daha çok anlama çabasıdır. Evren karşısında öznel bir duruşu ve teklifi olan bu sorumluluğu taşıyan biri olarak bu ezeli meselelere ve problemlere dair ne öğrenebilmişsem, nasıl bir yorum getirebilmişsem onları paylaşabilmek, böylelikle daha fazlasını öğrenebilmek ve nihayette kendi tuttuğum tarafı da belirlemek çabasıdır.

Süreç olarak bahsetmiştim, Belkıs’ın (İbrahimhakkıoğlu) bir cümlesinin mayaladığı hamurun ekmeğidir *Lâ*. Bir gün Âdem’in hikâyesini yazabilirsem eğer, demişti, kendimi bütün bir insanlığın da hikâyesini anlamış sayacağım. Bu cümle benim için iki açıdan önemliydi, aslında önemi de zaman içinde netleşti. Bir: Anlatmak bir anlamak eylemidir. Ki öyle. Benim için anlatmak, (anlatmak da burada doğrudan yazmak anlamına geliyor, çünkü benim iletişim dilim yazıdır, ikiden fazla kişi gerektiren sözlü etkinliklerde performansım düşüktür, tutulurum, konuyu dağıtırım, söylemem gerekenleri unuturum, kısacası ehl-i sohbet asla değilim, bu apayrı bir disiplindir bence, buna heves de etmem, sözlü anlamda performansımın yüksek olduğu tek yer sınıftır, o da ders

SÖYLEŞİ

anlatırken mutlu olduğumdandır) neyse konuyu dağıtmayayım yine, evet anlatmak anlamaktır. Yani üzerinde düşünmek. Formüle etmek bir bakıma. İkinci de: Âdem, insanlığın bütün hallerini kendisinde toplar. Yaşadığı macera insanlığın macerasının bütününün kristalize edilmiş, yoğunlaştırılmış bir örneğidir. Buna Muhiddin Arabi, Âdem'i "Cem makamında" görerek işaret eder. Cem, yani toplama. Tabii bunu çok sonraları okudum. Ama yirmi yıl önceki o günden sonra araya ne kadar hayat girmiş olsa da, bu cümleyi zihnimin ne kadar gerisine itmiş olsam da, hattâ en fazla unuttuğum yıllarda da; ne yaşadıysam, neye tanık olduysam, felsefi, dini, sanatsal, insani, pratik, teorik, neyi problem haline getirmiş, neyi çözebilmiş, nerede boğulmuşsam hepsine "insan" olmanın anlamları etrafında bakmışım. Bir bakıma kendi insanlığımı bütün insanlığın macerasında aramışım. Bütün insanlığın macerasını da kendi nefsimde çözümlemeye uğraşmışım. Bütün eksiklerimle, günahlarım, hatalarımla cennetten düşmüşüm. Öyle af dilemişim. Öyle pişman olmuş, yanmış sonra Kabil gibi tekrarlamışım hatayı. Habil gibi öldürülmüşüm. İnsanlık halleri kısacası. Hiçbirimiz uzak değiliz. Öyle birikmişim. Bazı şeylerin zamanı da var belli ki. Son altı-yedi yıl içinde defterlere ilk notları, ilk cümleleri düşmeye başlamışım. El yazısıyla. Sonra sahneler oluşmuş, öyle olmuş. Yani gözümün önüne bir Havva gelmiş, saçlarında suçüçeği. Sonra Âdem'in, asma lifinden organla Kabil'i kendi bileğine bağlayışı gelmiş. Sözü yetmediği yerde eylemin gücüne güvenişi gelmiş. Bunlar parça parça gelmiş. Ve onları bağlayan asıl hikâye aradaki boşlukları doldurmuş. Böyle. Süreç bu. Tabii okumalar, araştırmalar onlar apayrı bir fasıl.

SÖYLEŞİ

— *Malzemenin bütününe yazma aşamasından önce ulaşıp mısınız?*

— Üzerinde düşündüğüm alanda bana derli toplu bir görüş ve güçlü bir duygu sağlayacak malzemeye, yazmaya başlamadan önce ulaşıp olmam gerekir. Bu süreç içinde ne yazacağımı bilmem bile. Kendimi yeterince donanımlı hissettiğim andan itibaren yazma eylemi başlar. Yani taşma başladığında. Fakat okuma bitmez. Bir yandan okumak bir yandan yazmak birbirilerini karşılıklı olarak besler, yol gösterir.

— *Eriştığınız malzemenin ne kadarını kullanıyorsunuz? Örneğin Lâ: Sonsuzluk Hecesi'nde değindikleriniz, topladıklarınızın tamamı mıdır?*

— Malzeme sözcüğünü kullanacaksa çok azını. Lâ'da kullandıklarım topladıklarımın çok az bir kısmı. Neredeyse bir vagon dolusu kitap okudum, demiştim. Yazdıgımsa sadece 400 sayfa. Fakat o binlerce sayfa okunmazsa o 400 sayfa çıkmazdı. Yani kaleme aldığım ve benim öznelliğimden süzülerek gelen cümleler de o birikimin edinilmesiyle bir araya getirebileceğim cümleler. Bir de şu var. Okuduklarımın hemen tamamı felsefi, bilimsel, teolojik, İslâmî, fıkhi, hikemi, antropolojik vs. eserler. Bunlardan edinilen bilginin tabir yerindeyse "vulgarize" edilmesi gerekir. O çok ağır gibi duran şeyin sadeleş-

tirilmesi gerekir. Yoksa söz konusu ağırlığı olduğu gibi boca ettiğimizde roman olmaz ki. Bu hacmin arılaştırılması, durulaştırılması, sadeleştirilmesi, cümleye kanat takılması gerekir. Dahası bilginin, bilgi olarak anlatılması değil dramatik roman sahneleri halinde takdim edilmesi gerekir. Romancının kurgusu burada girer devreye. Yoksa roman olmaz.

— *Peki, verili bir kıssadan hareketle roman yazmak, oraya gitmek, orayı kurgulamak zor oldu mu?*

— Verili bir kıssa üzerinden hareket etmek, başlangıcı, sonucu, gidişatı belli bir koordinatlar yekûnu üzerinde bir inşa çalışması demektir ve malûmunuz bu, “yeniden yazmak”tır. Dahası yeniden yazmak, bir yazınsal eylem olarak tartışılır bir alandır. Edebi otoritelerin, hocaların, eleştirmenlerin bir kısmı yeniden yazmak eylemine sadece yazınsal nedenlerle bile fevkalâde karşıdırlar ve edebiyat adına bir kısırlaştırmaya, daralmaya, yazarın enerjisinin bir bakıma boşa harcanmasına neden olduğuna inanarak, böylece edebiyatın kaynaklarının sömürüldüğü fikrini besleyerek karşı çıkarlar. Bu tür eleştirilere *Yusuf ile Züleyha* bağlamında ben de muhatap oldum. Benim meslektaşlarım, yakın arkadaşlarım da var bu görüşü besleyenler arasında. Bir noktaya kadar bu görüşlere hak vermek mümkündür. Fakat diğer yandan yeniden yazmanın tam tersine bir bereketlenme, adı ne olursa olsun rekabet ya da zenginleşme alanı olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Neticede evet, yeniden yazma riskli bir alandır. Sonucu, mevcut bir metnin, sözlü ya da yazılı fark etmez, bir benzerini ortaya koymakla sınırlı kalırsa bence de emek zayiinden başka bir şey değildir. Fakat mevcut bir kıssanın özündeki dünyaya, onun evrensel mesajına muhalefet etmeksizin, onu zamanın lisanıyla algılamak ve aktarmak bence büyük kazançtır, hem yazar hem okuyan adına böyledir bu. Çünkü temel evrensel meseleler, en iyi, kıssalarda dile getirilir. Bu nedenle yeniden yazmak bir bakıma kıssaların özündeki evrensel mesajı kavrayarak onun saf gerçekliğini çarpıtmadan, zamanın diline uygun bir anlatma (dönüştürme değil), çağa uygun bir kelime ve imaj kadrosuyla takdim etme çabasıdır. Yani kıssaları sadece eskilerin hikâyesi olmaktan çıkararak her zamanın ve bu zamanın hikâyesi olarak anlama çabası. Tabii yeniden yazmanın, geleneği göz ardı etmeksizin bizim kendi felsefemiz etrafında oluşturacağımız edebiyat için taşıdığı anlam üzerinde durmuyorum bile.

SÖYLEŞİ

Bana gelince. Mevcut kıssalar üzerinde kalem oynatmak bir açıdan kolay bir açıdan zor geliyor bana. Kolay olan yanı şu: Sabit bir kurgu belirli kolaylıklar sağlıyor. Çünkü başı ve sonu bilinen bir hikâyeyi rahat anlatabiliyorum. *Cam Irmağı Taş Gemi*'deki hikâyelerden birinin sonuna *Herodotos Tarihi*'nde "rastlamıştım" da ancak ondan sonra bu hikâyeyi gerçek anlamda anlatabilmiştim. Oysa bütün detaylar, çatışmalar, zıtlıklar, ritimler, ahenkler, anlamlar, doku, hatta mekânsal görüntüler hazır olmasına rağmen hikâyeyi bir türlü istediğim gibi anlatamıyordum. Diğer yandan mevcut bir kıssayı anlattığımız zaman her şeyden önce okuyucu metne bir ön okuma yapmış olarak başlıyor ve bu sizi daha anlaşılır kılıyor. Hele de "zor" bir yazının sahibi iseniz bu peşinen büyük kazanım. Buraya kadar iyi. Fakat diğer yandan anlatılmış bir şeyi yeniden anlatırken onu üslûp itibarıyla orijinalliğe büründür-

mek, zamanın ihtiyaçlarına göre biçimlendirirken özünden uzaklaştırmamak, ilgi çekici kılmak, bunlar da zor olan yanı. Neticede bütün bir klasik edebiyat *Yusuf ile Züleyha* mesnevileri ile doludur. Ama içlerinde öne çıkan *Hamdullah Hamdi*'ninkidir. Pek çok *Leylâ ile Mecnun* hikâyesi vardır fakat Fuzuli'ninki özel bir yerde durur.

— Romanınız için çok hoş bir kapak hazırlanmış. Kapaktaki resim ve kullanılan renkler... Kapak sizin seçiminiz mi?

— Kitap kapakları benim için çok önemli. Ben de hiçbir kitabı sadece kapağı güzel olduğu için almam elbet ama kitapların kapaklarının güzel olması, bana görsel olarak da estetik haz vermesi işime gelir.

Bazı kitaplar sadece bu nedenle ön yüzleri çevrili biçimde dururlar kitaplığım-da benim de. Bu, biraz da görsel bir hafızaya sahip olmaktan ve hayata görsel belirlemeler üzerinden bakmayı sevmekten kaynaklanıyor olsa gerek. Yani neticede buna bir resim ilgisi ve terbiyesi diyelim. Hani, dünyaya bir daha gelseniz hangi mesleği seçerdiniz, soruları vardır. Ben arkeoloji tutkumun yanı sıra görüntü yönetmeni ya da kapak tasarımcısı filan olmak da isteyebilirdim.

Kendi kitaplarımın kapaklarının hazırlanış süreci de aslında en sevdiğim süreçtir. Titizlik hattâ biraz da müşkilpesentlikle dâhil oluyorum bu serüvene. Yayınevine en fazla zorluk çıkardığım husus da belki kitap kapakları hazırlanırken onları zorlamamdır. Çünkü soyutlamacı bir mizacım var. Bu ne-

SÖYLEŞİ

denle kitap kapaklarında benim metin içinde kelimeyle cümleyle ifade ettiklerimin, yani benim gördüğüm dokunduğum bir dünyanın fotografik olmayan bir resim değeriyle aktarılmasını bekliyorum. Kolay değil tabii. Fakat bunun böyle olabileceğini, yazarın kelime ile cümle ile ifade ettiğinin renk ve desen ile de ifade edilirliliğinin mümkün olduğunu, ikisi arasında bir perde olduğunu, o perdenin de ortadan kaldırılabilceğini bazı kitap kapaklarımda mutlulukla fark etmişimdir. En fazla da Ravza Kızıltuğ ve MimEmin ile çalışıyorum. *Mor Mürekkebi*'in yenilenen kapağı Ravza'ya ait. Beni çok etkiledi o kapak. *Lâ*'nın kapağı ise *Nun Masalları* "nun baskısı" kapağını da hazırlayan MimEmin'e ait. O, metni okudu. Fazla değil sadece bir-iki denemeden sonra bir gün bu kapak geldi. Ben de ilk anda o ağacı, meyveleri, renkleri, yusuflukları çok sevdim. Etraftaki siyah kuşak benim teklifim. Siyahın, cennet parıltısını temsil eden ışık tozlarını daha iyi ortaya çıkaracağını düşündüm.

— *Bir anlamda insanın kendine bakışı, aynaya bakışı ve aynadan çevresindekilere bakışı, çevresinde işleyen romanınızda ayna'nın nasıl bir işlevi var?*

— Ayna, durgun su, cam, kısacası her türlü yansıtıcı yüzey, hayat gibi edebiyatta da hem bir tema olarak hem de belli başlı teorik sorunları cevaplayan bir metafor olarak çok kullanışlı bir alan doğurur. Aynanın kendisinden kaynaklanan cazibesinin yanı sıra sanat, felsefe ve var oluşa dair sorularımızı cevaplarken büyük kolaylıklar bir o kadar da muammalar, esrar sunduğu doğrudur. Bütünüyle evrenin sabit gerçekliğe göre bir görüntü olarak yorumlanabilirliği, sanatın da bir yansıtma olarak algılanabilirliği bu bereketin başlıca nedeni olmalı. Çünkü farkında olsak da olmasak da temel evrensel soruları içimizde taşıyoruz hepimiz. Sanat nedir sorusunun örneğin, pek çok teoriyle karşılanması mümkününe rağmen ben hâlâ ayna teorisine itibar ediyorum. Tabii ayna neyi yansıtıyor? Bu ayrı. Dışımızdakini mi? İçimizdekini mi? Bir başka yerden mi görüntü alıyor? Yani yüzümüzü tuttuğumuz ayna bizim sırtımız dönük olduğu için göremediğimiz mağara dışından mı görüntü yansıtıyor? Olur ya ayna ayna içinde görüntü çoğaltarak çok uzaklardan mı haber getiriyor? (Benim itibarlı aynam budur meselâ). Sonra; yüzeyi düz mü, çukur mu, dışbükey mi? Hatta post modernlerinki gibi kırık mı, empresyonistlerinki gibi buğulu mu, yani "gerçeği" ne kadar deforme ediyor? Çünkü sanat neticede bir deformasyondur. Sonuçta ayna çok kullanışlı bir metafor. Bir o kadar da kullanışlı bir tema. İnsanın ayna karşısında kendi fiziksel gerçeği dahası neden olmasın ruhsal gerçeği ile yüz yüze gelmesi, bunun doğurduğu kırgınlık, şımarıklık, memnuniyet, razılık. Kısacası insanın kendi ben'i ile yüzleşmesinin doğurduğu yalın ya da aldatıcı neticelerin müsebbibi olarak ayna pek de tekin bir şey değildir. Yüzünün zemine kapalı tutulması gereğine dair inanç da bu tekinsizlikten kaynaklanıyor olmalı. Bazen görülmesi ge-

SÖYLEŞİ

rekeni göstermez bazen gösterilmemesi gerekeni gösterir. Onun gösterdiği ile uzlaşım da çoğu kez mümkün değildir vs. Yani ayna meselesi bitmez. Böyle olunca da *Lâ*'yı yazarken, insanın hem kendi ben'i hem de evren ile yüzleşmesinin doğurduğu yalın ya da aldatıcı neticelerin müsebbibi olarak ayna, önünde durmamın kaçınılmaz olduğu bir satıhtı.

— *Sormadan da geçemeyeceğim tabî; yazma duygusundan söz etmenizi istiyorum. Nasıl bir itki kaynağı sizi Âdem kıssasına yöneltti, roman yazmaya hangi duyguyla yol aldınız?*

— Yazarak estetize ediyoruz biz. Uyumluluklardan çok uyumsuzlukların, huzurdan çok huzursuzlukların bizi yazmaya yöneltmesi bu nedenledir. Yani türlü suret çirkinlikle, tahayyülün sınırlarını aşan kötülüklerle, anlamlandıramadığımız “insan oluşlarla”, bağdaştıramayışlarımızla dolu hayatın görüntülerinin yazının aynasına düştüğü anda munisleştiğini, yumuşadığını fark ediyorum. Böylece estetiğin nizamına uydurulan şey tahammül edilir oluyor. Çünkü sanat estetize eder yani güzelleştirir. Fıtrat da güzeldir. Ve insan fıtrata uygun olana tahammül edebilir, fıtrat sınırının dışında kalan gerçekler tahammül edilmezdir. Öyleyse sanatla, yazma eylemiyle hayatın katlanılır olmayan gerçeklerini fıtrata uygun hale getiriyoruz. Yani estetize edilebiliyorsa fıtrata uygun demektir öyleyse tahammül edilebilir, diyoruz kendi kendimize. Bu, aslında kocaman bir kandırmaca. Ama işte katlanma gücü verdiği de muhakkak. Zehrin akıtılması budur. Eskilerin acıyı bal eylemek dedikleri şey işte. Şiire, besteye, tabloya dönüşüyorsa tahammül edilebilirdir. Tabiat güzelliklerinin ve her türlü güzelliğin acılarımızı avutması bundandır. Aslında acı ile sanat arasındaki ve çoğumuzun kafasını kurcalayan ilişki de bundan başka bir şey değildir. Mutlu sanatkar olmayışına dair genel kabulün izahı da böyle bir şeydir her halde.

— *Roman üzerine düşünmeye ne zaman başladınız, neydi sizi roman düşüncesine götüren?*

— Büyük metnin cazibesi diyelim buna. Bir hikâye hacminin içindeki yazma ve anlatma ihtiyacını karşılamadığını fark ettiğimde. Bir hikâye bitip de metnin içinde bitmediğini, devam ettiğini fark ettiğimde. Bu devamlılık ama farklılık duygusunun başlangıçtan beri zaten bilerek ve isteyerek yaslandığım geleneksel anlatılarla ilişkisini fark ettiğimde.

— *Bu sizin ikinci romanınız. Öykü yazmakla roman yazmak arasında ne gibi farklılıklar gördünüz? Tabii teorik yanını sormuyorum, pratik yaşantınızda neler değişti? Öykü ve roman zihninin farklı yönleriyle, farklı işleyişleriyle yaratılmakta. Çağcıl öykü şiirsel çağrışımlara, esine daha yakın belki. Roman yazmak için öyküden geçmek gerekiyor mu? Yazmak aşama işimi sizce?*

— Şimdi peşinen belirtmeli ki ben kendimi genel geçer anlamda roman yazarı olarak görmüyorum. Yani “roman gibi roman” kapsamına girecek bir kitabım olduğunu zannetmiyorum, en azından mevcut literatürüm için böyle bu. *İsimle Ateş Arasında* fevkalâde hikâyenin boyunduruğu altında bir romandır. Bütün bir vak’anın hikâyelerine ayrılarak anlatıldığı yetmezmiş gibi bir de on iki ayrı hikâye bir üst katman olarak metni boydan boya böler. *Lâ* aynı şekilde. Tam bir hikâyecinin romanıdır. Birbirinden bağımsız da düşünülebilecek, ayrı ayrı da okunabilecek sahneler üzerinde bu kadar ısrar ancak hikâyeden gelen bir etkidir. Zaman zaman roman olarak takdim edilen *Yusuf ile Züleyha*’yı da aynı kapsama almak mümkün. Bir gün eğer başlangıcı ile sonucu arasında yekpare olan bir kitap yazarsam onu gerçek bir roman sayacağım.

Pratik anlamda hissettiğim farklılıklara işaret edersem: Hiç şüphe yok, hiç ki, roman zamanenin gözde türü. Aslında hep de öyle olmadı mı? Yani edebiyatın sultanı şiiirdir bana göre. Fakat düz yazıda da roman yukarıda duruyor. Önlenemez bir cazibesi var. Hem yazan hem okuyan nezdinde. Aslında böyle olmasına şaşmamalı. Çünkü ihtişamlı. Doyurucu. Sunduğu dünya hacimli. Yarattığı etki kalıcı. Bu nedenle daha çok ilgi görüyor. Bunu ben de kendi hayatımda hissedebiliyorum. Roman olarak takdim edilen bu kitapların bana daha geniş bir ilgi alanı sağladığı fark edilebilir bir gerçek.

Fakat diğer yandan tartışılması gereken bir husus daha var ki o da şu. Roman da kendi içinde evrilip çevriliyor, değişip başkalaşılıyor. Yani bu günün romanı, popüler örneklerden geçtim, en “kültür romanı” örnekleriyle bile, artık XIX. asır romanına benzemiyor ki. Onun da kendi gelişimi değişimi var. Günümüzde kim Dostoyevski romanları yazıyor? Hangi okuyucunun artık *Karamazovlar*’ı, *Ulysess*’i, *Tutunamayanlar*’ı baştan sona okumaya tahammülü var? Hangi edebiyat ortamı bu isteği besliyor? Roman bana öyle geliyor ki kazandığı bütün popülariteye rağmen bir “idea” olarak roman türünden bahsedeceksek, ondan sapmaya çoktan başladı. Peki nereye doğru sapıyor? Çağın lisanına doğru. O lisan ne? O lisan görsel bir lisan. Görsel bir dünyada yaşıyoruz, algılarımız görsel vericilere göre terbiye edilmiş vaziyette. Görselleşerek ifade edilenin daha fazla alıcı bulunduğu bir dünyadayız artık. Çünkü şimdi tüketim esas, ve görüntünün tüketil-

mesi her zaman için kelâmın tüketilmesinden daha zahmetsizdir. Baskın tür ekranlarda görülebilen türler. Sinemanın hükümranlılığına bakalım ya. Çağın sanatı. Bir bakıma roman da kendisini sinemanın diliyle ifadeye yelteniyor. Bu durumda hikâye, onurunu (onur'u burada safiyetini koruma, melezleşmeye karşı durma anlamında kullanıyorum) koruyabilen belki de yegâne tür. Onun için yazarı nadir, okuyucusu nadide.

— *E. M. Forster Roman Sanatı'nda roman özelinde öyküye yaklaşırken "Öykü romanın temelidir; öykü yoksa roman da yoktur. Bütün romanın en büyük yönü budur" der. Siz ise romanlarınız bağlamında "Yazdığım, bir hikâyecinin yazdığı romandır" diyorsunuz bir konuşmanızda. Hikâyecinin yazdığı roman derken muradınız nedir?*

— Forster'in bahsettiği "öykü", romanın belkemiğini oluşturan olay örgüsüdür, malûm. Buna ben de katılıyorum. Öykü insanî bir şeydir ve ben de "aykırı" yapıtları deneysel yazınlar olarak alkışlamama rağmen içinde insanî bir öykü barındıran eserlerin daha kalıcı olduğunun farkındayım. İranlı yönetmen Mecid Mecidi'nin cümlesini hatırlayarak söyleyeyim ki gönülleri fethe edecek olanın ancak fıtrata uygun olan olduğunu öğreneli epey oldu. Yani açıkçası romanın ve hikâyenin bir öykü anlatmasını yeğliyorum. Yazdığım bir hikâyecinin yazdığı romandır derken kastettiğim şey ise o büyük kurguyu oluştururken kendi içinde bağımsız gibi duran küçük birimlere, sahnelere ayırma ihtiyacımın, hevesimin varlığı. Bu ana öykü ile çelişmez.

— *Yeri gelmişken sorayım, nasıl değerlendiriyorsunuz günümüz öykücülerinin önemli bir kısmının roman türüne de yönelmesini?*

— Romanın cazibesi. Bunu inkâr etmek mümkün değil. Ama yeni değil ki. Hikâyeden romana geçmek başlangıçtan bu yana çok alışıldık bir tavidir. Sadece hikâyede direten isimler hikâyeden romana geçenlere ya da ikisini bir arada yürütenlere nazaran çok çok azdır. Buna bir itirazım olamaz. Benim itirazım hikâyenin, romandan arda kalan zamanlarda uğraşılacak bir tür olduğu yanılsamasına. Arada hikâyenin aleyhine bir hiyerarşi kurma çabalarına. Bunun gibi, hikâyeyi romana geçmek için ara bir disiplin olarak algılayan zihniyete. Bu yanılsamaları romanı da hikâyeyi de tanımayan zihinler yaratır.

— *Öykü boyut olarak kısa görülebilir ama yoğunluğu fazladır. Belalı; zor bir sanattır öykü yazmak. Öykü yazarken nelere dikkat edersiniz?*

— Az konuşmaya. Damıtmaya. Safraları atmaya. Birbiri üzerinden akan ırmakların "cürufalarını" ayıklamaya. Renklerin karışmasından kaynaklanan kirlilikleri (ara renkleri değil) ayıklayabilmeye. Sağlam bir kurgu oluşturabilmeye. Cümlelerin her birinin duru bir su kadar derin olmasına. Ama o cümlelerin sadece cümle sarf etmek için kaydedilmemiş olarak, hem fonetik hem mana düzleminde bütünü içindeki yerini almasına. Sonları seviyorum, öy-

künün çarpıcı bir sonunun olmasına da dikkat ederim. Bu son, Maupassant hikâyelerindeki gibi büyük sürprizler sunmasa da olur. Ama okuyucuda ve yazarken bende bir tebessüm ya da gözyaşı oluşturmali. Bir tür üst düşünce üretmeli. En önemlisi de şu ki, romanın beni etkilemesi için yazara sayfalarca, hattâ neredeyse romanın sonuna kadar izin verebilirim. Ama öykü yazarken; bu öyküye bir dergide rastlasam daha ilk cümleden itibaren artık elimden bırakmam hissine kapılır mıyım, işte bunu düşünürüm.

— *Peki şunu sorayım: Romanınızda Nûr-ı Muhammedi'ye yer verme nedeniniz nedir?*

— Evet, *Lâ* ile ilgili yazdığınız yazıda siz de bu yer verışı Kur'anî olmayan bir bilgiye, zayıf bir hadise yaslanan bir yorum olarak yadırganabilir, eleştirilebilir hanesine kaydetmişsiniz. Doğru, zahiri bir bakış açısıyla böyledir. Ama bu yorumun Bâtınî olduğunu, gören gözün göreceğini düşünüyorum ben. Bu yorum, *Kur'an*'ın tamamında hissedilen, Hz. Muhammed'e yöneltilmiş yoğun itibar ve bariz "hubb" ile çelişmez. Kaldı ki Hz. Peygamber'in hâtemü'l-enbiya olduğu tartışmasıdır. Yani o son peygamber olma itibarıyla vahyin mührüdür, sonucudur, özetidir, söylenmiş bütün kelimelerin cümlesidir. Yekûnudur. Ama aynı zamanda dairesel bir oluş üzerinde sonuçsa, başlangıç da odur. Çünkü âhir ancak evvele sığabilir. Bütün mükemmeliyetlerin yekûnu onda ise mükemmelin cüzlerini de içermek mecburiyetindedir. Neticede, varlığın potansiyel olarak taşıdığı bütün anlamları ifade edebilecek bir terim olması yönüyle, ödünç bir cümleyi tekrarlayarak, "Benim de logos demektense Nûr-ı Muhammedi demek işime geliyor".

SÖYLEŞİ

— *Walter Benjamin, yazara yazmakta olduğu kitaplara ilişkin sözler söylememesini salık verir, hence haklıdır. Ama sormadan geçmeyelim diyorum: Yenilerde neler var yazma gündeminizde?*

Kurgusal bir şey yok. Uzun süre de olabileceğini zannetmiyorum. Ama kalem boş durmaz. Çünkü cümle gelir. Bazı denemeler var. Şehirlerle ilgiliyim şu sıralar. Trabzon ve Troia ile.

— *Söyleşi için teşekkür ederim...*

— Ben de... ❧

YAKUP ÖZTÜRK

LÂ; ÂDEM'İN SIRRI İÇİN

Bir eserin üzerinden imzasını kaldırdığınızda dahi, o eserin kime ait olduğunu söyleyebilmesi, o eseri meydana getiren sanatçı için oldukça önemlidir. Edebiyatımızda Cemil Meriç, Sezai Karakoç, Kemal Tahir, Asaf Halet Çelebi, Mustafa Kutlu gibi ustaların nerede imzasız bir cümlelerini okusanız hemencecik tahmin edebilirsiniz hangisine ait olduğunu. Nazan Bekiroğlu da daha ilk kitabı Nun Masalları'nda kendine has dilini ve üslubunu ortaya koymuştu. Anlatımındaki şiirsellik, kelimeye bakışındaki farklılık onu özgün bir dile taşıyan atlama taşlarının başında geliyordu. Geçtiğimiz yılın son aylarında yine böylesine önemli bir kitapla çıkageldi Nazan Bekiroğlu; *Lâ*.

Nazan Bekiroğlu, son romanı *Lâ*'yı modern mesnevi türünde kaleme almış. Romanın *dibace* kısmında, zihnini meşgul eden sorularla boğuştuğunu söylüyor yazar. "*Kötülük nedir? Kime göredir? Hâl midir irade midir? Şeytan sonra! Kötülüğün nesidir?*", "*Sorular sorular... Hepsi de geldi küstah aklın zanlarının önünde durdu.*" diye söze başlar ve Âdem'in hikâyesini okumanın aslında tüm insanlığın hikâyesini okumak olduğunu belirtir.

Lâ, Âdem'in hikâyesinden başlayarak önce Havva'ya sonra da Kabil ve Habil'e uzanıyor. Roman bu dört isim üzerinden yaratılışı, kaderi, iyiliği, kötülüğü, sonsuzluğu ve ölümü tartışıyor.

İnsanın yaratılışı bütün kutsal kitaplarda yer alır. İncil'de Tanrı'nın baba olarak Âdem'e ruh üflediği belirtilir. Felsefe metinlerinde de Âdem'in yaratılışı bahsinin bilginler sıkça düşünmeye sevk ettiği görülür. İnsanlık tarihinde sanatçıların hemen hepsi Âdem'in hem Cennet'teki hem de yeryüzüne indirildikten sonraki günlerini bir sanat malzemesi olarak görmüşlerdir. Heykeltıraşlar Âdem'in bir yaprağın ardına sığınmış çıplak heykelini yapmışlar, şairler onun Şeytan'la konuşmasını, Havva'ya olan aşkını dizelerine, müzisyenler de dünyanın ilk sessizliğini hayalhanelerinde kurgulayarak notalarına dökmüşlerdir. Ama bunlar daha ziyade İslam ve Kur'an dışı paradigmalarla ortaya çıkarılmış, oryantalist sanatçıların ürünleridir.

Kuran-ı Kerim'i referans alıp da, Âdem ve Havva'yı anlatan eserler pek yoktur. Nazan Bekiroğlu, *Lâ*'da bu meseleye Kur'anî açıdan bakmayı seçerek Âdem ve Havva'nın romanını yazmıştır.

Âdem'in Cennet günleri anlatılırken, hikâyenin başından değil, hikâyenin yaratılışından söze başlanıyor. Bütün insanlığın kalûbelâda ruhlarının yaratıl-

diğı an “Evren daha yaratılmamışken kıyamet kopuyor, Âdem yaratılmamışken yeryüzünün son sakini ölüyordu.” sözleriyle bir telmihe tabi tutuluyor. Öyle bir zaman geliyor ki, Yaratıcı çevresindeki muhalefet edecek hilkatî olmayan, masum meleklerin tapınmasıyla yetinmiyor, aklıyla kendini ve Rab-bini bilecek insanı yaratıyor.

Allah güzelliğini yeryüzünde yansıtmak bir “şey” istedi. Ve Adem’i yarattı. Âdem, Yaratıcının gazabından, rahmetinden, korkusundan ve ümidinden mayalanmış ne varsa onların hamurundan ortaya çıktı. İyinin iyi olduğunu, kötünün de kabahat olduğunu bilsin diye Âdem’e akıl bahşedildi. Akıl maddenin imkânıydı. Kavrayamadığını reddediyor, kendini isyana çalışıyordu. Bunun üzerine Âdem’in sol göğüs tarafına, *Kalpleri Sağlam Tutucu*, kalbi yerleştirdi. Yeryüzüne gönderilecek bu ilk halifenin kaderini tayin edecek eksik iki unsur kalp ve akıl, Âdem’in bedeninde bir bütüne hüküm olmuştu.

Cennet, bu son mahlûka bir secde anında alıştı. Âdem, Yaratıcıya secde etti. Henüz secdeden başını kaldırmamıştı ki, Allah, meleklerine Âdem’e secde etmelerini emretti. Emre uydular, ateşten yaratılanı hariç. Hiç ateş, çamura tav olur muydu? Onun mayası daha kızgın, daha kaviydi. Adına *Şeytan* dendi bu isyankârın. Cennet’ten kovuldu. Yaratıcı bir insan uğruna meleğinden vazgeçmişti. Şeytan, bir gün Âdem’e bunun bedelini ödetecekti. Yeryüzünde bütün insanlığa yol ayartıcı olacak Şeytan ilk kozunu Âdem üzerinde deneyecekti... Ona insanlığını meşru kıldıran sözler söyledi secdeye gelen melekler. Dediler ki: “*Baş dikmeye, isyan etmeye, hataya düşmeye senin gücün var da meleğin gücü yok. Yani bir iktidar seçimi senin insanlığını meşrulaştıran.*” Şeytan da, bütün bir insanlığın Yaratıcıya sadakatsiklerinin nasıl olacağını göstermek için Âdem’den sadece izin istedi. “*Kabul gördü dileği. En eski düşmanlık hikâyesi böyle başladı. Ateşin tutkusu, toprağın onuru.*”

Günler geçti, Âdem’i bir can sıkıntısı sardı. Cennette insanın canı sıkılır mıydı hiç? Şaşıp kaldı, Cennetin sakinleri bu işe. Sol kaburga kemiği Âdem’e bir şehir vakti oyun etti, ona Havva’yı sundu. Ona isim koydu Âdem. Ve Yaratıcı Âdem ve Havva’nın nazarında aşkı yarattı. Ama aşk o kadar da masum değildi. Yolları kazalı aşk ve kazanın bir belası onları bekliyordu. “*Uyarılmışlardı.*” diyor yazar. “*Cennet sizin ama şu meyveden yemeğin.*” Kâr etmeyecekti.

Âdem kendi düşmüşlüğünde sınıandı. Havva’yla bir olup, Şeytan’a meydan vererek yasak meyveden birer diş ısırıldılar. Onları bir sürgün bekliyordu. Yeryüzüne sürüldüler. İnsanın kıyamete dek sürecektir sürgünü bu yasağa isyanla başladı. Ama Allah onlara kaderi biçen değil miydi? Vardı elbet bir bil-diğı. Yaratılan koca dünya şimdi birbirinden habersiz iki insanın ayaklarına toz olacaktı. Buluştular. İlk korku, ilk yalnızlık, ilk eşya Âdem’in maharetine bırakılmıştı. İlk doğum, ilk annelik, yeryüzünde ilk isyan, ilk kan bütün insanlığın mayasına doğru akıyordu.

Lâ, Nazan Bekiroğlu'nun Kuran ayetlerinden yola çıkarak ördüğü bir roman. Edebiyat camiamızı hazırlıksız yakalayacak kadar da orijinal bir tarafı olduğunu söylemeliyiz. Lâ'yı Kur'anî gerçekliğinin yanında farklı yönlerden de okumamız mümkün. Öncelikle, hikâyesi anlatılan Âdem ilk peygamber ve aynı zamanda Yaratıcının kendi güzelliğini yeryüzünde sergilesin diye gönderilmiş bir beşer.

Onun yeryüzüne gönderilmesi insanlığın tarihinin başlamasıyla kalmıyor bütün ilimlerin de başlamasına imkân sağlıyor. Psikoloji onun iç dünyasını, biyoloji organizmasını, sosyoloji toplumla olan tavırlarına odaklanıyor. Tarih, felsefe, edebiyat yine insan etrafında hayat buluyor. Hülâsa, Âdem yeryüzüne indirilen ilk insan olmasıyla beraber sadece kendi kaderini değil dünyanın da kaderini çizmiş oluyor. Lâ'ya bu açıdan baktığımızda da, onun Yaratıcıyla olan ilişkisi, Kabil'in bir ölüme tanıklık ettikten sonra canlı olmanın aynı zamanda ölümlü olmak anlamına da geldiğini öğrenmesi, sonra babası Âdem'e isyanı, bunun da kadere isyan demek olduğunu okuyabiliyoruz. Yine romanın seyrini etkileyen ölüm üzerinde durabiliriz. Kabil, kör yavru doğuran bir atın, doğum sırasında ölümünü görmesi onu isyana teşvik ediyor. İnsanın içinde her dâim sürececek olan ihtiras, Kabil'e kardeşi Habil'i ortadan kaldırma hırsı veriyor. Toprakla uğraşan Kabil, hayvancılık yapan Habil'i öldürmek hakkına sahiptir. Cennette Âdem'i bürüyen hırs yeryüzünde Kabil'i bürüyor ve ilk kan toprağa akıyor.

Son olarak Lâ'yı konuşulur kılan bir başka husus üzerinde durmamız gerekiyor. Lâ, saydığımız bu hususlarının yanında Havva'nın aklanması olarak da dikkate değer bir roman. Günümüze kadarki birçok metinde Âdem'in Cennet'ten kovulmalarının sebebi olarak Havva gösterilmiş, hatta kadının Şeytan'la eş tutulduğu olmuştur. Nazan Bekiroğlu, romanda buna sıkça göndermeler yapıyor ve Havva'nın suçsuzluğuna deliller sunuyor.

Kader, yaratılış, isyan, Şeytan, ölüm, Havva, akıl ve kalp ayrı ayrı romanın temel taşı görevini üstleniyor. Nazan Bekiroğlu bunlar üzerine Lâ'yı inşa ediyor.

Âdem önce "Lâ", sonra kalpten ve akıldan "İllallah" diyor. Bütün bir insanlık Cennet'ten yeryüzüne sürülürken yek âvâz bu sözü dil ile ikrar, kalp ile tasdik ediyor. ❧

İÇİMDEKİ KALABALIK

Gamze Güller

Turkuvaz Yayınları

Huzurlarınızda Güller

Gamze Güller'in 10 öyküsü Turkuvaz yayıncılık tarafından kitaplaştırıldı: İçimdeki Kalabalık.

Güller'in içindeki kalabalık'tan bir grup, kaleminden yol bularak okuyucuya ulaşmış oldu böylece.

Yazarın biyografisinden mimar olduğunu öğrendim ve kitabı, bu bilginin eşliğinde okudum.

'Otel' öyküsünde doğrudan yer alıyor mesleki tecrübeleri. Bu öyküsünde bir inşaatın günlüğünü tutuyor Güller. İnsanı, insanın emeğini de dahil ediyor öyküye. Duvarlara yansıyan işçi yüzlerini not ediyor, harca karışan terin çetlesini tutarken kopan parmağı, akan kanı da unutmuyor.

Anlamsız bir yığın olarak duran malzeme 'emek' sayesinde şaşırtıcı bir dönüşümle yapı haline geliyor.

Otel yükseldikçe yabancılaşma da katmerleniyor işçiler için. Ve inşaatın bittiği gün, işçilerin yapının dışında kaldıkları gün oluyor. Açılış kutlamasına katılanlar havai fişek gösterisini seyredelerken, yazar fantastik bir patlama ile yerle bir ediyor oteli. Bütün yapı ışıklar halinde parlayıp yok oluyor. Yapının öyküsünü umursamayan sahiplerinden, kullanıcılarından, oraya akıtılan emeği, heyecanı, teri, kanı görmeyenlerden işçilerin öcünü almış oluyor.

'Dağların Soluğu' öyküsünde aşk var. Boydan boya aşk için, aşkla çatılmış bir öykü. Ancak bilmiyoruz Mehmet'i neden seviyor kahramanımız. Yine bilmiyoruz neden aşka karşılık verememiş Mehmet. Çölleri aşkırtan, yarıların uçlarında dolaştıran, dağlarda kaybolmayı göze aldırın hep aşk.

Son nefeste de olsa buluşmak, onun son nefesine şahit olduktan sonra ilk nefesi salıvermek gökyüzüne!

Doğunun aşklarından bir aşk var 'dağların soluğu'nda.

'Ağrı'da annesine, annesinin gözyaşına tutunan bir kız çocuğu ile tanışıyoruz. Onun çayının tadını alan, onun ağrısını hisseden ve

hatta bizzat ağrı olan kız çocuğu. İkinci kez doğmak istiyor hayata. Asıl doğumunu yaşamak, sonra büyümek, bütün cezalarından kurtulmak istiyor. Hayata çocuk adımlarıyla katılmak istediğini, çocuk sesiyle duyuruyor dünyaya. Çocukça istiyor bunları.

'İçimdeki Kalabalık'ta anlık, rastgele, sahte, geçici ilişkilerden kurulu kalabalığa itirazı var öykücünün.

O kalabalığın gürültüsüne, teklifsiz dokunmalarına, ısrarlı sorularına isyan ediyor. Şehirde kaybolmak, 'ne derler?' diye sormadan yaşamak istiyor. Oysa kalabalık bütün diğerlerini olduğu gibi onun 'özel' isteklerini de kabul etmiyor. En küçük boşluklardan sızıyor hayatına, arsız sarmaşıklar gibi sarıyor etrafını.

Gel Pisi Pisi'de başladığı temizliği sonuna kadar götürmek isteyen bir kadın kahraman var. Hayal gücünün götürdüğü yerlere kadar gitmek istiyor temizlikte. Elma kırıntıları ile birlikte kalp kırıklıklarını, ölü böceklerle yalan dolanı, yanmış kibrit çöplerinin yanında katılmış gözyaşlarını da temizlemek istiyor. Hepsinden, hayatın biriken bütün yükünden kurtulmak istiyor.

Çeyizinden kalan ve zamanla eksilen yemek takımını balkondan atarken onların hatıralarını da kırmayı amaçlıyor. Bu kırma dökmenin çingıraklı senfonisi neşclendiriyor onu.

'Kayıp Aranıyor'da kurgu ile gerçek öyle iç içe girmiş ki; olayın kahramanı bile çıkamıyor içinden. Kurgu gerçekten daha sahici oluyor. Hem inandırıcı görünüyor, hem de inanılmaz güzel. Birbiriyle kesişmeyen hayatların

hayalleri de buluşmuyor. Kendini kandırmanın, avutmanın dipsiz kuyusunda, serin kuytusunda yaşarken gerçeklerle karşılaşmak canını acıtıyor yaralı kahramanımızın. Gerçeklerle yüzleşme cesaretiyle adım attığında soğuk bir duvara çarpıyor. Bir kere başlayınca oyun, bütün kayıp ilanları ilginç geliyor artık.

Güller'in mimarlığı ile yazarlığını yan yana koyabildim kitabı bitirdiğimde. Öyküler, üç boyutlu halleriyle yapının karşısına dikildiler. Yapının penceresinden öykülere, öykülerin üst katlarından yapıya baktım. Mimar ile yazar sarmaş dolaş oldular, öykü ile yapı buluştular sonunda.

Yapısını sıradan malzemeye kurmuş Güller. Sıradan malzeme ile görkemli yapılar kurmanın sırrını çözmüş. Düz, ancak sağlam cümleleri var. Onlarla süslü öyküler kurmayı, çok çeşitli malzemeyi uyumlu bir araya getirmeyi de başarmış. En dipteğini örtmeyi, konstrüksiyonu saklamayı da başarmış. Yumuşatmış, renklendirmiş, kullanışlı hale getirmiş.

Binalar ne kadar yüksek olurlarsa olsunlar, düzayak girildiğini de mimarlık tecrübeyle biliyor olsa gerek. Dip odalara kadar uzatmış koridorları. Her odası güneşe açılıyor mutlaka. Bütün dip köşeler aydınlık öykülerinde. Katları nasıl çıktığınızı da fark etmiyorsunuz Güller'in cümlelerle kurduğu yapıda.

Siz zorlanmadan, kendinizi zorlamadan alıyorsunuz içine girdiğiniz binaya. Artık tek başınıza da olsanız güvenle geziyorsunuz yapının her yanını. Merakla açıyorsunuz odaların kapılarını. Rehber ihtiyacınız olmadan her kata çıkıyor, her yana uğruyorsunuz. Uzun zamandan bu yana burada yaşadığınızı hissetmeye başlıyorsunuz biraz daha zaman geçtiğinde

Gamze Güller sağlam bir adım atmış edebiyat dünyasına. Nefesinin uzun yollara yeteceği anlaşılıyor bu ilk öykü demetinden. ☞

İSMAİL SERT

KESİK HAVA

Murat Yalçın

Yapı Kredi Yayınları

"Günler doğal olarak geçiyor. Aslında geçen ve geçmeyen günler var. Geçmeyen günlerin hikâyesidir ya bütün anlatılar."(s.

80) diyor Murat Yalçın yeni kitabı Kesik Hava'nın bir yerinde.

Nostaljiyle şiirselin birbirine geçen yoğun ve biraz da ironik anlatımını buluruz *Kesik Hava*'da. Şiirsel fakat açık bir dil. Örneğin, "Günler uzadı, mevsim bahara döndü, dallara su, parmağıma tımak yürüdü."(s. 80) diyor Yalçın. Kesik Hava'da ki öyküler bir hayli sıcak, şefkatli ve masum anlatılar. Öykülerdeki karakterler bizden biri. Yürekten ve çocukça. Çocuk karakterlerin anlatıldığı hikâyeler daha çocukça. Örneğin ayak parmağının tımağı doktor tarafından çekilen küçük karakterimiz, bir okul dönüşü yaralı parmağıyla eve gelip de ayağındaki çorabı sıyrınca, parmağındaki morluk ve şişlik için; vişneli dondurma külahına dönmüş...(s. 80) diyerek çocukça bir benzetme yapar.

Çoğu hikâyede, anlatıcı çocukluk anılarına doğru bir yolculuğa çıkarır bizi. Bu anlatılarda bazen Anadolu şehirlerinden, bazen İstanbul'dan 70'li, 80'li yıllara ait fotoğraflar çeker. Çocukluğun oyun sahalarına ait yara bere izleriyle, okul sıralarına ait divitli, hokkalı, mürekkepli ve siyah önlüklü, çocukluğun bungen akşamlarını hatırlatan, sınırsız sobalı kış gecelerine götüren bir nostalji yaratır. Yalçın, yer yer okuyucu da anlatılan olayı görmüş gibi, okuyucuyla birlikte yaşamış bir anıyı hatırlamaya çalışır gibi aktarır hikâyesini. Zaman zamansa hikâyenin bir yerinde durup, *bu konuda başka ayrıntıya girmeyeceğim veya falanca konulardan bahsetmek isterdim buralarda* diyerek postmodern anlatı tekniklerine sığınır. ☞

Yalçın'ın bazı benzetmeleri de sıra dışı. Örneğin tabiat üzerine, şu benzetme ve tasvirler ilginçtir: "Kış karanlığı çökecek, cadde puslanacak sandım. Hayır, gökkuşağı gibi insanı hayran bırakan kara sarı bir renk indi gökten. Az önce güneşte kavrulan cadde hardal rengine, daha da güzeli, tavada köpürmüş sarı tereyağı buğusuna büründü. Yağmur şelale tozu gibi inceldi, soğuk ter oldu aktı."(s. 9) "O gün öğlen sularında yüzerken ipini koparmış sakar bir bulut suyunu dökmüştür üstüne..."(s. 46) "Kanıtlanmış paslı çivilerle dolu eski bir inşaat kalasına dönmüş yüreğim"(s. 15) Hüzün "İçimde bir sarnıç, kesintisiz damladı, yokluk etime değdi."(s. 91)

"Gökdelenlerde de yaşasak varacağımız yer yerdelen." (s. 115) diyen Murat Yalçın'ın birçok hikâyesinde ölüm var. Bu ölümler bazen trafik kazası ya da iş kazası şeklinde gerçekleşir.

Murat Yalçın, kitabın birçok hikâyesine serpiştirilmiş küfürler ve argolar sayesinde yazınsal metinlerde küfür ve argo geleneğini devam ettirecek yazarlar arasında görülüyor. Küfürler dışında, *Zamazingo*, *içine etmek*, *zırzop* gibi sokak ağzını da yerine göre kullanıyor.

Bir kısmı bitmiş, bir kısmı yarı bitmiş ya da nerede başlayıp nerede bittiği belli olmayan hikâyeler demeti sunuyor bize Murat Yalçın. Kesik Hava'nın önemli bir özelliği, okuyucuya metinlerarası okumaların kapısını aralamasıdır. Yalçın, gerek kullandığı epigraflarla, gerekse öyküler içine serpiştirdiği alıntılarla kitap içerisine birçok *gönderilen metinler* ekler. Bu *gönderilen metinler* arasında Refik Halid, Turgut Uyar, Edip Cansever, Ahmet Haşim, Hüseyin Nadir, Ömer Seyfettin, Peçevî, Sebahattin Ali, Hüseyin Rahmi, Necdet Ökmen gibi Türk yazar ve şairleri olduğu gibi, Harry Mathews, Jules Supervielle, Laurence Sterne, Ludwig Wittgenstein gibi yabancı yazarlar da vardır.

Kitapta bulunan yirmi hikâye içerisinde en çok, *Ecel Teri*, *Bomonti Bira Bahçesi* ve *Üç Azap* adlı hikâyeler öne çıkıyor. *Elektrik Dünyası* adlı öyküdeki *Kırmızı Volvo* ise Türk edebiyatındaki otomobiller arasındaki yerini aldı bile. Murat Yalçın'ı izlemeye devam.

SELİM SOMUNCU

JAKO

Saba Kırer

Everest Yayınları

"Konuşamadık. Dökülüp saçılmadık. Bazen hangisi daha iyi?" Sözler yetmez çoğu zaman bir aşkı anlatmaya, hele o aşkı yaşayan iki kişinin birbirine açılıp saçılmasına. Suskunluk ve birlikte uzaklara dalan iki çift göz her şeyden çok anlam katar aşkı anlatmaya... İçerden konuşur âşık. Sesi kalbinin duvarlarında yankılanırken karşılığını bulamaz dışarı çıktığında. Âşıkken daha bir yalnızlaşır insan, çünkü hep yenik düşer günlük telaşlara, bitmek bilmeyen koşturmacalara, uğrunda ne fedakârlıklar yapılan ne ödünler verilen hedeflere ve kendini unutan insana... Cinnete dönmüşür aşk; özde karşılığını bulamayınca!

Saba Kırer'in *Jako*'sunda da ne başlayabilen ne bitebilen ne birlikte var olabilen ne de ayrılabilen bir aşkın öyküsünü buluruz. Yazarın beelki de kendisini onun diliyle anlattığı kadın karakter ve *Jako* yer alır öyküde. Kadın aşkın her hâlini yaşamaktadır *Jako* sayesinde; umudu, korkuyu, hasreti, bekleme, umutsuzluğu, öfkeyi, nefreti, pişmanlığı... *Jako*'da ise aşk sürekli varlık gösteremez, gelgitler yaşıtır. Bir ayrıntıya daha yer vermek gerekirse *Jako*, tüketim çağıının kutsallık atfederek yüceltiği sektörlerin başında gelen reklam sektöründe çalışmaktadır. Grafikler, tasarımlar, projeler içinde boğuşurken aşkı da ona tutkuy-

la bağlı olan kadını da tüketmektedir farkında olmaksızın, belki de... Oysa aşk kadında cinnet nöbetlerine sebep olacak kadar süreklilik gösterir. Aşk hep kalır, hiç gitmek bilmez.

Saba Kırer'in kitabı 50 başlıktan oluşmakta ve her bir sayfada ayrı bir an anlatılmaktadır. Olay hikâyesinden çok durum hikâyeleridir hemen hepsi de. Yer yer şiirsel bir dille bugünün insanı ve aşkı yaşama biçimi anlatılmaktadır. Bir aşkın nasıl derinleştiği, yaşayana nasıl da dibе vurduğu, dipteki insanın yaşadığı an'lar anlatılırken başka olaylara da vurgular yapılır sürekli. Örneğin, doğuya ve batıya ait tespit, eleştirir; yer küreden daha fazla pay almak için yaşanan açlar... Ama bunca dönüşün içinde en çok aşk yer alır ve geri dönüşlerle yaşanan olaylar hatırlanır zaman zaman. Öykünün bir sonu yoktur, virgülle bitirilen cümleyle yazar, sonu, okurun hayal dünyasına bırakmıştır.

HAYRUNNİSA ERGEZEN

AMTAFARAK

Murat Şahin

Pupa Yayınları

Kitap, 1977 doğumlu Murat Şahin'in öykülerinden oluşan bir çalışma. İsmi *Kafka*'nın *Değişim* adlı kitabına nazire edercesine karafatmadan alıyor. İzmir'de yaşanan aşk öykülerini bizlere aktarırken her insanda var olan özlem, aşk, kaybetme korkusu, ölüm, terk edilme korkusu gibi olağan duygu durumlarını işliyor.

Yazar, kitabında birçok öykü tekniği denemiş, bilimkurgunun dolayısıyla sinemanın izlerini görmek de mümkün. Ancak, 9 öyküden oluşan 109 sayfalık kitabı okuduktan sonra kitaba adını veren öykünün ve kapak çalışmasının özel bir vurgu içerdiğini fark ediyoruz. Kitapta yer alan 8 öykü, *Amtafarak* adlı öykü ile birlikte olabildiğini fazlasıyla zorlamış, bu nedenle kitap bütünlüğü içinde yalnız başına kalmış.

Öykü ile roman arasındaki ilişkide; romanda tekrara düşüldüğünde ya da fazlalıklar oluştuğunda bütünlüğü korumak daha kolay olurken öykü bu noktada daha tutumlu ve dikkatli olmak zorunda. Öykü, eksiltme ve eklemelere ihtiyaç duymamalı. Bu durumu kaptırmada göz önüne alınmamış ne yazık ki. Dil kullanımında gösterilen titizlik, anlatım ve kişileştirme noktasında da devreye girebilir.

Kitabın geneline baktığımızda kadın-erkek söylemi ile ilgili bir şartlanmanın olmadığını görüyoruz. Olumlu olan bu durum, okumalar sırasında kadın söyleminin farkını hissetmek noktasında bizi zorluyor. Kişileştirme konusuna daha fazla yoğunlaşmak gerekiyor. Kimi yerlerde öykü kahramanının kadın olduğunu diyaloglar sonucunda öğreniyoruz.

Öykü, olaya müdahil olma zorunluluğu taşımaz. Bir aktarım da olabilir. Ancak dışarıdan ve geçmişte yaşayan öykü, yazarına olan uzaklığını, işin içine bir de okuyucu girdiğinde ikiye katlanmış olacaktır.

Öykü sonlarında karşımıza çıkan; diğer öykü ile bağlantı cümlesi kurma çalışmaları tam olarak işlemiyor. Apaçık ve vurgu ile kurulan bu bağlantı okurken dikkatimizi çekiyor.

İlk öykü *Ma'ruf*, bir noktadan sonra okuyucu ile bağını kopartarak uzayıp gidiyor. 109 sayfalık kitapta, 48 sayfa, bir öykü için fazla yer kaplamış.

CİHAD ŞAHİNOĞLU

H E C E YAYINLARI

* H E C E Dergisi *

Türk Öykücülüğü Özel Sayısı (624 Sayfa)
(Ekim 2. Sayısı)

* O y k u K i t a p l a r *

Çelezadeh Yunus
Akın Hakkı
Aca-Dümen
Akta Akıncı Hakkı
Muhayyer (Bütün Öyküleri)
Kollar ve Durumlar
Çevreciye Peron
Pencere
Servisler Murat
Sade Danışın
Türkçe Bir Öyküleme
Saklı Yara
Her Ayrı Hikaye
Kız S'iz Akın Hikayesi
Hacıyatmaz

HÜSEYİN SÜ
HÜSEYİN SÜ
HÜSEYİN SÜ
RAMAZAN DİKMEN
RAMAZAN DİKMEN
NECİR TOSUN
NECİR TOSUN
CEMAL SAKAR
MÜHÜR DENİZ
YAVUZ BEVELİ
GÜLER ASLANER
KOKSAL ALVER
ÖMER FARUK DÖNMEZ
MUSTAFA MEŞTÜR
M. İVAN KARATEPE

* O y k u Ö z e r i n *

Öyküçüye Hikayesi
Öykü (leri)
Nazar ve Öykü
Cahit Sıtkı Tarancı'nın
Hikayeleri Üzerine
Öykü Tarihleri
Adan Sinagov (Sarı Faki)

(inceleme) HÜSEYİN SÜ
(eleştiri) ÖMER LEKİZİ
(inceleme) NECİR TOSUN
(inceleme) SABAN SAĞLIK
(inceleme) NECATİ MERT
(inceleme) NECATİ MERT

YAYIN KURULU

YAYIN KURULU

9789752000000